

MAATSCHAPPIJ
DER
VLAAMSCH E BIBLIOPHILEN.

4° REEKS. — Nr 1.

WERKEN VOOR DE LEDEN ALLEEN BESTEMD :

- N^r 1. Distorie van Saladine.
N^r 2. Die Historie vander goeder vrouwen Griseldis, die een spiegel
is gheweest van patiënten.
N^r 3. Declaratie van der Triumphe bewezen den hooghe gheboren
prince van Spaengiën, Philips, des keisers Chaerles van
Oostenrijk zone, binnen der stad van Ghend, in Vlaender,
den XIII Julii, anno M. D. xlix.
N^r 4. Beschryvinghe van het ghene dat vertoocht wierdt ter incomste
van d'excellentie des princen van Oraengiën binnen der stede
van Ghendt, den XXIX Decembris 1577.
N^r 5. Eene schoone historie van Mariken van Nimweghen, een seer
wonderlijke ende waerachtige geschiedenis, hoe sy meer
dan seven jaren met den duyvel woonde ende verkeerde.
N^r 6. Van Homulus, een schoone comedie, daer in begrepen wordt,
hoe in der tijt des doots der menschen alle geschapen
dinghen verlaten dan alleene die duecht.
N^r 7. 't Baghijnken van Parijs, oock is hier by ghedaen die wyse
leeringe die Catho zijnen sone leerde.
N^r 8. De Spiegel der Jongers, door Lambertus Goetman, 1488.
N^r 9. Dat Dyalogus of twisprake tusschen den wisen coninck Salomon
ende Marcolphus.
N^r 10. Keukenboek uitgegeven naar een handschrift der vijftiende
eeuw.
-

WERKEN, WAARVAN HONDERD EXEMPLAREN VOOR DEN
HANDEL BESTEMD ZIJN.

1^e REEKS.

Wetten, Bl. 14. — Fr. 0-75.

- N^r 1. Het Beclach van Jhr. Jan Van Hembyze. Bl. 60. — Fr. 3-00.
N^r 2. Dagverhael van den Oproer te Antwerpen, in 1659. Bl. 50.
— Fr. 3-00.
N^r 3. Kronijk van Vlaenderen van 580 tot 1467. Twee deelen.
Bl. 262 en 296. — Fr. 14-00.
N^r 4. Leven van Sinte Amand, patroon der Nederlanden, dichtwerk
der XIVe eeuw. Twee deelen. Bl. 194 en 246. — Fr. 12-00.

MAATSCHAPPIJ
DER
VLAAMSCHER BIBLIOPHILEN.

4^e REEKS. — N° 1.

VAN DIE
BEROERLICHE TIJDEN

IN

DIE NEDERLANDEN

EN VOORNAMELIJK

IN GHENDT

1566-1568

DOOR

MARCUS VAN VAERNEWIJCK,

NAAR HET OORSPRONKELIJK HANDSCHRIFT

UITGEGEVEN DOOR

FERD. VANDERHAEGHEN,

Bibliothecaris der Hoogeschool van Gent, enz.

—
DERDE DEEL.

N^r 35. van de 200 afdrukken voor den koophandel
bestemd.

DE SECRETARIS,

J. fr. J. Heremans

VAN DIE
BEROERLICHE TIJDEN

IN
DIE NEDERLANDEN

EN VOORNAMELIJK

IN GHENDT

1566-1568

DOOR

MARCUS VAN VAERNEWIJCK,

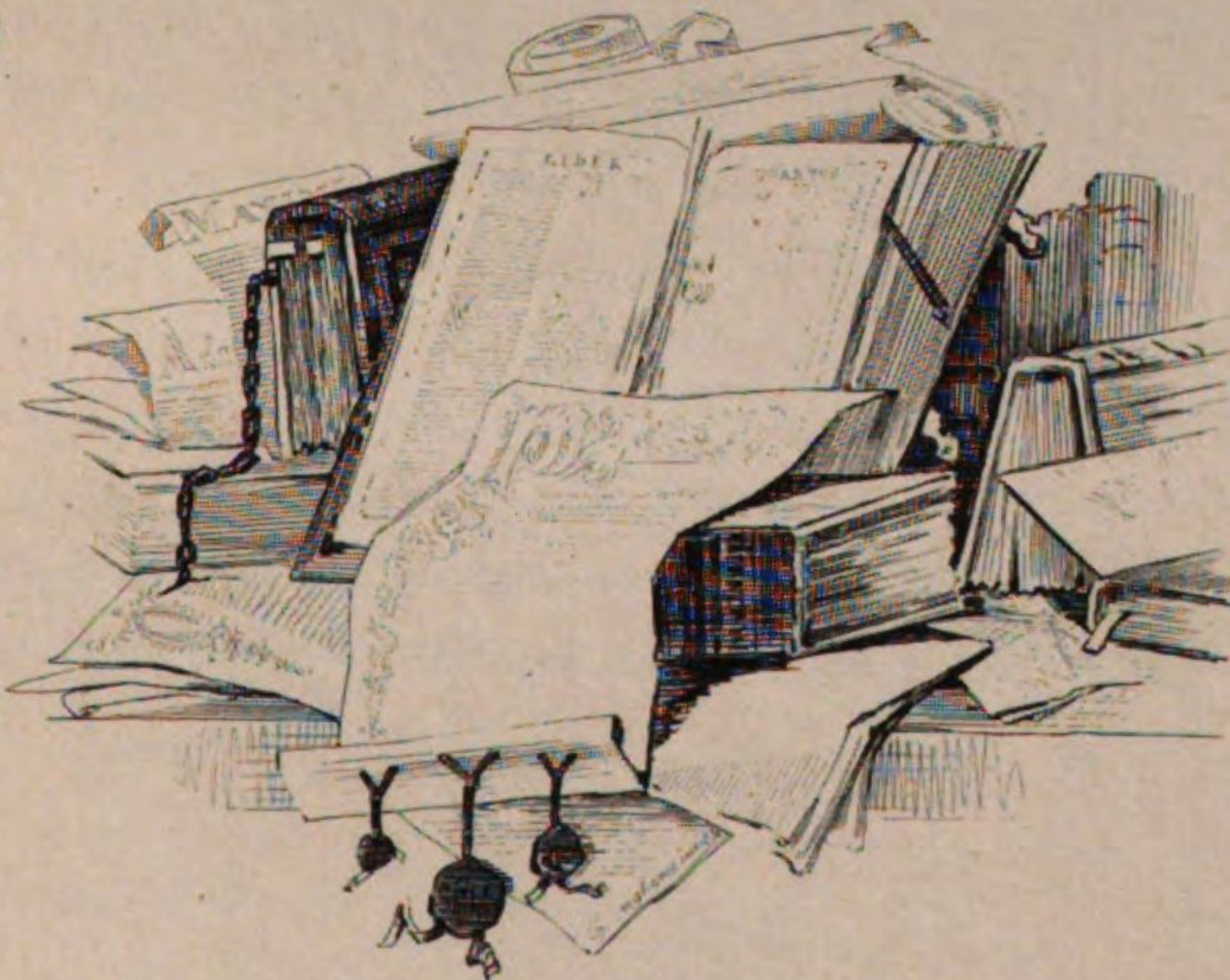
NAAR HET OORSPRONKELIJK HANDSCHRIFT

uitgegeven door

FERD. VANDERHAEGHEN,

Bibliothecaris der Hoogeschool van Gent, enz.

—
VIERDE DEEL.

GENT,

DRUKKERIJ VAN C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

—
1876.

DAT ZESTE BOECK.

CAP. I.

Hoe datter neghentien veendelen Spaengiaerden te Ghendt inghecommen zijn, ende wat van vele haer meeninghe was; wat overlast zij up tlandvolck ghedaen hadden, ende hoe zij, bij nachte, ten huuse van mijn heere den voorschepen van Ghendt rudesse bedreven, die slotelen vander stadt creghen ende volc verdructen.

Up den xxx^{en} augustij, smorghens, (mits dat men up den zelven dach te Ghendt verwachte de Spaensche crijschknechten) zoo was vander stadt weghe, met trompetslaghe anderwaerf gheboden, naer dat men hier hebben zoude die benden ende gharnisoenen van Napels, Malta, etc., dat men hemlieden alle etelicke ware niet dierder vercoopen en zoude dan tvolck vander stadt, up zeker boete van zeker ponden parisis. Ende up den zelven dach, ontrent den een hueren naer noene, zaterdach wesende, quamen ter Keijserpoorte inne xix veendelen crijschknechten, Spaengiaerts, die met den duuck Dalve afghecommen waren, ende hadden wel viij of ix maenden tijts (zoo men zeijde) up de reijse gheweest; want zij waren ghecommen van Neapolis, van Poelgien, Calabren, Secilien ende van dat eijlandt Malta in de Mediterranische zee ghelegghen, daer zij jeghen den Turck ghescheermutst hadden, ende met ander gharnisoenen, als Italiaensche ende Duijsche, zeer ridderlic

jeghen ghehauden, ende die Turcken groote schade ende verlies van volcke anghedaen, zoo voorseijt es.

Als dit gharnisoen in quam, zoo hadde die stadt van Ghendt vier daghen ende vier nachten zonder eenighe wachte oft wake gheweest, ende was al tvolck stille ende paijsivel, zoo dat niemant eens anders hondt gram en maecte; zoo dat den stedehauser vanden hoochbaliu, den souverain van Vlaenderen, Mosscheron, ghezeijt hadde, dat hij nieuwers zoo vreedtsaem ende van als pacientich volck ghevonden en hadde als hier te Ghendt, niet jeghenstaende dat hij een Brugghelijck was; maer hadde langhen tijt de plaetse vanden voornoemden hoochbaliu bewaert ende bij dien des volcx condicien leeren kennen.

Aldus dan int eerste ende voorste ghelet, quamen mannen ende jonghers met ronde blijckende schilden, als oft zij van stale gheweest hadden, gheboort rontomme met fringien, hebbende pijcxkins oft daergikins in de handt. Daer naer volchden x hallebaergiers van Lucerne in Zwitserlandt ende som van daer ontrent als Zwaven van Olms; dese hadden ghestrijpte wambaeijsen ende lossen an, lanck ghetrost, up zijn duijtsche; daer onder reet den upper capiteijn oft voerder ghenaeamt *meester del campo*. Daer naer volchde een groot ghedeel busgheschut, al vijf dicke, dat duerde al bij een alf huere lanck, ende schoten zeer bijster. Daer naer quamen, met groote halve haken, die clooten voerden, als okernoten, ende droughen vurcxkins in haer handen, die onder an den stock pinnekins hadden, die staken zij in deerde, als zij die ghebruucken wilden, ende leijden dan haer roers in de voornoemde vurcken om tghewichte vande roers te draghen ende viseije te schieten. Dese alle ghepasseert zijnde, quamen veel fraeije mannen, ooc al vijf dicke, met spijsen up de schauderen, lichte veel knechten

magher caken, langhen nuese ende cleenen baert, audt ontrent vijftich jaren, die van sommighe niet zeer ghepresen en was, om dat hij neerghaende ende nestelachtich was in processen ende andersins. Dese zoude vergharinghen ende raden der ghuesen in zijn eijghen huijs ghehauden hebben, ende was zeer anhanghende Calvinus leeringhe. Den anderen was gheenaemt Nicolaus Van den Steene Jans zone⁽¹⁾, boucvercopers up Sente Pharahilden plaetse. Dese zoude die van Valenchiene ende andere van valsche suspecte boucken ghestoffeert hebben ende ander delicten ghecommitteert. Zijn wijf, een schoon jonghe zottinne zijnde, regierde haer qualic met de Spaengiaerden ende blameerde haren man, ghelijck snoode hoeren pleghen, zegghende jeghen hemlieden, dat hij een heretijk was, ende blameerder meer andere, die haer zelve te voren gheblameert hadden. De derde was een cuper, wonende in den *Inghel* up den Callenderbeerch, een steerck wel gheleet man, maer een zeer mesjant bordeelhauder ende snoot bouve wesende, een abominabel leven gheleet hebbende. Dese ghevallen zijnde in dese muterie, es ooc aldaer te curt gherolt, audt ontrent XL jaren. Den vierden was een zeeldraeijer van up tSant, die ic niet en kende. Een deel van dese ghejusticierde, als Marten Dierkins, waren eerst onthooft ende daer naer onder haer ocxelen an de ghalghe ghehanghen.

Up den derden in april, zaterdach wesende ende sente Rijchardusdach, dede men wederomme te Ghendt, up Sente Pharahilden plaetse, justicie van drie manne personen, ende die Spaensche chrijschknechten sloten de straten af ende tmidden vander sGraven-brugghe, maer lieten die

(1) Jan Van den Steene d'aude, of Lapidanus, boekdrukker te Gent, gestorven in 1576.

cleeren als vuulzacken ghecleet, zoo dat niet vi grooten weert en was dat zij som an dlijf hadden. Dees ghuijten waren den legher ghevolcht in Piemont, Savojen, Bourgongien, etc., meenende in Nederlandt ende sonderlinghe in de stadt van Ghendt eenen ghoeden roof te doene; want de mare liep aldaer, dat hier de mans al wech gheloopen waren, ende dat zij de priesters ende monicken al doot ghesmeten hadden, de keercken ende cloosters om leeghe gheleijt ende dierghelijcke groote lueghenen. Met dat zij up de Vrindachmaerct ghecommen waren, maecten zeer aestelic al loopende eenen rijnck ende schoten macht zeere, makende zeer groot gheruchte; ende dat ghedaen zijnde, trocken met hoopen ende veendelen in haer logijmenten daer groote ruse ende erruer af gheschiede, zoo gheweldigh als zij in der lieden husen vielen ende zoo onbeleefdlic zij die tracteerden min noch meer als of den huijsman de vremste van zijnen huuse gheweest hadde; dwelc groote droufheijt ende vreesse in de stadt maecte, te meer want men hadde alle daghe ghehoort welck een jamerlic overlast dat zij buten te lande bedreven hadden, hoe dat zij de lieden al ghenomen ende ontweldicht hadden, dat zij ghewilt hadden, ende sommighe gheslegghen, ghequetst ende ghewont, ende schade ghedaen in eenen dach of twee tot eens pachters huuse, wel om x of xij ponden grooten, staken schapen, calveren, ende coijen den hals af ende deden groote autraige ende excès.

Zij hadden ooc onder ander een manniere van cooken, dat zij tschapenbloet ontfijnghen in een teele of pot ende namen xx eijeren of meer, sloughen die al cleene ende ghotense daer in, namen cruut, sailge ende anders, captent ooc al cleene ende dedent ooc int bloet ende eijeren; doe namen zij baecvleesch, en sneden dat in sticxkins ende worpent ooc

daer in; dan namen zij de maghe vanden schape ende ghotent daer al inne, bondense toe ende zodont alzo in eenen ketel; dan dedent zijt uut ende sneden daer sticken af ende hatent alzo. Niewers en boden zij ghelt, tscheen al roof ende buet zijnde, dat zij daer vonden; brochten ooc veel hespen, rentvleesch, hinnen, duven, eijeren, hoij ende foeraige, met meer ander gherooft ghoet, in die stadt van Ghendt. Zij waren ghepasseert ontrent Vrancrijck duer Piedmont, eenen ghoeden wech oft pat, ende den hertoghe van Savojen stack wel xx duijsent mannen int hernasch; maer bleven in haer huusen ghereet te zijne alle hueren als mense van doene hebben zoude; ende dede den duuck Dalve met zijnen volcke een ghoede convoije. Die Spaengiaerts en wisten anders niet: men zoudtse up Geneven bringhen, om die te straffen van Calvinus leeringhe weghe, die zij in haer stadt ghehauden ende bewaert hadden, ende hoopten eenen ghoeden buet aldaer te krijghen, ende die stadt, die zeer steerck uuter natueren ende ghelegghentheijt es, te water up zeker schepen ende vloten met groot gheschut te crancken, of daer voren doot te blijven, hoopende curts rijcke ofte doot te zijne. Dees mare ghijnc ooc in de Nederlanden. Die van Geneven en wisten ooc anders niet: zij maecten haer ghereet om den storm te wederstane, zonden haer vrouwen ende kinderen uut ende haer aude caduucke lieden, ende hilden al dat weerachtigh was in haer stadt, haer quamen ooc ter hulpen veel Zwitsermannen ende Duijtschen, zoo dat men vreesde voor een hert ghemoet. Ende den Duuck met den Spaenschen legher ontrent iij mijlen van dees stadt passerende, quam hem anghereden een groot meester van Geneven, hem presenterende victuaille om over den wech te passeren: den Duuck bedancte hem ende en begheerde niet. Die Spaengiaerden zijden:

hadde hij ijert ghenomen men zoudtse niet duergelaten hebben, hoe wel

. (1) Aldus mijdden zij de Zwitsersche landtpalen, ende ooc de groote ende vaste steden, ende quamen duer cleen vleckende durpen die zij machtich waren, ende teerden alzo up den boer, slachtende de coppespinne (zoo Anacharsis zecht), de welcke groote stralen ende fel ghewormte laet duer haer nette passeren, zonder ijert te mesdoene, maer die cleene crancke vlieghe die vancse, die moetent becoopen. Maer zijnde ghecommen in die stadt van Ghendt, ende ziende hoe groot, wijt ende gheweldich dat zij was, werden bevreesst ende zeer bezurcht, dat mense bespronghen zoude hebben; daerom bestonden zij terstont een wachte dach ende nacht, (in tsGraven Casteel, in de Meerseniershuus up de Vrindachmaerct, ende in de Olijslaghershuus up den Coorenaert ende elder), te bestellen.

Daer naer, in den nacht vanden eersten septembris, maendach wesende, zijn zij eerst, t'savonts ontrent den neghen hueren, ten huuse van mijn heere den voorschepen joncheere Jan Damman, heere van Oombeerghe, gheghaen, ende wilden van hem die slotelen vander stadtpoorten hebben. Dese zeer beroert zijnde, om dat zij hem bij avonde alzo quamen bestoken, heeft ghezeijt, dat hij haer daerinne wel wilde ghelieven, behaudens ende bij aldien dat hij daerinne niet en mesdede; wantet hem vander Conincklicker Majesteijt weghe, anghaende zijnder officie, toestont van die stadt ghoet toeghezichtende zurghe te draghen, ende van zulck last ontslegghen zijnde vander voornomder Majesteijt, wilde gheerne obediëren ende afstaen. Maer weder die Spaengiaerts hem verstonden of niet, zij en waren met

(1) Onderkant der bladzijde gedeeltelijk afgesneden.

deser andtwoorde niet wel te vreden, nochtans zoo zijn zij up dat pas uut zijnen huuse ghescheeden, maer zijn ontrent der middernacht anderwaerf met ghevierde bussen in veel meerderen ghetale, met eenen capiteijn ende rotmeesters, zeer gheweldelic up zijn huus ghecommen, cloppende ende clijnckende, dreeghende (indien men se niet terstont in ghelaten en hadde) de poorte met zeker boomen (die daer ontrent laghen) open te loopen. Dit hoorende, mijn heere ende zijn huusghenooten, zijn zeer verscric gheweest duer dit gheruchte ende de eenlicheijt vander nacht, ende hebben haer aest te beene ghemaect ende de poorte ontsloten. Daer zijn zij terstont met spijsen ende bussen in ghedruust, ende hebben mijn heere den Voorschepen voornoemd voren ende achter ghesloten in de spijsen, zoo dat hij van zijn plaetse (daer hij met eenen langhen rau mantel over zijn hemde stont) in zijn eijghen huus niet en conde gheraken, ende ziende dat hij aldus vermant was, ende dat hijts niet voorbij en mochte, heeft hemlien de voornoemde slotelen overghelevert, ghelijc men zecht dat die Duijtschen, die tAndtweerden ligghen, ooc die slotelen vander stadt, in haer handen hebben ghecreghen, maer daer toe commende met meerder civiliteijt ende redelicheijt. Dit en quam anders niet dan uut causen dat zij zoo bevreesst waren, vreesende oft men eenighe macht van volcke van buten in ghelaten hadde; want haer docht dat zij onder een volck ghecommen waren, die contrarie hare opinie waren, in vele pointen der gheestelicheijt ofte der ceremonien anghaende.

Up den zelve dach was weder een ghebodt te Ghendt vander stede weghe uitgheleijt, dat men die Spaengiaerden oft gharnisoenen van Napels oft van Malta, die hier ghecommen waren, niet dierder en zoude vercoopen etelicke ware, noch eenich groen eerdeghe was, als comcommeren,

radijsen, cruut, etc., dan dander inzetenen, up ghestraft te zijne metter gheesselinghe ende den ban; want sommigher lieden herte overloopen zijnde vander ghiericheijt, en hilden niet af van haer ware den Spaengiaerts dierder te vercoopen dan den inzetenen, bestierende ende overschattende alzoo de vremdelijnghe, die de manniere niet en wisten; maer naermaels leerden zij al te nauwe dijnghe ende veronghe-lijcten zelve tvolck vander stadt, te weten eenighe van hemlieden, namen den visch uut de burde manden ende ghaven dat zij wilden; en wilden ooc int vleeschhuus niet meer dan eenen stuver van een pont rentvleesch gheven, hoe ghoet dat vleesch was, sneden ooc die beenen uut ende en wildense niet mede gheweghe hebben, ende al quamer een alf pont ofte meer over, dat en wilden zij niet betalen; maer ghebrack haer wat tot haer ghetal van ponden, dat wilden zij wel hebben, ende snedent zelve van ander vleesch, dat daer hijnck vanden schoonsten ende vanden besten. Hierom loochenden sommighe vleeschhauwers haer stallen, als zij ghoet vleesch te coope hadden, om vande Spaengiaerts niet ghequelt te zijne. Niet min daer wasser ooc zeer vele die eerlic ende redelic daer mede leefden. Dwerenvleesch en zochten zij niet vele, weder om dat haer te diere was, weder om dat zijts niet ghewone en waren, en weet ic niet; maer dat weet ic, datter vele lieden zeer groot proffijt an deden, als zijden laken vercoopers, meerssenierswijnckels: die hadden al den dach duere thuus vul Spaengiaerts, ende cochten veel stoffe, ooc wulle ende lijnen lakenen. Daer an wonnen ooc cleermakers, causmakers, schoenmakers ende menich ander meinschen, mits dat zij wel bij ghelde waren ende zeer gheerne triumpheren ende frisch ende moij ghaen.

CAP. II.

*Hoe de Spaengiaerts te Ghendt een ghebodt lieten uutghaen;
hoe zij die van Ghendt inponeerden ende vertasseerden;
ende hoe bevreesst dat zij waren voor die Ghendtenaers,
ende hoe sommighe up haer insivile redenen antwoorden
ende haer den mont stopten; hoe oneerlic zij leefden
metten Raetsheeren te Ghendt; ende hoe zij uut waren
om tnieu casteel te krijghen.*

Om te tooghen dat zij ooc mannen van redene ende van bescheede waren, zoo waren up dees tijt tallen vierweeschscheeden zes Spaensche trommelen gheslegghen, ende daer wart ghepubliceert, dat niemant van hemlieden meer buten up den boer oft landtman loopen en zoude, up ghepugniert te zijne metten stroppe, datter de doot naer volghe.

Men hoorde nochtans alle daghe groote rudesse, die zij bedreven in der lieden huusen, sonderlinghe daer zij wisten dat ghues woonden, die zij Lutheranos noumden, niet wetende vanden name der Ghuesen, Calvinisten, Anabaptisten oft Libertinen, zegghende ende wijsende dat men de Lutheranen al verbernen zoude, ende dat men se zoude doen ter keercken commen ende christen werden, waer up de sommighe andtwoorden, dat vele diet doen zouden, gheveinsdelic doen zouden, als daer toe bedwonghen zijnde.

Veel volcx hadden te voren haer huusen gheruumt, ende waren tot haren vrienden in ghetrocken, ja, somtijts IJ of IJ partijen van huusghezinnen daer de huusen ende logijsten groot ghenouch waren ende diet alzo beliefde te doene, ende sloten haer ijdel huusen uppe. Ander vloden wech uut

der stadt, men zeijde wel tot IIIe, die bij nachte ende bij daghe gheruumt waren.

Men zach int eerste, bij avonde, der lieden ghoet ende huus cateijlen up waghenen haerwaert ende ghinswaert voeren ende slepen, als oft de vijanden in de stadt gheweest hadden; want zij vielen veel lieden overlastich, willende in sommighe huusen int eerste tsnoenens ende tsavonts schoon servietten hebben, smactense alst anders was up den vloer, smeten sommighe lieden uut haer huusen. Ander zijn haer huusen van zelfs gheruumt, niet connende tonghelijk ghelijden, dat men haer dede, abandonerende alle haren huusraet ende cateijlen, ooc boter, vleesch, haut, turf, cooren, zulcx als zij bij mochten hebben, hemlien latende daer toe ende afghaen zoo zij wilden, ende die daer jeghen ijet bedrijven oft spertelen wilden, die bonden zij met coorden ende leeddense met haer ghevanghen; waer af eene was joncheer Philips Van Overbeque, daer af oom was joncheer Pieter Van Overbeque, den onderbaliu van Ghendt, om dat zij vonden een pistolet gheladen ende ghespannen in zijn camere, ende om dat hij, bij drancke zijnde, haerlier overwillicheijt rudelicker toesprack dan zijt hooren wilden.

Pieter Van der Schaven, droochscheerer, creech eenen poengiaert up zijn kele ende rapier up zijn burst, ende wilden hem doen de schotelen wasschen. Meester Lievin Van Deijnse loochende met zijnen wijve ende joncwijve zijn huus, ende liet hemlien int eerste al hebben. Den brauwer in den *Blenden Esele* wilden zij duersteken, die loochende ooc eenen tijt zijn huus, ghaf hemlien eenen cappoen ende den wijn te voren, om dat zij te beter met hem leven zouden. Zoo hadde ooc Pieter Van der Schaven ghedaen, die ghaf hemlien twee kannen rijns wijns te voren, maer ten beterde niet. Dit es

alleene up de Nieustrate bij der Veemaerct gheschiet waer uut men considereren mach wat elder ooc gheschiet mach zijn al Ghendt duere.

In sommigher lieden cameran wilden zij haer peerden stellen. Dat quam ooc daer bij, dat veel lieden haer stal-lijnghe, logijsten ende bedden voor haer verborghen ende weijgherden, duer de groote vreesse, die haer te voren aenghejaecht was. Zij conden som wel zegghen, dat die van Ghendt alle lijf en ghoet verbuert hadden: deene omdat zij ghebroken ende ter predicatie der ghuesen gheghaen hadden ende dierghelijcke dijnghe doende, ende dander omdat zijt ghedoocht hadden; waer up haer gheandtwoort was van deghene, die jeghen haer een lettelt spreken conden, menighe treffelicke andtwoorde, daer zij niet mede duer en conden, als te weten, dat men de predicatie wel zou belet hebben, haddent de Heeren te Hove eens gheweest; maer wat men daer zant om advijs, qualic conde men expedicie ghecrijghen. Deen reijse wast scheerpelic verboden, dander reijse toeghelaten, ende ghijnghe de vremde predicanten voor de voeten vande catholijcque, ja voor den magistraet; ghijnghe binnen in schepenen camere, ooc ongheroupen, ende men mesdede haer niet; ja, de mare liep dat mer niet ancommen en mochte. Tes wel waer, dat de Gouvernante een edict liet uutghaen, dat men de brekers ende tempelschenders, waer mense vonde in zulck weerck, zoude moghen dootslaen ende prijs ende lof daer an behalen; maer dat was naer dat de ruwijne al ghedaen was. Zoude dan ijemant, zonder last vanden Hove oft Magistraet, zijnen evenen meinsche dootslaen, (daer men niemants hondt, coe of peert, zonder mesdoen, niet en vermach ter doot te brijnghe, jeghe den wille van diese toebehooren) tzoude voor comocie gheacht zijn gheweest, ende men hadder om moghen leelic ghestraeft

zijn ende een leelicke vleckende ende cnaghende consciencie voor Godt draghen, te meer want vele diet deden en wisten niet dat zij quaet deden, maer meenden Godt eenen dienst daer mede te doene. Anghaende de weerlicke macht, zoo waenden zij, dat haer toeghelaten was, ende dat men alzo de abusen ende afgoderie (alzo zijt noumden) weeren moeste. Ooc waren veel kinderen ende onghetroeschte knechten daer onder ghemijnghelt, die cleen verstandt daer af hadden, haer onderwindende dat zij niet en verstonden, ghelijck tjonck ghemeen volck altijts loopt met cudden alsser ijwers ijert nieuws te doen es. Dus al mochten daer ooc quaetwillighe onder ghemijnghelt zijn, die liever hadden te stelen ende te rooven dan ijert beters te doene, den meesten deel en waren maer schapen die vande nieu predicanten alzo verleet waren, hoe wel datter ooc vele waren, ende lettelt andere, (of ten waren knechten of kinderen) die een specie van heresije van over lanck ghehadt hadden, ende oft alzo ghecommen hadde, dat ijemant hem upghestelt hadde met een zweert, hallebaerge oft valckenbeck⁽¹⁾ om de zulcke te becampen, zoo hadde hij moghen singulier ende alleene zijn jeghen eenen grooten hoop, die den zocht met hem zouden ghehauden, ende int hende de kele afghebeten hebben, hadde hem niet eerghers gheschiet.

Up den 1^{en} septembris, waecten die Spaengiaerts an die poorten der stadt; want zij vreesden van buten of binnen, oft van alle beede bespronghen te zijne. Daer was oock een wachte van haer bestelt int sGraven Casteel; ende alzo up den 15^{en} septembris, disendach zijnde, sommighe raetsheeren quamen naer die consistorie vanden zelven Castele, daer zij haer hof van rechte hilden, zoo waren

(1) Legerhamer.

daer eenighe hooveerdighe zotten der Spaengiaerden, die daer de wachte hilden, moghelic in haer landt brootbidders gheweest hebbende, die hebben tot twee raetsheeren toe, deen voren ende dander naer, als meester Franchoijs Cortewille ende meester Claeijs Van Lauwe ende mijn heere den greffier meester Germeijn De Bevere, de bonetten vanden hoofde ghesmeten, ende die weder up haer hoofden ghestelt, wijsende hemlieden spottelic dat zij haer hoofschede doen zouden oft moesten, die dicwils veel deghelicker cnapen ghehauden hadden. Zij namen veel lieden haer sluetels, sonderlinghe vande voordueren, oft zij begheerden se int vriendelicke van haer; ende wilden vele an de straten ende beneden slapen, up avontuere watter snachts te doene ware om aest ghereet ende up haer hoede te zijne, mits dat zij gheen ghoet betrouwen in die vander stadt en hadden; ten eersten, om dat zij zaghen dat die stadt veel meerder was dan haer macht bestrecken mochte, indien tvolck qualic ghewilt hadde; ten anderen (spraken sommige), om haer eijghen boosheijt ende natuere, wilden zij eens anders ghoede natuere daer bij afmeten, meenende dat zij ter avontueren zouden moeten prouven, dat zij wel ander zouden ghedaen hebben, hadden zij in die ghesteltenesse gheweest; ende ten derden eijst tambacht ende de manniere dat die gharnisoenen moeten die wachten hauden, anders en waert niet weert dat zij crijschlieden waren, ende moeten alzo haren saut⁽¹⁾ verdienen up dese manniere was haer wachte te accepteren, maer andersins noodeloos.

Up den zelven 17^{en} septembris, liep de mare, dat die Spaengiaerts up den zelven nacht tnieu casteel beloopden zouden; want den capiteijn vanden nieuwen casteele en

(1) Solde.

wilde hemlien zijn slotelen vanden casteele niet gheven ende tcasteel niet openen, zoo zij begheert hadden, hoe wel dat een schijn was dattet alzoo curts zoude moeten gheschien; want daer was een deel gharnisoens uutghetrocken, meenende ooc als die benden van oordinancien oorlof ende uutghedient te hebben, ofte hadden alvelijnghe oorlof; maer den capiteijn hadtser weder in doen commen ende was ghereijst naer tHof te Bruessele, ende men zeijde dat den grave van Egmont ghezeijt hadde, dat zij haren dienst niet laten en zouden voor anderstont dat hij se zelve verliete of dede verlaten diese daer ghestelt hadde, dat was den Coninc.

Die soldaten vanden voornoumden nieuwen casteele hilden ooc scheerp de wachte jeghen de Spaengiaerts, ende en lieten haer bij daghe daer niet incommen dan met eene of twee smaels; wasser daer meer, die moesten voor de poorte staen tot anderstont dat dander weder uitghecommen waren. Alzoo ghaven zij haer wijn ende ander dijnck voor haer ghelt.

Up den zelven avont was ooc ghezeijt, dat een secretaris van een bevelsman, die thuus lach tot Michiel Dolins, zoude ghezeijt hebben, dat de lieden van Ghendt zouden moeten al haer slotels overlegghen van al haer cameran vanden huuse, ende niet eijghens behauden, dwelck vele lieden zeer qualic in den mont smalt; maer moesten, boven den overlast ende de gheduerighe vreesse, die zij leden, noch dees quade lueghen mare hooren.

CAP. III.

Hoe de Spaengiaerts haer monsteringhe deden te Ghendt in Sente Jans Baptisten keercke, ende wat zij te Ghijseghem bedreven hadden; hoe zij te Ghendt der lieden bedden namen daer zij up sliepen; hoe zij haer wachte hilden up oorcussens ende hooftpuelunen; van eenen Spaengiaert die ghehanghen was; ende waerom Willem De Loors zone ghevanghen was, ende ander dijnck.

Up den voornoumden 17^{en} septembris slouch men dertien Spaensche trommelen over hoop, in sommige wijcken der stadt, ende daer ghijnck een voren met eenen stock in de handt, ende men dede uutroupinghen, dat men tsanderdaechs monsteren zoude. Dese monsteringhe gheschiede in Sente Janskeercke, die de hooftkeercke ende die eerlicste keercke (mits der canesije⁽¹⁾ ende der schoonheijt der nieuwer edificien) der stadt es, ende duerde verre al den dach, zoo dat die keercke vul crijschvolcx was, ende die priesters ende canonicken moesten haer diensten ghaen doen in den crocht. Hier in was menich meinsche verwondert ende verabuseert, ja, ooc zeer ontsticht, dat die Spaengiolen (die catolijck willen heeten) hebben up een zulcke eerlicke ghewijde plaetse (wesende den tempel Godts ende de hooftkeercke vander stadt) haer monsterijnghe ghedaen. Waert (spraken veel lieden) dat wij mannen van Ghendt dat ghedaen hadden, men zout ons niet weten hoe af nemen ende ons boose heretijcquen ende ketters schelden, welcx mare terstont over de hondert mijlen zoude loopen. Zij braken ooc een ghat in een glaesveinstere, daer zij de wapenen duer ghaven;

(1) Kanonikdij.

dus waren zij ooc keercbrekers te achten : al en quamt niet uut een ghelijcke intencie, zij waren nochtans beede quaet tghene dat de ghuesen ghedaen hadden ende de Spaengiaerden hier deden, die doch vul supersticien zijn.

Daer quamen noch alle daghe maren ende clachten hoe qualic zij buten te lande gheleeft hadden ; hoe zij te Ghijseghem een casteel oft huus van plaijsancen met een waghenleere beclommen, ende hadden daer uut ghenomen eenen couffer met ghelde ende baghen wel weerdich *vijc* ponden grooten, maer den heere, diet toebehoorde, die woonde te Aelst, ende hem was de wete ghedaen, die quam terstont daerwaert ghereden met ander ghedeputeerde van Aelst, ende straften den capiteijn, dat hij zulck ghewelt niet en belette, die nam zes culpable ghevanghen.

In veel plaetsen namen zij der lieden lijnwaet ende ander ghoet, ende zochten in alle houcken in husen, schueren en stallen ofter ijet verborghen was, ja, in messinghen, boghaerden, lochtijnghe, hagen, struucken, wallen, grachten, ende daer zij eenighe gheroerde eerde vonden, dolven daer ofter ijet verborghen gheleghe hadde.

Te Ghendt quamen ooc groote clachten over haer, (ende dwelc schande was voor hemlien ende qualic ghedaen) : zij namen der lieden bedden van onder haer in eenighe husen, zoo dat man ende wijf moesten al den nacht duere in haer stoelen ofte zetels zitten slapen oft waken. Dit ghebuerde ooc sommighe, die al te catolijck wilden zijn, die daer bij zoo quaet ende fueriues van hoofde waren, dat zij die ghuesen zonder onderscheet al wilden ghebraden hebben ; waerom sommighe zeijden, dattet wel besteet was dat zij nu zulcx leden ; namen ooc der lieden bedden, bijsonder up den Coorenaert, schoon nieu bedden, ende leijdense voor de husen up de kelsije ende laghen daer up, bij ghe-

buerten, als zij snachts wakende waren. Zij droughen ooc der lieden hooftpueluwen, ghefluwijnde hoorcussenen ende dierghelijcke in haer huusen, daer zij ter nachtwake ghijnghen, om bij nachte, bij ghebuerten (1), daer up te rusten, slepende somtijts up de straten die hooftpueluwen ende dierghelijcke, dwelc veel lieden jammerde dat zij se zoo vuul maecten ende bedorven, ende moestent nochtans lijden; maer dit was een gheckelicke schande voor die Spaensche crijschlieden, dat zij zoo teer ende weeck haer ghelieten, dat zij in haer nachtwachte up cussens ende bedden moesten ligghen, die nochtans voor elc persoon niet boven eens ter weke omme en quam. In sommigher lieden huusen wilden zij alle acht daghen schoon slapelakens hebben ende schoon servietten, als dander niet alf vuul en waren. Eenighe wilden noene ende avont schoon servietten hebben. Ooc waren alzoö qualic om paeijen die ghuten ende schudden, die haer volchden ende dienden, die omme noch an en hadden ende zaten in de zonne ende vijngghen haer vijncken (2), waeromme die lieden van Ghendt ende daer ontrent deerlic ghecruust waren. Haer ghueserie, nieu predicatie, breken ende ander rudessen quamen haer diere uppe, hoewel dat alzoö wel becochten, diets niet beroct en hadden, als dandere.

Up den IIIJ^{en} septembris (zoo ic emmer meene), creech Sentkin Salomon (die men heet Zeecxkin) sentencie bij den heeren Sente Pieters, ende wart ghegheeselt, ende met een schroo voor zijn ooghen ghebonden ende ghebannen up de eerlicheide van Sente Pieters te wonen eenen zekeren tijt van jaren, ende meer ander verbanden ende interdictien.

(1) Bij beurten.

(2) In het Hs. : *haer vijncken ende vijngghen.*

De mare ghijnck, dat hij onder ander delicten (som hier voren verhaelt) ooc zoude helpen breken ende tghelt uut de keercblocken helpen rooven hebben, dwelc zwaer ghenouch scheen om de doot te smaken, maer voor zeker en willicx niet scrijven. Van hem staet voren ghezeijt, lib. 5., cap. 24.

Daer naer, tsanderdaeche, vrindach wesende, rechts voor den xij hueren, wart een Spaensch jonck ghezelle an de galghe up den Coorenaert ghehanghen, om dat hij zijnen meester ontdreghen hadde zeker juweelen, rijnghen, ghauden ketenen ende ghelt, een groote somme weert zijnde, ende wasser mede ghevlucht ontrent Ste Denijs, daer hij hem over dwater doen stellen hadde, ende alzo voort vluchtende, wart nochtans bespied ende achterhaelt, ende moeste (eijlacen!) om tghoet vander weerelt, an een dweershaut verwernen ende zijn leven laten, als een dief ende schellem; maer de Spaengiaerts haer de zake schamende, deden de mare ghaen, dattet gheen Spaengiaert maer een Borgongion was.

Den vj^{en} septembris, zaterdach wesende, quam een zeer blijde nieumare te Ghendt (daer terstont al die stadt vul af was), als dat die Coninclike Majesteijt, onzen ghenadi-ghen Heere, ontrent Inghelandt met zijn schepen ghezien was, een machtighe groote vlote; want daer waren zee-jachten in Zeelandt anghecommen ende ooc Bertoenen (1), die zulcx zouden verclaert hebben. Daer waren ooc posten daer af te Ghendt commen, zoo men zeijde. Die Spaensche soldaten zeijden ooc van ghelijcken, ende dat zij zouden moeten rumen ende des Conincx volck plaetse maken, die

(1) Bretaniers, *Bretons*.

ooc met een groote macht van crijschvolcke quam, ende die ander zouden moeten vertrecken naer Valenchiene, dwelck haer niet wel en behaechde; want zij hadden liever ghehadt te Ghendt te blijven, daer zij nu wel ghetest ende ghezeten waren.

Up dees tijt was den zone van Willem De Loor, cock in den Quatam, vande Spaengiaerts ghevanghen ende ghebonden brocht in de Meersseniershuus, daer zij haer wachte hilden, ende wart van daer gheleet vande dienaers van Ghendt, int sausselet. Dit was een schoon jonck ghezelle. Zij leijden hem te laste, dat hij de Spaengiaerts, die tzijnent thuus laghen, hadde willen vermoorden; ten anderen zeijde men, dat hij zijnen hondt een crune gheschoren hadde, ende als hij hem riep, zoo zoude hij hem *papist* gheheeten hebben. Dese gheckijnghe was quaet ende eerch, indient alzoo waerachtich was; maer ander zegghen dat neen; want men behoort met niemant te schimpen ende veel min met den gheestelicken staet. Men zecht dat dees questie bijquam, om dat zij zijns moeders bedde namen daer zij up sliep, dwelck hij uut natuerlicker compassie beletten wilde, ende liep met een spit naer hemlien, zoo dat zij de vlucht namen tot boven up de zolders, ende riepen ter veinster uut (niet jeghenstaende dat zij zij drije oft viere waren) om hulpe ende bijstant, zoo dat die ander Spaengiaerts beghonden te cudden ende zouden de trommels alaerme ghaen slaen hebben, haddent sommighe ghoede lieden vander stadt niet belet. Zoo vervaert als die van Ghendt vande Spaengiaerts waren (vreesende zoo den roup ghijnck van haer gherooft te zijne, want men zeijde, dat die stadt van Ghendt hemlien teenen roof ende pilaige ghegheven was), zoo vervaert ende beancxt, over dander zijde, waren de Spaengiaerts van die van Ghendt, vreesende indien zij te ghader ghespannen hadden, van haer gheclopt

te zijne; zij vermaecten bij nachte haer cameren; zij ghiinghen met lanteernen achter straten, al en wast maer alf donckere; zij hilden haer bij melcanderen, ende en wilden over gheen brugghen foerieren, tot dat zij wat beghonden te verstanten; want zij vonden tvolck gheheel paijsivel, vreesaem ende pacientich, zoo dat zij haer verwonderden ende haer zelve befoijden ende vervlouchten, dat zij zoo verde weechs ghecommen waren om zoo cleen een zake, die nu al ghemiddelt ende ter neder was, zoo zij zelve bekenden. Men hadde haer wijs ghemaect, dat hier in Nederlandt die keerken ende cloosters totten gronde toe afgheworpen waren, ende die priesters met die cullen (zoo zij zeijden) upwaert ghehanghen; hadden ooc ghehoort, dat die mannen van Ghendt ende ander ghuessche steden al wech gheloopen waren, niet verbeijden haer comste, zoo hier voren ghezeijt es. Uut dien hadden de sommighe al haer huuscateijlen in Spaengien ende elder vercocht, meenende hier huusen ende huusraet om niet ghevonden te hebben, maer ziende ter contrarien, weenden som van impacientien; ooc ziende zoo veel manshoofden in de stadt, werden zeer verbaest ende voor haer hoofden gheslegghen. Men zeijde ooc, dat duuck Dalve voor gheen stadt zoo zeer en vreesde oft bezurcht en was, als voor die stadt van Ghendt.

CAP. IV.

Hoe de Spaengiaerts ten tweeden male in des voorschepens huus ghevallen zijn met ghewelde, om in haer wachte bernijnghe ende licht te hebben zonder haren cost; van zes mannen van Ghendt, die te Wetter ghevanghen waren; ende hoe Jan Martins ende Joos Meijeraert ghevanghen waren; van een colacie te Ghendt; ende hoe Lievin De Vliegheere, zijn wijf ende dochter ghevanghen werden.

Up den viij^{en} septembris, Onser Liever Vrouwen dach zijnde, waren eenen hoop Spaengiaerts van xviii of xx, up de noene, ghevallen in des voorschepens huus te Ghendt, ende hadden haer lonten om haer bussen af te laten (indient noot gheweest hadde) doen voncken tot den spijskelboormakere daer recht jeghen over, int beghinsel vander Cammestrate, an hem begheerende ende verzouckende, dat men in haer wachte, vander stede weghe, zonder den cost vande soldaten, bezurghen zoude haut oft bernijnghe ende toortsen oft licht. Den voorschepen andtwoorde, dat hij zulcx niet machtich en was alleene te consenteren, ende de stede daer mede te belasten, zonder zijn medeghezellen in wette daerup te spreken; maer zijlieden persisteerden ende vielen som in zijn bottelrije, haten ende droncken van boven nedere, als oft zij als wetteboon ⁽¹⁾ daer geleghen hadden; emmer deden zoo vele, dat hijt hemlien beloofde naer zijn vermoghen te vulcommen, eensdeels om dat hij den hoop quijt werden zoude. Ende overzulcx waren den ix^{en} septembris doen maken, in stede van flameijen oft toortsen, nachtlanteernen om daer mede de wachte te hauden, welck licht vanden

(1) Wetteboden.

wint, reghen, snee oft haghel niet ghebluscht en wert, ende cost veel min dan dwas, dat zeer overloopt ende smelt metten wint. Tes ooc waerachtich, dat zij daer bleven etende, waerup den voorschepen sprack : *hebt ghij in wille de stadt te rooven, beghint dan an mij eerst?* Dit hoorende zijn zij terstont uut zijnen huuse ende hove gheschoven.

Up den voornoemden Onser Liever Vrouwen dach, wast te Wetter feeste, ende hadde tsondaechs te voren daer ommeghanck gheweest; maer mits dattet verre al dien dach ende nacht zeer veel waters viel ende sturte van reghenen, zoo was daer veel meer volcx up den voornoemden maendach ende Onser Vrouwen dach; alwaer hem vant Gheeraert Rijm, baliu van Sente Pieters ende souverain, de welcke daer vijnck vj mannen van Ghendt, waer onder een ploter was, die men zeijde dat zeker boomen ghegheven hadde tot der temmeraige vander ghuekeercke te Ghendt. Zij werden tot Quaet Atrecht⁽¹⁾ gheleet; daer dranc men den wijn ende de ghues betaeldent; den ploter wart ontslegghen up zeker, maer zonder cost niet.

Daer wart ooc ghevanghen Jan Martens, hautcleercooper ende cnape vanden aude cleercoopers, in de Donderstrate. Men leijde hem ten laste, dat hij zelve de beelden vanden haude cleercoopers hautaer in Sente Jacobs keercke uitghehaelt hadde, ende die tzijnen huuse ofte voor zijn duere gheschijt ende schoon vier daer af ghemaect, ende hadde te dier cause van schepenen weghe amende moeten doen, ende hem was ghewesen een nieu beelde alzo ghoet ende groot daer weder te stellen, als den Sente Nicolaus beelde, dat hij ghebroken ende bedorven hadde; maer hij zoude een minder ende oncostelicker beeldekin daer doen stellen hebben. Maer

(1) Kwatrecht.

oft tot deser causen was oft tot eenighe andere, dat hij ghevanghen was, es mij onbekent.

Ooc was up den zelven dach ghevanghen Joos Meijeraert, achter de Vrindachmaerct, die hier voortijts int *Paukin*, tAndtweerden, plach heerbeerghe te hauden, ende ooc om zulcke ofte dierghelijcke zaken, der ghueserije anghaende.

Up den voornoemden ix^{en} septembris, wast colacie te Ghendt, ende was om zeker accoort vande vier leden tslandts te affecteren ende accorderen; want zij staken twee jeghen twee, ende was nopende de betaliinghe vander haijde (1), daerbij dat gheconsenteert was noch drie jaren boven de voorleden drij jaren te betalen, om daer mede tonderhauden de gharnisoenen an de frontieren. Tdifferent en was anders niet, of men zoude de pennijnghen luesen, met condicie dat dander landen, als Brabant, ende andere, ooc haer contributie deden, ofte dat men die condicie achter laten zoude ende die pennijnghen altijts evenwel upbrijn-ghen. Noch waren daer twee pointen upghedaen: deene was vander stede, die haer in freete (2) tAndtweerden belast hadde om tcontoir tonderhauden ende de rentiers te betalen, of men niet liever de stadt belasten en zoude den pennijnck xvj^e oft xiiij^e, ende daer mede aflossen tvoornoemde fret tAndtweerden, dwelck onghelijck meer in croise beliep dan de belastinghe van renten, die men om tzelve aftelossen doen zoude? Dander point was van ghelijcken, datter noch liep ooc in freete een somme tAndtweerden upghelicht ten upmaken vander nieuwer vaert, waer af ontfangher was Franchoijs Van Havere; oft niet expedient en ware, als voren daer toe belastinghe te doene ter minster quetse

(1) Lasten, 't fransche *aide*.

(2) Geld tegen interest.

dat ment krijghen mochte, ende daer mede ooc dat freet aflossen, dat al veel zeerder in croise liep? De resoluçie ende de meeste voijsen up deerste point viel, dat men zoude de pennijnghen uplichten om te betalen die gharnisoenen up de frontieren, met condicie dat Brabant ende ander landen in advenant ooc contribuieren zouden, zoo zij belooft hadden; ende nopende dander twee punten, dat men van beede de belastinghe van renten doen zoude, om daer mede tvoornoemde freet aftelossen.

Up den zelven dach, ten twee hueren naer noene, was een hurlinghe (1) tot Lievin De Vlieghe, voerreere up de Nieustrate bij de Veemaerct, vande Spaengiaerts; want die daer thuus lach hadder ghezien een berdekin van schilderijen wesende Ons Heere an tcruse, ende suckelde daer achter huuse, mits dattet van cleender importancien was; in welck berdekin hij bevonden hadde, dat int been van Onsen Heere ghesteken was als met eenen snijer, dwelck (indient alzoo ghedaen hadde gheweest) een stick was weerdich om ghepugniert te zijne. Hier uut wilde den soldaet zegghen, dattet heretijcquen waren, ende daer was veel te zegghen; die ten besten spraken dat moesten alle Lutheranen zijn. Maer de lieden vanden huuse deden haer onschult, dat een simpel meijskin haerlier dochterkin zulcx ghedaen hadde ende niet zijlieden. Niet jeghenstaende dien, zoo en waren de Spaengiaerts niet gherust, maer haelden den onderbaliu ende de dienaers. Ooc was daer bij ghevalle den souverain van Sente Pieters, Gheeraert Rijn, ende de Spaengiaerts beleijden thuus achter ende voren, ende deden uutbrijnghe den voornoemden man ende dwijf ende tmeijs-

(1) Oploop.

kin, dat men zeijde simpel te zijne, om de waerheijt van als tondervinden, ende werden gheleet int sausselet, want zij wilden haer up tijghen, dattet ghuesen, ja, brekers der beelden waren. Den man en hadde niet ghevanghen gheweest, hadde hij niet ghecommen naer huus in haerlier handen, voor zijn duere, daer hij om de zake te verclaren stont metten blooten hoofde, zegghende: *Mijn heeren, ic en weet niet wiet ghedaen heeft, ende mits dat ic aude pelterije ende cleeren vercoope, zoo coope ende vercoope ic somtijts ooc zulcke berderkins, zoo ic ditte ooc in meenijnghe was te vercoopen.* Daer waren sommighe Spaengiaerts zoo vergramt daer inne gheworden (want zij zeer noode moghen lijden, dat men die figueren vanden Heere ofte van zijn helighen ingurie doet, in wat manieren dat zoude moghen gheschien, ofte hoe dat ment causeren mochte), dat zij spraken, indien zij gheweten hadden wie zulcx ghedaen hadde, zij zouden hem duersteken, al en waert maer een kindt van eenen jare; dwelc nochtans indiscretelic ende onredelic ghesproken was.

CAP. V.

Hoe dheere van Backersele tot Bruessel ghevanghen was; van justicie te Vilvoorde ghedaen; hoe den grave van Egmont van duuck Dalve ghevanghen ghenomen was, ende ooc den grave van Hoorne; ende hoe tAndtweerden een machtich welder⁽¹⁾ ghevanghen was, ende Monsr Montembrugis de vlucht nam; van vier couffers met gaut ende zelve gheladen, neffens Ghendt betraept.

Up den voornoemden neghensten septembris, ontrent den vier hueren naer noene, was mijnheere van Backersele, den secretaris ende raet vanden grave van Egmont, te Bruessel, daer hij quam ghaende ontrent den Hove, ghevanghen, alwaer terstont een gheruchte ende roup upghijnck onder tvolck, zoowel van onsen volcke als de Spaengiaerden, als dat den secretaris der ghuesen ende den oorspronck van tbeeldestormen ghevanghen ende ghegrepen was.

Up den x^{en} septembris, wesende woonsdach, es den hangman van Bruessele naer Vilvoorde ghereijst, ende heeft daer up dien ende den naervolghenden dach, zo men zecht, tot xix mannen thooft afgheslegghen, waeronder dat men zecht dat gheweest hebben beede de jonghelijnghe ende zonen vanden overleden grave van Batenburch, maer dit es bevonden gheloghen te wesen. Daer naer, daer menich in verschriet ende onstelt was, bijzonder die een ghues herte hadden; want die verscrieten ziende haer nederlaghe ende dander catholijcque verscrieten van zulck staut ende clouck

(1) Rijk man?

bestaen; dats te weten dat te Ghendt certeyne tijdinghe ghecommen was, dat den grave van Egmont, prince van Ghavere, ende den grave van Hoorne, van duuck Dalve ghevanghen doen nemen waren; want den grave van Egmont, commende ontrent dees tijt te Hove, heeft (zoo sommighe zegghen) met duuck Dalve gheten, ende naer de maeltijt, als elck ter ruste zou ghaen, zoo es den Grave gheghaen om ten pallaijse vanden Duuck uut te ghane, ende passeerde duer een wachte, ende commende voorder vant daer noch een steercker wachte, wel van hondert mannen oft meer, die spraken hem an ende zeijden, dat hij zijn gheweere aflegghen zoude. Dit hoorende den Grave es verbaest gheweest, ende (ghelijck hij zeer couragiues was) heeft zelve zijnen poengiaert om verre gheworpen ende zijnen rapier van ghelijcken, roupende an zijn hallebaergiers (die hij daer ontrent ooc hadde), dat zij stille zijn zouden; want anders hij vermoedde dat zij hem zouden doot gheslegghen hebben; want die Spaengiaerts zeer ghetrauwe ende furiues zijn sonderlijnghe up die zij weten dat ketters zijn, ende doe schoten zij hem an ende namen hem ghevanghen, ende wart gheleet in een simpel camerken, daer hij bewaert wart met hondert mannen.

Eenighe willen zegghen, dat duuck Dalve ende den grave van Egmont ooc te voren woorden ghehadt hadden, daer den Grave onder ander zoude ghezeijt hebben, dat hij alzoo wel den Coninc diende als hij, ende dat hij zoo hooghelic niet spreken en zoude om de garde die hij hadde, hij zoude wel ooc zijn ghuarde ontbieden, waert noot, ende zoude hem van zulcx, als hij ghedaen hadde, wel weten voor den Coninc te verandtwoorden.

Den grave van Hoorne en voer ooc niet beter: die wart ooc van duuck Dalve doen ghevanghen nemen ende vaste

legghen. Daer naer es den zone vanden prince van Oraengien, die te Lueven studeerde, van daer ghehaelt ende ooc vaste ofte in bewaerder handt gheleijt. Ende tAndtweerden wart ghevanghen Strael den weldere⁽¹⁾, die groote audientie tHove hadde, ende hadde djaer te voren tAndtweerden burchmeester gheweest. Aldus ghijnt daer zeer gheckelic, als men beghonde dees groote meesters up te rapen.

Monsr Montembrugis, (die te Ghendt als uppercapiteijn ghelegghen hadde, daer af wij voren dicwils vermaent hebben) es ooc ghevlucht (als een cooren vander ghueserie up zijn tonghe hebbende, zoo men presumeert); want men zeijde, dat hij vanden eersten was die gehandteekent hadde onder die gheconfedereerde edelmans.

Ende up den xj^{en} septembris, donderdach wesende, ende al den dach ende nacht vul reghens zijnde, zoo hadde den uppercapiteijn vande Spaengiaerts, die te Ghendt int hof van Dronghene, bij Onser Vrouwenbroers, thuus lach, ghenamt den mester del campo, vernomen ofte was gheadverteert, als dat uuten nieuwen casteele te Ghendt, bij den

(1) Antonius Van Stralen, heer van Merxem en Dambrugge. "Den 24 sept. heeft die provost Spelleken tot Vilvoorden op die merckt openbaerlyck doen onthalsen mynheere Van Beckerzeel, secretaris van den prince van Oraengien, desgelyck oock heer Anthonis Stralen. Desen werdt onthalst, sittende in eenen zeetel, om het flerecyns wille, van Hans Gilleyns sone, scherprechter geweest synde tot Antwerpen 33 jaeren. Desen joncker Stralen hadde soo menich jaer die stadt van Antwerpen gedient als borgemeester, schepen, ende nu ter tyt noch rentmeester der voorsc. stadt was, maer moest sterven (als men seyde) om dat hy tot Merxem gehouden hadde (als pastoor) eenen valschen predicant, tegens consent van de geestelyckheyt, ende het hof van Brussel, in den guesen ende turbelen tyt; oock hadde hy tot Antwerpen in den selven tyt luytenant geweest van den prince van Oraengien." *Chronycke van Antwerpen*. Antw., 1843, bl. 185. — Mertens en Torfs, *Geschiedenis van Antwerpen*, IV, bl. 420 en 439.

capiteijn aldaer, wesende een Bourgondion, ghezonden was eenen waghene met vier couffers, die met ijseren banden beslegghen waren, zoo de reijscouffers pleghen te zijne, ende verstont datter al den principalen schat in was vanden grave van Egmont, prince van Ghavere, (al nu in handen wesende, zoo ghehoort es), zijn juweelen ende baghen van zijn anders ende veel ghelts ende secrete brieven oft litteraigen. Om dese te becuucken⁽¹⁾, heeft hij meer dan hondert Spaensche peerderuters haestelic haer ghereet heeten maken, haer doende de verstane, dat zij naer Bruessel moesten zeer subbijs. Als dese al ghereet waren met haer busgheschut ende gheweere, zoo werden zij ghevoert tot voor tvoornoemde nieu casteel, ende begheerden den slotel vanden casteele vanden capiteijn van dien, maer hij wart hemlien gheweijsert. Daer naer reden zij bijna rontomme tcasteel, ende trocken alzo met eenen jost ter stadt uute om te achterhalen desen gheladen waghene, den welcken zij vonden hebben ontrent twee mijlen vander stadt, ende hebben anreest ende met ghewelde met haer in de stadt ghebrocht, daert menich meinsche anzach, ontrent den vier hueren vanden achternoene, ende wart ghebrocht int tvoornoemde hof van Dronghene, daer den capiteijn vanden Spaengiolen ghelogiert was, ende brochten ooc mede twee ghevanghenen, die den waghene bestiert hadden, metten handen cruijswijs ghebonden als dieven ende schelmen. Eenighe presumeerden, dat den capiteijn vanden casteele vermoedende dat hij daer uut zoude moeten rumen, heeft dees couffers uut wanen zenden; maer vele meenden dat hij schalckelicker ghedaen hadde, dat hij se bij nacht uut ghevoert hadde te water ofte andersins; nochtans zouden

(1) Betrappen, achterhalen.

moghelic die Spaengiaerts bespriet ende ghewaer gheworden hebben, die snachts de poorten bewaren, ende zouden eenen leelicken tier ghemaect hebben. Tsanderdaechs zijnder zes oft acht heeren Spaengiaerts inne ghereden, ende de valbrugghe wart achter haer upghetrocken; want zij meenden wel tcasteel eer lanck te hebben, wel wetende wat haer toeghezeijt was.

Hier ziet ghij, mijn lieve leser, dees wonderlicke ende meerckelicke veranderinghe, dierghelijcken noijnt in Nederlandt gheschiet is. Hier mocht men wel zegghen ende bijbrijnghen dwoort, dat de heere Godt almachtich sprack ende lusterde in de jonghe helighe hooren van Samuel den prophete, zegghende: *Ziet, ic doe een woort in Israël, zoo wie dat hoort hem zullen beede zijn hooren tuten.* Als nu was den mont vande ghues zeer toeghebreijdt, die altijts als eenen loocvorsch ⁽¹⁾ ghequeect ende veel ghestoft ende gheroumt hadden; nu trocken zij haer hooren al beter in dan zij ghedaen hadden, ende die te voren schenen een ijseren couraige te hebben, cregghen nu eenen moet weeck als was, ende waren vele zeer beancxt ende benaut van herten, ziende alle dijnghen aldus, aestelic weder veranderen ende al anders commen, dan zij wel ghehoopt hadden. Den priesterlick en den gheestelicken staet creech nu weder een vermaken ende verhueghen, die een poose zeer verdruct hadden gheweest. Sommighe ghaven de schult van alle dees roere principalic den grave van Egmont, die tusschen twee wateren zwam, ende drouch tvier in deen handt ende dwater in dandere. Een curte oorspronckelicke hijstorie vertrect men van hem, daer al dit erruer uut ghesproten

(1) Kleine groene kikvorsch.

zoude zijn, wel van over xviii jaren beghonnen, die ic achter late om beters wille, ende omdat ic vander waerheijt niet wel verzekert en ben.

CAP. VI.

Hoe de Spaengiaerts te Ghendt int nieu casteel gheraect zijn; van vier herdoopers t'Andtweerden verbrant; hoe die van Ghendt de wete ghedaen was haer ghoet uten nieuwen casteele te halen, dwelc faute slouch; vanden schat, die den Paus ghezonden hadde met duuck Dalve, ende wat men zeijde vande ijpcrisie der Spaengiaerden; ende hoe datter zesse Zwitserche hallebaergiers te Ghendt oorlof hadden.

Up den xij^{en} septembris, vrindach wesende, zijn de Spaengiaerts met twee vlieghende veendelen int nieu casteel te Ghendt ghetrocken, eene tvooren noens ontrent den ix hueren, ende eene naer noene ontrent den vier hueren. Boven desen, deden zij daer noch van haren soldaten de nachtwake commen hauden, dwelc den soldaet die tot mijnent thuus lach, Jacobus Hermentis, tsanderdaechs snachts moeste doen; want den ghevanghenen grave van Egmont hadde eenen brief ghescreven an den capiteijn vanden voornoemden casteele, dat hij se inlaten zoude, alzo hij ghedaen heeft, dat hij te voren niet doen en wilde, eer hij last ofte consent van zijnen meester den gouvernuer Egmont hadde, al wildent die Spaengiaerts van hem ghedaen hebben.

Up den xiiij^{en} septembris, zaterdach wesende, waren t'Andtweerden bij den marcgrave, mijn heere van Boudery, doen verbranden vier Herdoopers, moghelic van die, die in

de verghaderinghe gheweest hadden daer hier voren, lib. 5 cap. 28, af ghezeijt es, dwelc up dlijf verboden stont eijmelicke verghaderinghen oft conventijckelen te maken, daer men eenighe vremde leeringhen leert contrarie onsen ghe-loove, ofte eenighe afscheedijnghen ofte stichtijnghe van comocien.

Tzondaechs daer naer, was te Ghendt bij trompetslaghe verclaert, dat alle de lieden van Ghendt, gheestelic ende weerlic, die bedden oft dierghelijcke stoffacie hadden in tnieu casteel, zouden die van stonden an commen ofte zenden halen; want die Walen soldaten, die daer tot nu toe gheleghen hadden, zouden vertrecken. Aldus zijn daer up den noene zeer veel wagheneu ghecommen, om te laden bedden, cussenen, keerckelicke juweelen ende ander dijnck dat uut de cloosters daer in ghevlucht was van eer de foele gheschiede, maer als al de moijte ende den cost vande wagheneu ghedaen was, zoo wart haer ghezeijt, dat zij noch differeren zouden. Moghelic daer en was noch gheen moete, oft de Spaengiaerts wilden eerst de Walen, die noch int casteel waren, quijt zijn. Tbevant hem ooc, dat in de vier couffers, die men Egmont toescreef ende ghenomen waren (zoo ghehoort es), veel costelichede in was, die den abt ende tclooster van Sente Pieters anghijnghen, waer af den abt oft prelaet inventaris van Egmont ghenomen hadde, om dat hij die wel bewaren zoude. Dit wetende den capiteijn vande Spaengiaerts te Ghendt, hadde ghezeijt, dat men hem wederomme restitueren zoude.

Twart al een nieu veranderinghe int landt, ende sonderlinghe daert de ghues veel ghemaect hadden. Dit hadden ander steden ooc wel gheploghen, haddet zake gheweest dat zij ghevexeert hadden gheweest vander nieuwer predicatie, zij hadden moghelic meer gheraest ende ghedooit dan

eenich vanden anderen. Aldus en hebben zij gheen cause om hemlien te beroumen ende ander te beschimpen ofte te verachten, want dat gheen minne in en brijnct; want men behoort de bedructe niet te zeer te quellen, mits dat vele volcx zeer benaut van herten ende cleenmoedich was, sonderlinghe sommighe ghoede paeijselicke lieden, die haer, in den slidderachtighen ghueschen tijt, haer ijewers inne ontghaen hadden, ofte andere te licht van zinne zijnde ende te wanc kelbaer van gheloove, die onder de ghuesche ministers kinderen doen christenen oft ghegheven hadden, oft aldaer te sermoene gheghaen hebbende.

Aldus was die edel groote stadt van Ghendt, die hooftstadt vande schoone landt van Vlaenderen, vul vrouwelicke tranen ende mannelicke verzuchtijnghe. Dalmachtighe Heere wille up haer verzoent werden, ende haer mesgrippinghe als met vaderlicke straffijnghe ghenadelic vergeven !

Nochtans waren daer noch eenighe vremde haren, die bij tijden haer gheschut schoten, zegghende, dat dees knechten vanden Paus ghezonden waren, waerom zij spraken : *ziet welcke treffelicke predicanten den Paus overzent om de ghues te bekeeren, die men niet een woort en can verstaen*; en meenden te meer dat zij vanden Paus ghezonden waren, om dat die sommighe cappen hadden achter hanghende als mijters, van diveersche colueren ende zeer gheboort met cleen boordekins. Want alzo die Walen inghecommen waren ende bleven draghende som ghegurdde paternosters onder haer ocxels ende over haer schauders, ende bleven daer mede som ghaende te Ghendt, achter straten, alzo de dese ghijnghe met dees chartruesen cappen oft bisschops-mijters als een uutwendighe gheestelicheijt uutwijsende, die ter avontueren som nauwelic een sprancxkin vander waerach-

tigher gheestelicheijt en hadden, zoot blijct ooc in den Walschen cant, daer de Walen ooc som een groot uutwendich schijn van devocien bedrijven ende ghaen met groote paternosters die hanghen tot up haer voeten al lesende, ende met een zweert an haer zijde, bijsonder ontrent die frontieren van Vrancrijck; maer wanneer die schippers, die van Ghendt oft van elder (commende aldaer ghevaren), daer ijet uutweerden up dlandt ofte wat laten onbewaert ligghen, terstont eijst van dese devote lieden verzwijmt ende ghestolen, dwelck zij dan weder af ghaen lesen (zoo zij meenen) met haer lauwe paternosters ende avemarien. Van zulcke ghebreken en zijn vele Spaengiaerts ooc niet te onschuldighen.

Den meester del campo hadde te Melanen ende eldere upghenomen Duijtsche hallebaergiers, tot XIJ, hemlieden ghevende voor ghaige elc IIJ ghauden croonen de maent, ende nu, als hijse ghebrocht hadde te Ghendt, meer dan twee hondert mijlen weechs, en wilde hij hemlieden niet meer gheven dan drij ghauden croonen, of wilden zij meer hebben dat zij vertrecken zouden, hij en wilde niet meer gheven; maer dat zij haer ghestrijpte wambaeijsen ende hosen ghemaect up zijn Duijtsche hem laten ende aflegghen zouden, mits dat hij se haer ghegheven hadde, hij zoude ander mannen in die cleeren steken die hem dienen zouden. Dit hoorende die Duijtsche knechten, zijn verbaest gheweest, ende couraigiues zijnde, zijn zij den meesten deel vertrocken, coopende ander cleeren up de aude marct ende brochten haers capiteijns paluere⁽¹⁾ onder haer leden ghedreghen, in zijn logiment, begheerende paspoort van hem te hebben,

(1) Livrei.

dwelck hemlien verleent wart. Daer was eenen ghelogiert tot eens mans huus te Ghendt, die was beloofd van zijnen huijsweert eenen ghuldenen de maent te gheven, thulpen zijnder ghaige, ende dat hij blijven zoude; want den huijsman vreesde eenen anderen Spaenschen soldaet oft twee te hebben, indien den desen wech ghetrocken hadde, daer mede hij zoo wel niet en zoude gheweest hebben.

Die spaensche soldaten ghaven te kennen, dat den duuck Dalve een machtich ghelt bij hem hadde, dwelck hem van onsen edelen ende catholijcken Coninc ghezonden was in Italiën, om daer mede de crijsknechten te betalen, om dat men te min cause zoude hebben daer over te claghen, wilstende ooc bewijzen dat hij zijn Nederlanden niet en zocht bijstier te maken⁽¹⁾, maer rijcke ende weeldich, mits den voornoemden ghelde, dat aldaer zoude uutghegheven ende ghestroeyt werden, hoe wel nochtans dat zij eenen tijt zwaericheijt zouden moeten lijden, tot dat over zeker mesdadighe ende uproerigghe justicie ghedaen ware. Men zeijde voorwaer, dat onsen Coninc an den duuck Dalve ghezonden hadde xxx muletten, elc met twee couffers gheladen met ghauden ende zilveren pennijnghe. Die munte hebbe ic ghezien, zeer schoon ghelt, te weten dobbel ghauden pistolletten van vier ghuldenen tstick ende zilveren pennijnghe van veertien stuvers tstick, ooc zeer schoon ghelt.

(1) Tot het uiterste te brengen.

CAP. VII.

Van een zware zurchfuldighe colacie te Ghendt; van sommige ghevanghenen die vanden sGraven Castele int sausselet ghebrocht waren, ende wat men haer te laste leijde, zoo de ghemeen fame ghijnck vander ghueserie.

Up den zelve voornoemden dach wast colacie te Ghendt, ende daer was vertoocht bij den pensionaris, meester Franchois Vanderhaghen (want meester Jan Du Boos was van Ghendt vertrocken ende ghaen werden procuruer generael te Mechelen), uut den name van mijn heeren vander Wet, hoe dat den meester del campo, capiteijn vande neghentien veendelen Spaengiaerts, die te Ghendt inghecommen ende ghefoeriert waren, begheert hadde an den voorschepenen, als dat men zijn crijschvolck (wesende in ghetale xxx^e oft meer) thulpen der berrijnghe zoude bijlegghen alle maenden elcken soldaet een ghauden croone van XL stuvers, dwelc draghen zoude alle maenden LXe ghuldenen, dats duijsent ponden grooten, ende wilde tzelve ghelt hebben inneghaende ten daghe dat zij hier ghecommen waren, ende en wilde niet afghaen van desen zijnen heesch, ende tvoornoemde ghelt hebben, tzij hoe dat ment vinden oft ghecrijghen zoude; dies zouden de inzetenen daer de soldaeten thuus laghen ontslegghen zijn van hemlien te moeten leveren bernijnghe, olije, zaut ende dierghelijcke. Wart daer ooc ghelesen, hoe zij te Bruessele moesten te vreden wesen, elcken soldaet, met een paer slapelakens schoone ten XIIIJ daghen, met een schoon hammelaken ende twee servietten de weke ende dierghelijcke; dat ooc die van Bruessele bij vormen van assaije, een ghauden croone van XL stuvers, voor elck hooft, soldaet wesende, voor een

maent tijts gheaccordeert waren te gheven. De notable, dese ende meer ander propoosten ghehoort hebbende, zijn gheheeten vertrecken, hemlieden in den mont ghevende, als dat men de voornoemde ghauden croone de maent alderbest zoude moghen vinden up den nieuwen inpost, indient die ander drij leden slandts accorderen wilden, ende bij alzoo zij daer zwaericheijt in maecten, dat men dan daer toe mij vrouwe de Gouvernante zou prouven te perswaderen bij alle doenlicke middelen.

De notable vertrocken wesende, heeftet tadvijts oft tvoornemen van schepenen wel bevallen, ende hebben alle eendrachtelic hare andtwoorden overghebracht, dat men alzoo doen ende beschicken zoude, daerbij voughende, dat zulx niet eer inghaen en zoude dan ten daghe vanden accoorde, dwelck een half maent baten zoude. Schepenen haere andtwoorden hoorende en hebben noch niet content gheweest, bijsonder den voorschepenen, die vraechde in den ghevalle dat die vier leden slandts zulcx niet en accordeerden, waerment dan vinden zoude; want den voornoemden capiteijn hadde hem zeer lastich ghevallen, ende en wilde gheensins dat men hem zulcx ontzeijde, de soldaten zouden moghen veel meerder foele ende rudesse doen. Hier up waren ghebeden de notable noch eens te willen advijseren, dwelck alzoo ghedaen wesende, brochten haer andtwoorden overe, als datter accoort was, ende sommighe zeijden: men zoude dit priuilegie vander ghauden croone van xl stuvers niemant bijlegghen dan die soldaet ghemonstert ware ende anders gheene; dat men zoude den comijs Triest voor een maent tijts, in vormen van assaije, de penninghen doen verschieten up den voet van die van Bruessele, waer up schepenen andtwoorden dat den comijs Triest bij hemlieden niet bedwijnghelic en was, maer ghijnck anne

zijnen ontfanck vanden inpost, tgheheele landt van Vlaenderen. Emmer in somma die middelen om de penijnghe te doen furnieren waren ghestelt in de discrecie van schepenen, recomanderende altijts de zake te willen neerstelic doen vervolgen, dat ment up den inpost zoude moghen vinden; want den huijsman was zeer verlast ende de ghemeen burse der Stadt en was ooc niet machtich zulcx te furnieren, die al bij alzoovele belast was als zij jaerlicx incommens hadde, ende aldus es dees colacie, tot naer den xij hueren duerende, ghescheeden. Ende waren de notable ende schepenen daer zeer in beladen; wantet een zake van grooter consequencie was, ende maecte menich man bedruct ende zuchtende; want vele vreesden dander leden slandts en zouden niet accorderen. Ander meenden dat ja, uut dien dat tYpre ende int Vrije ooc al de ghueserie gheweest hadde, ende dat men daer ooc ghebroken hadden. Die van Brugghe waren ooc deerste gheweest in Vlaenderen, over ij of iij jaren te voren, die dinqisitie af begheert hadden, ende haddender dander leden toe gheperswadeert om zulcx te accorderen. Die van Ghendt hadden ooc gheconsenteert, dat men de oncosten vander fortificatie van Grevelijnghe, up den ghemeenen inpost van Vlaenderen vinden zoude, dwelc nochtans verde van haer stadt was ende een ander quartier van Vlaenderen anghijnck; waren ooc wel te vreden, als dese oft ander knechten tYpre, int Vrije oft eldere zouden gheleijt werden, ende dat zij dan van ghelijcken hulpe van doen hebbende, dat zij ooc hemlien zouden metten voornoemden inpost helpen secoureren ende dlast ghelijck draghen; want dit was als een ghemeen quale, die al dlandt duere gheschiet was, emmer in de principale steden ende durpen.

Up den xvij^{en} septembris, was meester Willem Rutsemeelis, die meer dan een jaer in tsGraven Casteel hadde

ghevanghen ghezeten, uitghehaelt, tusschen die handen vanden dienaers, als Jan Van der Beke ende Joos De Baut, ende gheleet over de Coorenleije int sausselet, te weten vande vanghenesse in een andere. Die hem zaghen overleeden, zeijden dat hij vet ende wel in lijve was. De cause van zijnder vanghenesse was, dat hij hem int eerste ghemoeijt hadde metter ghueserije ende zoude eenen brief ghefingiert hebben, als commissie hebbende, zoude ooc eenen kilct van Sente Claren achter de Vrindachmaerct tot zijnen huuse ghebrocht hebben, zoo de mare ghijnck, maer zoudet curts daer naer te kennen ghegheven hebben, als dat hij die ghenomen hadde in bewaerder handt, tot dat de foele duer was, om dat hij niet ghestolen of gherooft werden en zoude van die rappailge, diets alomme zeer veel maecten.

Te voren wart daer ooc inder voornoemder stede vanghenesse brocht uuten sGraven Castele, noch ij mannen, maer up diveersche daghen, dats te weten den zeepzieder ghenamt Pieter Andries, wonende neffens Sente Nicolaus keercke. Dese, zoo hij ter Ghoes in Zeelandt was, es met zulck een gheluckich (hadde hijt wel ghebruuct) ghetije te Ghendt commen anghevaren, dat zulck eenen spoet niet veel ghehoort en es gheweest; maer tes duer zijn quade gheweercken een ongheluckich ghetije der zee voor hem gheweest. Hij hadde moghen willen dat Eolus winden hem wederomme achterwaert gheblasen hadden ende tot onder die costen van Albiona, dats Inghelandt, versteken, dan dat hij alzoo in een oorzake van naermaels te weercken, tperijckel des doots ghevallen es; want hij metten claren avonde noch thuus ghecommen zijnde, zach ende hoorde dat tgheboufte te Ghendt overhende stont, ende dat zij vaste die beelden ende cijeraigen der keercken afbraken ende in sticken smeten, zoo es hij ooc Senter Nicolaus ten

naesten in de keercke ghelooopen ende sprack : hij wilde emmer wat mede helpen ende schoot onder andere een beelde of twee van uut der keercke duer de glaesveinsters, up tkeerchhof.

Den anderen persoon, die daer over ghebrocht was, plach te zijne een bode van Andtweerden, die men *Wulfjagher* in de wandelinghe hiet. Maer meester Gillis Coorens, den incar-naetveeruwer, was noch ter tijt, als de laetste van vieren, in de vanghenesse van sGraven Casteel bleven, dwelc sommighe hem voor een quaet teeken afnamen, als oft men hem gheen gracie vanden lijve doen en zoude.

CAP. VIII.

Hoe die Walsche soldaten, die uut den nieuwen casteele te Ghendt doen rumen waren, up de Mude ghefoeriert waren, ende daer thuus laghen, ende haer veendel uut staken; hoe die Spaengiaerts bij nachte gherooft ende ghestolen hebben, dat men sommighe vanghenessen steercte; hoe schepenen ende dheeren vanden rade te Ghendt haer vrij maecten van soldaten te hebben, ende hoe dander volc ghequelt was metten Spaengiaerden; ende hoe daer xj veendelen uuttrocken om ghevanghen nobilisten te halen; van xxvi raetsheeren int Hof ghecosen; ende hoe den meester del campo eenen grooten heesch die van Ghendt anleijde.

Up den voornoemden dach foerierde men up de Mude, om de Walsche soldaten, die uut den nieuwen casteele moesten rumen ende die Spaengiaerts plaetse maken, ende up den xviii^{en} der maent, zijn zij fraeij, in slachorden, met vlieghende veendel daer uutghetrocken, alvoren ghaende

tbusgheschut, die dapper schoten; ende daer naer volchden die mannen, die de spijsen droughen, al wel ghewapent, ooc aermen ende handen zeer schoon blijnckende wapene, maer niet ghegraveert als de Spaensche, dwelck moghelic beter was om den roest te mijden dan die ghegraveert was, daer troest meer in pleecht te zitten ende qualic om uutschueren es. Zij quamen aldus met trommel ende feijfel al over den curten Steendam, Veemaerct, Vrindachmaerct, ende alzoo naer de Zuvelsteghe, over de Zuvelbrugghe, duer de Auburch over tSlusekin, over de Sleepstrate, ende alzoo over tMude bruggheskin neffens tsHelichs Christ keercke, over de voornoemde Mude, daer zij ghefoeriert waren, tot anderstont ende zoo langhe tot dat zij ghelt zouden ontfanghen hebben. Want in den ghevalle zij zonder ghelt uut der stadt moeten trecken hadden, ten hadde haer niet wel bevallen. Den landtman zoude ooc moeten den last van hare teercosten rudelic ghedreghen hebben, ende tvolck vander stadt, die daer veel an hanghende hadden ende hemlien vele uutgheburcht hadden, zouden daer zeer vele an verloren hebben, alzoo zij noch gheschepen zijn te doene; want alleene van broode waren zij sommighe schamel backers schuldich wel xvj^e ponden grooten; want de rijcke backers die daer zonder ghedoen mochten, en wilden haer gheen keerven meer laten maken, alzoo zij hier voortijts ghedaen hadden. Dus was den schamelen hals in groot perijckel van tzijne te verliesen ende bijstier daer in te werden. Menich meinsche nochtans, vrouwen ende andere, waren bedrouft van haer vertrecken, duer de kennesse ende aliance, ende waren gheneghen tot weenen. Wederom de voornoemde soldaten toochden die vander stadt groote jonste ende vriendtschap, als daer zij een beleeft vriendelic volck an vonden hadden. Den hoop was al tsamen hondert

ende L soldaten. Zij staken haer veendel up de Mude uute, ende teerden in der lieden huusen vander lieden spijsse ende dranck zonder betalen, dwelck die lieden zeer lastich viel; want zij haddender som IJ, som IIJ, som viere in den cost; want zij en hadden gheen ghelt om spijsse te coopen ofte om de ghoede lieden haer tafelcosten te betalen.

Up den XIX^{en} der zelve maent, was te Ghendt ghevanghen een audt man ghe-naemt Jan Laute, die wijlent hallebaergier vanden onderbaliu gheweest hadde, ende die hem eenen tijt bedect ghehauden hadde. Dese hadde hem oock ontghaen ende te breet ghemaect in de voornoemde ghueserije.

Den XX^{en} septembris, zaterdach wesende, quam te Ghendt de tijdinghe, als dat te Doornicke noch xv mannen ghevanghen waren vande degheelicste vander stadt.

Up dees tijt beclaecheden haer sommighe lieden, dat de Spaengiaerts bij nachte haer ghoeft roofden; want twas bevonden, dat zij die aerme bleeckers, die der lieden lakenen te bleecken hebben, alleene tusschen de calchovenen te Ghendt, vier zoo vijf lijnen lakenen ghestolen hadden. Maer de bleeckers hadden haer nu voorzien van bussen, die steerck gheladen waren met veel loots, om de dieven bij nachte te beschieten, indien zij weder quamen; ende hadden gheschiet met een schuuffelt (1) melcanderen bij te stane.

Ooc in de Leije, omtrent den Crommen-wael, waren wel zesse of viij Spaengiaerts met ghevierde bussen, bij nachte in eens mans schip ghecommen, daer den schipper lach in den rouf en sliep bij zijnen wijve, ende nament al dat zij vonden. Den schipper schoot zijn boexemen an, ende liep uuten rouf bezien watter was; terwijl liep er eenen dief in den rouf daer des schippers wijf te bedde lach, ende

(1) Schuifelet, fluitje.

nemende dat hij daer krijghen conde, es ooc wech gheghaen.

Up Sente Pieters zouden zij ooc uut gheweest hebben om lijnen lakenen te stelen, maer werden wederstaen ende bespiet.

Men zeijde, dat men zeer wrachte te Bruessel an de vanghenesse ende dat mense zeer steerck maecte, ja, datter wel IIIe mannen an wrochten.

Die vanghenesse te Ghendt int nieu casteel, wart ooc zeer steerck ghemaect, ende menich pont ijsers daer an gheslegghen; want men meende dat mer curts groote personaigen van ghevanghenen in legghen zoude; ofte waren ooc moghelic schoon cameren, die men steerck maecte om die nobilisten daer in te sluten. Ende schepenen vander Kuere met die heeren vanden Rade, hadden vanden Hove zeker lettren vercreghen inhaudende hoe dat zij exempt, vrij ende los zouden zijn van eenighe soldaten tot haren huuse te hebben. Maer om den ghemeenen man en was noch gheen oordonancie noch provisie ghemaect, daer vele zeer qualic in te vreden waren, zegghende: schepenen ende die raetsheeren, die daer alderbest jeghen moghen, (ende deene an de stede ende dander an den Prince wint, zonder veel ander bienfeeten) hebben voor haer zelve ghezucht ende niet voor haer schapen oft onderzaten, zouckende haer eijghen ende niet tghemeene proffijt. Ende overzulcx, den xx^{en} der maent voornoemt, zach men van nieus foerieren, up de Coorenleije ende eldere, om die soldaten, die laghen in de huusen van sommighe raetsheeren ende schepenen, in ander husen te legghen, die som te voren nochtans ghefoeriert ende met volcke verlast waren, dwelc haer zeer qualic ghenouchde, dat men alzo haren last verdicte. Zoo datter veel vrouwen om weenden, ende hadden zij wech gheweten met haren ghoede, zouden haer husen gheabandoneert hebben; want

de mare ghijnck, dat zij sommighe vrouwen ghesleghen hadden met stocken ende ander met vusten. Ende tot Jan Doosterlijnc, in de Cruusstrate, een zeer catolijc man, sneden zij de tenen schotelen al rontom in den boort met kerten, ende sneden up de tenen teljooren veel cruusen ende scrabben, capten van zijnen zitstoel tghedraeyt weerck af, duerboorden zijn glaesveinsters, smaecten zijn servietten up den vloer, bedorven met haer peerden zijnen wijnghaert, verdeden ooc des mans haut ende olije : dus woonde hij te rechte in de Cruusstrate, want hij was van hemlien ghecruust, zoo ic hem te kennen ghaf, als hijt mij claechede. Elder deden zij haer ghevouch in de tenen pispotten dat zij over liepen, ende som deden zijt up den zoldere, alle mode de Spaengie (1), daer zij up haer zolders haer eijeren legghen; niet min daer licht ghemeenlic stroo oft hoij, daer zij haers ghevouch in doen, ende tdroocht daer aest onder tdack, duer die hitte vander zonne die daer es, meer dan hier. Aldus es haer vuulicheijt een lettelt te excuseren.

Up den xxj^{en} septembris, zondach ende Sente Mattheus dach wesende, zijn smorghens vrouch van in der nacht ende van tsavonts te voren, tot xj veendelen Spaengiaerden, onder peerderuters ende voetknechten, uut Ghendt up den wech van Bruessel ghetrocken, om te verjeghenen (2) ende ontfanghen zeker ghevanghen groote personagien, die te Bruesel ghevanghen laghen, als den grave van Egmont prince van Ghavere ende den grave van Hoorne. Ende curts naer noene, wart te Ghendt, bij trompetslaghe gheboden ende bevolen den inzetenen der stadt, dat zij haer ghoet ende huuscatheijlen voor de Spaengiaerts niet rumen

(1) A la mode d'Espagne.

(2) Te gemoet gaan.

en zouden van deen huus in dandere, want men hadde bevonden, dat zij haer bedden, cussenen ende ander ghoet in melcanders huusen verborghen hadden, om alzoo te min Spaengiaerts in haer husen te hebben, als niet daer toe ghestoffeert zijnde. Daer was ooc mede gheboden, dat niemant met zijnen ghoede uut der stede trecken en zoude, up zeker penen daer toe staende.

Up dees tijt waren bij den Hove xij eerlicke ende verstandighe mannen ghecosen ende gheordineert, waeraf mijn heere van Noircarmes de eerste, ende meester Jacob Martins, te Ghendt, president van Vlaenderen, de derde was, om alle zaken te beslichten ende te examineren die van ghewichte zijn, nopende de ghueserie, ende om oorden daer in te stellen ende oordineren. Ende men zeijde den xxij^{en} septembris, dat desen raet gheamplieert was tot xxvj raetsheeren, ende zeker noch niet te vele van ghetale, om alle die twijfelicke zaken ende van zoo grooter consequence te consulteren, ende tot eenen ghoeden fijne te brijnghen.

Men zeijde, dat die van Eecloo haer zelven vrij van crijschknechten te hebben, uitghecocht hadden an den duuck Dalve, ende hadden overzulcx salveguarde vercreghen; maer ander zeijden, ten verstant hem niet voorder dan indien zij catholijck bevonden worden. Dus wast *gheeft den duven drijncken*.

De mare es ooc ghecommen te Ghendt, dat den audtsten zone vanden graeve van Egmont oock ghecreghen ende ghevanghen ghenomen es, noch een joncxkin zijnde van grooter macht in toecommende tijde te werden; want den vader, boven zijn overgroot patrimonie ghoet ende rijck huwelic hebbende een dochter van Beijeren, hadde veel ghoets gheconquesteert ende ooc met tregiment van Vlaen-

deren groot proffijt ghedaen; want hij hadde vercreghen ende gheconquesteert Nieuhove, Steenhuuse, Ghaesbeque ende meer ander groote ghoedijnghe ende eerlicheden. Ghaesbeque en hadde hij maer curts ghecocht, ende dede afbreken een zeer steerck casteel dat daer stont, om dat men niet zegghen en zoude, dat hijt jeghen den Coninc hauden wilde, ende coste hem nochtans menich duijsent van af te breken, ende hadde noch onghelijck meer ghecost van maken.

Daer es wederom een zwaericheijt ende eccessijven heesch ghecommen, ten laste van die van Ghendt, vanden capiteijn vanden Spaengiaerden den meester del campo; want hij wilde hebben van die vander Hauderburch voor *vj*^e ende *xl* peerden, voor elck peert *xij* pont hoijs sdaechs, dwelc een machtighe somme ghelts beliep, niet wetende waer ment recouueren zoude, ende hij en wilde niet cederen oft afghaen, ende gheliet hem altijts zeer verstoort, aestich ende gram, ende en wilde niemants renen anhooren, oft emmer zeer weijnich, zegghende dat ment aest ghereet maken zoude. Ende men wist wel, dat de Spaengiaerts nauwelic in als hondert ende vijftich peerden en hadde. Ten waren ooc maer *alfve* peerden te rekenen om haer cleenheijt, waer onder noch vele onghevallighe peerdekins waren, daerom en voeren zij gheen lansen; want dees peerden dat niet verdraghen en zouden, maer alleene busgheschut. Hieromme waren die ghedeputeerde vander Auderburch tHove ghetrocken, om verzoetijnghe te krijghen van desen heesch, uut zeker causen hemlien daertoe moverende; want den capiteijn voornoemd hadtse ghedreecht, in alzo verre als zijt niet stappans en deden, zoude zijn peerdevolck buten zenden, om haer foeraige up de landtlieden ende pachters te halen, dwelck de gheghoede wel aest ghewaer werden zouden in

haer betalinghen van pachten. Nochtans men hadde verstaen, dat die comissie, die den duuck Dalve vanden Coninc hadde, sprack zeer zoetelic ende vriendelic, als dat men alleene de beschuldighe ende rebelle castijden zoude, maer de ghoetwillighe in rusten laten, ende bescheermen ende preserveren, ende niemant onghelijck doen, waer mede ooc den meester del campo belast was zulcx te doen onderhouden zijn gharnisoen oft knechten, ende zelve hemlieden daer af eenen spieghel te wesen.

De mare liep ooc, anghaende vander ghauden croone de maent te gheven elcken soldaet, thulpen haerder bernijnghe, olije ende azijn, etc., dat daer af veraccordeert waren met die van Ghendt, die van Ypre, als dat ment up den inpost vinden zoude, die wel duijsent ponden grooten sdaechs inbrijnct. Maer die van Brugghe ende vanden Vrijen en waren van dien zinne niet, ergo, zoo en wasser gheen accoort.

De mare was ooc onder sommighe personen tot Ghendt ghecommen, dat de heere van Backerzele (welcx toename es *caes* en *broot*, ende es gheboren van Brugghe, van gheen sonderlinghe afcomste wesende, maer alzo van cleenen tot grooten ghecommen), tot Bruesel, tot twee reijsen zeer ghepijnt hadde gheweest, om sommighe secreten van hem te weten, mits dat hij veel verstants met de ghuesen hadde ende haer zeer favorizeerde, zoo hij hem liet meercken, ende was secretaris ende raet vanden grave van Egmont, zoo voorseijt es.

CAP. IX.

Van twee placcaten vanden Hove ghezonden, ende bij den heeren vanden Rade ghepubliceert, deene anghaende de afghedancte knechten ende dander toetchierende de vluchtighe lieden, wel ende scheerpelic elc bijsonder interdicerende daer jeghens niet te mesdoene, up te vallen in de penen daer inne begrepen.

Up den XXI^{en} septembris XV^c LXVIJ, wart ghepubliceert in de consistorie vanden rade in Vlaenderen, een oordinancie sConinx, ons gheduchts Heeren, nopende den afghedancten crijschknechten, waer af inhauden hier naer volcht :

Copie.

« Bij den Coninck.

» Onsen lieven ende ghetrauwen, die president ende lieden van onsen Rade in Vlaenderen, saluijt ende dilectie.

» Alzoo wij behoorlicken onderrecht zijn, dat vele ende verscheeden afghedancte knechten oft soldaden, die ten tijde vande voorleden troublen ende beroerten in onsen dienst gheweest hebben, hem up tplat landt onthaudende zijn, ende tzelfde uut teeren, tot grooten last ende quetse vanden huijsman ende van onse schamele onderzaten, dwelc wij gheensins en dijncken te lijden onder dissimulacie; zoo eijst dat wij willende daer inne voorzien, tot verlichtinghe ende soulaigementen van onsen ghoeden onderzaten, u ontbieden ende bevelen wel ernstelicken, dat ghij terstont ende zonder vertreck doet uutroupen ende publiceren, alomme binnen de steden ende plaetsen van onsen lande ende graefschepe van Vlaenderen, daer men ghewoonlic es uutrou-

pinghen ende publicacien te doene, ende van onsen weghe scheerpelic ghebieden ende bevelen allen afghedancte knechten oft soldaden, dat zij van stonden an ende metter vliet hem vertrecken elck int zijne, te weten de ghene die men uut de frontiersteden oft steercten ghenomen heeft, ter plaetsen van hueren ghaernisoene, ende dander, in onsen dienst niet meer wesende, zullen hem stellen ende begheven om haer handtweercken, ambachten ende neeringhen te doene, up pene, indien de zelve bevonden werden meer achter lande haerwaerts ende daerwaerts te loopen, dat zij daer van als vagabonde ende ledichghanghers ghestraft ende ghecorreghiert zullen werden; verbiedende ende interdicerende allen knechten, soldaden ende ander crijschvolck, voortan eenighe wapenen ten platten lande oft achter velde te draghen, dan alleenlic hare ordinarisse wapenen, als rapiere ende poingiaert, up pene van confiscatie ende verbuerte der zelve wapenen ende van arbitralen straf of pugnacie.

» Voorts, alzoo wij gheïnformeert zijn, dat vele vande voorseijde afghedancte knechten oft soldaten ende andere, hem daghelicx in Vrancrijck ende elders vertrecken, om hem aldaer in besoldijnghe ende crijschdienst te begheven ende laten anscrijven, dwelck van zeer quader consequencien es ende gheensins te lijden en staet, zoo verbieden ende interdiceren wij insghelijcx wel scheerpelic, dat niemant vanden zelve knechten, noch eenighe andere, hem en vervoorderen te trecken, ergheven oft stellen in den dienst van eenighe vremde princen, vorsten, heeren, steden oft landen, hoedanich die wesen moghen, zonder onsen oorlof ende consent, willende ende oordinerende, dat deghene die alreede vertrocken zijn, binnen viertien daghen naer de publicacie van desen in onse landen van haerwaertsovere, wederom

keeren, up verbuerte van lijf ende ghoet, indien zij ter contrarien deden. Ende tot onderhoudenesse ende observacie van onse jeghenwoordighe oordinancie ende verbodt, procedeert ende doet procederen jeghens den overtreders ende onghoorsame, bij executie vanden penen voorscreven, lastende ende bevelende particulierlicken allen rechteren, justicieren, officieren ende amptlieden, zoo wel den onsen als dien van onsen vassalen, dat zij rigorieselicken procederen jeghens den ghenen die hem vervoorderen zouden daer jeghens te doene, bij executie vande penen voorscreven, zonder eenighe jonste, dissimulacie oft verdrach, up pene dat men tzelve an hem verhalen zal. Des te doene met diesser ancleeft, gheven wij u ende den voorseijden rechteren, justicieren, officieren ende amptlieden, vulcommen macht, auctoriteijt ende sonderlinghe bevel, ontbieden ende bevelen allen ende eenen ijeghelicken, dat zij u ende hem zulcx doende ernstelic verstaen ende obedieren; want ons alzooghelieft. Ghegheven in onser stadt van Bruessele, onder onsen contrezeghel hier up ghedruct in placcate, den XIII^{en} dach van septembrij xv^e zeven en tsestich. Onder stont gheschreven: Bij den Coninc in zijnen Rade, ende gheteeckent: d'Overloepe.

« Ghepubliceert in consistorie vanden Raede in Vlaenderen, den XXI^{en} septembris 1567. P. Bevere⁽¹⁾.

Daer naer up den XXI^{en} septembris was noch een placcaet uitghelesen bij den heeren vanden Rade te Ghent, waer af tinhauden hier naer volcht van woorde te woorde:

(1) Ordinantie sConincs..... waer by verboden ende gheinterdiceert wert, allen afghedanckte knechten of soldaden, ende ander krijchsvolck, voirtaen eenighe wapenen ten platten lande, oft achter velde te draghen.... Te Ghendt, by Jan van den Steene..... 1567. (Typis Manilij.) — *Bibliogr. gantoise*, I, bl. 188, n° 228.

Copie :

« Bij den Coninck.

« Onsen lieven ende ghetrauwen, die president ende lieden van onsen Rade in Vlaenderen, saluut ende dilectie.

« Alzoo wij bij verscheeden brieven verclaert ende te kennen ghegheven hebben, dat onse meeninghe was niet te willen ghebruucken van strancheijt ende riguer, met ofte jeghens onse onderzaten, die gheduerende de voorleden troublen ende beroerten jeghens ons mesdaen oft gheoffendeert zouden moghen hebben, maer ter contrarien, van alle zoetheijt ende ghenade, naer onse natuerlicke gheneghentheijt, sonderlinghe met den ghenen, die hem der zelve ghenaden niet onweerdich en zouden maken, zoo principalicken tschamel simpel volck es, ambachtslieden ende andere, verleet, bedroghen ende verdooft wesende, metten welcken wij tmeeste medelijden ende compassie hebben; ende al eijst zoo, dat de zelve onse onderzaten zouden behoort hebben hem up ons te betrauwen ende onse voorseijde ghenade te verwachten, des niet te min, zijn wij onderricht, dat vele van dien van alle staten, condicien ende qualiteijt, namentlicken de voorseijde schamele ambachtslieden ende simpel volck, dwelc duer de quaetheijt van andere ervaren ende duertrocken zijnde, die van alle dese alteracien ende comotien, zoo wel in de religie als andersins, hoofden ende authuers gheweest hebben, zoo voorseijt es, hem mestrauwen van onse voorseijde gracie ende ghoedertierenheijt, daghelicx verloopende ende hem voorvluchtich maken, haer ghoet ende huijsghезin uitvoerende ende transporterende, verlatende haer landt, ende bij consequente hem zelve bedeevende ende ruijnerende, ghelijck zij ooc diveersche haer creditueren daer duere defrauderende ende ontruijmen; zoo eijst, dat be-

manniere niet en was achter tHelich Sacrament te ghane, dan de ghene diets van doene hadden, ende plochten eenen tijt hier te voren sommighe vrienden ende ghebueren vanden ziecken mede te ghane, dwelc zeer wel vouchde ende ooc veel toortsen; maer dit was, zeijden zij, zoo wel de schult vanden priesteren als vanden ghemeenen volcke, ende meer; want zij hebben haer toortsen in de keercken om niet, ende en gheweerdighen haer niet eene daer toe te ghebruucken, maer ghaen rechts met eenen lanteerne daer voren ende een keersse daer inne; zij plochten sommighe keercken dienaers met ij of iij toortsen mede te zenden, dat verwecte tvolck om van ghelijcken te doene.

Up den voornoemden dach quelden die Spaengiaerts wederomme die van Sente Pieters, ende haelden uut haer huusen cussenen, culpten, saergien, hanghels, roosters, potten, kannen, pannen, ketels ende anderen huusraet, ende droughent int nieu casteel; schudden die kinderkins van haer beddekens, ende namense met haer, uut schamel huuskins, en spaerden niemant. Ende als men haer zeijde, dattet int casteel van haerlier huuscateijlen van over lanck ghestoffeert was, zoo zeijden zij: ten was haer niet ghenouch, zijlieden waren edelmannen, die ander Spaengiaerts, die uutghetrocken waren, en waren zoo degheleic niet. Sommighe lieden ghijnghen int nieu casteel naer haer ghoet zien, dwelc zij som vonden ende som niet, dijnckende dattet van die Spaensche knechten, die vertroocken waren, mede ghevoert was. Ander vonden haer ghoet, ende in sommighe plaetsen twee of drij bedden deen boven dander gheleijt, makende van sommighe bedden haer stroo, zeer daer mede de onderste bedden bedeervende ende vurtende, ende ooc alzo onzachter ligghende dan oft zij stroo onder haer bedden ghehadt hadden. Die van Sente Pieters

beclaechden, dat Rijn, haren baliu, niet in de stadt en was om haer voorsprake te zijne; want zij spraken tot de lieden, als zij ijert daer jeghen zeijden : *tbehoort al onse toe, dat wij u ijert laten dats gracie*; veel breeder ende ampelder sprekende dan zij last hadden van haerder overheijt.

Up den xxix^{en} april, donderdach wesende, hadden twee of drij Spaengiaerts ghevochten ontrent thuus van mijn heere Van Hassche, up de Nieustrate, ende melcanderen ghequetst, ende daer hadde eenen een stick van zijn hooft, ende was gheleet naer den Callanderbeerch te meesteren. Daer wart een gheloop van Spaengiaerden haerwaert ende ghinswaert, al ghereet met haer rappieren om hooghe schussende onder haer ocxelen, meenende dat ijemant vander stede hemlieden ghedaen hadde, ende waren som roupende : *boraetse*⁽¹⁾, *ofte de dronckaerts hebbent ghedaen*; zoo dat die lieden vander stadt in vreesen waren, ende was nochtans haers selfs culpe ende voortstel. Maer sommighe beceffelicke knechten schoncken int casteel de vraukins den wijn, die daer quamen om haer stoffacien van bedden te brijnghen, brijnghende up de tafele twee potten wijns tseffens ende eenen cranstelijck⁽²⁾, ende en wildens niet van hemlien laten betalen. Daer wasser ooc, die ghezeijt hadden : zij hadden wel de Turcken bedwonghen te Malta; maer zij en conden hier de Lutheranen niet bedwijnghen; want veel volcx hadden (eijlacen!) dees nieu leeringhe zoo inghezoghen, dat zij uut hemlien niet te verdrijven en was, ja, en wilden niemant hooren, die haer ter contrarien zeijden oft rieden, ende waren som jonghe ghezellen ende dochters, zegghende : men dorst haer niet zegghen of preken, zij wistens ghenouch.

(1) Het spaansche *borracho*, dronkaard.

(2) Soort van gebak.

Vele hoorende hoet te Bruessel ghijnck, ende dat men daer rijcke noch aerme en spaerde, die aldus ghemeijt hadden, creghen groote vreesse int lijf, ende zijn som ghestorven van droufheden ende vreesse, als den zone van vrouwe sBleckers, Adriaen De Bleckere, een jonck man van xxiiiij jaren, es in mijn huus over de Nieubrugge overleden, naer dat hij in Inghelandt ende in veel ander contreijen ghevlucht hadde, hem kennende beschuldich int keercbreken, ende hadden in de predicatie metten sacxkin ommegheghaen. Hij overleet ontrent alf vastenen anno xv^e LXVIJ, in welcx ziecte hem quamen bezien veel eerlicke mannen ende vrouwen int aanzien, die ooc van dien evel besmet waren.

Ontrent dien tijt was ooc overleden vrouwe Van der Leijen, die meest al haer kinderen verloren hadde metten viere ende watere, voor justicie, van herdooperie weghe. Dese zeijde, als men haer ansprack in haer siecte : zij was wel ghetroot in den Heere. Nochtans hadde zij veel cleen schulden ghemaect, ende tgheldekin hadde zij in wijne verdroncken; want zij hadde veel zwaericheden, ende dranck dan een pintkin wijns om haer zwaerichede te verdrijven; daerom meenden sommighe, hoe mocht zij gherust in den Heere ghesteerven, als zij de lieden alzo thare ontdrouch. Haer man hadde ooc herdoopt gheweest, maer was van een langhe ziecte up zijn bedde ghestorven. Zij, ende den voornoemden Adriaen De Bleckere, werden an eenen lochtijnck neffens tghewijdde beghraven up Sente Jans keerchhof, ende niet up tghewijdde; want de priesters wisten wel wat volcxkin dattet was, zegghende, dat vrau Van der Leijen in xiiiij jaren niet ghecommen en hadde ter keercken, zoo ander christen meinschen pleghen.

Daer wart ontrent dees tijt vande Spaensche ghezeijt,

als dat zij noch uut Spaengien verwachtende waren wel xx duijsent mannen om hier in dlandt te brijnghen; want den Coninc en betraude dit volc niet wel, ende daer waren over lanck vijf of zes capiteijnen te deser causen daerwaert ghetrocken.

CAP. XI.

Van quade maren ende tquaet voornemen vanden prince van Orainge; ende hoe ootmoedelic men supplieerde om Franchoijs Hueriblock; ende hoe Lievin Brakelman inneghedaecht was; ende hoe tAndtweerden verboden was quade maren te zaeijen; hoe oneerlic die Spaengiaerts te Ghendt int Vleeschhuus leefden, ende hoe mesjantelic een capiteijn eenen man vander stadt quetste.

Men zeijde ooc uutghaende april xv^e LXVIII, hoe datter veel volcx was in ende ontrent dat stedekin Ghrave, ende in ende ontrent Wesele. Ghrave en es maer een cleen stedekin als Lessene; maer den vierden in mej LXVIII zoo was tvolc zeer bevreest, hoorende datter zoo machtich een volck lancxt den Rijn afquam. Dit leijde men al toe den prince van Oraingien, diet zeer speet, dat men hier zijn ghoet aldus confiscquierde. Men leijde hem nochtans principalic alle dees muterien te laste, dat welcke den grave van Egmont ende meer ander ghuesche heeren zelve niet en wisten, hoe breet dat Oraingie de zake anghrijpen zoude, voor anderstont dat zij haer int streck vonden ende de zake anghelajt was; want men zeijde pleijnelic, (dwelck een zeer quaet ongheoorlooft voornemen was), als dat hij gheschiet hadde, om te beter tzijnen vermete te comene, de Coninc onsen souverainen heere, hier uut zijn

want ons alzoo ghelieft. Ghegheven in onser stadt van Bruessele, onder onsen contrezeghel hier up ghedruct in placcate, den xviii^{en} dach van septembrij xv^e LXVIJ. Onder stont ghescreven: bij den Coninc in zijnen Rade, ende gheteekent: d'Overloepe.

« Gheprononchiert int consistorie van mijnen heeren vanden Rade in Vlaenderen, present den hove ende diveersche advocaten, procuruers ende ander persoonen daer over ghe-roepen ende ghecompareert, den xxiiij^{en} septembris 1567.

P. Bevere.

Dese voornoemde placcaten werden beede ghedruct, te Ghendt, bij Gleijn Manilius, filius Cornelis, ende vercocht bij Jan Van den Steene, d'aude, boucvercoopere up Sente Pharahilden plaetse, zoo datse elc hebben mochte, diet beliefde, om een cleen ghelt. Onder stont vanden drucker zijn devijse ende was ooc zijns vaders devijse te weten: *Typis Manilij* (1).

CAP. X.

Hoe Henric De Buck vande Spaengiaerts ghewont; was ende hoe den grave van Egmont ende den grave van Hoorne te Ghendt inneghebrocht worden, met een zeer groote garde van Spaenschen volcke te voet ende te peerde; ende hoe Sente Pieters hondert ende xxx bedden bescreven waren; ende dat te Ghendt sommighe ghevanghenen ontslegghen waren.

Up den voornoemden xxiiij^{en} septembris, disendach zijnde, smorghens ontrent den ix hueren, was een man, een

(1) Ordinantie sConincs.... nopende de personele vlucht ende wtuoeren te watere oft te lande, van de goediynghen van zijne ondersaten, vut den lande van herwaertsouere, etc. — *Bibliogr. gantoise*, I, bl. 188, n° 229.

ghaudtsmet, ghenamt Henrick De Buck, wonende achter thof wijlent Van Huele, nu dheere van Eversbeque, te Ghendt, up de Leije, wech gheweest hebbende wederom ghecommen in zijn huus, meenende dat die Spaengiaerts, die tzijnent thuus laghen, mede duerghetrocken waren, met de xj veendelen, naer Bruesele, om de ghevanghen Princen te halen ende te Ghendt te brijnghen; maer hij faelgierde, want daer was noch eenen thuus bleven, ende alzoo hij meende sommighe rente ende pachtboucken ende rentebrieven toebehoorende meester Pieter De Rijcke, fugittijf, (ende welcx ghoet al gheconfisquiert was) wech te brijnghen (mits dat daer vele ancleefde), zoo was hij van achter up de Leertauwersgracht uutgheschoten, maer liet met der aest de duere ontghrendelt, zoo dat hem den voornoemden Spaengiaert up de hielen ghevolcht ende naer ghelopen es, ende hulpe roupende, zoo hebben zij den man, die vluchtende was, ghemeent doot te steken, ende hebben hem een groote wonde in zijnen aerme ghegheven. Dit ghebuerde int straetkin daer men vande Leertauwersgracht uitcomt in de Gheltmunte; maer hij onschappeerde, ende liet achtere alle die boucken ende brieven voornoemt.

Up den zelve dach, ontrent den een hueren naer noene, waren te Ghendt van Bruessel inneghebrocht den grave van Egmont, prince van Ghavere, ende den grave van Hoorne. Zij quamen van duer de Keijserpoorte, ende commende tot an de Braempoorte, (die wijlen plach te heeten de Brabantpoorte omdat men aldaer naer Brabant reijst) zoo sloughen zij ter rechter handt af, ende quamen al lancxt den Reep over de Nieubrugghe, Nieustrate, Veemaerct, Steendam, ende alzoo int nieu casteel te Ghendt met een schoon armeije, al Spaensch volck. Alvoren quam een ghereden, die bespiedde of up de Veemaerct eenighe waghene in

den wech stonden, ende keerende wederom, quam de guarde ane, eerst een jonghelijsck te peerde met een cleen daergijkin ende met eenen ronden blijsckenden schilt up den aerme; daer naer ontrent xij Spaensche hallebaergiers, daer af de stocken vande hallebaergiers met zwart fluweel overdect waren ende daer up schoone verchieret met veel latoenen oft verghulden naghelkins met quispels, ende die blaren oft baergien verghult; daer naer volchde veel busgheschut, al vijf dicke; daer naer peerderuters met bussen; daer naer spijsen. In somma daer was veel voetvolcx ende ooc veel peerdevolcx, die een groot ghedeel lancen voerden, hebbende boven elc een vaenkin; want daer waren vier Spaensche benden peerderuters, hebbende diverse palueren oft wapenrocx. Deen bende hadde alle roode, dander gheluwe, de derde groene, de vierde blauwe wapenrocx, gheboort met strecken ende ander chieraige, hebbende een groot ghedeel hanghende maukins lanck ende smal, die duerhauden ende duersneden waren. Die hernaschen waren constelic ende rijckelic ghegraveert met bloumen ende antijckaige⁽¹⁾, naer die Italiaensche manniere; want zij waren ghemaect te Melanen in Longobardien. Zulcx was ooc thernasch vanden voetknechten. Daer wasser die zeer wel ende ander die niet wel ghewapent waren: dat waren de arkebussiers, die niet ghewapent en waren anders dan met sturmhoeden boven scheerp ende ooc al meest ghegraveert. Dees rede ende tpasseren vanden voetvolcke duerde wel een huere tijts eer zij ghepasseert was.

Den grave van Egmont was ghebrocht, als ontrent tderde vanden oorloochschen volcke ghepasseert was, zittende in een letiere; daer neffens hem reet een Spaensch grootmee-

(1) Op zijn ouderwetsch.

ster, met een schoon ghauden keten an den hals, die sommige zeijden, dat hij gouvernuer van Ghendt zoude werden. Hier neffens reden noch meer ander nobilisten, ende, als tweetste derde vanden volcke duere was, zoo wart daer ghebrocht, ommerijnt met veel peerden, den grave van Hoorne, zittende in eenen waghene binnen, van wissen ghemaect, ende daer zat noch eenen mons^r neffens hem, dat men zeijde dat een Spaengiaert was, ende voren lach een jongheliynck in den waghē met ghestruvelden hare, die men meende dat zijn camerliynck was, een schoon ghezelle. Ic voor mijn huus staende ende hemlieden hoofschede doende, wart wedere (al was icx onweerdich) van hemlieden hoofschede ghedaen. Daer achter volchden noch een groot ghedeel lancen te peerde fraeij toeghemaect; tusschen elc regiment sloughen drij Spaensche trommelen ende een feijfel, spelende als de schaepherders, nauwelic zoo wel als Marcias, die van Mercurius doen villen was. Daer waren ooc ten diveerschen stonden trompetten ende claroenen up gheblasen; maer al was desen hoop rustich om ziene, nochtans menich meinsche verscriete daer in, ziende dat men zulcke groote machtighe personagien (ende die den Coninc zoo grooten dienst ghedaen hadden, als bijzonder Egmont) daer alzo ghevangen brachte. Men zeijde, dat den grave van Egmont bij zijn ghezelnde, een dochter uut Beijeren, xj kinderen hadde, die zeer bedrouft waren met haerder moedere, zoot wel te dijncken es ende ooc ghezeijt wart. Sommighe wilden ooc zegghen, als hij uut Bruessele ghevangen ghevoert was, dat den duuck Dalve, die hem doen vanghen hadde (zoo voorseijt es), de tranen uut de ooghen spronghen, te meer om dat zij aude kennesse gheweest hadden ende in sommighe strijden tsamen gheweest. Veel vraukins, te Ghendt, werden weenende, eensdeels uut compassien ende anderdeels

uut vreesen, om dat zij al dat crijschvolck zaghen commen zoo gheweldich in de stadt ghedruust; ooc zurchden zij waer zij alle te logijste ghaen zouden. Maer die ghevanghen personaigen int voornoemde casteel gheconvoiert zijnde, zoo keerder een deel wederomme van daer zij ghecommen waren, ende een ander deel sloughen ter slijncker handt af over den Zantbeerch, ende trocken al Sente Pieters uute, om alzo naer Doornick te schicken. Sommighe versaechde mannen, ende die haer ijewers in beschuldich kenden, creghen ooc den moet zoo vul zwaericheden, dat zij nauwelic ghespreken ofte haer weerck ghedoen en conden, als gheen zinnen ofte herte hebbende om ijewers an dhandt te slane. Vele magherden ende namen af, dat mer toe zach. Vele ghijnghen zoo gheperst van herten, dat zij zieck ende quellende werden.

Die van Sente Pieters, die tot noch toe gheen knechten in haer huijsen ghehadt en hadden, als die ander inzetenen der stadt, die som boven maten zeer verlast waren, begonden nu ooc een zwaricheijt te naken; want daer werden de bedden ghescreven ende werden ghefoeriert bedden te decken, ende sommighe up den Neercautere, duer de Ketelpoorte, hopende edel lieden te hebben, toochden haer schoonste bedden, legicanten⁽¹⁾, coetsen ende cameren; maer tqum al anders, want men haelde de zelve bedden uut, met oorcussenen, fluwijnen, hooftpueluen, slapelakenen, culpten⁽²⁾, saergien, zittecussenen vande beste, ja tapijtscussenen ende saergien, ende voerdense met waghevoeren int nieu casteel, ooc mede tafelen, schabellebancken, stoelen, etc., wel weerlich dat zij uut een huus deden, wel x oft xvj ponden

(1) Ledekanten.

(2) Matrassen.

grooten, zoot emmers ghebuert es tot Bauwen Seijs; ende tot Adolf De Grutere in de Savaenstrate, afgheghaen tresoorier der stede van Ghendt, waren vier bedden met al haer stoffacien ghescreven; zoo datter alsheels up Sente Pieters gheteekent waren ghestoffeerde bedden, tot hondert ende xxx, dwelc zoude bedraghen in weerden meer dan v^e pont grooten. Twas ghezeijt, zij en zoudense maer leenen den soldaden int nieu casteel, drij maenden tijts, dan zouden anstaen die lieden vanden Zande ⁽¹⁾ ende dan die vander Mude, alzooden beker ommeghaende; maer die laetst zouden leenen (zoo sommighe meenden), zouden int meeste perijckel staen van te verliesen, hoe wel dat vele vande eerste, die leenden, niet vele min en schrieten oft beduchtende waren.

Up den xxiii^{en} septembris hoorde men zegghen, hoe dat den grave van Egmont gheleijt was in eene schoone lustighe camere, die wijlent den abt van Sente Baefs ghehauden hadde voor zijn camere van plaijsancen, ten tijden alst noch een clooster was, ende staet achter int casteel als een somerhuus. Daer neffens hadde ooc den grave van Hoorne zijn camere, ende elc hadde iii knechten om haer te dienen, ende hadden beede een cokene daer men haer spijsse tsamen coocte ende hemlien daer af diende, ende was den grave van Egmont zijn gheweere uut siviliteijt weder gegheven.

Up den zelven dach werden ontslegghen uut den saussette vier ghevanghenen, dats te weten: Jan Martins, cnape vanden aude cleercoopers, Joos Meijeraert, die wijlent tAndtweerpen, int *Paukin* ende up de maerct heerbeerghe ghehauden hadde, Yweijn Petrins, een aerm hudevettere, ende dhuijsvrauwe van Lievin De Vliegheere, voereere, up de Nieustrate; Lievin haer man was mede int Schepenhuus

(1) De wijk het *Zand* voorbij de Vijf Windgaten?

brocht, maer wart weder boven gheleet. Zoo ooc was eenen, die doopsghezint gheweest hadde, maer wast afgheghaen; dese zoude gracie ghehadt hebben, maer heeft met zijn woorden ghemaect dat hij weder boven ghesteken wart. Meijeraert voornoemd leijde men te laste, dat hij suspecte boucken zoude vercocht hebben ende ghezaeyt onder tvolck, maer ten conde niet wel gheblijcken; emmer hij wart verpeijnt met sommighe andere up iij^e carolus ghuldenen, te commen weder in tsHeeren handen, daer toe verzocht zijnde.

CAP. XI.

Hoe wederom bij nachte de Spaengiaerden der lieden ghoet ghestolen hebben, ende hoe tzelve ghoet betraept was ende sommighe dieven ghevanghen, ende hoe datter daer twee af ghehanghen werden; ende van een beroerte, die de Spaengiaerts in die stadt van Ghendt maecten, als men den eersten zoude ghaen justicier.

Up den xxv^{en} septembris, waren in der nacht, vande Spaengiaerts, ghestolen ende gherooft, buten der Peterceliepoorte, xj lijnen lakenen, waer af de sommighe wel vj ponden grooten tstick weert waren. Den bleecker, diese verloren hadde was gheenaemt Cornelis De Commere, ende den coopman, diese toebehoorde Michiel Leeman, wonende up den Steendam. Dit verclaerde mij een bleekere, die ooc vier lijnen lakenen verloren hadde, waer af voorseijt es, ende ghebuerde tusschen ende achter de Calchovenen. Ende waren de dieven noch eens ghecommen bij schoonen maenschijne: daer wasser vijfve met een scheepkin an den meersch ghevaren, ende daer stonter noch neghene up de Minnemeersbrugghe, ende meerckende, dat die bleekers haers ghewaer

werden ende schuuffeletten staken, hebbende ghevierde bussen, zijn afghedanct, maer worpen zeere met calcksteen, ende men hoorde an haer tale wel dat Spaengiaerts waren. Up den zelven dach, smorghens, wasser daer zeven af ghevanghen, up de Leertauwersgracht, daer den onderbaliu ende den upper capiteijn vanden Spaengiaerts present was. Thuus was ooc betraept daer de xj lijnen lakenen in ghedreghen waren, die zij onder haer coetsen ghesteken hadden, up den zolder daer zij sliepen, ende waren de lakenen zoo nat, dat men dwater zach duer den zolder zijpen. In dit huus en woonde niemant anders dan Spaengiaerts; maer twas vande ghebueren bespriet. Daer was ooc vonden een heelft van eenen calve, dat daer noch hijnck ende alf ghevilt was, waer af zij deen heelft ghezauten hadden, dwelc zij ooc ghestolen hadden. Men meende, dat zij wel zij xxx steerck waren, die snachts heetende ter wachte ghaende, der lieden ghoeet ghijnghen stelen.

De bleeckers, die haer ghoeet ontvremt was, begheerden an schepenen, dat mer recht over doen zoude, ofte dat zij zouden moghen hemlien daer jeghen verweeren met bussen ende andersins. Zij zeijden ooc, dat haer honden, hoe ghoede nachtwachters dat zij waren, niet en biessen⁽¹⁾, als den roof ghebuerde, niet wetende wat zij die honden deden ende oft zijse betoovert hadden. Schepenen andtwoorden hier up: zij en waren niet ghestelt om daer over recht te doene, maer zouden zoo vele doen an haerlier capiteijn, dat mer ghoeet recht over doen zoude ende de zake remedieren. Vande voornoemde xj lijnen lakenen, waren de achte wederomme ghecreghen, de drije bleven verloren. Vande eerste vier lijnen lakenen en weet ic niet, hoet daer mede ghevaren es.

(1) Basten.

Ic vreesse, dat zij ooc verloren zullen bleven zijn, mits dattet langher leden was dan vande voornoemde xj^e; want zij versnijdense terstont in hemden, slapelakens ende andersins.

Tsanderdaechs, dat was den xxvj^{en} septembris vrindach wesende, was uuter vanghenesse ghelaten Lievin De Vlieghe, voereere; maer zijn dochterkin bleef noch ghevanghen.

Up den zelven dach, tvooren noens ten viij hueren, wasser eens hangmans leere ghestelt an de dobbel potente up den Coorenaert, ende noch eene an de dobbel potente up de Vrindachmaerct; ende ten x hueren was daer een jonck curt man, van die voornoemde laken, calvers ende veerckensdieven uutghebrocht. Hij hadde een hermosijnen⁽¹⁾ bonette up thoof, redelicken wel int abbijt zijnde, ende hadde neffens hem ghaende een Spaensch priester ende een Italiaensch carmelijt van Neapolis. Zij hilden ende droughen voor hem een groot hauten crucefix, met eenen voet oft beerch van calvarien, zeer zwaer, daer hij eenpaerlic naer zach, ende wart alzo gheleet over de Vischmaerct duer de Langhemunte, tot up de Vrindachmaerct, alwaer zij een poose neffens de ghalghe stonden, ende de voornoemde gheestelicke personen zeijden hem veel ghoets in haer tale, zoot wel te dijncken es. Daer naer es meester Jan Van den Beerghe, scheerprechter van Ghendt, met hem ter leeren upgheghaen, ende den patient bleef haudende zijn bonette up thoof, die hij moghelic niet afghedoen en conde, mits dat zijn handen ghebonden waren; maer meester Hans, boven zijnde, namse hem af ende leijdese up de ghalghe. Hier in Nederlandt heeft men een beter manniere: daer laet men alle patienten die ter dootwaert gheleet werden, metten blooten hoofde ghaen, dwelck veel ootmoedigher ende reverenter es in den point

(1) Armozijnen, eene soort van zijden stof.

des doots ghestelt zijnde. Desen pacient dus boven zijnde, zeijde naer, bij tractus⁽¹⁾, ghelijc een kindt, dat zijn lesse leert, daer naer badt hij in Spaensche, dat men voor zijn aerme ziele eenen paternoster wilde lesen, dwelck tvolc dede, doende haer bonetten af, zoowel tvolck vander stadt als dandere Spaengiaerts. Dat ghedaen zijnde, heeft hem den hanchman tstrop over thooft ghedaen, ende hem werden noch ghoede vermanijnghe angheroupen, ende hij riep up Godt, naer costume, verwachtende alle ooghenblicken afghesteken te zijn. Ende terstont, niemant en wist hoe, zoo reesser een hurlinghe an tzuuthende vander maerct, ende die Spaengiaerts trocken alle haer rapieren uute, zoo datter wel IIIe bloote rapieren waren. Tvolck, dat tusschen hemlien ghemijngheelt stont, schoof terstont van daer, vreesende die bloote rapieren; zoo dat die Spaengiaerts onder hemlien alleene up de maerct stonden, ende tvolc, hemlien plaetse makende, vloot over deen ende over dander zijde, ende liepen recht jeghen over voor de husen. Daer wasser die sloughen de lieden vander stadt met de voornoemde rapieren metten platten, zoo dat ic zach, dat zijse som dweers af sloughen ende dreechdense noch metten sticke te slane. Tvolck zeer versaecht zijnde ende zonder gheweere, ooc niemant hem ter weere stellende, drumden vast an de voornoemde husen, want de husen waren vuul volcx; daer hadden lieden up blocken oft boomen ghestaen, mueru⁽²⁾ haut, die de draeijers (die daer in de kelders wonen) doen legghen hadden recht jeghen over de ghalghe, die vielen over de blocken int vlien, ende lieten haer mantels, cappen ende bonetten achter; ja, daer wasser die met dheelft van haer mantels oft cappen duerliepen, mits dat zij int ghedrum hemlien dweers af ghe-

(1) Langzaam.

(2) Zacht.

schuert waren. Veel vrouwen verloren haer hoijkens. Die maerctcramen werden om verre ghedrumt; want elc vreesde die bloote rapieren. Die lieden vielen ende liepen met voeten over melcanderen. Daer laghen heeren, met ghauden ketenen an den hals ende fluweelen rocx an dlijf, onder voeten, ende hadden noch vier of vijf lieden up haer ligghende. Veel maerctlieden verloren haer ghoet uut haer crāmen, ende als die lieden vander stadt ijert waenden loopen van voor die husen, om van tusschen te zijne, zoo werden zij vande Spaengiaerts ghedreecht of gheslegghen; want zij zeer vervaert zijnde ende nijdich (om dat tvolck zach, dat men van haren volcke hijnck om dat schandalues feijt van dieverije ende nachtroof), zochten de lieden vander stadt allen schamp te doene, diese conden, maer onredelick ende met lettelt eeren, wel tooghende welc een snoode generacie dattet es. Den hanchman, staende metten pacient al boven up de leere, en wist niet watter te doen was, oft wat die Spaengiaerts wilden hebben. Hij meende bij avontueren, dat zij den pacient wilden verlossen; dus heeft hij hem strop weder vander kele ghedaen, ende over thoofte ghetrocken, ende bleef metten pacient staen ziende up desen tier. Den pacient hoopte meschien, dat hij verlost zou werden; maer daer quam eenen provoost of twee, van haren volcke, die ooc haer rapieren uut trocken ende dreechden die ander soldaden te slane, of ten ware dat zij aestelic haer rapieren wederom up staken, dwelc zij deden, obedierende haer hooptlieden, de welcke ooc spraken totten scheerprechter, die metten pacient twijfelende stont, dat hij zijn zake vulcommen zoude. Dus heeft hij anderwaerf den pacient tstrop over thoofte ghesteken, ende (zonder eenich anroupen meer) stack hem vander leere, ende int afhanghen keerde dlichaem omme, zoodat den hanchman bedwellemt zijnde, faelde met zijnen voet up zijn

ghebonden handen te terden tot anderstont dat hijt hernam, ende heeft hem verwurcht. Doe vielen die bevelslieden ende andere den volcke an, ende dedense vander maerct rumen, min noch meer dan of zij de cause vander beroerte gheweest hadden, daer nochtans niet eenen meinsche en was vander stadt, cleen of groot, die hem voren ofte naer ter weere stelde, maer verdroughent al pacientelic ofte om tzelve met een ghoet ghevoelen te nemen; tmocht zijn, om meerder foele te schuwen, ghedaen, nochtans de steken, hurten ende slaghen, die zij den volcke ghaven, die ghoetwillich ruumden, ghaven te kennen, hoe ghepassijt dat zij van herten waren. Tgheruchte van dit rumoer was terstont up de Vischmaerct, Cooremaerct, ende int vulle vander stadt daer zach men tvolck loopen als hoofdeloose hanen, ende principalic die lieden van buten, die doe vele in de stadt waren, mits dattet den principalen aertdach vander weke was, dats den vrindach; want die abandoneerden haer coorenzacken, waghene ende peerden, ende namen de vlucht met grooten hoopen naer de poorten vander stadt. Onder andere wasser eenen boer, die de vreesse zoo inghetrocken hadde, dat hij met zijn waghene ende peerden reet hendelijnghe om ter Bruchschepoorte uut te rijden, ende dede zijn peerden loopen, meenende dat die stadt al overhende stont om melcanderen doot te slane, ende commende an de poorte, wart vande Spaengiaerts, die daer de wachte hilden, gherecontreert ende tscheerpe van haer spijsen ghetoocht ende naer hem ghesteken. Dit maecte den bloet noch meer vervaert, zoo dat hij (niet wetende waer rijden), ter sijncker handt afghekeert es, ende es ghereden lancxt der veste naer Ackerghem in de boonen, ende es ontrent Tender Weere ⁽¹⁾ met waghene ende

(1) Einde Were, aan 't einde der Akkergemvest, deel der Nieuwe Wandeling.

peerden, dweers duer de riviere vander Leije ghereden, commende uut up de meerschen, daer gheenen wech en was, om zijn leven te salveren, hem zelven zettende nochtans in veel meerder perijckel vanden lijve, te weten van verdrijncken met zijn peerden, dan de zake in haer zelven was, die hem vervaert maecte: zoo veel vermocht de vreesse in eenen vervaerden meinsche. Ende wesende aldus de roere aldermeest int midden vander stadt, zoo vraechden de Spaengiaerts de lieden vander stadt, wat daer schuulde; maer zij en condent haer niet ghezegghen oft wijs ghemaken, mits dat zij melcanderen niet en verstonden ende dat zijt ooc zelve niet en wisten; want die up den Coorenaert waren, quamen ghevlucht duer de Donckersteghe, te Putte, met grooten hoopen, ende ooc van neffens Senter Nicolaus keercke, ende hier jeghen recontreerde tvolck dat vander Vrindachmaerct ghevlucht quam. Hier uut quam wederom een nieu vreesse, ende maecten melcanderen vervaert ende deden melcanderen wederom achterwaert vluchten; want die vander Vrindachmaerct quamen, vreesden, dattet elder al verloren ghijnck, om dat tvolc jeghen haer quam ghelopen; ende die vander Coorenmaerct quamen, vreesden, dattet elder al qualic ghijnck, om dat zij ooc zaghen tvolc jeghen hemlien commen ghevlucht. Men clicte alomme de dueren ende veinsteren toe, ende men beghonder te roupen: *elc zij een man in zijn huus*; want die lieden creghen innewaert haer huusen zoo vul ghevlucht volcx, dat zij haer waer bekeeren en wisten, ende vreesden haer ghoeit ende ware te verliesen. De Spaengiaerts in sommige husen, daer zij thuus laghen, dreven die lieden met bloote rapieren daer weder uut; zij liepen ooc naer haer wachten om haer spijsen, die zij bij den hijser of scheerpte haudende waren, ende quamen daer mede onder tvolck ghelopen, om dat zij int ghedrum niemant quetsen en

zouden, ende sleeptense alzoo lancxt der straten. Dat maecte zulck een gheruchte, dat tvolck zeer vervaert daer af was; maer die in de foele up de Vrindachmaerct gheweest hadden, waren de sommighe ghequetst ende hadden haer schenen open, ende eenen was zijn hooft open ghehauwen. Een Wale van Arien, die een schip in de Coorenleije ghebrocht hadde, lach daer ooc onder voete ende hadde ooc zijn schenen hopen, ende was zeer gheslegghen vande onredelicke Spaengiaerts. Die sprack: wa Godt moet gheclaecht zijn van tonghelijs ende toverlast, dat men die van Ghendt doet! Haddict met mijnen ooghen niet ghezien, ic en zouts niet ghelooft hebben, dat men haer zoo veel onrechts zoude moghen doen, zonder hemlien te verweeren ende zonder eenighe cause van harent wegghen. Nochtans moesten zij noch hooren van sommighe zotte Walen, dat die van Ghendt nu weder haren aert van mejten (1) toochden, niet wetende wat zij zeijden; want zij en hadden tspel niet ghezien. De oorzake en conde niemant metter waerheijt ghezegghen, waer uut dat dese beroerte sproot, dan dat men mocht zegghen, dattet uut twee oorzaken quam: deene dat was der Spaengiaerts vervaertheit, (want hoorden zij een blat ruijschen, zij waenden den slach up den hals te hebben ende overvallen te zijne); dander oorzake mocht zijn daer bij ghevoucht, die schaemte, die zij hadden, om dat men van haren volcke om dieverije hanghende was; waer uut zij ooc vertoorent waren dattet die vander stadt wisten ende zagghen, ende bezichden up hemlien haren nijt ende felheijt, die eerst uut vreesen sproot; want daer wasser vele die wech liepen vander Vrindachmaerct met haren rapieren onder haer loo(?) In de Coorenmeestershuus was eenen in zijn camer ghelopen ende grendelde hem daer

(1) Muiten.

binnen, ende in veel ander plaetsen toochden zij haer ver-
vaertheit, daer zij nochtans niet eenen grammen man vander
stadt en zaghen. Wat zouden zij dan ghedaen hebben, had-
den zij ghezien tvolc vander stadt met toornighen moede
jeghen hemlieden commen, met haer gheweere in de handt?
Zonder dit vertrect men noch vier oorzaken van deser be-
roerte, die, om dat zij zoo different van melcanderen luden,
gheen van vieren te gheloooven en zijn. Sommighe zeijden,
dattet eerst quam duer een inghelsche dogghe, die eenen man
bijten wilde, die hem daer jeghen verweerde, zoot reden
was; ander zeijden: twas duer eenen waghen daer veel volcx
up stont om justicie te zien doene, daer (mits tvoortghaen
vanden peerde) tvolck af viel; de derde spraken: twas duer
tscreeuwen van een vrouwe of twee, als men den man
tstrop an den hals dede; de vierde partije zeijden: twas duer
de questie, die eenen Spaengiaert ende eenen man van Ghendt
jeghen melcanderen cregghen ter causen vander zelve ju-
sticie; want den Spaengiaert zoude ghezeijt hebben, dat wij
gheen compassie metten pacient en hadden, om dat hij een
Spaengiaert was; daer up dat den man van Ghendt zoude
ghezeijt hebben: *alwaert dat ghij eenen vlamijnck in u landt
mocht vander doot verlossen met een malevedijse*⁽¹⁾, *ghij en
zoudes niet doen*; ende zouden daer naer te messe ghestaen
hebben.⁽²⁾ Maer ic die int midden vander Vrindachmaerct ter
zijden voor de husen was, daer voor mijn ooghen alle die
zweerden uutghetrocken waren, en conde niet ghemeercken,
waer uute dattet quam, dan datter up de zuutzijde vander
voernoemder maerct, ontrent de Hudevetershuus wat
schuulde, daertvolc naer beghondete ziene. Ditte dan ghehent

(1) Maravedi, koperen muntstuk.

(2) Met messen gevochten.

zijnde, zoo wart tusschen xj ende xij hueren nocheenen Spaengiaert ghehanghen an de dobbel potente up den Coorenaert up de zijde ter Vischmaerct waert, daer den anderen hijnck up de zijde ter Huudevetershuuswaert voornoemt, ende was een frisch persoon, wel int abijt, met groen fluweelen caussen boven tot de knien, een fluweelen bonette daer hij mede tot boven ghijnck, zonder af doen; maer den hanchman dedese hem af ende leijdese up de potente, zoo hij up de Vrindachmaerct ooc ghedaen hadde. Hij ghurde hem zijnen riem af ende zijn tassche; maer den riem, die hij over zijn schouderen hadde ende onder zijn ocsele, daer hij zijnen rapier an plach te draghen, die liet hij hem an; want die beteekende dat hij te Malta jeghen de Turcken ghestreden hadde, waerom die Spaengiaerts (haer schamende) zeijden, dat hij gheen Spaengiaert maer een Turck was, ende al hijne men hier eenen Spaengiaert of twee, dat men die lieden vander stadt, die Lutheranos, stekende tstroo dat up den Coorenaert lach met voeten, daer mede verbranden zoude. Desen pacient hadde ooc witte gheluachtighe schoen an, up roode onder caussen ende een fraeij wambaeijs, als een edelman die quade onedel gheweercken ghedaen hadde. Dese justicie ghijnck al stille te weercke: daer was ooc lettelt volcx vander stadt, om dat zij ghehoort ende ghezien hadden, hoet up de Vrindachmaerct gheghaen hadde. Elc vanden patienten, naer dat zij doot waren, was eenen brief voor haren boessem ghehecht, daer met cleen letteren haer delicten in ghescreven waren. Ontrent den avonde dede mense af, ende de Spaengiaerts haddense gheerne in de keercke begraven ghehad, te weten in Sente Jacobs keercke, maer de priesters en wildens niet ghedooghen; maer emmers moesten zij up tkeerhof begraven zijn ontrent den doot beenderen. Daer brochten zij haer met een processie van haren volcke, gheestelic ende weerlic,

ende en wilden haer uppercaussen niet uutghedaen hebben, dan wambaeijs ende ondercaussen ; want zij draghen zulck een affectie tot melcanderen, dat zij tAndtweerden, te weten de Spaensche nacie der cooplieden, aldaer dicwils de dieven, dat Spaengiaerts waren, vander ghalghe ghecocht hebben om dat men niet zegghen en zoude, dat die Spaengiaerts diefstalich waren ; daer ooc een groote hooveerdije mede speelde : ghenouch doende als die witte Ruijsen oft Moscoviters, die (wanneer zij veel volcx in den strijt verloren hebben) haer versleghene pleghen te slepen met haer, ghebonden an haer peerts steerten, om dat haer vijanden niet glorieren en zouden van die menichte vanden volcke, die zij van haerder zijde versleghen hadden.

Dits nu ghenouch ghezeijt van deser justicie te Ghendt ghedaen, ende vander noodeloose oft ghezochte beroerte die daer uut gheresen es, ende willen ons tot ander gheschiede matterien keeren.

CAP. XII.

Hoe meester Silvester zijn vanghenesse moest houden in zijn huus; van toverlast dat die Spaensche peerderuters deden; hoe Hans Claeijs ghehanghen was; hoe de schade ghedaen in Sente Jacobs keercke te Ghent ghegroott was; vande onredelicheijt vanden meester del campo, dat meester Jooris Van der Piet overlast ghedaen was en veel ander lieden; ende hoe datter Spaengiaerts te Doornicke inghetrocken zijn, ende die Duutschen gheruumt; ende hoe die Walsche knechten, met haren capiteijn, vanden nieuwen casteele vertrocken zijn uut Ghendt.

Up dees tijt moeste meester Silvester Moenens, der stede chierurgien, zijn vanghenesse houden in zijn huus, ende moeste met een groote somme zeker stellen, dat hij gheen vanghenesbrake doen en zoude, ende mits dat zijn ghoet daer toe niet souffisant ghenouch en was, zoo was meester Lievin Moenens, zijn zone, taelman bij der Kuere, burghe voor hem, ende was te dier causen weder in de stadt commen, die metter comste vande Spaengiaerden ghevlucht was, om dat hij hem ooc ghemoeijt hadde metter ghueserije. Ende den voornoemden meester Silvester ghaende om zijn ghequetste te visiteren ende vermaken, ofte die ander inconvenienten hadden te cureren, en wart niet toeghelaten alleene te ghane, maer vercnaept met eenen man of ij die hem bewaerde. Aldus hadde tvolck overal veel te lijden. Nochtans zeijde men, dat van tsHoofs weghe commen was uut Spaengien, als dat men die ghevanghen Princen ghodelic ende zachtelic tracteren zoude, ende gheen cause gheven van haer te vergrammen.

De mare quam ooc vande groote schade die de Spaensche peerderuters, die de voornoemde ghevanghenen inbrocht hadden, buten te lande bedreven hadden, ontrent Ghendt, Sente Denijs, tot Zwijnaerde, tZeewerghem ende daer ontrent; want mijn cosijn Joos Van den Bossche, den baliu van Zwijnaerde, hadde up zijn hof xv peerden, ende teerden hem wel af, in twee daghen ende nachten tijts, wel zesse oft zeven ponden grooten. Men meent, dat de dese naer Doornicke vertrocken zijn, ende als zij quamen passeerden duer Heedijnghe, als zij naer Ghendt quamen, deden daer int voornoemde stedekin den volcke zulck overlast, dat men de inzetenen hoorde crijsschen tot buten de mueren der stadt, niet min dan of dat schoon stedekin vanden vijanden inghenomen hadde gheweest.

Up den xxix^{en} septembris, quam de tijdiinghe te Ghendt, dat Hans Claeijs, van Sente Baefs, ende plach procuruer bij Vinderen te zijne (die de constighe glaesveinster vanden helsenaers, in Sente Jacobs keercke, ghebrocken hadde, ende was alzoo zeer gheschonden als eenighe veinster in de voornoemde keercke), in twee sticken zat tot Waesmeijster up de heije, ende zoude ghejusticiert gheweest hebben up den xxiiij^{en} septembris, disendach wesende.

Ooc quam de tijdiinghe, dat, up den xxviij^{en} septembris, tAndtweerden drij brekers hadden ghehanghen gheweest, maer waren bedijocht dat zij ooc in de keercken ende cloosters ghestolen hadden.

Up den xxix^{en} septembris, Sente Michaels dach wesende, was ghelast, bij den comissaris Burcht (als last hebbende vanden Hove), te Ghendt, den deken vanden Christenen met zijn mede pastuers, keerckmeesters ende helichgheestmeesters, te overziene, van sticke te sticke, de schade die in de keercke van Sente Jacob met breken ghedaen was, moderate

te estijmeren oft grooten, zoo haer van sommighe in den mont ghegheven was; want als de melck ghesturt es, men canse zoo nauwe niet upghescheppen of daer en blijft wat onder weghe. Aldus hebben wij, te weten: den deken vanden Christenen, ghenamth her Jan Bane, meester Gillis Warniers, beede priesters, ic Marcus Van Vaernewijc, Lievin De Moor ende Christoffels Vanderhaghen, keercmeesters, Joos De Brune ende Laureins De Grave, helichgheestmeesters, metghaders meester Fransoijs Huerebaut⁽¹⁾, filius Eloijs, schildere, ende meester Lievin Luenis, filius Daneels, glaesmakere, tsamen verghadert, ende alle zaken bijzonder grootende, up den vornoemden Sente Michielsdach, beghinnende ten twee hueren naer noene, waren daer mede bezich tot naer den vier hueren, ende begonsten eerst an den autaer, zoo men ter keercken innecomt vander Veemaerct, ende ghijnghen alzo naer Sente Jacobs autaer daer neffens, ende alzo naer Sente Barberens autaer ende glaesveinsters daer bij, ende alzo al den bueck duere, dien eerst afghaende, om tsermoen vanden drije hueren daer gheen belet te doene; want her Lambrecht, dominicaen, quam daer predicken. Aldus wast al overschiet elc bijzonder, ende gheëstimeert naer elcx uuterste beste, in de equiteit ende redene, als des hooghen autaers tafele, die gheheel verghult was, tSacraments huus dat van alzo constighe modeerne ghemaect was, als eenich in Ghendt, de priesterlicke stoelen van her Willem Doens, presbitre, doen maken ende naer der ruijne weder up doen rechten; voort den doczael, motalen ra⁽²⁾ ende pilaren, hurghelen, autaertafelen, glaesveinsteren, siegen, scappraen ende

(1) Horenbout.

(2) Dwarsstuk.

priesterlicke cleeren, dwelck al in een masse ghebrocht zijnde zoo liept ter somme van 11^e ende ontrent $XIIJ$ ponden grooten; want de voornoemde ghedeputeerde en begheerdent niet te hooghe te prijsen, mits dat zij niet en conden gheweten, of de ghemeene prochianen zoude ghelast werden tzelve te betalen ende doen upmaken, hoe wel dat zij presumeerden dattet zoude moghen commen ten laste van eenighe, diet helpen breken hadden, in haer zoene ende amende, ofte van eenighe groote personaigen, die duer de vijngheren ghezien ende de zake helpen voorderen hadden, of van ghegoedde, die met de ghues gehandteekent hadden, oft haer kinderen christen ghedaen oft ghetraut waren, oft haer dooden beghraven hadden in de groen keercke, die de vremde predicanten ghelogiert ende ghefeestiert hadden, ofte die gheen en hadden willen doen de Roomsche keercke ende der gheestelicker ghoedijnghe te helpen bescheermen, ofte die ghetijelic ter veltpredicatie gheghaen hadden. Aldus hebben zij alle dijnghe moderate gheëstimeert, niet te hooghe noch oock niet veel te nedere; want daer waren veel luerkins van autaertafelen ende veel dijnghe, dat audt gheworden was ende wel alf verghaen, waeromme ment maer en estimeerde naer dat gheweest hadde ten daghe vander brekijnghe ende noch min.

De mare ghijnck nu, dat den meester del campo zijnen heesch van een ghauden croone de maent gheaugmenteert hadde, zegghende, dat hij hem verghust⁽¹⁾ hadde, ende hiesch nu voor elcken soldaet de maent, voor de bernijnghe ende andersins x schellijnghe grooten, dat ware meer dan xv^e ponden grooten de maent; maer de heeren van Ghendt waren te Bruessel ghereijst, om dese ende meer ander zaken te

(1) Vergist.

beslichten, ende den prelaet van Sente Pieters, die dede soluciteren om te hebben vanden meester del campo zijn couffers metten ghelde ende juweelen, die zij int uitvoeren vanden nieuwen casteele (meenende dattet Egmonts ghoet was) betraept hadden, maer hij en conder niet wel aengheraken. Daer waren inne van ghelde van eender specie, drie duijsent Phelippus ghuldenen ende vijf duijsent ghauden croonen, zonder veel ander costelichede den clooster ende abdijs anghaende. De Spaengiaerts deden de mare ghaen, datter kilcten in bevonden waren ende ander keerckelicke oornamenten, die overhoop in een masse ghesmeten waren, willende den ghoeden heere Egmont daer inne alvelijnghebelegghen, als oft hij tgherooft ghoet uut de keercken voorzijne ghehauden hadde; maer contrarie bleeck; want den prelaet ende abt van Sente Pieters voornoemd hadde tvornoemde ghelt ende ghoet den grave van Egmont te bewaren ghegheven, ende hadde van hem inventaris van als, die de zelve couffers metten ghoede ooc wesende ghevult met sommich van zijnen juweelen, int nieu casteel (om best bewaert te zijne) te Ghendt ghedaen hadde. Maer als den voornoemden prelaet naer zijn ghoet, wesende in dese couffers, dede vraghen, zoo sprack den meester del campo zeer spitsch ende qualic: hij wees den bode dat mense de kele afsteken zoude, die staut wilden spreken, ende ten laetsten vraechde hij, wie de soldaden, die desen schat nacht ende dach bewaerden, betalen zoude; waer up men hem mocht ghevraecht hebben, wie hemlieden lastghegheven hadde, ende oft hij hemlieden meer moest gheven dan haren oordinaren salaris, als oft zij daer niet ghewaect en hadden, ende oft int nieu casteel qualic bewaert hadde gheweest, indien hijt daer weder in ghedaen doen hadde daert eerst wel bewaert was, in eenen tijt, die veel perijculueser was, ende of hijt den prelaet niet en hadde

Lutheranen waren. Om welcke woorden ende meer andere, hij vande hoverheijt vande Spaengiaerden ghestraft was ende een fenijnich schellem ghescholden, ende mits dat hij buten der pijn noijnt tfeijt en wilde kennen, zoo zegghen sommighe, dat hij niet en zou ghestorven hebben, mits dattet in Spaengien die manniere es, dat men niemant ter doot en brijnct, of zij en kennen tfeijt buten der pijn; maer mits dat hij van kindts beene voor een persoon van boosen leven berucht was, die ooc nauwelic noijnt in de keercke en quam, contrarie de natuere vande Spaengiaerts, die zeer keerckelic pleghen te zijne, ende omdat men wel wiste, dat hij over lanck de doot verdient hadde, zoo wart hij van hemlien ter doot verwesen, ende en wisten nauwelic desen booswicht wat pijn andoen. Hij was ooc sdaechs te voren up een peert ghevoert tot buten der Keijserpoorte, om dat hij wijsen zoude waer hij tgherooft ghoet ghegraven hadde; maer twas al voor niet: hij en heeft niet willen wijsen. Hij en wilde ooc, als hij moeste steerven, zijn biechte niet spreken, noch zijn mesdaet bekennen, zoo voorseijt es, waeromme datter ooc niet eenen Spaenschen priester bij hem en was. Al dat hij dede, dat was dat hij dat hauten cruijskin somtijts custe, als eene nochtans die Ghodt niet en kende noch an en riep, zoo ooc de dochter dede, die nochtans naer haer doot in een clooster beghraven was. Ghodt hebbe de zielen, daer zeer voren te vreesen es, dattet vaten waren der gramschap Ghodts, een ghruwelic spectakel voor verstandighe herten.

Van dees dochter zijde men, dat zij de bastaerde dochter van meester Jacob die magicus was, te Bruessel gheboren, ende hadde daer int leven ghezeten. Zij hadde ooc te Ghendt ghewoont tSente Pieters, ontrent tSpriete, neffens de Leije in een bordeelkin, ende hadde daer alle manne ghemeene

gheweest, te schoon een lichaem om zoo vuul weercken te anthieren, maer van haer onversaetheijt verwondert hem elck. Die ander ghevanghenen weenden, als zij ter doot uutgheleet wart. Daer zoude zij ooc weemoedich gheworden hebben ende mede gheweent hebben; maer terstont daernaer zulck een couraige ghrijpende, dat zij beter een ijseren dan een vleeschelic herte scheen te hebben, ziende alle reijzen omme, als men den patient, die an haren rugghe zat, neep met der heeter tanghe, ende ziende naer tvolc, dat in de veinsteren lach, zonder eenighe zwaericheijt te maken, ende ooc daer men hem de handt afcapte ende neffens haer zijde verwurchde, zeer mesmaect, verbrant ende bebloet zijnde, en scheen niet te verscricken; noch ooc, alsser eenen loop onder tvolck quam, duer een burse, die daer gherooft was, terwijle dat men hem hijnck, zoo dat tvolck met een ghedruus in die nauwe straetkins wech liep, ende men groot gheruchte ontrent den Predicheeren maecte; noch ooc vanden bloede, dat up haer speijtte; noch als men haer met die tanghe drijewaerf neep; noch ooc als men besich was met haer te verwurghen. Tscheen wel an haer sprake, dat zij in Brabant gheboren was oft emmer langhe ghewoont hadde. Waer zij voort eeuwelic ghijnck wonen, dats Ghodt bekent.

Men wilde zegghen, datter noch eenen Spaengiaert was, deelachtich dese quade malefactie, die up tSjas metten gheroofden ghelde ghevlucht was, ende dat hij anghe-sproken was vanden baliu vander nieuwer vaert, Franchoijs Paesscharis, die een vande vier capiteijnen te Ghendt gheweest hadde, in hulde vander wet, jeghen de ghuesen, die begheerde zijn paspoort te ziene; maer hij sprack hoo-veerdelick, hij en stont voor hem niet te rechte, hij wist wel waeromme hij ghezonden was. Aldus es hij naer Zee-landt overghevaren.

trocken, ende hij den capiteijn reet met drij peerden naer zijn woonstede. Een Walsch soldaet zoude ghezeijt hebben tot eenighe van Ghendt: *mij valt inne ende dijnct, zoo men dit nieu casteel heeft zien bewaren van Walsche tonghen ende nu van Spaensche, alzo mocht wel den tijt commen dat ment zoude zien bezet met Duijtsche tonghen.* Maer vanden voornoemden capiteijn zeijden sommighe dese maren, te weten, dat hij, eer de foele vander brekijnghe te Ghendt ghebuerde, zoude verzocht gheweest hebben van mijn heere den hoochbaliu van Ghendt, om te hebben uuten voornoemden casteele, tzijnder assistencie, xij oft xvj knechten, om te helpen de foele beletten, ende zoudese hem ontzeijt hebben. Van ghelijcken, als daer sommighe ghevanghenen vande ghuesen uuten sGraven Castele inghebrocht waren, zoo ghij vint voren, lib. 3, cap. 7, zoo en heeft hijse daer niet willen behauden, maer heeft tot de Wethauders vander stadt ghezeijt, dat zijn casteel gheen vanghenesse en was, ende dat hijse daer niet langher hebben en wilde. Ten derden zoo es al notoir ende claer, hoe schamelic dat te Ghendt ghijnck, ende hoe zeer zij verdruct waren vande ghuesen, zoo en heeft men niet ghewaer gheworden eenighe hulpe oft bijstandicheijt van die vanden casteele, maer hilden haer al stille, als oft haer niet anghheghaen en hadde ende met der stadt niet te doen en hadden. Dat meer was, als men de reparacien der keercken brack, zoo vonden haer sommighe Waelinnen uuten nieuwen casteele aldaer, die haer cabbasen ende schooten vulden met ijser ende motael ende ander costelicheijt, die zij crijghen conden, ende zijnder mede int nieu casteel gheghaen, uut welcke indicien te noteren es van wat zinne den voornoemden capiteijn mocht hebben gheweest, ofte de zijne, die daer laghen.

CAP. XIII.

Wie de ghene waren, die tot raetsheeren int Hof ghecosen waren, om te besoengieren up tfaict vande ghueserie; hoe men de weerclieden inriep ende zocht, om tnieuw casteel tAndtweerden te maken; van een beroerte in den Westcant; hoe men tSente Pieters te Ghendt der lieden catheijlen ende bedden uut haelde; hoe die van Andtweerden haer van haer crijschknechten beloofden; ende diveersche maren vanden Coninc ende de Hugheuoysen in Vrancryck, met den prince van Condée.

Up den derden octobris, vrindach wesende, sprac men te Ghendt, als dat te Doornicke twist was tusschen die gharisoenen der Duytschen ende Spaengiaerden, die daer laghen, welcke Spaengiaerden daer curts inghecommen waren, zoo dat de Duytschen zouden ghezeijt hebben tot sommighe burghers, dat men de Spaensche al de kele af steken zoude; want dees twee nacen melcanderen zeer qualick moghen; maer twas een zegghen, dat men die Duytschen van daer verlegghen zoude om den twist te mijden.

Up desen tijt wist men bij name wie de xvj raetsheeren oft staten tHove waren, die ten dienste vander Majesteijt staen zouden, omme informacie te hoorne van die delicten ende mesdaden, in den voorleden tijt, int faict vande ghueserie ghecommitteert, te weten eerst:

1. De heere van Barlaimont.
2. Mijn heere van Norcairmes.
3. Meester Jacob Martens, president van Vlaenderen.
4. Den president van Arthois.
5. Den cancellier van Ghelre.

6. Mer Jacob Hessele, riddere, raet in Vlaenderen.
7. Meester Jan De la Porte, advocaet fiscael van Vlaenderen.
8. Meester Jan De Blasere, raet tot Mechelen.
9. Meester Lievin Biese, advocaet fiscael tot Mechelen.
10. Den advocaet fiscael van Dolen in Bourgoingnen.
11. Den doctuer Del Rio, Spaengiaert.
12. Den doctuer Vergas, Spaengiaert.

Secretarissen :

De la Torre.

Vlierden.

Praets.

Mestdach.

Ende huijshier:

Vanderhaghen.

Waer af de vijfve van Ghendt zijn gheboren, of zijne daer niet alle gheboren, zoo hebben zij daer gheresideert, als meester Jacob Martens, president van Vlaenderen, de derde in de oorden; mer Jacob Hessele, de *vj^e*; meester Jan De la Poorte, de *vij^e*; meester Jan De Blasere, de *viii^e*; meester Lievin Biese, de *ix^e*.

Up den *vj^{en}* octobris, maendach ende Sente Bruno dach wesende, zoo was te Ghendt bij voorghebode uutgheleijt, ter ghewonelicker plecken ende hueren, als dat men tAndtweerden zoude ghaen maken een nieu casteel, ende alle die ghuene die daer wilden commen weercken, men zoudtse een redelicke dachhuere gheven, verbiedende bij dien alle ledichghangers ende vagabunde, zoo wel vremdelinghen als inzetenen, niet langher te Ghendt te vagabunderen, up de gheeselinghe, ende haer was ghelast, dat zij haer zouden

voughen te weercken an tvoornoemde casteel, ofte an ander weercken, daer hem elc best an verstaende ware.

Ooc was de mare te Ghendt ghecommen, als dat in den Westcant wederom volck te beene was, niet verre van Vuerne in een bosschaige, waerom de gharnisoenen daer ontrent bescreven waren om tzelve te beletten, up datter gheen groote vergharinghe en werde; maer zij en zijn niet ghecommen zoo aest als men begheerde; want een vier dient int eerste ghebluscht, eert groot ende gheweldich wert ende nauwelic niet om blusschen es; want twas een zegghen (ic gheloove wel vander ghuesen upgheven), als datter terstont een groote macht van ghues verghaderen zouden, als van xx of xxiiiij duust, maer daeren wasser niet zoo veel xxv ghezien oft ghespuert. Waerom den baliu van Vuerne, willende zulck quaet voorcommen oft beletten, es met zijn assistenten naer tvoornoemde bosch ghereden, ende alle ghewesten wel bezouckende en bespiedende, en heeft daer gheen vergharinghe van volcke ghevonden; ende aldus aftreckende bevant in een taveerenkin zeker ghetal ghasten, van zesse of achte, zitten drijnckende, daer heeft hij inghesmeten, ende zijlieden de vlucht nemende, mits dat zij van dien volcke waren, en heeft maer eenen connen ghevanghen, die hij wel vaste doen binden heeft ende met hem ghevoert; ende mits dat hij met de zijne verhonghert ende verdust waren, zijn zij in een heerbeerghe ghaen teeren, met haren ghevanghenen, den welcken bij consente vanden baliu ontbonden wart ende mede an de tafel ghestelt, ende hem wart ghoede hope ghegheven van verlost te werden, indien hij noumen wilde de principale, die dhandt an dese vergharinghe hilden. Den ghevanghenen beghonde van herten verlicht te werden duer dese woorden ende duer den dranck, zoo dat hij al clapte, dat men van hem begheerde; maer ten heeft hem an zijn leven

niet moghen baten, ende es ghehanghen gheworden des woensdaechs den eersten octobris, up Sente Bavensdach.

Up den vij^{en} octobris was te Ghendt, up Sente Pieters, grooterruer ende droufheijt onder die burghers vander stadt, die daer woonachtich waren; want zoo daer hondert ende xx bedden bescreven waren, om te voeren int nieu casteel, zoo voorseijt es, zoo quamen die soldaten, Spaengiaerts, niet alleene der lieden bedden uuthalen, maer voorts al datter toe diende de stoffatie, als twee of drij paer slapelakens ende fluwijnen, oorcussenen, culpten, saergien, ja, ooc in sommige steden ghaerdijnen, coetsen, legicanten, ende van elcx van tbeste dat zij vonden; zoo dat zij onder ander tot een lijnwahiers huus oft een coopman van lijnwade, gheenaemt Arent De Wulf, wonende up de Tijcstrate ⁽¹⁾ int huus daer Jooris Sersanders plach te wonen, uutdeden eenen legicant al ghemaect van wel rieckenden cijpresse, zoo dat den zelven coopmans wijf daer voren (met die ander catheijlen, die zij uut haren huuse deden) wel hadde willen gheven xx ponden grooten, hadde zij die moghen behauden; ende dit ghebuerde in de absencie van haren man, die alsdoe, in Inghelandt, in zijn coopmanschepe was. Niet min, al hadde hij thuus gheweest, ten hadde hem niet moghen baten. Zij deden ooc uut der lieden huusen jeghen haren danck, tafelen, schabellen, stoelen, cussenen, tanghen, branders, teneweerck, eereweerck ende eerdenweerck, zoo dat scheen, dattet up Sente Pieters gherooft wart vande vijanden, die de stadt inghenomen hadden; want vele en schieten niet min dan dat haer ghoet (dwelc hiet gheleent zijnde) an de panne blijven zoude.

Adolf De Grutere, in de Savaenstrate, poortere ende afghe-

(1) Heden de Kortrijkschestraat.

ghaen tresoorier vander stadt, en ghijnck vrij niet quijte: zij haelden wel uut zijnen huuse, dat 15^e ghuldenen weert was.

Maer al veel sachter ghijnct tAndtweerden ende eldere. Die Andtweerdianen beloofden haer zoo zeere van die Duytsche knechten, die daer laghen, dat zij zeijden: zij en werden niet gheware, of zij knechten hadden of niet, zoo redelic leefden zij jeghen haer.

Daer wart last ghegheven vanden duuck Dalve, dat men tnieu casteel tot Andtweerden alzo aest maken zoude, alst moghelic ware, en datmer gheen weerclieden an sparen en zoude. Daer wart ooc ghezeijt, datter die Duytsche knechten an weercken zouden, men zoutse haer dachhueren als ander weerclieden betalen, ende zouden boven dien hebben haren ghewonelicken salaris van haerder ruijterschap.

Daer liepen, ooc onder andere, quade maren omme, voor de catolijcque, ende die gheerne in rusten hadden ghezeten, maer ter avontueren wel clijnckende voor de ghues, diese moghelic helpen stofferen hadden. Dat was dat men zeijde, dat die Hughenoijsen in Vrancrijck sommighe frontiersteden in Vrancrijck, an den cant van dese landen ghelegghen, inghenomen hadden ende die bezet met volcke, als die stadt van Ham, Dorlens ende meer andere. Ander zeijden, dat zij oock Oorlians inghenomen hadden ende dat stedekin Corbij, met een rijcke clooster, dat daer staet, ghespoelgiert oft gherooft. Hiertoe zouden zeker knechten gheholpen hebben, die vanden casteele te Ghendt afghedanct waren, ende in Vrancrijck overgheloopen, up de zijde vanden prince van Condée, die den capiteijn ende thoofte vanden heretijcquen in Vrancrijck was. Den zelven Prince zoude ooc curts eenen slach oft scheermutsinghe jeghen den Coninc ghehauden ende ghewonnen hebben, een lettelt weechs boven Parijs, bij Meeus

en Brije, daer sConincx volck de Hughenoisen meende bespronghen te hebben, in een bosschaige; maer hij moeste zelve de vlucht nemen, ende quamen met hoopen, als met x of xx peerderuters tsamen, tot Parijs in de stadt ghevlucht, ende den prince van Condé zoude Parijs wel met xv duijsent mannen belegkert hebben, zoo dat de Parisienen groote vreesse leden. Dit zoude al toeghecommen zijn, om dat tgheestelicke in Vrancrijcke den Coninc upgheroeijt hadden, als dat hij de Hughenoijsen tonderdrucken zoude ende maken datter maer een gheloove in zijn landen en ware, te weten taude catolijcque gheloove, ende dattet een groet schandael ende jammer was ende groot verlies van zielen die diveersche opinien ende secten int gheloove, dwelck wel waer es, indien ment alzoo ghebeteren conde. Ende overzulcx meende den Coninc, met de zijne, de hoofden van dien met subtielheijt ghevanghen ghenomen te hebben; maer zijlieden, dat ghewaer werdende, zoo es Condée met zijn ghealeierde (daer veel nobilisten toeghevallen zijn) in tijts up gheweest, up dat hem ende de zijne niet en ghebuerde, zoo den grave van Egmont ende van Hoorne in Nederlandt gheschiet was, ende hebben met ghewapender handt libertheijt van haren gheloove vanden Coninc begheert, dwelc haer toeghelaten hadde gheweest, ende dat men haer nu weder benemen wilde. Hij hadde veel knechten upghescreven (zoo men zeijde), die in Nederlanden afghedanct waren. Sommighe zeijden, datter in Vrancrijck bij den prince van Condée ghevlucht zijn wel iiiie edelmannen uut dese Nederlanden, om hem assistencie ende bijstandicheijt te doene, maer daer wart vele toe gheloghen, zoo dat men niet wel zekerlic daer af scrijven en can.

Men zecht, dat den coninc van Vrancrijck oft zijnen Raet aldaer meenden te besoengieren, alzoo den duuck Dalve in Nederlanden ghebesoengiart hadde, dwelc den duuck Dalve

wel slouch, maer hem qualic ; want als den coninc van Vran-
crijk zijn benden van oordonancien, die hem dochte dat sus-
pect van heresien waren, hadde beghinnen oorlof gheven
endenieuwe capiteijnen ende benden maken, zoo bevielt den
voornoemden Condée qualick, als hij zach, dat hij ooc van
zijn bende van oordonancien zoude moeten scheeden. Daer
up den Coninc hem troostende, zoude ghezeijt hebben : hij en
zoude dat niet qualic nemen, anghezien dat hij de bende, die
hij hem ghenomen hadde, niet ghegheven en hadde eenen
capiteijn minder dan hij Condée was, maer die meerder ende
hoogher van machte was, als te weten des Conincx broedere ;
maer hij wilde hem andersins voorzien, zoo dat hij gheen
claghen hebben en zoude. Duer dese preparacie ende meer
ander indicien hadde den prince van Condée quade suspicie
vanden Coninc ghecreghen, ende heeft hem ter weere ghe-
stelt, zoo voorseijt es, te meer om dat hij ghezien oft ghe-
hoort hadde, hoe die princen van Nederlandt met eenen
zoeten toomkin anreest ende in tstreck ghebrocht waren,
zoo zij wel verdient hadden, haren heere den Coninc ontrauwe
doende, ende cause zijnde van vele beroerten ende desolacien
ende van groote dolijnghe oft erruer int helich christen ghe-
loove, alzoo men al te wel ghewaer gheworden heeft.

CAP. XIV.

Van sommige onwaerachtighe maren, die de Spaensche soldaten te Ghendt zaeijden; ende een verhael hoe den raet van Mechelen ende den raet vanden Haghe, in Hollandt, van die ghuesen verdooft ende bedroghen was; wat die soldaten zeijden van Egmont; van tbesteden van tupmaken van tSacramentshuus in Sente Jacobskeercke ende van ander Sacramentshusen; hoe die Spaengiaerts haer zelven verleijden ende roere jeghen sommige lieden maecten; van een joncvrauwe van Doornicke, die veel ghelts ghenomen was; ende vanden baliu van Zwijnaerde, die men groot onghelijc veerchde.

Sommighe Spaensche soldaten te Ghendt ghaven ontrent desen tijt uute veel quade maren. Tscheen, dat dese inlandtsche heeren meest al verraders van haren Prince ende ongheloovighe waren, waer inne zij ooc beleijden den ghouden edelen heere mer Adolf van Bourgoingnen, heere van Wacken ende Capelle ende vise-admiraal der Nederlandtsche zee, hoochbaliu der stadt van Ghendt, de welcke met zeker oorloochsche schepen ter zee lach, wel ghereect ontrent Inghelandts hende, bij laste vanden Coninc, om Zijne Magesteijt aldaer te verwachten ende inne te halen ende te brijnghen in dese Nederlanden, ende zoude daer ghegrepen oft ghefact zijn ende in Spaengien ghevanghen ghevoert; dwelck mij een groot leetwesen in mijn herte was ende van menich meinsche, die den ghouden heere wel kenden ende beminden, ende wel wisten, dat hij zulcx niet verdient en hadde; maer dit bevant hem metter daet, curts, gheloghen te wesen.

Want al wast dat zake, dat hij scheen negligent gheweest thebben, als men te Ghendt de beelden brack, dat en mach men alzo niet verstaen; maer hij anzach die groote beroerte vanden volcke, die hij een lettelt moest laten ghewerden, oft hij en hadder gheen meester af connen ghewerden hebben. Tdocht hem beter (alzoot ooc in der waerheijt was), dat zij die hauten ende steenen beelden afwierpen, dan dat zij die levende beelden zouden ghedoot ende meshandelt hebben, dwelck wel in perijckel scheen te wesen van alzo te moghen gheschiene, hadde daer niet wijselic ende voorzienlic in gheleeft gheweest. Ende al hadde hij hem in dese zake wat mesgrepen, dat en mach men hem niet wijten, die gheerne de contrarie ghezien hadde ende alle dijnck om tbeste dede; want den wijsen raet van Mechelen ende van in den Haghe in Hollandt werden wel verdooft ende verabuseert van zaken, die nochtans nu ter tijt slecht ende spottelic schijnen, maer doe ten tijden gruwelic ende vervaerlic, mits dat men meende, dat die ghuesen al te boven waren, ende dat men niet en conde precijselic gheweten wat heeren ende princen van machte dat daer al dhandt an hilden. Want welck een slechte zake wast te Mechelen, daer den hooghen Raet es, ende dat zij hebbende xv^e mannen int hernasch, lieten een hoopkin van xviii of xx rapailgen de beelden ende cijeraigen in sommige van haren cloosters afweerden ende breken? Ende welck een verduveltheijt wasser in den Haghe in Hollandt, daer ooc den Raet ende wijsheijt van Hollandt es, dat zij eenen man van haerder stadt, die bij haer ghecommen was, gheloove ghaven, die slechts zeijde: hij hadde eenen man ghesproken, die commissie hadde om daer de beelden te weeren, welcken man ghecommen was vander Leijden, daer de beeldebrekinghe al ghedaen was? Die raetsheeren dit hoorende ontboden den man die vander Leijden ghecommen

was, ende die hij zeijde de comissie van tbeeldebreken te hebben, de welcke in den Raet comparerende, wart ghevraecht waer zijn comissie was om aldaer de beelden te moghen breken. Hij, slaende up zijn burst (daer een zijden floes an hijncck rontom zijnen hals met een teeken daer an) sprack : *ziet, mijn heeren, de comissie es daer.* Waer inne de raetsheeren zoo verbaest waren (meenende dat waerachtich was dat hij zeijde, zonder eenich breeder bescheet oft litteraigen te ziene), dat zij an hem begheerden dat hij zoude willen daer af touven tot tsanderdaechs, om dat mits den avont oft nacht gheen leelicke rudesse ghebueren en zoude, dwelck hij accordeerde, behaudens dat zij hem hulpe van mannen an schicken zouden, om zijn last ende comissie van tbeeltstormen te helpen vulcommen, dwelc hem den Raet zoude belooft hebben te doene. Maer eer desen stauten breker wel van daer conde gheraken, eert al in sticken was, quam in Hollandt ende sonderlinghe in den Haghe (daer den Raet es, zoo voorseijt es) een placcaet vande Gouvernante, dat men de brekinghe beletten ende wederstaen zoude, waer up hij zeijde : *ziet doch, hoe veranderlic dat de weerelt es ! Tes gheboden die beelden af te weerpen, ende nu werdet wederomme wederzeijt. Nu wel, in Godts name, ic zal afhauden van breken, ende haddet eer ghecommen ic zoude eer afghelaten hebben.* Dit hadde desen man altemale voor dhandt ghedicht, ende de raetsheeren ende gheheel de stadt thoof met lueghenen ghebonden ; want dat floes ende teeken, dat hij an den hals hadde, en hadde niet met allen te bedieden, dan dat hem tzelve ghegheven was te Leijden, in de brekinghe voornoemt, van eenen onverlaet vande brekers aldaer, die hem een capiteijn wilde maken van tgheboufte, diet desen anderen over thoof warp, ghelijck de zotten pleghen, zegghende : *om dat ghij u zoo fijnelic ghehadt hebt int beeldestormen, zoo schijncke*

ic u dat toijsoen ende make u een capiteijn onder mij. Maer dits nu hier af ghenouch.

Sommighe lieten, ontrent desen tijt, een mare uutghaen, moghelic om tvolck een zeemkin an den mont te strijcken, dat den grave van Egmont in zijn vanghenesse gheslanckiert⁽¹⁾ was; maer dat en zijden nochtans die Spaensche soldaten niet, die daer ontrent somtijts de wachte hilden, maer dat hij alle nachte ghewapende hadde in zijn slaepcamere, die tot voor zijn bedde stonden, zoo dat hij hem nauwelic en ver-roerde, oft zij en vraechden hem wat hij begheerde, oft wat daer schulde, ende buten zijn camere was oock een wachte van knechten. Maer wel es waer, men liet hem in den dach recreëren ende spelen, zoo dat hij up eenen curten tijt, metten teerlijnck jeghen eenen Spaengiaert spelende, verloos hondert ghauden croonen. Verclaerden ooc, hoe dat up dees tijt zeker couffers met ghelde ende baghen betraept waren vande Spaengiaerts; want men meendese uut der stadt ghevoert thebben, ende behoorden zeker nobilisten van Ghendt toe, die de Spaengiaerts zijden, dat Lutheranen waren.

Up den voornoemden dach (dat was den vij^{en} octobris), was besteeet te maken tSacramentshuus, tSente Jacobs, dwelck al bij tot den pavemente toe ghebroken was. Diet besteedden waren heer Jan Bane, deken vanden Christenen, ende meester Gillis Warniers, priesters, ende ic Marcus Van Vaernewijc, Lieven De Moor, Christoffels Vanderhaghen, keerckmeesters, Joos De Brune ende Laureins De Ghrave helichgheestmeesters, ende waren de annemers twee mannen van Mechelen, den eenen ghe-naemt Rombaut De Coninc ende den anderen Augustijn Adriaens, voor de somme van xxvj ponden grooten, alzo ghoeet te maken alst te voren was oft

(1) Vrijgelaten.

beter, waert eergher dat ment haer aftrecken zoude; zouden al die aude stoffe ende ghesneden weerck, daert te passe quame, moghen verbesighen, die daer noch een groot ghedeel was, ende int steen, dat zij daer toe nieuwe zouden verweerken, en zouden zij anders niet moghen leveren dan Avennes steen ende gheen perpeijn⁽¹⁾, dwelc men den derden pennijnck beter coop heeft; zouden ooc de stellaige moeten tharen coste doen: dies zoude men haer leenen zulcke berders ende hanten, als de keercke an haer zelve hadde. De keercke was ooc ghehauden te dooghene calck ende zavel, ijser ende loot daer toe dienende.

Up dees tijt was tSacramentshuus Sente Jans al upghe-maect, maer ten hadde zijn vulle proportie niet volghende zijnen gront, diet te voren hadde; want twas boven neerdere ende smaldere dant plach te zijne, dwelck hem schaemde in de ooghe, sonderlinghe in de ooghen van constenaers ofte die verstant daer af hadden. Dit quam bij, dat sommighe, diet besteedden, waren canonicken ende andere, die cleen verstant van zulcke modeerne hadden, ende haddent gheerne noch neerder laten maken, en ten was gheen wondere, dat dit Sacramentshuus zoo aest vulmaect was, om de rijcheijt der keercke ende canonicken, ende om dattet niet boven tot den alven ghebroken en was.

Sente Michiels ende tsHelichs Christ waren ooc die Sacramentshusen besteeet wederom up te maken.

Up den viij^{en} octobris, woonsdach ende Sente Denijs avont wesende, werden veel soldaten hier ende daer te Ghendt vertreckende, ende haer logijsten veranderende ende ander in haerlier plaetse commende, zoo zij ooc te voren ghedaen hadden, bijsonder die in cleen aerme huijskins laghen, als

(1) Zie II, bl. 298.

in de Nieupoort ende eldere; want die Spaengiaerts, die qualic jeghen *frio*, dats caude, moghen, vreesden in den winter groote caude te lijden, bij aldien zij in die aerm huusen bleven, die qualic te bernen hadden. Aldus zochten zij haer in ghoede rijcker lieden huijsen te verlegghen, ende alzoo up den zelven dach, tsmorghens, 17 of drij Spaengiaerts wel ghecleet, waren commen int huus van Jan Doens up de Coorenleije, daer ander uut vertrocken waren, waren ghram, om dat men haer weijgherde oft verbarch de schoonste camere, zoo dat zij woorden ende questie cregghen, in zulcker manieren dat Jan Doens ghesteken ende ghesmeten wart, die daer jeghen ooc wurstelde, ende zijn wijf scheen ghequetst zijnde, int aenzichte een scrabbe hebbende dat zij bloedde, dwelc zij afvaechde, ende zij oft haer joncwijf waren hooren krijsschen tot over dwater vander Leije, in die husen up dander zijde. Maer als men alzoo wel deen zegghen zoude als dandere, twas ooc somtijts der lieden vander stadt schult, die te quellic ende lastich waren, die de hooveerdighe Spaengiaerts niet en wilden verleenen haer schoonste cameran ende ghemacken van haer huijsen, dwelc hier noijnt van ander soldaten ghezien noch ghehoort en was. De Duijtschen, die in djaer XL te Ghendt laghen, waren wel te vreden dat zij in aerm huijskins in de prochie van Ackerghem ghelogiert waren. Maer dese en schenen uut gheenen veltleghere, maer uut slaepcameren ghecommen zijnde; oock bedorven zij der lieden cameran ende schoonste dijngghen al te zeere, ende maectent vul olije plecken, keersroet, inct, smaut, more, als oft daer veercken en gheweest oft ghewoont hadden.

Up den v^{en} octobris, zondach wesende, anno LXVIJ, een joncvrauwe van Doornicke ghevlucht zijnde, ende ghecommen zijnde duer Audenaerde ende duer Ghendt naer Andtweepen, es vervolcht gheweest ende tusschen Ghendt ende

om aldaer walsch te leeren ende met eenen fijnen man bestee te werden. Dees zotte weduwe, den vremden man te vaste gheloovende, heeft hem haren zone ende haer ghelt betraut, ende eijst beede quijte gheworden; want zij en conde niet vernemen, waer haer ghelt ende zone bevaren; was want gheen van beeden en keerde wederomme.

CAP. XX.

Hoe twee lieden van Ghendt aldaer ghejusticiert waren, deene een anabaptiste wesende, metten viere, ende dander een keercschender zijnde, metten zweerde, ende hoe hem elc bijzonder hadde, ende eerst hoe onnooselic den herdooper ghevanghen was.

Up den xxv^{en} in meije, disendach zijnde ende reghenachtich wedere, zoo waren verwesen, tusschen xi ende xij hueren, twee patienten, den eenen ghenaemt Jan De Smet, een wittwijndere, ghetraut hebbende de dochtere van Jacob Gheerolf, filius Jacobs, ghelaesmakere in de Donckersteghe. Hij was woonachtich Overschelde up den houck vander Zacroerstrate, maer was gheboren van Dronghene, daer ment heet in Dhasselt, daer vele vande Smets wonen, een jonck man van ontrent xxx jaren, vierschoot van statueren, zeer schoone ende bluesende van coluere, sebaer⁽¹⁾ ende statelic van wesen, alzo een gheschiet man toebehoort; maer hij was mijdende oft manck ghaende, zijnen knien slaende jeghen zijn ander been. Hij was de zelve, daer voren af ghezeijt es, die up den asschen woonsdach zeer onnooselic

(1) Zedig.

ghevanghen was; want hij was gheghaen tsmorghens in den Hoijaert om te rijden te waghen naer Andtweerden in zijn coopmanscappe, ende mits dat de waghenen hem te diere waren, es wederomme naer huus ghekeert, ende heeft anghedaen twee lijnen causkins over zijn caussen, om alzo te voete te ghane, ende wederom commende an de Brabantpoorte, zoo heeft die Spaensche wachte, die daer lach int huus van Jan Helleput, gheenaemt *den curten wech van Roome* (dwelc zij zeer bedorven ende gheschonden hadden, ten grooten grieve vanden voornoumden Helleput), hem ghevanghen ghenomen ende ghebrocht voor den meester del campo, meenende dat hij vluchtich wilde zijn, om datter snachts alomme vele van haer bedden ghehaelt waren. Ende overmits dat den meester del campo was in de keercke van Onser Vrouwenbroers, ende men daer besich was met die asschen te gheven, ende desen man aldaer ghebrocht was, zoo beval hem den meester del campo, dat hij ooc een cruijskin van asschen ontfanghen zoude ende misse hooren, ende dan zoude hij met hem handelen; dwelck desen man niet doen en wilde. Dus wart hij terstont int vanghenesse ghesteken, als suspect van heresije, alzo hij ooc was; want men zeijde, dat hij hert van opinien was, ende was herdoopt ende ghevallen in dat ongheloove, dat Christus gheen menschelicke natuere uut Maria zijn ghebenedijde moeder ghenomen en hadde, maer was even wel Ghodt ende menschelike, zoo den heresiarche Menno Sijmons in zijn fundament bouck hert drijven wilt, en hadde noch meer ander quade ghereprobeerde opinien, den herdoopers anhanghende, die eijlacen ! al bedroghen werden met den tect der H. Scrituere, die zij tot haren propooste verdraeijsdelic antrecken. Men zecht, datter vele ghedaen was om hem te bekeeren ende up eenen ghoeden wech te brijnghen, maer dattet al niet

camerkin, daer twee jonghe ghezellen (cleercken bij den raet van Vlaenderen, mits dat den patroon vanden huuse hem bij den Raet gheneerde) zaten en speelden oft caerten, en den eenen en was vanden huuse niet, maer was den anderen commen bezien, ende vreesende van haren lijve ghegrieffte werdene, mits dat den Spaengiaert met eenen blooten rapier hemlien bespranck, zoo facte den eenen zijnen snijer ende ghaf hem twee cleene steken in zijn burst, waeromme hij alzoo van ander Spaengiaerts overvallen wart met bloote rapieren, dat hij hem van achter over eenen muer salveerde. Hierom namen zij die naeste ghebueren uut haer husen ghevanghen, maer lietense weder ghaen, ende creghen achter naer zijn medeghezelle, die niet mesdaen en hadde, maer ghijnck int ghescheede. Dese namen zij ghevanghen ende leedden wech, zegghende dat hij daer zijn kele om laten zoude, ende mits dat hij sorteerde onder die heeren vanden Rade, zoo was hij vanden heeren in haren handen begheert, dwelck zij haerontzeijden, vreesende dat zij hem niet ghenouch quellen en zouden, hoe wel dat hijt tfaict niet ghedaen en hadde, maer ghepoocht te beletten, zoo ghezeijt es, ende dat ooc den Spaengiaert, die ghequetst was, gheen noose vanden lijve en hadde, ende hebben hem ghehauden ghevanghen in de Olijslaghershuus, ghebonden als een dief oft roover, up welck huus zij haer wachte hilden, zoo voorseijt es, ende hebben hem daer ghezet metten handen up zijnen rugghe ghebonden ende gheduumijsert⁽¹⁾, ende de voeten in boijen gheslegghen, daer hij groote pijn in leet. Oock benamen zij hem de eerste twee nachten zijn slapen, hem temterende ende ghreetende, zoo die Joden Onsen Heere deden, spuwende in zijn aenzichte ende hem treckende bij

(1) De handboeien aangedaan.

den hare, nuese ende hooren, dat jammer es dat ment ver-trecken moet, en lieten hem oock zijn ghevouch niet doen, dan alst haer paste.

Den meester del campo hadde ghezworen bij de vier Evangelisten, bij alle Helighen ende Sacramenten Godts, die eenen Spaengiaert eenen druepel bloets sturte, zoude dat ontghelden in zijn vader, moeder, zusters ende broe-ders, ende alle die ghebuerte duere zoude hij ghebieden met zweerden te slane, om dat zijts niet belet en hadden. Den onderbaliu, meester Franchois Boele, ende meer ander eerlicke mannen vander stadt, moesten van hem hooren, dat de lieden van Ghendt alle bugghers⁽¹⁾ waren, verraders van haren Coninc ende Lutheranen; maer zij waren zoo eerlicke ende rechtveerdighe lieden, dat zij noch up den zelven dach tsavonts namen eenen man zijnen mantel, in de Veltstrate, bij *tKetelkin*, ende ghaven hem boven dien noch *ij* of *iiij* wonden. En tsanderdaechs smorghens wilden zij up de versche Vischmaerct visch hebben om *x* stuvers, die haer *xviii* stuvers gheloof was, ende namen wech met ghewelde, ende om dat den vischvercooper dat keeren wilde, trocken haer rappieren uute ende vielen melcanderen bij, ende sloughen eenen knecht, die ten besten sprack, dat hem de roo snotte⁽²⁾ volchde. De lieden van buten, die met hoij quamen in de stadt, hebben zij tghelt tot *viii* schellinghen grooten voor haer voeten gheworpen, ende ghijnghen metten hoij wech, dat *x* schellinghen grooten weert was, waeromme vele voor haer namen niet meer haer ware te Ghendt te brijnghen.

De burdenaers ⁽³⁾ werden ooc dicwils verdruct; zoo wer-

(1) In 't Fransch *bougre*: van *Bulgarus*, als scheldnaam.

(2) Bloed.

(3) Lastdragers.

deelachtich zijn. Daer naer wart hij zeer roupende Ghodt tot zijnder hulpe, ende wart vanden hanchman zoo ghewoelt ende ghewurcht, zoo dat men zijn blasphemighe tonghe, tot up zijnen kinne zach hanghen; ende daer naer wart tvier in die mutsaerden ghesteken ende alzo verbrant, welcke mutsaerden up deerde stonden ende niet up een schavot, mits dat moijtelic was, ende den hanchman, hoe veel cost daer ghedaen wert, alle de materialen voor zijn recht an hem trect, die somtijts wel vijftich ghuldenen oft meer de stede kosten. Desen pacient was metten blooten beenen ter doot ghevoert, zittende dweers up den waghen, ende eer men hem verbrande, zoo werden vanden scheerprechter zijn upperste caussen ooc uutghetrocken. En den anderen pacient wart naer der noene tusschen bailgen vanden sGraven Castele onthooft. Godt wil haer zielen ontfaermen !

CAP. XXI.

Van een placcaet te Ghendt uutghelesen up de vremdelijnghen, sectarissen ende vaghabunde; ende hoe informacie ghehoort was up de zonen van Lievin De Vlieghe; van een edelman van de Villeers, daer hier voren int 16 cap. afgheroert es; ende van groote justicie te Bruessel ghedaen over veel nobilisten; ende van eenen ghevanghenen te Ghendt inghebrocht.

Up den zelven dach was bij Roelandt van Embijse uitghelesen ten bretecke⁽¹⁾, een plackaet inhaudende, dat men up de vremdelijnghen, die de lieden infecteeren met valsche leeringhe, groot reghaert nemen zoude, waermede de

(1) Pui, in 't fr. *bretèque*.

officiers belast waren scheerp toeghezicht daer up te nemen, ende ooc up de vaghabunde ledichghangers, die achter lande ende de stede ghijnghe. Ende alzo langhe als men dit las, zoo langhe was den voornoemden pacient, die herdoopt was, binnen ghehauden, om dat tvolck, dat in grooten ghetale voor tSchepenhuis verghadert was, niet vertrecken en zoude, voor an der stont dat tvoornoemde placcaet ghesen ware, alzoot ooc mits desen gheschiede, ende was dit placcaet ghecommen vanden Hove.

Up den xxvj^{en} maj, quam de tijdinghe te Ghendt, dat x of xij ghuesche rijbauten gheweest hadden up den sondach nacht te voren, dat was den xxij maj, om overlust ende roof te doene up die rijcke vrouwen abdije te Meessene, ende waren Walen van uut der Aluwe, verloren volcxkin, die welcke wederstant ghedaen waren, ende zijn alzo weder wech gheloopen.

Up den zelven dach, was den eersten duerwaerder vanden raet in Vlaenderen, Daneel De Keijsere, bedectelic vernemende in de ghebuerte vander Nieustrate, bij de Veemaerct, naer de zonen van Lievin De Vlieghe, waer af den eenen, Mattheus ghenamt, te Bruessel ghevanghen zat. Ende up den xxviii^{en} in meij, vrindach wesende, moesten die catholijcke personen van daer ontrent compareren voor twee commissarissen in tsGraven Casteel in een secrete camere. Die commissarissen waren dheeren Franchois Cortewille ende Burcht, ende die daer compareerden: ic Marcus Van Vaernewijc, Mattheus Maseman, crudenier, Joos Callaert, coopman, Laureins De Ghrave, backere, Jan Jooris, coopman van lijnwade, meester Jan De Keghele, barbier ende chierurgien, jueste de catolijcque utkiesende, alwaer zij up haren eedt moesten verclaren wat zij vande voornoemde zonen sVlieghers wisten te zegghen.

wel met **xxij** duijsent mannen, ende dat die Inghelsche uut waren om Grevelinghen in te nemen, om de zee te sluten voor onsen Coninc, of zijn volck dat ter zee zoude moghen overcommen. Daer wart ooc ghezeijt, dat die Duijtschen ghescreven hadden, om die twee ghevanghen Graven in Nederlandt los ende vrij te hebben. Aldus wast allesins een beroerde weerelt; maer up vele quade nieumaren en was niet veel gheloove te stellen, anghezien dat zij van somighe quade herten verziert ende uitghegheven waren, als die wel ghewilt hadden dattet alzo gheschiet ware.

Up den **x^{en}** octobris, vrindach wesende, verwachte men tsachternuens die heeren van Ghendt, die van Bruessel quamen, ende daer langhe gheweest hadden om te vertooghene tgrootonghelijck, dat die Spaengiaerts die lieden van Ghendt daghelicx deden ende hadden ghedaen, wel zes weken lanck, ende niet alleene dinzetenen vander stadt, maer ooc die lieden van buten, die up tplatte landt woonden, verexactionerende ende verdreeghende, ende hemlien in groote onverdraghelicke costen ende schaden brijnghende; waer af zij vele diveersche informacien deden hooren, ende zondense haer medeghezellen, die te Bruessel waren, overe; want men waent niet, dat die Turcken die stadt inghenomen hebbende, meerder onredelicheijt zouden ghebesicht hebben, betrouwende dat zij veel eerlicker metten volcke (dat gheheel pajisivel ende pacientich was) zouden gheleeft hebben dan dese helighe Spaengiaerts (zoo de ghuesen wel met rechten zeijden), die som tvrindachs niet alleene vleesch, maer vanden alderleckersten ende besten ghecoocten vleesche haten, als sneppen ende patrijcen; die de lieden bij nachte haer ghoet roofden ende stalen, ja, keercken spoelgierden onder tdecsel van misse te hooren; de lieden up de straten haer habijten met foortsen namen, haer boven dien quetsende

ende wondende ende rouppende : *keel*, *keel*, of *taille*, *taille*, dats: snijdt de kele af; die de lieden, zoo wel vrouwen als mans, om een cleen, ja, om gheen zake, sloughen ende som wonden ghaven totter doot, alzoot up den Cautere, daer zij de ghansen wierpen up den xj^{en} octobris, ghebuerde; want een van haren colven quam ghevloghen tot voor eens mans duere: die raapte een boufkin up ende lieper mede wech. Dat moeste een aerm man becoopen, die in zijn duere stont ende gheheel onnoosel vander zake was, welcx wijf maer up van kinde en was, ende hadde zijn wijf ghetroot, dat hij nu zeer ghaen weercken zoude ende pijnen te winnen, dat zij in haer kinderbedde verteert hadde, maer lacen! tqum al anders: die dulle Spaensche coppen hadden hem gheslegghen twee slagghen up zijn hooft, met een colve oft beetel, ende noch eenen up zijn aenzichte ende eenen slach in zijn zijde, dat den man niet beter dan doot en was; ende tsavonts up den zelven dach, wart den zone van Pieter Van Acker zijnen mantel ghenomen ende doot ghesteken, ende noch een lettelt levens in hebbende, bekende dattet hem de Spaengiaerts ghedaen hadden; hij was een terteijn-wevere ende hadde ijwers zitten drijncken, zoo dat hem den avont bevijnck, waerom zijns vaders blende ooghen bedroufde tranen sturten, zoot wel te dijncken es; want zijn vader was blent gheworden, een audt eerlic man, die up zijn renten leefde.

De heeren van Ghendt, zoo ghezeijt es, te Bruesel te Hove wesende, hadden ooc onder ander pointen ghesoluciteert om eenighe tamelicke oordonancie te hebben, wat de insetenen de Spaengiaerts schuldich waren te doene. Ende up den voornoemden xj^{en} der maent weder ghecommen zijnde, zoo liep de mare onder tvolck (die daer mede een lettelt verquict oft vertroost werden), als datter ghoden troost commen was, dat die heeren van Ghendt meer vercreghen hadden dan zij

begheert hadden; datter ooc comissarissen mede ghecommen waren, om haer vander exactie ende van ander zaken te doen informeren. Ende up den zelven dach naer noene, wart ghehanghen een jonck ghezellekin vande Spaengiaerts up den Coorenaert, daer gheen gheruchte en ghebuerde; want de Spaengiaerts zaghen nu wel, dat zij haer malefactien niet langher bedecken en conden, maer dat onder haer veel dieven ende schellemen waren, om dat zij zoo dicwils overtuucht ende betraept waren, ende hadden ooc van haren voorledenen uproer, up de Vrindachmaerct gheschiet, overhaelt gheweest van hare capiteijnen, om dat zij daer noodeloos zoo leelic in leefden dat veel vrouwen mesvoeren; want die maerctvrouwen staende daer in haer cramen riepen: *moort over moort*, als zij alle die bloote rappieren zaghen; daer wasser die haer verborghen ende verstaken in laken schappraen ende ander secreten, want een vrouwelic herte es weeck ende lichte versaecht. Dit vornoemde diefkin datter ghehanghen was, dat was belast die keercdiefte ghedaen te hebben ten Augustijnen, waerom die ghuesen zijden: ziet welcke treffelicke predicanten onsen helighen vader den Paus ons zent om ons te bekeeren, keercroovers, dieven, moordenaers, vertasseerders ⁽¹⁾, tijrannen, schellemen ende booswichten, daer de principaelste ende upperste van hemlieden zouct der lieden van heeren kinderen te bedeeven, als den meester del campo, die de dochter van wijlen Sijmoen Vollaert, welcx weduwe nu ghetraut heeft Thomas Van Hulse, brauwer in den *Roscam*, heeft ghepoocht te doen nemen als een ander Appius Claudius, om dat zij, als een Susanne bouve zijn ooghen wel behaechde, waeromme datse

(1) Geweldenaars.

die anders (wijselic daer in doende) naer Andtweerden beschiet hadden ; maer hij niet afhaudende, heeft een ander schoon maechdekin vercreghen, de dochter van een peijn-bacxterigghe up den Reep, up den houck van tcleen Quartierstraetkin, daer toe hij haer vertweefelt hadde met schoon beloften van haer zeer costelic int abijt te doen ghane ; was ooc uute om te ghecrijghen de dochter van mer Nicolaus Triest, heere van Hauweghem, in de absentie van haren vadere, daer commende heten ende slapen, jeghen den danck van haerder joncvrau moedere, bedrijvende te meer dese stautheijt, om dat hij daer jeghen over int hof vanden abt van Dronghene ghelogiert was. Men wilde zegghen, dat dit voornoemde diefkin van ander zulck mesghewant was doen stelen, die uute weghe gheloopen waren, ende zijn meester haddet zeer ghegheesselt buten Sente Lievins poorte, hem bindende an eenen boom, om dat hij hoopte dattet met zulck een pugnitie de ghalghe ontghaen zoude moghen ; maer ten mocht hem niet baten, tmoester om hanghen, ende hijnck an de dobbel potente tot tsanderdaeche den XIJ^{en} octobris, zondach wesende, ende wart doe afghedaen ende beghraven van zijnen volcke, up Sente Nicolaus keerchhof.

CAP. XVI.

Hoe de Spaengiaerts den ondercoster in Sente Jacobs keerke, terwijllen dat men misse dede, voor zijn kinnebacken sloughen; en hoe zij up de Vischmaerct bij daghe eenen zijnen mantel namen; hoe zij eenen man bij de Fraters met veel wonden, zonder cause, vermoordden; hoe zij eenen frutenier up de doot quetsten; hoe tgheestelike van Ghendt voor die van Ghendt baden; hoe die van Audenaerde haer provisie maecten jeghen tgarnisoen, ende noch van diveersche snootheden ende overlasten der Spaengiaerden.

Veel rudessen ende onbehoorlicke sticken zijn noch vande Spaensche soldaten ghebuert, ghelijck up den voornoemden XIJ^{en} octobris, sondach wesende, zoo voorseijt es, zoo dede men naer aude costume messe naer tsermoen, in Sente Jacobs keercke, ende Fieren, den ondercostere, een aerm bloet, tpaijs ghevende de ghildebroeders, die daer knielden ende den autae onderhilden, creech IJ oorclijncken vande Spaengiaerts, om dat hij hemlieden tpaeijs niet te cussen en ghaf, ende vraechden hem of zij Turcken waren, als oft den paeijs Godts meer gheleghe ware met een glaeskin, beenkin, tafelkin oft ijet anders te cussen, dan in de devocie ende vierighe begheerte des herten, ofte dat men zonder zulcx te cussen niet en zoude moghen den paeijs des Heeren verweerven! Ooc en eijst gheen costume, dat men alle die meinschen, die de messe hooren, tpaeijs gheeft te cussen. Zoo zeere maecten zij te Ghendt den meestere, dat veel volcx verdroot te leven, ja, de catolijcque weinschten haer vele overlanck uuter stadt, ende hadden zij zulcx te voren

gheweten, daer hadder wel zes waerf meer ghevlucht uuter stadt.

Men zeijde, dat den Coninc zoude ghezeijt hebben, dat hij liever hadde alle zijn steden in Nederlandt te verliesen, dan dat zij zouden ongheloovich werden, waer up die Spaengiaerts veel te felder waren. Maer hier af waer veel te zegghen, dwelck hier gheenen dach en heeft.

Curts hier naer was up de Vischmaerct, tusschen de vischbancken, bij schoonen daghe, ontrent der noene, eenen man zijnen mantel vande Spaengiaerts ghenomen, dat aldus bij quam : de Spaengiaerts vochten met haer bloote rappieren, tzij uut eenen faussen twist oft andersins, zoo dat die lieden vloten ende uut den weghe schoven, up dat zij vande slaghen niet mede en deelden; want daer creech eenen eenen slach up zijnen rugghe, eer hijt wiste. Aldus int vluchten ontviel eenen zijnen mantel, die raapte een Spaengiaert up, ende ghijnc daer mede wech. Ooc hebben zij een vrouwe, ter maerct met haer ware staende, om dat zij die niet gheven en wilde, zoo zij begheerden, haer caken upghesneden.

Up den xiiij^{en} der maent, quam een ghoeet man vander stadt, een twijnder van zijn ambacht, ghenaemt Joos Van der Straten, van innewaert naer huus met Claeijs Sanders, een metsere, ende hadden twee ghezusters ghetraut, ende hij hadde snoenens tot Claeijs huuse ghegheten, ende commende ontrent den Fraters, daer hij woonachtich was, stonden zij wat tijts voor zijn duere en colacijden ⁽¹⁾ met zijnder huijsvrouwe, ende alzo den voornoemden Claeijs an zijn zuster ende an hem oorlof nam, zoo wilde hij Joos een lettelt met hem ghaen, ontrent xij of xvi stappen tot an de

(1) Praatten.

afghenomen, die van zeer edelen huse was vanden name van Montmorencij, uut den huijse van Vranckrijcke uut der croone ghedescendeert, zoo ooc Egmont onsen coninc bestaende was. Zij zouden tsmorghens ten vijf hueren ghejusticiert gheworden hebben, hadde hem den hanchman niet te zoucken ghemaect, den welcken ghevonden zijnde, gheliet hem zieck te zijne; waer up den duuck Dalve dede vraghen, of hij sdaechs te voren zieck gheweest hadde, ende hoorende dat neen, sprack dat hij zijnen dienst zoude doen, oft hij zouder anders in voorzien. Aldus ontrent den xj hueren voor den middach, wart Egmont up tschavot ghebrocht, ommèrijnacht van veel Spaensche soldaten. Bij hem was den bisscop van Ypre ende niemant meer, die knielde eerstmael, ende dede zijn ghebet, en den hanchman hilt hem bedect onder tvolck. Tschavot was al becleet met zwart laken, ende daer up stont een tafel met zwart ghedect, ende daer up stont een cruijsefix. Die Spaensche heeren ende andere waren al int zwarte, als rauwe draghende. Den duuck Dalve hilt hem absent. Men zecht, dat hij drouve was ende weende. Haerlier vonnesse hadde bedectelic onder zeker ghecommitteerde uutghesproken gheweest, dwelc men zejde, dattet ghetermineert was bij den Paus, bij den Keijser, bij den coninc van Spaengien ende bij den coninc van Vrancrijcke, waer af hemlieden die brieven ende zeghele zouden ghetoocht gheweest hebben, ende dat onsen Coninc gheerne ghezien hadde, dat men Egmont te lijve behauden hadde om zijn groote weldaden den Coninc ende den lande ghedaen, ende dat hij zijn fauten up de Mooren, zijne vijanden, afquijten zoude; maer dattet niet helpen en mochte, want men zecht, datter wel xvij punten oft artielen waren, die haer de doot propheeterden. Ende haerlier vonnesse was beghinnen pronon-

chieren bij den secretarius Mestdach ; maer hij bedwelmt zijnde, aperde zoo zeere, dat hij afliet ende ghaft een ander over, Spelle ghenamt, die heeftet totten hende uitghe-sproken.

Aldus dan den voornoemden ghrave van Egmont, ghecom-men zijnde up tschavot, daer de executie over zijnen edelen ende hooghen persoon gheschien zoude, ende den meester del campo ziende, dat hem Egmont bereet maecte om justicie te laten gheschiene, sprack tot hem : *heere, vertouft nooh een lettelt*; ende es ghereden tot den duuck Dalve, hem biddende (zoo men zecht) voor hem, ende wederom commende, sprack Egmont tot hem : *wat nieu mare hij brachte*. Hij sprack : *zij en was noch niet ghoet*; ende badt hem anderwaerf te willen vertouven, maer hij zeijde : *neen, ic zie wel dattet verloren moijte es*; ende heeft zijnen zwarten mantel, die hij over zijnen zwarten nachtkeerel hadde, afgheleijt, daer naer den voornoemden nachtkeerel. Doe zach men, dat zijn hemdecraghe afghesneden was, om zijnen hals bloot te maken. Hij hadde een zwart wambaeijs an ende zwarte caussen boven ghetrost met grogreijnen⁽¹⁾ saragossen tot over de knien commende, zoo mense doe drouch onder sommighe edelmannen. Hij hadde eenen zwarten hoet up thooft met een plumaige, die leijde hij ooc sebaerlic af. Tvolck weende talle canten, zoo dede ooc den meester del campo, ende Salinis ende een ghroote menichte van Spaensche soldaten. Hij hilt den bisscop van Ypre bij der handt, ende sprack : *als ic u handt late ghaen, dan laet den scheerprechter ghewerden*. Hij track zelve met zijnder eender handt een wit mutskin over zijn ooghen, vallende up zijn knien up een zwart cussen, ende doe es den hanchman

(1) Van gros grain.

poorte cussen, haer begheckende ende zegghende : *ghij en wilde gheen snoeren in u huus hebben, ende wij zeijden u : ghij zout noch wel haerlier poorte cussen, ende ons prophecie es nu vulcommen.* Sommighe zegghen, dat daer twee Spaensche snoeren waren, ende dat de vrouwe zulck gheruchte up tstrate maecte ende haer clachte dede an den capiteijn, dat die snoeren beede ghevanghen werden. Der vrouwen man, die dees schande leet, hiet Jan Van Steertem, ende was een cuper van zijn ambacht. Want sommighe van haer snoeren oft poeten waren zeer onschamel : zij wiesschen haer onderste leden, ja, dedense hare motsjaetsen (1) oft knechten zelve wasschen ende met een confoor drooghen oft daer onder hauden, met meer ander dijnck, dat mij niet en lust te scrijven.

In de Curtemunte hadden zij een jonck man, Vincent gheenaemt, een kannecoopere, bijcans vermoort, hem stekende met eenen rappier duer zijnen aerme, die hij up zijn burst leijde, om dat hij niet ghehert (2) en zoude zijn. De cause was, om dat hij met zijn ghezelschap ende ander vriendekens tsavonts was ghaen eten tzijn zelfs huuse, eer zijn soldaten commen waren.

Men zachse ooc alle daghe met groote hoopen staen tuuschen met drij teerlijnghe, ten drij of vier steden, up de Vrindachmarct ende up den Coorenaert van ghelijcken, zonder de motsjaetsen ende schudden, die nauwelic een cause an tbeen en hadden, die men zach up bancken ende caijen ligghen tuijsschen ; ende als zij haer paeij verspeelt hadden, ja, haer cleeren vanden lijve, dan vielen zij den huijsman lastich, segghende : *ghij moet ons den cost gheven,*

(1) Krijgsdienaars.

(2) Het hart afgestoken.

tot dat wij ghelt ontfaen. Hoewel dat men oock veel eerlicke ende redelicke knechten daer onder vant, sober ende eersaem van levne, ende alzo weetsaem als mense weijnschen mochte, zoo dat zij niet en schenen soldaten, maer ghoede hertelicke vrienden te wesen. Zij werden ooc achternaer zeer zoetende ende beter kennesse an de lieden makende. Daer en was ooc gheen hope van vertrecken, maer dat mense zoude moeten uutwinteren, anghezien dat men noch besich was met een oordonancie daer up te stellen, wat den huijsman hemlien zoude ghehauden zijn te gheven, waerom de heeren van Ghendt ghecommen zijnde van Bruessel met een oordonancie, wederom daerwaert ghetrocken, andere zegghen ontboden waren.

Men zijde ooc, dat den meester del campo wilde meer dan een ghauden croone van elcken soldaet hebben, veranderende ende augmenterende zijnen heesch tot L stuvers. Sommighe huijslieden hadden zeer grooten cost daer af; want zij maecten van smorghens tot tsavonts schoon vier, ende verdeden diveersche etelicke ware, zonder eenich sparen. Sommighe haddender zesse, som achte, som tiene in haer huijsen, naer dat zij rijcke ende wel ghehuust waren. Ende noch boven desen quam de mare te Ghendt, den xvij^{en} octobris, up Sente Lucas avont, datter wederom eenen hoop Spaensche crijschknechten, wel tot x veendelen, ghecommen waren van Liere in dlandt van Aelst, ende waren ghecommen tot Oombeerghe, Leewerghem, Velzicke, Weldene ende ander prochien, welcke x veendelen mochten uutbrijnghen ontrent xvj^e mannen. Dese wilden up Audenaerde; want die van Audenaerde zulcx wel wetende, hadden emmertoes haer provisie ghedaen van hoij, stroo ende andersins; want twaren veel peerderuters. Trentvleesch hadden zij hemlien daer ghestelt te gheven om een

blanke tpont ende ander ware up eenen meerderen prijs, up datter gheen foele gheschieden en zoude, noch gheen van haren supposten, ter maerct staende, verdruct werden, zoo zij ghehoort hadden, dat te Ghendt gheschiede. Want up den zelven dach, vrindach wesende, sneden zij te Ghendt de coorden vande burdemanden in sticken, ende namen den visch met foortsen uut, betalende daer voren dat zij wilden, om dat hem den man niet en ontpacte naer haer believen, de welcke zeijde, dat hij maer dienare en was, en dat hem den visch niet toe en behoorde, maer dat zij zouden willen verbeijden tot dat den man, die den visch toebehoorde, anghecommen was; maer zij en verstonden hem niet, of zij en wildens niet verstaen.

Daer wasser in een plaetse ghelogiert tot eenen crudenier, die deden den man, dwijf ende djoncwijf met ghewelt haerlier paternoster ende ave Maria in latijne lesen, ende als zijt niet doen en wilden, sloughen zij hemlien met stocken, ende hadden den man een dicke hooft gheslegghen, niet jeghenstaende dat hemlien den man wel paeijde, zegghende: *ghij wilt mij doen lesen, dat ic niet en versta, ende dat ic niet en versta, daer en hebbic gheen gheloove inne*. Al en wisten zij hier jeghen niet te zegghen, nochtans bleven zij bij den haren, als beesten zonder verstant.

Up een ander plaetse wasser twee ghelogiert, waer af deene eene poeta hilt int zelve huus, ende conde wel up de lute spelen, daer hij zeer milde af was, ende hij wilde zijn meijsen daer up doen danssen, dat en wilde zij niet wel doen zonder ghezelschap, daerom dwonghen zij die vrouwe vanden huijse, die gheheel audt was, ende noch een ander aude vrouwe, die daer up een camer woonde, met de voornoemde snoere te danssen, jeghen haerlier danck. Alzoo persiqueerden zij ooc die aude matroonen.

CAP. XVII.

Dat die benden van oordinancien wederom upghenomen waren; dat die Spaengiaerden die van Ghendt niet meer Lutheranen heeten en mochten; van een processie generael; noch van sommige rudessen der Spaengiaerden, ende fueriuese woorden vanden meester del campo; hoe die van Ghendt moesten elcken soldaet bezurghen L stivers de maent, vier maenden lanck, ende dan elc XL stivers; van diveersche nieumaren; ende van eenen schijnck (1) van die van Ghendt, die qualic ghenommen was.

Men zijde, dat nu wederomme gheoordineert was die benden van oordonancien, die ghecasseert waren, up te nemene, waeromme vijftich duijsent ghuldenen naer Cemerijcke moesten beschict zijn. Ic dijncke wel, dat dit ghelt quam vanden impost van Vlaenderen. Dese benden waren nootzakelic an den cant van Vrancrijcke ende Inghelandt, ende waren zeer upsche ruterer te peerde ende te voete, de Spaengiaerts in haer oordene ooc te boven ghaende.

Up den xvij^{en} octobris, Sente Lucas avont ende vrindach wesende, waren een deel Spaensche trommelen gheslegghen up diveersche plaetsen ende vierweechscheiden, ende daer wart uutgheroupen, dat die Spaengiolen niet meer de lieden van Ghendt en zouden heeten Lutheranos oft meer ander afdraghende woorden gheven, up daer af ghecorrectiert te zijne naer tbevint vanden sticke.

Daer wart ooc vander stede weghe bij trompetslaghe uutgheleijt, als dat men up den naestcommende zondach zoude draghen processie generael, ende dat daer af de

(1) Geschenk.

verghaderinghe ende dienst zoude wesen in Sente Jans-keercke, en dat men bidden zoude Godt almachtich, dat hij zoude willen alle verdoolde herten bekeeren ende ter kennisse vander waerheijt ende vanden auden catholijcken gheloove brijnghen. Den zondach ghecommen zijnde up den XIX^{en} octobris, wart de voornoemde processie ghecelebreert zoo magnifijck ende eerlic, ende met zoo ontellicke veel toortsen ende keersen, ter heeren den Helighen Sacramente, dat dierghelijcke in veel jaren niet ghezien en es gheweest. Ende daer ghijnck oock (zonder de oordinaire ghedeputeerde, als raetsheeren, schepenen, hooftmannen, neeringhen, smalwetten, gildenen ende dierghelijcke) een ontellicke menichte van volcke mede, zoo dat veel Spaensche soldaten ghedwonghen waren te zegghen, als dat men te Ghendt noch zeer veel ghoet christen volck vant; maer ander zeijden, dat ment te meer dede, om dat de Spaensche hier waren, om dat zij zulcx meercken zouden. Ende en lieten som haer snoode perten noch niet te bedrijven; want up Sente Lucas dach den XVII^{en} octobris, om dat den barbier up toucxkin vander Vlasmaerct, bij Sente Jacobs keerchhof, eenen motsjaetse, dats eene vande Spaensche ghuijten oft dienaers, vant staende voor zijn schappra, nemende jeghen den danck van zijnder huijsvrauwe ende hem zijn botere, ende hem wilde van daer doen ghaen, hem een hoorbant ghevende ende zijn scappra slutende, zoo riep den knecht - zijnen meester van boven, die quam af, track zijnen rappier uut ende wilde den man vanden huus toe, die zoude hem int hooft ghequetst hebben. Doe riep den knecht up tstrate : *Spaengie, Spaengie*. Daer verghaerden die Spaengiaerts met grooten hoopen, sloughen den man, ende haelden hem ende zijn wijf uuten huuse ende dedense veel verdriets an, en leeddense, als vanden lijve ghevanghen, up de Meerse-

niershuus up de Vrindachmaerct, daer zij haer wachte hilden, ende van daer zijn die aerme lieden in tsausselet, der stede vanghenesse, gheleet. Men zijde nochtans, dat desen barbier den Spaengiaert niet ghequetst en hadde, maer een ander, die absent was. Niet jeghenstaende dien, den meester del campo wilde hem ghehanghen hebben, ende quam zeer verbost tSchepenhuse, met een groot deel busschieters met ghevierde lonten; ende schepenen zaten om de zake tanhooren tot der naer noene verghaert. Men zijde, campo liet hem oock ontvliegghen : waert bij alzoo dat ijemant eenen Spaengiaert dootstake, hij zoude tgheheel huijsghezin, daert gheschiet ware, doen vermoorden ende ooc alle de ghebueren vander strate, ende thuijs, daert ghebuert ware, doen demolieren ende afbreken totten gronde. Dit waren tijrannische woorden, als eenen anderen Nabin oft Nicocreonte (1).

Desen meester del campo zoude den xix^{en} octobris, sondach wesende, int nieu casteel, bij den ghevanghen grave van Egmont gheweest hebben, ende jeghen hem ghetuust hebben met scheerpe teerlijngghen, ende zouder jeghen verloren hebben wel vijc ghauden croonen. Den grave van Hoorne hadde oock ghespeelt te voren jeghen eenen soldaet, die maer twee ghauden croonen te verliesen hadde, maer met zulcken ghelucke niet als Egmont; want met die ij ghauden croonen waren hem afgewonnen vanden voornoemden soldaet wel vijf hondert ghauden croonen.

Ontrent dees tijt was vanden comijs Triest, te Ghendt, ghezonden te Brugghe xxiiij duijsent ghuldenen, bij laste vande leden slandts, daer toe vermaent vanden Hove, om te betalen de benden van oordonancien, die men weder van

(1) Nabis, tyran van Sparta. Nicocreo, koning van Salamis.

nieus upnam, zoo voorseijt es, ende om te betalen de afghe-
dancte knechten, die men noch schuldich stont; maer dees
knechten ontboden zijnde om haer paeijen tontfane, zoo en
es nauwelic den IIIJ^{en} man ghecommen, messchien uut vree-
sen dat zij som een cooren up haer tonghe hadden, ende
dandere dat zij in Vrancrijck overghetrocken waren. Zulcx
was ghezeijt den XXIJ^{en} in octobre, ende ooc mede, dat ons
heeren van Ghendt van Bruesel ghecommen zijnde, zoude
ghelast zijn te bezurghen voor elcken soldaet L stuvers de
maent, vier maenden lanck gheduerende, ende dit ghelt zou
ghehaelt werden vanden impost bij vorme van leenijnghe.

Daer wart ooc ghezeijt, dat den prince van Condée voor
Parijs lach, ende meende de Parisianen te verhongheren;
maer zij zouden noch wel om IIIJ of vijf maenden fictuailie
bijghehadht hebben. Den Coninc wart vast hulpe ghezonden
uut dese landen, bij laste vanden Hove, om Condée te
bedwijnghen tot vrede ofte om hem ende alle zijn ghealeierde
uut te roeijen; maer men zeijde den XXIIIJ^{en} der maent,
dat hem die Inghelsche werden steerckende ende bijval-
lende, waeromme hij die stedekins ontrent die Inghelsche
zee inghenomen hadde, om alzo d'Inghelsche in Vrancrijck
eenen wech te maken, zoo zij zeijden, die ghues ghezint
waren; zegghende ooc, dat hij bij hem hadde wel VI^m peer-
den, maer en was niet wel ghestoffeert van voetknechten.
Die vander catholijcker zijde waren, spraken, dat hij die
steden in Britanien, an den Inghelschen cant, inghenomen
hadde om hem zelven ende de zijne eenen wech te maken,
als hij uut Vrancrijck ghejaecht zoude zijn, om in Inghe-
landt te moghen vlieden; hanghende ooc daer bij, dat die
lieden van Parijs zouden uitghecommen hebben jeghen
hem, diese beleijt hadde, en zouden hem wel zes mijlen
achterwaert doen reculeren hebben. Alzo sprack elck

alzoohij ghesint was, zoot dicwils te voren gheschiet was.

Een focker vande Spaensche cooplieden vander wulle, te Brugghe, hadde zeker brieven uut Spaengien ontfanghen, inhaudende, hoe dat in Spaengien ghevanghen ghenomen was die heere van Montingij, die altijs, van tbeghinsel vander beroerte, in Spaengien bij den Coninc gheweest hadde, met de marquis de Beerghen, die daer overleden was, zoo voorseijt es, ende den eersten ende naesten camerlijnck vanden Coninc, die men hiet Van den Nest, een Bourgondion, ende hadde ghetraut Nazarette te Ghendt, de weduwe van capiteijn Cauwenhove was, die wijlen een capiteijn voor Mets gheweest hadde, welcke vrouwe haer te Ghendt hilt ende haer man bij den Coninc in Hijspanien. Ten derden hilden die brieven ooc inne, datter ooc ghevanghen was een groot concillier bij den Coninc, welcx name mij vergheten es. Ende mijn heere van Wacken, Capelle, hoochbaliu van Ghendt, was van onder de costen ⁽¹⁾ van Inghelandt met een jacht ontboden bij den duuck Dalve. Dees jachten zijn schepen daer men mede vaert met ende jeghen den wint. Ende den voornoemden duuck van Halve hadde doen inventarieren al tghoet van mijn heere van Beerghen die overleden was, zoo voorseijt es. De heeren van Ghendt waren ooc te Bruesel commen, ende hadden daer ghesolluciteert, onder ander zaken, om te hebben oordonancie met hare soldaten, die zij in haer stadt hadden, die zoo moetwillich ende rebel waren datter niet mede omme te ghaen en was; ende om te beter appointement te krijghen ofte te eer expeditie, zoo schoncken zij den upper secretaris vanden duuck Dalve een copkin van LX ghuldenen, dat welcke, tzij om dat de ghifte hem te cleene

(1) Kusten.

dochte, ofte wat hem daer toe moveerde en weet ic niet, hij rapporteerdet an den voornoemden duuck Dalve zijnen meestere, de welcke hem daerom zeer gram gheliet jeghen die van Ghendt, vraghende de voornoemde heeren van Ghendt, oft zij uut waren om zijn dienaers met ghiften oft gheschijncken te corrumperen, ende dedese arresteren als ghevanghen lieden; zoo dat zij zeer beschaemt zijnde, uut Bruessel schieden, ende om van tusschen te gheraken moesten daer laten in obstaigien meester Joos Borluut, haerlier upperpencionaris, die daer achter de stadt ghijnck als ghevanghen man. Maer Ghode lof, up den **XXIIIJ^{en}** voornoemt, wart hij gheslanckiert, ende te Ghendt in de stadt ghezien. Dees zwaericheijt moeste noch die edel stadt van Ghendt hebben, boven al haer verdriet, daer zij in waren, ende men hadde nochtans wel ghezien, dat sommighe Spaensche regimentuers ende capiteijnen ghelt kenden ende namen, ende zoo men haer meer presenteerde, zoo zij min gram haer ghelieten.

CAP. XVIII.

Van een colacie anghaende tservisium vande soldaten ghehauden; ende hoe te Meenene de herdoopers haer ghoet vercocht was; van een voorghebodt vander stede anghaende den burghers ende Spaengiaerden; hoe te Ghendt een vrauwe gherooft was; hoe de Spaengiaerts over de hare ooc een ghebodt lieten uutghaen, dwelck zij som tsanderdaechs braken; ende sloughen sommighe huijsghezinnen zeer mesjantelic, leefden ooc buten te lande zeer tijrannelic ende oneerlic.

Up den zelven dach was een colacie te Ghendt ghehauden, ende daer was vertoocht, bij den pencionaris meester Franchoijs Vanderhaghen, uut den name van mijn heeren

vander Wet, hoe dat zij in alder diligentien ghebesoengiert ende ghecomuniquiert hadden, zoo bij den hertoghe van Halva, zoo bij den meester del campo, nopende den toelech, die begheert was thulpen de crijschknechten, die te Ghendt laghen, ende en haddent niet naerder connen ghebrijnghen dan dat men elcken soldaet zoude moeten accorderen te gheven, vander stadt weghe, vijftich stuvers de maent, ende boven desen voor dat zij int eerste ghedoocht hadden in de assiisen vander stadt, waer af zij vrij ende exempt waren, de somme van zes duijsent carolus ghuldenen, waer af men elcken soldaet, in recompense van dien zoude laten te ghoede commen ende gheven een ghauden croone eens, maer de L stuvers de maent zouden inneghaen up den eersten dach van november xv^o LXVIJ, dwelck wel bedraghen zoude neghen duijsent ghuldenen de maent, met condicie, bleven zij hier tot maerte 67 (1), zoo zoude die stadt ontstaen met van dan voort haer bij te legghen een ghauden croone de maent: dies zouden dinzetenen ghevrijt ende ontslegghen zijn van haer ijet te gheven of te verleenen dan huijshuere ende een bedde ghestoffeert om daer up te slapen. Was daer ooc vertoocht, dat die van Liere hadden ooc moeten gheven voor haer assiisen, die zij tonghelijske ghegheven hadden ij duijsent ghuldenen, om tzelve te redimeren, alwaer dat eenen hoop Spaengiaerts ooc ghelegghen hadde, met meer ander redenen hier te lanck om verhalen. Ende hier up waren de notable heeren vertrocken in de nieu camere, mits dat men in tvertreck dijnchde den steert vander vierschare, om dat vrindach was, ende men tzwoonsdaechs te voren de vierschare ghehauden hadde.

(1) In 1567 n. s. kwam Paschen den 30 maart; dus begon den 31 het jaar 1568.

De notable ter voornoemder plaetse vertrocken zijnde, zoo es den zelve pensionaris in de voornoemde nieu camer ghecommen, ende ghaf aldaer te kennen tghene dat hij hadde verzwijmt te zegghen, dat was dat mijn heeren niet beroert en zouden zijn, waer men tghelt vinden zoude; mijn heeren schepenen wisten een burse of twee om de zes duysent ghuldenen te luessen ⁽¹⁾ bij vorme van leenijnghe, ende ooc een maent of twee om die soldaten te betalen, dwelc men leenen zoude vanden impost, ende soluciteren terwijlen om octroij te vercrijghen om de zelve somme up den impost te legghen ofte verhalen; want desen pensionaris en was noch niet ghewone zulcke propositien te doene, ende en was maer zijn tweetste of derde reijse; want als hij de zake vertoochde, zoo hilt hij een pampier voor hem, daer hij in zach wat hij zegghen oft vertooghen moeste. Dus de notable advijserende, en vonden gheenen beteren middele als dat zij daerom de zake veranderen zouden; betrauden ooc vastelic ende wisten wel, dat schepenen al dat moghelic was ghedaen hadden om de zake te verzoeten, haddet doenlic gheweest, ende brochten haer andtwoorden eendrachtelic over, als dat ment alzo doen ende affecteren zoude, biddende mijne heeren, dat zij neerstelic anhauden wilden, als dat men dees pennijnghe up den impost mocht vinden. Sommighe limiteerden dit consent maer een maent, bij vormen van assaije, som 11 maenden ende som de voornoemde 111 maenden, als november, december, januarus ende februarus. Alleene die notable van Ackerghem brochten een belachelic ende onverstandich advijs voort, ende wart gheut bij Jan Baers, die sprack: dat men dees pennijnghe zoude willen crijghen oft innen

(1) Af te lossen.

bij ommestellijnghe, dwelck emmer gheenem middel gheweest en hadde om ter minster quetse te krijghen; want die inzetenen veel zware oncosten gheleden hadden, ende noch lijden moesten, ende en zouden zulcken last niet connen draghen met pacientie; maer mits dat een prochie van buten was, zoo ghaven zij een butens ende boers advijs, moghelic bij onverstant ende verzwijmtheijt. Ende aldus es dees colacie, de notable bedanct zijnde naer costume, snoenens naer den xij hueren ghescheeden.

Daer wart up den zelve dach vertelt, hoe dat gheleden ontrent acht daghen den uppersouverain van IJpre met xij of xvj peerden gheweest hadde te Meenene, alwaer hij zochte ende vijnck sommighe herdoopers, ende die hij niet thuus en vant, daer heeft hij voetstaens haerlier ghoet ende catheijlen doen vercoopen, maer en taste niet ane die ter veltpredicatie gheweest hadden onder die Calvinisten, al hadden zij oock haer kinderen daer doen christenen; want zij sustineerden, dattet haer toeghelaten was, ende dat zij aflieten, zoo aest alst haer verboden was. Ende die van Rijssel ghecommen waren zeijden, dattet daer al in rusten was, dat daer ooc gheen crijschknechten en laghen; maer wel es waer, daer stonden wel ij of iij^e schoon huijsen ledich, van lieden die ghevlucht waren in Vrancrijck, in Hollandt, Zeelandt, Brabant ende eldere, ter causen vander ghueserije.

Up den xxv^{en} octobris, up Sente Chrispijns dach, zaterdach wesende, was vander stede weghe ghetrompt, als dat men die Spaengiaerts niet ghehauden en was van doe voort te gheven anders dan huijshuere ende slaephuere ende een paer schoon slapelakenen alle xiiij daghen; de reste moesten zij suppleren, ende zouden daer toe hebben alle maenden elck l stuvers ende elck een ghauden croone ghereet up dhandt, ter causen dat zij in deerste in de assijsen tonrechte

ghedoocht hadden, welcke L stuvers zouden inghaen up den eersten dach van november, zoo voorscreven es. Hier inne waren die van Ghendt zoo verblijt als een zieck meinsche, die aestelic ghenesen wert; want zij hadden ghesnaect om een oordonancie te krijghen als den visch naer dwatere, mits dat die Spaensche soldaten haer zoo veel onghelijcx deden, dattet jammer ende onverdraghelic was, haer ghelattende dattet haer al gheoorlooft was, ende dat mer niet jeghen zegghen noch doen en mochte.

Up den zelven dach, zoo een vrouwe van buten quam ghaende bij claren lichten daghe, int Werregharenstraetkin, tusschen de Hoochpoort ende de Onderstrate (die men heet bij abuijse de Donderstrate), wart van twee of drij soldaten anreest, ende haer ghelt uut haer burse gherooft tot III conincx daelders; dus die zeer bedruct was, dat was zij.

Terstont naer noene, als ghetelt waren vander stede weghe de zes duijsent ghuldens, den meester del campo, om elcken soldaet een ghauden croone daer af te gheven, zoo voorseijt es, zoo werden daer in diveersche plaetsen ende wijcken der stadt vijf of zes trommelen over hoop gheslegghen, ende uutroupinghe ghedaen vande voornoemde oordonancie ende taucx, ende dat hem elc soldaet daer naer zoude pijnen te reghulen, up ghecorreghiert te zijne naer tbevint vanden sticke. Daer wart ooc ghezeijt, dat schepenen zouden de kennesse hebben up alle zaken die tusschen de soldaten ende der stadt zouden moghen ghebueren, ende dat men daer toe zitdaghen hauden zoude, drij waerf in de weke. Nochtans ten leet niet langher dan tsanderdaechs, sondach wesende. Jan Stalins een audt man van LX jaren, catolijck ende levende up zijn renten ende manck ghaende, mits dat hij zijn been ghebroken hadde over langhen tijt, een man die in zijnen jonghen tijt verre ghereijsst hadde te water ende te

lande ende vroom voor dlijf, wonende in den Hautbriel, met zijn wijf ende jonghe kinderen, mits dat hij audt was, als hij hem ten huwelicken state vouchde, diet scheerp stont, mits den scheerpen tijt, meenende zijn soldaten te onthouden tghene dat hij hemlien ghewonelic was te laten ghebruucken, wart van hemlien zoo ghesmeten, dat zijn aenzichte al bebloet was ende zoo blau ende ghezwollen dat jammer was, ende sloughen oock zijn wijf ende jonckwijf, dat claghelic was; waeromme sommighe van zijn vrienden an den onderbaliu ghijnghen de clachte doen.

Daernaer, tsmaendaechs, up den xxvii^{en} dach octobris, viel ooc clachtich vanden overlast, die hem de Spaengiaerts deden, her Felips De Peijstere, een audt priester van xc jaren, staende tSente Jacobs, ende wonende in de Baudeloostrate.

Ende up den zelven dach Jan Van Loo, filius Joos, ghecommen zijnde van Heneghauwe, bracht de tijdiinghe, dat hij onder weghe ghehoort hadde, hoe die Spaensche turcken daerontrent in diveersche prochien gheleeft hadden, als zij naer Audenaerde ende elder trocken; hoe zij de lieden van buten namen ende ontdroughen haer slapelakenen, saergien ende cleeren, ende steldent te pande voor den wijn, diese droncken van haer zoeteleers. Die moesten die aarme lieden lossen, waer zij tghelt halen zouden, wilden zij haer ghoet weder hebben. Een aerm man hadde tien ghansen: die namen zij de neghene, de x^e hadde ooc mede gheghaen, hadde zij haer niet ontvloghen, ende was de magherste van al: daer verloos den bloet ix ponden parisis, al zijnen coop-schat. Die duvecoten werden van hemlien al gheruumt, ende zonden haer volck noch wederomme, ofter ijet verborghen gheweest hadde. Hoenderen ende eijeren, hespen ende botere, twas al vetvisch voor haer, zonder veel ander dijnghen, dat zij mede droughen tharen behouve, zoo de

roovers pleghen. En zij hadden eenen man, die hem wat weeren wilde, veel wonden ghegheven. Ende tghebuerde oock dat eenen boer eenen Spaengiaert dhandt afghehauden hadde: daer voren hiesschen zij de prochie 17^e ponden grooten, en den man was de Joden ghelevert, alzoo zij hem tracteerden. Men hadde gheeren een quetse jeghen dander verleken ende verzoent, maer dat en mocht niet zijn; der Spaengiaerts bloet was voor haer fijn ghaut, maer dander maer eerde ende slijck, bij estimacien, zoo zijt onredelic estimeerden.

CAP. XIX.

Dat den duuck Dalve tAndtweerden ghecommen es, ende dat daer tnieu casteel wel voort ghijnck; van een questie ende gherecht tusschen den meester del campo ende Salinus, int nieu casteel; hoe sommighe soldaten de lieden overlastich vielen, en van campo daerom ghestrafte werden; ende wat men zeijde van Vrancrijck ende Inghelandt; ende van een Spaensche monstringhe.

Up den xxviii^{en} der maent van octobre, hoorde men, dat den duuck Dalve tAndtweerden ghecommen ende met triumphen inne ghehaelt was, ende dat tnieu casteel, dat men daer maecte, zeer voort ghijnck, ende staet up de vlaemsche zijde zoo men van Vlaenderen up Andtweerden comt, ter rechter handt, daer Sente Michiels clooster staet, dwelc daer niet inne beghepen en es, noch Croonenburch oock, ende comt an tgroote water vander Schelde, want den muer der stadt wert daer an ghebonden an een zijde, ende es dit casteel zeer groot, wel twee waerf meerder dan tcasteel te Ghendt, dwelc nochtans hondert waerf hondert

roeden binnen zijn mueren heeft. Dit nieu casteel tAndtweerten was beghonnen tsmaendachs up den xx^{en} octobris anno 1567, ende Bauwen Roothaes van Ghendt hadde daer waert ghevoert wel vier duijsent instrumenten, als hauweelen, schuppen ende dierghelijcke, waer af wel twee duijsent ijseren schuppen van Valenchiene ghecommen waren; ende hadde voor zijn vracht xx ghuldenen. De brootsen ende hauweelen waren om die wonderlicke steercke nieu mueren vander stadt te breken, alzoo verre als mense totten casteele oorborren wilde.

Up den zelven dach was den meester del campo ghaen spelen int nieu casteel te Ghendt, ende zat en quaertte jeghen den ghrave van Egmont. Maer den capiteijn vanden casteele, ooc een Spaengiaert, Salinus ghenamt, sprack den meester del campo qualic toe, zegghende, dat hij daer allen dach quam tuijsschen, ende wasser als nu in ghecommen zonder zijn weten ende consent, ende nam tquaertspel ende smactet int vier. Daer up dat den meester del campo vraechde, wiens staet meerder was, ende oft hij niet boven hem en was. Den capiteijn vanden casteele sprack : *gij en zijt boven mij niet hier in mijn casteel, dat mij te bewaren staet ende zurghe daer voren te draghen, wie daer uut ofte in ghaet. Meent ghij dan*, zeijde del campo, *dat ic suspect ben?* Ende hij liep naer zijnen rapier oft *espado*, ende bracht hem een steke, datse schoot onder zijn ocxel duere, ende meende Salinus ghehert te hebben; ende alzoo vochten zij over hoop, zoo dat den grave van Egmont upschoot ende nam eenen poffect⁽¹⁾, ende ghijnck daer mede int ghescheede, slaende alzoot vallen wilde, over hals ende hooft, ende de zake

(1) Blaasbalg?

voeren, up dat zij hier niet langhe stille en voor niet laghen en teerden tot des landts coste ; daer up dat hij zoude ghehandtwoort hebben : hij zoudet haer altijts twee daghen te voren laten weten. Ende daer moesten voor elcken capiteijn zes wagheneu zijn, ende voor den meester del campo, upper capiteijn, thiene, altsheels hondert ende xxviii wagheneu, ende zouden naer Mechelen trecken om daer te ghaen ligghen.

Men zeijde, dat gheaccordeert was bij de gheestelicke ende heeren vanden Rade, den stuver up den stoop wijns noch twee jaren te prolonghieren ende verlijngheu, te weten dat zij boven den impost up elcken stoop wijns eenen stuver betalen zouden, om de stede wat uut haer lasten te helpen, ende de pennijngheu nopende t*servicium* vande Spaengiaerden vander stede weghe ghedaen, wart gheleent te freete t*Andtweerden*, ende waren verlopen metten croise ende principale tot lxx duysent ghuldenen. Ende die stadt hoorende t*vertrecken* vande Spaengiaerden, hadden weder noch meer ghedeputeerde t*Hove* bij den Duuck ghezonden, om zulcken zwaren oncost te brijngheu up de generaliteijt vanden lande, daer die van Brugghe ende t*Vrije* noch jeghen waren, zegghende : zij zouden noch tijts ghenouch commen ooc soldaten te hebben ende oncost te moeten doogheu. Daer up werden zij ghepaeijt. Men zoudtse dan ooc helpen met de voornoemde generaliteijt, maer thilt haer elders ende hadden vrienden t*Hove*.

Die Spaensche soldaten waren som qualic ghemoet, dat zij vertrecken zouden, zegghende uut ghramschap (als oft al de schult van die vander stadt gheweest hadde) : *daer commen Italianen, die zullen hier in ons plaetse commen ligghen, die zijn al eergher volck dan wij. Ghij zult noch om ons weinschen. Hebben wij de vrauwen ghebezicht, die*

zullen die kinderen mesbruucken. Alzulcke lueghenen ghaven zij uut om tvolck vervaert te maken.

Men zeijde, datter een hoopkin Piedmontoijsen, Savojenen, ende Italianen up de frontieren waren, qualic ghecleet als fielten, maer die zoude men beschicken naer Oost-Vrieslandt up de vijanden.

Daer waren ghecommen sommige vander nieuwer religie uut Vrancrijcke, crijschvolck die in Vrancrijk Condée ghedient hadden, ende waenden met hoopkins van x, xij oft xvj te passerem ende commen bij de sectarissen in Vrieslandt; maer daer was een bisscop, die wart ghe-ware, die heeft ze al doen verslaen. Moghelic en mochten zij in Vrancrijk niet schulen, ende en waren nieuwers vrij, niet wetende waer henen.

CAP. XXVII.

Van een abominabel stick van eenen bouwe Spaengiaert te Ghendt bedreven; ende hoe de vrauwen ende meijssens van Ghendt verboden was met de Spaengiaerts uut te trecken, ende die redenen ende presumpsien waeromme; ende hoe ghemackelic die Spaengiaerts waecten; hoe gheboden ende te kennen ghegheven was die vander stadt om ghelt te commen, die haer beclaecheden van sommige nieumaren; ende van een rudesse vande wilde ghuen bedreven.

Maer eer die Spaengiaerts vertrocken, moester noch van een van hemlien alzo eerlic een stick bedreven werden, als daer men de lieden omme an eenen staeck verbranden zoude; want up den xix^{en} van junio, zaterdach wesende, alzo een jonck dochterkin, audt tusschen de xiiij ende

zoude hebben, connende latijn, franchoijs, italiaens, spaens, inghels, wel vijf of zesrande talen, zoo dat zij zelve jeghen die vremde ambassaden spreken can. Daer wart ooc ghezeijt, dat dees Coninghinne haer lichtvoerich drouch, zittende bij een boelschap, ende dat die Inghelschen eijmelic verstant met Condée hadden ende hem assistencie deden, mits dat Condée hemlien eenen wech ghemaect hadde naer de Inghelsche Zee, hebbende daer vier of vijf steden inghenomen, zoo voorseijt es. Condée voert den crijch onder tdecsele, dat hij wilt voocht vanden Coninc wesen, maer die den wijnckel zijnder herten wel bezaghe, hij zou bevinden, dattet hem anders niet dan om de religie ghedaen en es, die hij gheerne zoude brijnghen naer zijnen zin, te weten die stijckende blasphemighe secte der Calvinisten, vreesende, dat mense hem ende de zijne met crachte doen laten zoude, ende daer mede zelve int verdriet commen, welcke vrees dInghelsche ooc al bevanghen heeft over lanck. Maer tes een wondere : dInghelsche ende de Fransche vander nieuwer religie en zijns niet eens, zoot schijnt; want ten zijn in Inghelandt gheen Calvinisten als in Vrancrijk, ende nochtans zijn zijt eens, zoo men zecht, om haer ghewelt te bezighen jeghen die Roomsche keercke. Godt betert!

Up den xxx^{en} octobris 1567, sloughen die Spaengiaerts met viij trommelen omme, ende deden uutroupinghe, dat men tsanderdaechs monsteren zoude, dat was up Alderhelighen avont, up welcken avont zij, naervolghende haer voorleden quade costumen, zij haer monsterringhe wederom ghehauden hebben in Sente Jans Keercke, ende up zoo helich eenen avont, waer inne veel ghoede lieden ontsticht waren.

Up den iij^{en} novembris, tsavonts ontrent den viij hueren,

hadde een motsjaetse zijn keerse qualic bewaert; want hij zochter mede zijn vuyl lijnwaet onder de coetse, ende de vlamme ghijnck int stroo, zoo dat de coetse berrende, ende ghebuerde up den Coorenaert int *Schaeck*, een schoon steenen huus. De lieden, dit ghewaer werdende, liepen terstont daer toe, ende de Spaengiaerts die jeghen over in haer wake laghen, in de Olijslaghershuus, quamen ooc daer toe gheloopen ende sloughen de lieden met hallebaergen van daer, ende twart ghebluscht. Gode lof! Anders hadde moghen den gheheelen teerlijnck afghebrant hebben, tuschen den Coorenaert ende de Coorenleije, daer, zonder ander costelic ghoet ende die costelicke huijsen, wel x duij-sent mudde coorens zoude schade gheleden hebben; want die zolders laghen daer ontrent al vul coorens, want alleene int stapelhuus lachs wel duijsent mudde.

CAP. XX.

Van een voorghebodt nopende den soldaten ende inzetenen van Ghendt; van een foele in die stadt van Diepen; van zeker ghelt, dat Condée hadde doen slaen; van eenen slach tusschen hem en den jonghen duuck de Guijse; van een rudesse ende straetroof vande Spaengiaerden; hoe die van Andtweerden grooten oncost dooghen moesten ter causen van haer nieu casteel, ende die superscriptie ende figure van dien.

Den zesten in novembre was ghetrompt vander stede weghe, ende bij accoorde vande capiteijnen vande Spaengiaerts ende ooc vande comissarissen, die ter audiencie zaten twee daghen de weke (ende waren meester Franchois Cortewille, raetsheere in den raet van Vlaenderen, wonende in de groote Zickele, ende eenen ghenaeamt Burcht, beede

Ghendt alder beroerlicst stont, zoo en waecten die burghers vander stadt in dier voughen niet: niemant en hadde alzoo vele als een cussen om zijn hooft up te legghen, ende waren som vande beste ende deghelicste vander stadt, die daer bij toere waecten.

Up den voornoemden dach, zoo was bij den meester del campo doen uutlegghen ende prononcieren met den trommelslach, zoo wie vande burghers eenighe duechdelicke schult uuthanghende hadden, an hare soldaten oft an andere soldaten, ter causen van ghehaelde ware, gheburchden oft gheleenden ghelde ende andersins, dat zij zouden commen bij hem, men zoude elcken contentement doen, ende die schult den soldaten aftrecken in de betalinghe van haerder paeije, die men alsdan betalen zoude. Waeromme vele vanden burghers aldaer gheghaen zijn. Som creghen zij haer ghelt, som een deel daer af ende som niet, ende werden vele ghezonden van Annas tot Pilatus, zoo datter daer lettelt waren, die haer beloofden.

Ontrent desen zelven tijt zaeijde men veel vremde maren, zoo ontwijffelic te dijncken es, vande ghuesen upghegheven, die qualic luudden in de hooren vande paijsivele catolijcque, als te weten, dat de vijanden zeer machtich ende steerck waren in Vrieslandt, ligghende aldaer wel met twee of drij heiren, ende daer zouden onder gheweest hebben wel zes duijsent peerden, waer af de mannen die daer up zaten hadden hernasschen voren gheheel scheerp, zoo datter gheen gheschut, van voren up commende, up vesten en mochte. Zij voerden een gheschut ontrent eenen cleenen aerme lanck, dwelc achter, jeghen de cracht van tafghaen, in een leder ghevesticht was an tpeert, ende tspau⁽¹⁾ een cloote ghelijck eenen cleenen herten caetsebal,

(1) Het spuwde.

legghende man ende peert om leeghe, en hadden noch an haer peert hanghende drij of vier gheschutten, zonder haer ander gheweere; ende neffens elc peerderuter boven dien eenen voetknecht, met een groot roer up zijn schaudere, zoo dattet verscrickelic an hemlien commen was. Zij screven haer vijanden vanden duuck Dalve met zijn Spaengiaerden ende alle die hem hilpen. Men zeijde, dat Groenijnghe van hemlien inghenomen was ende Maestricht, ende dat zij Sent Truijen verbrant hadden, ende dat den prince de Condée, in hooch Bourgoingien, die schoone huijsen van plaeijsancen ende prielen, toebehoorende den bisschop van Atrecht, nu cardinael, al omverre ghesmeten ende verbrant hadde; den welcken cardinael de ghuesen toescreven de oorzaken van alle dese twisten, beroerten ende bloetsturtinghen. Maer vande vergharinghe ende steercte voorscreven in Vrieslandt onder de vijanden, was meest al lueghen ende upghevijsinghe vande ghuesen.

De mare quam ooc van uut den Westcant, als dat ontrent zes mijlen boven IJpre, wel drie prochiekeercken binnen gheschonden ende ghedestruert waren, waer af deene Heecke ghenamt was; ende daer was een man (die dese bouven bespiet hadde) van hemlien ghehanghen an eenen peerboom. Dit feijt leijde men toe de wilde ghuen, die hem hilden int bosch van IJeperen ende daer ontrent, ende mochten zijn, als zij dit deden, XL of L steerck.

Daer was ooc ghezeijt, datter weder te Bruessel vele ghejusticiert waren, ende datter daer van Andtweerden te wagen ghevoert waren, ende datter ooc die van Ghendt waren die scheerpe justicie ghenieten moesten.

CAP. XXVIII.

- *Hoe de Spaensche gharnisoenen vertrocken uut Ghendt, ende hoe dat veel vrauwen te waghen ende tschepe hemlien volchden jeghen tverbodt, ende daerom vanden meester del campo zeer gheslegghen waren; ende hoe die soldaten, die te Ghendt int casteel bleven noch vaste, met waghenen, der lieden cateijlen uut haer huijsen haelden, ende hoe zij diveerschelic oorlof namen ende vande Dominicanen ghebenedijt werden.*

Up den xxiiij^{en} der maent, wesende woonsdach ende Sente Jans avont, zoo roerden die Spaensche trommelen, van tsmorghens ten twee hueren ende maecten veel bestreijls, ende beghonsten haer verghaderinghe ontrent den zeven hueren te maken, up de Vrindachmaerct; ende dat ghedaen zijnde, quamen in oordene over den curten ende langhen Steendam. Ende voren ende naer volchden veel waghenen ende peerden, ooc schepen met bagghaige, vrauwen ende motsjaetsen. Ende niet jeghenstaende het voorghebodt van gheen Vlaemsche vrauwen mede te reijsen, nochtans wasser daer vele die mede wilden reijsen, ende daer wasser een schip vul, in de Coorenleije, Spaensche, Vlaemsche ende Italiaensche ende andere; die werden vanden meester del campo met eenen stock gheslegghen over hals ende hooft, als oft beesten gheweest hadden, zoo dat zij hobbel sobbel uutenschepe liepen. Hij reet al lesende met eenen pater noster in zijn handt, ende in dander handt hadde hij zijnen stock, daer hij als eenen duvel mede slouch, slouch up den Steendam in die waghenen daer de hoeren zaten, ende som onder thoj ghedoken laghen, die slouch hij datse creesschen,

ende haer hooft uutstaken, waerom hij louch; maer hij wachte hem wel zijn hoerkin, een meijskin van Ghendt, van up den Reep, een bacsterigghe dochter, up thoucxkin van tQuartier straetkin, te slane, maer hadtse voren wech beschiet up eenen waghene toebehoorende int clooster tSente Pieters, die niet en wisten dat zij haren waghens tot zulcke vracht gheleent hadden. Alzoo wilde hij ander corregieren die zelve in de schult bleef. Maer daer voeren noch scheepkins met Ghendtsche vraukins mede al tPaddeghat ende al ander cleene waterkins commende in de Leije ende alzoo in de Schelde, naer Dendermonde ende Mechelen daer dit crijschvolck wilde zijn. Ende terwijlen dat zij uut trocken, stonden sommighe snoerkins ende vraukins, die mens niet betraut en hadde, up den langhen Steendam ende eldere, ende werden van vele diveersche soldaten ghegroet ende anghetast, ende zijlieden boden hemlieden wederom vriendelicheijt ende groote feeste, ende namense bij der handt, alzoo oorlof an melcanderen nemende.

Men zach ooc waghene vul huijsraet ende cateijlen als bedden, coetsen, gharderoben, tritsooren, schappraen, tafelen, stoelen, bancken, tinnen, eeren ende ijseren, ooc eerden potten ende al dat tot den huijsraet dient, voeren int nieu casteel, dat welcke zij ghehaelt hadden, ooc al den dach te voren, up de Ledertauwersghracht ende lanxxt der Leije ende Auburch, daer veel onghenouchten om was ende veel vrouwelicke tranen om ghesturt werden, zoo dattet eenen steen hadde moghen deeren. Daer waren onder andere maer nieuwe ghehuwede liekins, die van haren huijsraet ooc moesten scheen ende zien voor haer ooghen wechvoeren. Jan De Vos huijs, in de Hauburch, die fugittijf was, was gheheel gheruumt; maer men zeijde, dat hij voor zijn vertrecken al tbeste ghoeft wech ghedaen hadde,

CAP. XXI.

Van eenen Spaengiaert Caspar Lumbralis ghenamt; hoe den abt van Sente Beernaerts wech ghelopen es; vande nieumaren vander oorloghe in Vrancrijcke tusschen den Coninc ende den prince van Condée; van eenen hoop zwarte ruterer; van dheere Van Herenbeerghe ende ander nobilisten, die uut dese landen den franschen Coninc ghijnghen dienen; hoe den prince van Piemont Vrancrijck ooc hulpe dede; vande begravenesse van eenen Spaengiaert; ende vande feeste up Sente Andriesdach.

Ontrent dees tijt, quam binnen Ghendt ghevlucht, een heere oft edelman van Doornicke, wel met vijf of zes peerden ende veel dienaers oft servituers, waer af dat Spaensche garnisoen, dat te Ghendt lach, terstont de wete hadden.

Daer was een soldaet te Ghendt, die men hiet alf zodt zijnde : dese quam alle avonde ontrent den acht hueren, wederdat sneeude, vroos of slechde, ende hoe vuyl ghaen dat onder de voeten was ende ooc hoe doncker dat de avontonden waren, ende clanck een belle met een hauten handthave, roupende in spaensche, dat elck zoude willen ghedachtich zijn de bitter passie Ons Heeren Jhesu Christij, ende hem daer af uuter herten dancken ende poghen wel te leven; dat men oock zoude willen met bedijnghen ghedijncken die aerme zielen, die in de purgatorie vanden vaghevier waren; dwelck zonder twijfel gheen dwaesheijt en was, maer quam uut een godtvruchtich herte. Hij moeste waken als dandere eens of twee waerf de weke, ende en liet hem niet verdrieten alzo noch alle avonde omme te ghane, ende dicwils bij claren daghe, ter avontueren als hij waken moeste. Als ic hem somtijts hoorde roupen, doe dacht ick

up den man, die te Jherusalem ghijnck al roupende, hemlieden waerschuwende van haer zware destructie. Hij, scheidende uut Spaengien uut zijns vaders huus, schanck zijn vader een peert, ende sprack : hij was gheboren om al de weerelt duere te reijzen, daer hem Godt ende den Coninc hebben wilde, ende wilde hem gheerne daer toe voughen; sprack ooc tot den soldaten, als zij hem vraechden waeromme hij zulcx dede : hij was een dienaer van Godt almachtich ende vanden Coninc, ende was zulcx ghehauden te doene, ende en begheerde niet meer dan den cost ende een cleet an tlijf. Men zach hem ooc niet tuusschen, ghelijck die ander allen dach deden, en zocht ooc gheen vrouwen, maer hadde nochtans een dochtere; en nam oock gheen behaghen in ghoede chiere te maken oft drijncken. Hij was een gheboren Spaengiaert van die stadt Lombris, waerom hem die ander soldaten hieten *vila Lombralis*, vele niet wetende zijnen name. Hij hadde ooc te Tunis gheweest, ende van drij maenden tijts dat hij in de Golete was, een steerck casteel voor Tunis, en hadt noch en dranck hij anders niet dan broot ende wijn, niet prouvende vleesch of visch. Als hem ghelt ghegheven was van eenighe soldaten, ofte als hijt metter schale in de keercken ommehaelde, dat ghaf hij den aermen ende dede missen mede doen, ende ghaf oock van vier ghauden croonen, die hij de maent wan, tovershot den aermen; hij was een bruun zwart man bultachtich, vierschoot van persoone, hebbende meer een wreet dan een lieffelick uutzien, daerom en es de duecht niet altijt uut den wesen te kennen, maer uut de weercken. Desen man, Caspar ghe-naemt, hadde ooc sommighe zotte ende ooc quade manieren over hem; want hij wilde somtijts, dat de burghers vander stadt, daer zij voor haer dueren zaten, als hij bij daghe zijn belle clanck ende uutroupijnghe dede, dat zij haer bonetten

afdoen zouden; ende tes bevonden, dat hij de belle clijckende, sommighe kinderen vander stadt up haer knien vielen, ende om datter een vrouwe voor haer duere zittende daerom louch, slouch hij haer met eenen stock twee of drij slaghen up thooft, zoo dat den stock in sticken brack, daer haer man bijstont, welcke vrouwe weenende was van pijnen.

Ontrent desen tijt hoorde men, dat den abt van Sente Beernaerts up dees zijde bij Andtweerden bij de Schelde, daer voren af ghezeijt es, lib. 4⁽¹⁾, cap. 24, zijnder veerden gheloopen was met een ghaeykin ende met veel ghelts vanden ghemeenen clooster, wel tooghende welck een valsch herte dat hij eijmelic ghedreghen hadde, ende hem veel anders ghelaten hadde dan hij was. Met hem hadde sonderlinghe kennesse ende aliancie meester Willem Silvius, sConincx drucker, tAndtweerden, een man die wijlen die kinderen vanden prince van Oraingien, als schoolmeester, gheleert hadde, ende was bij dien in de kennesse vanden voornoemden prince ghecommen, ende es naermaels ooc ghevanghen gheweest, maer wart eenen tijt daer naer weder losghelaten. Hij conde griecx, latijn ende hebreusch.

Up den xxv^{en} van november quam serteijne tijdinghe vanden bisscop van Doornicke an den deken vanden Christenen te Ghendt, welcx brief ic ghezien hebbe, present den voorschepenen joncheere Jan Damman ende ander notable vander stadt van Ghendt, hoe dat in Vrancrijk eenen grooten slach gheslegghen was up Sente Martens dach lestleden, tusschen den Coninc ende den prince van Condée, daer veel groote personaigen bleven waren, die daer bij name ghe-naemt waren, als van des Conincx zijde : den conincstable van Vrancrijcke ende ooc een cardinael; ende

(1) Lees *Lib.* 3. Zie 2de deel, bl. 319.

vande zijde van Condée : den admirael vander zee, met veel ander nobilisten over beede de zijden. Daer wart ooc ghezeijt bij Roelandt Van Embijse, uppersecretarius bij schepenen vander Kuere, dat hij verstaen hadde, datter zes duijsent zwarte ruters te peerde ghepasseert waren ontrent Mens in Duijtschlandt, up Vrancrijck treckende, maer en wilden niet zegghen, wie zij dienden. Twas wel te presumeren, dat zij ter hulpe vanden prince van Condée quamen, mits dat zij ooc tgheestelicke in haer landen verjaecht hebben; verclaerde ooc ghehoort te hebben, dat zeer curts te voren in Loreynen in de keercken al in sticken ghesmeten was, sonder te Mets, daer Sconincx gharnisoen lach. Dese mare liep ooc overal ende dat dheere van Harenbeerghe met een groot ghedeel peerden van deser zijde den Vrancschen Coninc ter hulpe ghezonden was; dat ooc dheere van Montenbrugis, hoochbaliu van Lens in Artoijs, die int eerste te Ghendt met zijn gharnisoen ghelegghen hadde, zijnen paeijs ghecreghen hadde, ende diende Herenbeerghe met vijf of zes peerden, ende meer ander nobilisten van dese landen. Den deken vanden Christenen relateerde oock, datter een groote somme ghelts vanden Paus in Vrancrijcke ghezonden was, thulpen vanden Coninc, om volck up te nemen; dat ooc den prince van Piemont, zijn cosijn, hem hulpe ende assistencie dede.

Up den voornoemden xxv^e novembris, was uuten huijse van meester Joos Rooman, der stede Mets, wonende int beghinsel vander Cammestrate, een Spaengiaert ten grave ghedregghen, tsavonts tusschen vieren ende vijven, in Sente Jacobs keercke, ende was gheleijt up een bare, in een slapelaken ghewonden, zonder kiste, ende een pelle daer over gheslegghen, welcke pelle men afdede als hij an tgraf ghebrocht was, welck ghemaect was in den bueck voor teruuse.

Daer quamen veel Spaengiaerts mede ende Spaensche priesters, wel tot x of xij, ende daer waren ontrent zes cleen toortsen, ende ander ghijnghen met bernende wassen keerssen. Men zancker een poose, ende doe spronghen twee Spaengiaerts int graf ende leijden haren medeghezelle, den dooden soldaet, alzoo int graf, hem terstont bedeckende met eerde; ende noch een pooskin zijnghende, lieten de voornoemde toortskins der keercke, ende een van haren priesteren riep in haer tale: *hij es int paradijs*; nochtans en hadde hij daer af gheen brieven oft zekerheijt.

Daer was een Spaensch soldaet tot mijnent bij ghelogiert, te weten tot Lievin De Vlieghere voerreere, den zelve diet uutbrachte, ende veel zwaricheijt maecte van een beeldekin gheschildert Ons Heere an tcruijsse, dat daer bevonden was als met eenen messe ghesteken int been. Dese, zoo daer een aerme meinsche om een aelmussen badt, es binnen gheghaen ende heeft zijn hemde uutghedaen ende heeftet hem ghegheven, ende men zeijde, dat hij gheen hemde meer en hadde ende moeste zelve wullen ghaen. Aldus waren onder hemlien, onder veel quade weercken, ooc eenighe ghoede weercken vonden.

Up den laetsten novembris, wesende zondach ende Sente Andriesdach, bedreven die Spaengiaerts up tnieu casteel te Ghendt een schutgheveerte, ende de tweetste reijse dat zij aflieten, zoo werden afghelaten sommighe groote sticken artillerie, ende doe trac men up met catrollen ende coorden die twee standaerden met de wapenen van Spaengien ende Vlaenderen, up twee hooghe masten, die up beede die bolleweercken, die naest de stadt staen, gherecht waren. Al de arkebussiers van tgharnisoen dat te Ghendt lach, dat was daer ghecommen, ende men hilt daer groote feeste, om dat Sente Andries den patroon es van thuus van Bourgoingnen.

CAP. XXII.

Van diveersche nieumaren ende van twee Spaengiaerden, die bij ontijde ghehanghen waren; van sommige groote rudessen, die zij up die vander stadt bedreven; dat ooc den abt van Sente Pieters overleden es; ende van eenighe nieumaren uut Vrancrijcke anghaende der oorloghe, der waerheijt niet wel ghelijckende.

Up den eersten decembris xv^e LXVIJ, quam de mare, dat Franchoijs Hueriblocus ghoet, te Zwijnaerde, vande vasaelheeren, ter confiscatie betrocken was, ende den voornoemden Franchoijs inneghedaecht. Item, dat up ghoede mate stont, dat men de L stuvers de maent voor elcken soldaet, te Ghendt, belooft, up den impost vinden zoude, bij octroije. Daer waren ooc an mijn heeren schepenen van Ghendt zeker brieven commen vanden Coninc uut Spaengien, die men meende dat redelicken zoete luudden.

Den derden decembris, up Sente Barbarenavont, was de trommel vande landtsknechten gheslegghen om te ontfanghen elck zijn L stuvers de maent, dwelc hemlien ghegheven was. Ende den v^{en} der zelve maent wesende vrindach ende Sente Nicasiusavond (1) quam den meester del campo ghereden int sGraven Casteel, ende was daer, tot up de noene, zeker ghevanghen Spaengiaerts malefactuers examinerende, ende tvolck stont buten en verwachte of men justicie doen zoude, ofte strop de coorde spelen; want daer hadde over langhen tijt te voren, al boven ten sGraven Castele, uutghesteken een haut, alwaer twee reepen an hijngghen tot beneden bij der strate, stekende duer een catrol om hemlien up te trecken

(1) St. Nicolaasavond.

dat men haer schuldich ghebleven was, tot zes maenden betaelt, ende werden des anderdaechs ghescheeden in twee, dwelc zij noode lieten gheschien, zoo datter vier veendelen ghezonden waren naer Liere ende de vier ander vendels naer Lueven, zoo dat zij te Mechelen maer eenen nacht en slieden. Maer die van Liere hadden vercreghen, dat zij in haer stadt niet en quamen; aldus moesten zij passeren 12 mijlen duer Liere.

Up den xxviii^{en} der maent junio sprac men ghemeene-licken, dat alle de Spaengiaerts, die te Mechelen laghen, ende bij de x maenden te Ghendt ghelegghen hadden, aest comen zouden naer Andtweerden, ende dat die viij zware veendelen Duijschen, bedraghende meer in mans hoofden dan de xvij veendelen Spaengiaerden, waren ghedaen ligghen tAndtweerden in de nieu stadt, ende dat men den duuck Dalve daer curts verwachte, ende dat ooc de ghuesen van voor Ghroenijghen ghereculeert waren. De Spaengiaerts en trocken niet alle uut Mechelen, maer moesten daer tiende betalen; want daer warter om haren overlast, dat die van Mechelen niet verdraghen en wilden, viere dootghesteken ende drije ghejusticiert, om zeker mesdaden die zij daer te voren, eer zij daer quamen, ghecommitteert hadden.

CAP. II.

Van sommighe justicien in den Westcant ghedaen; van vijf supiers, die ghevlucht of ghevanghen waren; hoe zeker ghevanghenen van Bruessele naer Vilvoorde ghevoert waren; ende hoe die van Andtweerden bevreesst waren; van reformatie der gheestelicke; vanden legheer der ghuesen; rudessen der Spaengiaerden; vijf scepen met snoeren, die te Ghendt arriveerden; van een leelick ongheweerte, donder ende onghezien haghel; ende van quaetdoenders ghevanghen.

Up den laetsten dach van junio, woonsdach wesende, hoorde ic verclaren den bode van IJpre, hoe dat tvrindaechs te voren, dat was up den xxv^{en} der zelve maent, tot IJpre IIIJ patienten ghejusticiert waren, waer af de twee levende gheradebraect waren, omdat zij eenen provoost hadden helpen dootslaen, met zijn assistenten; maer waren daernaer ghedoot ende beghraven. Daer was ooc een audtman onthalst, zittende in eenen zetel, ende eenen Walschen soldaet ghehanghen, om dat hij een jonck meyskin ghevioleert hadde, ende zulcke foortse daer up ghebesicht dat haer tbloet ten hooren uutliep.

De soldaten aldaer waren pover int abijt, ende deden de lieden veel onghelijcx, nemende de lieden van buten, die haer ware te coope brochten, haer boter, eijeren ende melck, etc. Daer wasser oock ghegheesselt, waer onder eenen soldaet of twee was, oft eenen provoost, die gheghaen hadden uut laste van haren capiteijn om evene ende foeraige up tlandt, ende hadden, haer commissie excede-

Die in huus waren, hoorende trumoer, deden de duere open ende lieten haren huijsman binnen, ende sloten den Spaengiaert buijten. Die es terstont gheghaen an de wachte up de Vrindachmaerct clachtich vallen, tstick zeer zwaer makende, ende brachter zesse oft achte met hem, die clopten rudelic up de duere, ende om dat mense niet terstont in en liet, liepen de duere open met eenen slachboom, ende binnen commende, sloughen zij de lieden, mannen ende vrouwen, oft beesten gheweest hadden up haerlier rugghe ende lendenen met mursel stocken ende andersins met ander gheweere over hals ende hoofd, zoo datter daer viere af tsanderdaechs te bedde laghen, ende waren gheschepen haer leefdaghe die crancheijt te draghen. Onder dese en hebben zij een aude vrouwe niet ghespaert; maer sloughense oock als een beeste, om dat zij hemlien niet aestich inghelaten en hadde; ende eenen anderen huijsman in zijn bedde ligghende (want zij daer twee huijsgezinnen in een huus woonden), hebben zij ghenomen ende die handen up den rugghe ghebonden, daer hij in zijn hemde was, ende en lieten hem zijn manlicheijt niet decken ende leedden hem alzo voor een van haren capiteijnen, zegghende, dat hij en die andere tlijf verbuert hadden; waerup die capiteijn zoude gheandtwoort hebben, waerom dat zijse dan niet doot ghesteken en hadden. Hier ziet men met welcke schoon redenen, dat zij ommeghijnghen, ende welcke wreetheijt dat zij met die burghers vander stadt bedreven, die boven al die miserien, die zij van haer leden, noch niet claghen en mochten an haerlier capiteijnen, vreesende een eergher te moeten verwachten, ende schepenen en hadden daer gheen kennesse noch berecht uppe. Aldus moesten zulcke, die claghen wilden, jeghen den wulf te biechten ghaen.

Curts daer naer was Lievin Van Destel gherooft van zijn

eijghen soldaten, die tzijnent thuijs laghen, ende die hij ghehauden ende gherecommandeert hadde voor ghoede ghezellen; want hij wat uuter stede zijnde, zijn zij in zijn contoir ghebroken, deden met eenen beetel den steen uute, daer tslot in ghijnck of den grendel, ende namen een ghoet ghedeel ghelts, ende een coufferkin met rijnghe ende baghen ende twee zilveren lepelen, al tsamen weerdich zijnde ontrent IIIe ghauden croonen, maer hadden laten staen een schotelkin met ghauden pennijnghen ende een deel zilverweerck, als croesen, copetassen, loppijn⁽¹⁾ ende dierghelijcke. Men vant tsanderdaechs een hamerkin int greijs, dat zij pleghente bezighen ende een wapen tangheskin; hadden ooc te voren ghevraecht an de boden, oft haer meester veel ghelts hadde. Maer de bouven waren zoo snoode, dat zij desen roof upteghen Lievin Van Destel zelve, zegghende dat hij zulcke grillen bedreven hadde om haer te beschamen ende uut zijnen huijse te helpen, hemlien cruijssende ende zeijnende dat zulck een audt man zulcx voortstelde, ja, wilden hem daeromme voor haren capiteijn bedraghen ende doen amende doen. Zij hadden nochtans curts daer te voren een van haren compaingen, die met hemlien daer oock thuus lach, hem tverfuste⁽²⁾ uptijghende, metten necke ter dueren uutghesteken, zoo dat hij weende. Dat deden zij omdat zij hem te ghoet ende uprecht kenden om haer voortstel mede te helpen vulbrijnghen, zoo sommige presumeerden, oft vreesende, indien hijt gheware werde, dat hijt zoude gheopenbaert hebben.

Up den VIII^{en} decembris, zondagh wesende, es mijn heere den prelaet ende abt van Sente Pieters, her Fran-

(1) Lampet.

(2) 't Verfoeilijkste?

chiscus Helfhaut, tsachternoens tusschen drie ende vier hueren van deser bedroufder weerelt overleden.

Up den zelve dach, zijde den deken vanden Christenen brieven ontfanen hebben vanden bisscop van Doornicke, diet ghescreven zoude gheweest hebben vanden bisscop van Camerijcke, als dat in Vrancrijcke twee daghen lanck, te weten den maendach ende den dicendach, dat zoude gheweest hebben up den 1^{en} ende 12^{en} decembris, zeer ghestreden ende ghevochten zoude zijn tusschen sConincx volck ende tvolck vanden prince van Condée, ende zoude tvolck vanden Prince een groote nederlaghe ghehad hebben, ende den Prince ghevanghen ghevoert binnen Parijs, ende dese bataillen zouden gheschiet zijn tusschen Parijs ende Oorlians; maer dees mare en heeft niet ghecontinueert, ende bij dien te presumeren, dat al lueghen es. Ander gheestelicke zijden, daer zoude wat gheschiet zijn ontrent Mets in Loreijnen, maer was al onzeker ende naer den wint ghetast.

Meester Roelandt Van Embijse hadde ooc ghezeijt, dat noch de L stuvers up dlandt van Vlaenderen niet gheaffecteert en waren, ende datter hem zijn hooft af zwoer, als men daer af vermaende, mits datter schepenen zoo veel moijten ende zurghen mede hadden.

CAP. XXIII.

Van vier keercbrekers ende comociemakers; hoe zij bedijncht ende te Ghendt vernesen waren ghehanghen te werden, ende hoe den tweetsten, als hij ghehanghen zoude werden, openbaerlick beschaemde ende bedrouch meester Aertus Boesens, die hij onder trolck zach staen; ende hoe den derden, ter leeren upghaende, een walsch liedekin zanck.

Up den xj^{en} decembris, donderdach wesende, zoo werden ontrent den x hueren uuten sausselette brocht vier patienten, keercbrekers ende dierghelijcke, de welcke gheleet zijnde van achter int Schepenhuus tot in de crimineel vierschare, werden aldaer bedijncht, deen voren ende dander naer, als dat zij haer vervoordert hadden met gheweere te ghane, als te weten: den eenen, Beertram ghenamt, gheboren van Ghendt, met een hallebaergie, ten vermane van meester Jan Onghena, ende hulp aldaer afweerpen tcruijsefix dat daer voor Tempelhuus upgherecht stont; dat hij oock voor diveersche cloosters de wachte ghehauden hadde met zijn gheweere, terwijle dat dandere braken, ende meer ander delicten. Den anderen wesende van Comene, uuten Westcant, dat hij hem ooc ghevanteert hadde als een voorstander oft capiteijn, in die stadt van Ghendt, int voornoemde faijct van tbreken, en treckende naer Deijnse hadde aldaer in Sente Margrieten clooster groote rudesse bedreven, smijtende die chieraigen vander keercken in sticken, ooc mede sommighe ghelaes-veinsters, ende zeker tafereelen, die verborghen waren, openbarende, ende zijn medeghezellen den brekers te voren ghevende, ende werden

Vinderhaute, Belsele ende meer ander vleckē, zoo datter vielen haghelsteenē, meerder dan den appel van eens mans rappier, dwelc hier bij mans ghedijncken niet ghezien en was. Dese haghelsteenē hadden kernen oft keesten binnen tot twee of drij steden, als oft zij ommewonden gheweest hadden, ende sloughen ter neder ende bedorven tcooren ende tvlas, sloughen ooc veel tacken vande boomen, ghelijct ghebuert als men van eenen hokeleere⁽¹⁾ de noten afslaet. Men zacher ooc groote putten af in deerde, als oft daer veel calveren ghepasseert hadden.

Up den eersten julius, donderdach ende Sente Rombauts dach wesende, alzoo bij Dicxmude in de prochie van Eessene, ontrent een alf mijle vander stadt, ghecommen waren tien roovers ofte straetschenders, zoo zijn zij ghevallen in eens pachters huus, begheerende ende heesschende van hem een ghroote somme ghelts, datwelcke den landtman weijgherde te gheven, zegghende dat hijts niet en vermochte te suppleren, mits dat hij maer een pachter en was ende zijne meesters haer pachtghelt bezurghen moeste, maer heeft hemlien beleefdelic de tafel ghedect ende spijsē ende dranck upghezet, haer biddende, dat zij met eenen redelicken pennijnck wilden te vreden zijn, hij zoude al doen dat hij mochte; ende heeft binnen dien secretelic een knechtkin uitghezonden an den baliu vanden Vrijen aldaer, die daer doe ter tijt zat en dranck in de zelve prochie, ende alzoo de lieden staut zijn als zij bij drancke zijn, zoo heeft hij hem aestelic met drij of vier assistenten upghemaect, ende nam met hem noch eenighe vander prochie, die hij daer toe bereet vant; ende es onvoorzien in tvoornoemde pachthof

(1) Noteboom.

ghestreken, ende in de camer ghetorden daer dees bouwen zaten en teerden, de welcke hij anreest heeft, deen voren ende dander naer, met zijn assistenten, vanghende ende bindende, zonder dat ijemant vanden quaetdoenders een pistolet afschoot, ofte een mes track oft een vuijst up hief tot jeghengheweere, ende waren daer alle ghelijck alzoo als lammeren ghevanghen ende naer Brugghe ghevoert, waer an den voornoemden baliu groote eere vercreghen hadde, mits dat hij ooc onghewapent zulcx bestaen hadde, dwelck beter ghelucte dan ment gheschiet zoude hebben.

CAP. III.

Van een gheschrifte bij mij vanden Hove ghecreghen, inhoudende de leelicke meshuijsen, delicten ende onghetrauwicheden vanden prince van Orangien, Bredenrode, ende die conjuracie ende tsamen verbintenesse van hemlien, met vele ander edelmannen, jeghen den Coninc onsen souverainen heere.

Ontrent desen tijt, zijn mij zeker gheschriften ter handt ghecommen, die van sommighe secretarissen vanden Hove ghecreghen waren, toetchierende ende rakende den prince van Oraingien, Bredenrode ende meer andere, waer af de copien hier naer volghen van woorde te woorde.

« Phelips, etc. Van weggen onsen procuruer generael, zoo es ons vertoocht gheweest, hoe dat mijn heere Guillame de Nassau, prince van Oraingien, ontfaen heeft van hooghen ende saligher memorien keijser Kaerle den V^{en}, mijnen heere ende vader, den welcken Ghodt verleene zijnen paeijs, ende van ons lieden, als wij quamen in onsen staet

vanden landen van herwaertsovere, veel eeren ende officien, te weten et ghouvernuerschap van Bourgoingnen, Hollandt, Zeelandt ende Utrecht, ooc eene oordinare bende vander oordonnancie ende hier boven vele eerlicke pensionen, duer den welcken hij wel mochte zien die groote betrouwenesse ende estimatie, die wij van hem altijts ghehadt hebben, waer duere hij zoo veel te meer onrechts heeft hem anders te reguleerne dant behoort eenen ghoeden vassael ende edelman; nochtans den zelven prince, gheen anschauwen hebbende an zijnen heere ende eedt van ghetrouwicheijt, die hij ons ghedaen heeft als zijnen natuerlicken prince, ter causen vanden ghulden vliese ende zijne voorseijde staten, hij heeft hem ghemaect hooft ende oorspronck, uproerdere, jonstedraghere ende anveerdere van alle ongheoorsamen conspiratuers, ghezworene meijtmakers, upstaenders ende beroorders vander welvaert ende ruste der ghemeenten; want terstont naer dat wij ghescheeden waren uut onsen landen van herwaertsovere naer onse conijncrijcken, zijne meeninghe met noch sommighe andere heeft gheweest tanveerdene ende ghebruuckene de gheheele administratie ende regiment van onsen landen van herwaertsovere, hij hadde daer naer, tot vulcommen van desen, upgheheven ende beleet vele secrete ende inderlicke practijcken, hem zelven zoo verre verghetende, dat in de plaetse van hem tontlastene, hij heeft anveert de wapenen jeghen ons lieden, om ons te slutene uut den zelven desen landen, dwelc hij gheensins ghelaten en zoude hebben, ten hadde gheweest, dat hij den middel niet en hadde; doende alle neersticheijt an onsen ghoeden onderzaten om hemlieden af te keerne vander ghoeder affectie ende ghetrouwicheijt, die zij ons altijt betoocht hebben ende onsen voorzaten, ja, dat veel meerder schelmerie es ende grootelicx te hatene,

onder tdecsele van ghoetwillicheijt ten volcke waerts, duer valsche ingheviynghen, heeft den volcke doen verstaen, dat onse meeninghe ende intencie zou gheweest hebben (dwelc wij noijnt en peijnsden) hier in dese landen te brijnghene de inquisitie van Spaengien, zulcx dat zij duer zulcke ingheviynghen ende ghelijcke perswacie, vele van onsen onderzaten hemlieden hebben upgheheven ende wederspannich ghemaect jeghen ons lieden; ende diesvolghende den zelven prince heeft eerst verleet, ghecorrumpert ende verweect een ghroot deel van edelheijt, zoo dat zij hebben ghemaect eendrachticheden, conspiracien ende conjuracien, ende hebben tsamen ghezwoen hemlieden te bescheermen ende steerck te makene jeghen ons lieden ende onse oordonancien, de welcke tallen tijden wel onderhauden hebben gheweest in onsen landen, ende hebben dese zulcke verghaderinghen ghemaect gheweest tot dien fijne, in zijn eijghen huus, alzo wel tot Breda als in onse stadt van Bruessele, ende hier en boven heeft daer naer ontfanghen de voorseijde ongheoorsame in zijn bewaernesse ende bescheermijnghe, ende ooc die ghestelt in wapenen in diveersche plaetsen ende velden, jeghen onslieden, ende heeft den voorseijden Prince den raet ghegheven ende behulpich gheweest de heere van Bredenrode, die thoofft was van alle wederspannighen, int versteercken der stadt van Vijanen jeghen onslieden, hem verdraghende ende toelatende an te scrijven volck van oorloghen in onse stadt van Andtweerden, ten anziene ende wel wetene van eenen ijeghelicken, jeghen de expresse mandamenten alsdoe nieuwelijnghe ghemaect ende ghepublieert, ende heeft dezelve crijschknechten laten te schepe varen naer de voorseijde stadt van Vijanen, van alle ghereeschepe van oorloghen voorziende, ooc den zelven heere van Bredenrode van een stick groot gheschuts. Hier en

en quam, ende datter niemant van hemlien en was, die eenich quaet peinsde den Spaengiaerts te doene; want tvolck bloot ende zonder gheweere was. En maecte ooc niemant manniere om ijert te bedrijven, noch oock als zij zaghen alle die Spaengiaerts commen met uutghetrocken rappieren, waer af de sommighe zeer onwijselic ende qualic doende, in den hoop sloughen, als in een cudde schapen, die haer niet en weerden, hoe zeere zij ghequetst oft ghewont waren, maer zochten in alle manieren te vlieden. Daer wasser ooc die de sommighe, als oft beesten gheweest hadden, duerstaken; ander werden thoof open ghecloven ende de leden duerhauwen. Taerm volck en wist waer vlieden: daer wasser die plat neder ghestrect up de kelsije laghen met hare keerels an, int midden der rappieren, audt ende jonck; sommighe werden met voeten overloopen; ander, dat noch veel deerlicker was, werden van die duvelsche motsjaetsen oft jonghe ghuijten oft schudden, die de soldaten dienden, daer zij laghen, met messen, poengiaerden ende priemen ghesteken. Eenen auden man, ghevallen zijnde, lach over beede zijn knien metten handen te ghadere, met zijn bloote calu bolle; maer hij moeste ooc eenen hau int hooft hebben. Niemant en dorster tusschen ghaen oft int ghescheet commen, ende dat tquaetste was, daer en was gheen sonderlinghe capiteijn oft bevelsman, diet belet zoude hebben. Elck dede dat hij wilde, hoe wel (dat moet ic ooc zegghen), dat verre de meeste menichte niet en staken noch en sloughen dan eenighe moordadighe bouven, die somtijts niet te vreden en waren, dat zij eenen man vijf of zes wonden ghegheven hadden, maer quetstender noch tot vijf of zesse. Twas een compasselic zien, hoe men sommighe ghoede lieden zach overghoten van onschuldighen ende onnooselen bloede. Men zacher daer terstont twee, die doot laghen: den eenen was een schamel

aerbeijter, die was van eenighe tot an de vanghenesse ghesleept, ende eenen grooten hondt of dogghe stont zijn bloet en lecte, ende niemant en hadde zoo veel moete om den hondt vanden dooden te weeren. Terstont zach men voor *tHasewindekin* ende voor den *Oliphant*, daer die schepenen boven ter veinster laghen, een jonck ghezelle lancxt de husen verdraghen, welcx hoeft hijnc en zwierde, ende zach gheheel dootveerwich int aenzichte.

Ic mocht ditte wel zien ende macher wel levende af scrijven; want ic int midden van wel 17^e bloote rappieren was ende en vloot nochtans niet eenen voet, maer ghijnck hemlien in den schoot van daer zij quamen, ende alzoo Godt wilde (welcx rechter handt mij bewaerde, hem zij eeuwich lof!), zoo en wasser niemant, die mij eenen slach oft steke ghaf, hoe wel datter diveersche, ontrent mij zijnde, ghequetst ende ghewont waren, ende salveerde mij, eenen ghestadighen ghanck ghaende, in den apotecaris wijnc-kele, up den houck neffens Sente Nicolaus keerhof. Daer was den wijnckel vul volcx, ende den huijsman wilde emmer zijn duere boven toeghesloten hebben, dwelc men in langhen niet ghedaen en conde, mits den drum vanden volcke, dat daer binnen was; emmer wart zij achter naer ghesloten.

Dit rumoer, ghezochten ende noodeloosen alaerm, liep terstont al Ghendt duere. Die vrouwen liepen al crijsschende achter straten. In veel steden zach men de lieden bebloet ende ghequetst commen, som zoo overghoten vanden bloede, datse haer eijghen huijsvrouwen niet en kenden. Die ander Spaengiaerts quamen van alle canten ende straten der stadt daerwaert gheloopen, met spijsen, bussen, zweerden ende ander gheweere. De huijsen werden alomme upghesloten, dueren ende veinsteren, meenende dat men die stadt rooven

ende saccagieren zoude ende al tvolck vermoorden. Sommighe Spaengiaerts niet in connende gheraken, daer zij thuus laghen, mits dat zij aestich om haer gheweere liepen, braken steercke veinsteren vande huijsen in sticken, dreechden den zone vanden huijsē doot te steken, al waert over een alf jaer, waer zij hem vinden zouden. Dat ghebuerde tot mijnder zustere, die eens mijn broeder ghetraut hadde, Pieter Van Vaernewijc, in de Mageleijnstrate, die (ghelijck de vrouwen terstont zeer vervaert zijn) haer duere ende veinsteren toesloot, zoo zij hoorde ende zach, dat haer ghebueren deden, ende liep achter in haer huus duucken, niet wetende, dat een van haren soldaten begheerde in te zijne ende zijn gheweere te hebben, de welcke nochtans ingheraecte duer een huus daer neffens, sprijnghende over eenen muer. En dit en was gheen wondere, dat de lieden vander stadt, ende bijzonder vrouwen ende weduwen versaecht ende vervaert waren in dees beroerte, die niet ghewone en waren zulcx te hooren, anghezien dat ooc sommighe Spaengiaerts zoo vervaert ende versaecht van herten waren, dat zij liepen up haer camerē, vermaecten haer dueren ende veinsteren, ghelijkt ghebuerde in de *Metershuijs*, tot Gheeraert van Salenson, boucvercooper, ende eldere, niet jeghenstaende datter niet eenen meinsche vander stadt en was, die een handt totten gheweere vouchde om hemlien wederstant te doene, dwelc messchien (ghelijck vele vermoedden) was tghene dat zij sochten, om alzoō een oorzake te vinden om die van Ghendt leelic te bedraghen, als meijtmakers ende rebellighe jeghen sConincx volck, ende zouden bij zulcken middele occasie ghenomen hebben om die stadt te berooven ende tvier daer in te steken, alzoō de sommighe emmertoes alree in veerden waren te doene.

CAP. XXV.

Hoe dat naer dese bloetsturtinghe twee Spaensche wachten up den Coorenaert ghecommen zijn; ende van vijf personen, die ter stede oft emmer niet verre ghaende doot ghebleven zijn, ende wie zij waren, ende hoet te weercke gheghaen es.

Hier mach elck verstandich man aanzien ende considereren welck een clouck ende vroom stick zij hier bedreven hebben, daer zij zulcke schande ende injurie an behaelt hebben, dat zijse met alle de zeepe van Vlaenderen niet en zouden connen afwasschen. Zijlieden nochtans ghelieten haer, als oft die vander stadt in de schult hadden gheweest, als een boos, onrechtveerdich, ongoddelic gheboufte; want up den voornoemden Coorenaert, daer zach men terstont commen deen wachte voren ende dander naer, vander zijde vander Vischmaerct ende vander Veltstrate, slaende haer trommelen ende brijnghende haer veendelen mede, al oft die vander stadt daer hadden ijet willen voortstellen; maer als zij zaghen den Coorenaert bloot van volcke, ende hier ende daer ligghen mantels, cappen, bonetten, hoeden ende dierghelijcke, die de lieden vander stadt daer ghelaten hadden, deden eenen ommekeer ende trocken weder vander maerct. Die wachte van die Olijeslaghershuus, die ghijnghen alomme die straten vanden Coorenaert bezetten, ende en vernamen nievers eenen grammen man, noch niet eenen hondt up hemlien bassen; maer vonden haer up de maerct ende straten alleene. Doe mochten zij haer wel schamen, dat zij zoo onredelic ende onnatuerlic ghewelt bedreven hadden up die

ghoede lieden vander stadt, dat de steenen daerom weenen mochten.

Den onderbaliu met zijn hallebaergiers bleef staende ontrent der potente oft ghalghe, ende niemant van hemlien en track gheweere, noch en keerden haer hallebaerden ter weere, maer hildense recht up staende, zoo zij vanden eersten ghedaen hadden; want al hadden zij der Spaengiaerden moordadicheijt ghepoocht te beletten, zij en waren niet steerck ghenouch bij haer groote menichte, ende haddense moghen veel te meer in haer fuerie ontsteken, die zulck beletten oft int ghescheede ghaen niet daer voren en zouden ghenomen hebben, maer voor een vijandtschap ende jeghenweere. Maer dit diende veel beter ghedaen vande hare, die daer neffens de wachte hilden in de Olijeslaghershuus, die ghestelt zijn om alle rudesse ende overlast te beletten, ende al deden zij wat daer toe, ten was niet ghenouch: zij behoorden die moordenaers met haer spijsen duerreden thebben, indien zij niet en hadden willen aflaten vande onnoosel lieden te quetsen ende te wonden, oft emmer ten minsten daer af ghekoert⁽¹⁾ ende ghevanghen ghenomen.

In dees foele, den hanchman, wat stille ghestaen hebbende al boven up de leere ende wat verbeijt hebbende, heeft desen derden patient afghesteken ende verwurcht, ende curts daer naer wart den vierden patient uitghebrocht ende bij den voornoemden Wale ghehanghen, daer men lettelt bescheet af weet wat hij zijde ofte hoet te weercke ghijnck, want elck hadde ghenouch met hem zelve te doene. Nochtans zach ict al wel duer de veinsteren vanden voornoemden apotecaris wijnckeke.

Tsachternoens hoorde men zegghen (alzoot ooc waerach-

(1) Gekoord.

tich was), datter daer viere doot ghebleven waren, te weten den voornoemden aermen bloet, die een zwaendragher was, ende een ghezelle van ontrent xxiii jaren, die een poorters zone was, welcx vader woonde in de Scheltstrate, een rijke poorter ghehaemt Jan De Vos, den doven, om dat daer jeghen over wonenende es mher Jan De Vos, om daer af een onderscheet te maken, ende want zijn vader doofachtich es. Desen joncman en was maer commen uut Vrancrijcke al Zwitserlandt omme ende al Loreijnen, aldaer ooc (mits de oorloghe vande Hughenoijsen metten prince van Condée ende den Coninc met de catolijcque daer jeghen) groot perijckel lijdende. Hij was voor een ghoet jonchman ghereputeert, van ghoeden name ende regimente, niet weerdich van alzulcke bouvighe handen te steerven. Die hem doot zaghen, zegghen dat hij een cleen steke hadde, als oft met eenen priem oft scheerpen poengiaert ghedaen hadde gheweest, ende en was niet bebloet; wantet al innewaert bloedde, ende hadde de steke ter zijden int hanghen van zijnen buuck, ende was duer zijn blase ghesteken, zoo dat zijn urijne ende niet bloet duer de wonde quam ghevloeijt. Twilde zeer qualic; want hij hadde een wambaeijs anne dicke ende steerck ghevoert, dat ment niet lichte en hadde connen duersteken; maer als oft men die plaetse ghezocht hadde, zoo was de steke tusschen twambaeijs ende de caussen, daer hij maer themde voren en hadde. Zijn vader en was alsdoe in de stadt niet; maer wat mesbaer ende droufheijt zijn joncvrau moeder maecte, als zijt hoorde ende den vader daer naer, mach elck wel dijncken, die vaderlicke ende moederlicke herten hebben!

Den derden, die daer ooc onnooselic zijn leven liet, was ghehaemt Gillis De Buck, een grof ende vroom man van leden, ende mocht zijn audt ontrent de l jaren, ende was

gheworden stochauder vander stadt. Dese ziende die dulleicheijt vander Spaengiaerden commen met haer bloote rappieren ende gheweere ende dat zij vaste riepen: *aerme! aerme!* dats *wapen! wapen!* te weten jeghen een cudde schapen, die haer niet en mesdeden noch mesdaen en hadden, voren noch naer, zoo nam hij de vlucht (zoot wel reden was) ende gheraecte tot over de greppe vander vanghenesse; daer viel hem een moordenare ende bloethondt an, hebbende eenen blauwen mantel onder zijn ocxelen gheslegghen, die slouch vaste met zijnen rappier up hem, welcke slagghen hij naer zijn vermoghen weerde ende keerde ende vijnck up zijn aermen ende handen, daer hij zijnen mantel metter aest omme ghewonden hadde, ende ziende den voornoemden bouve, dat hij hem niet wel ghequetsen en mochte, bracht hem een steke, die hij trefte, neffens zijn burst in zijn schaudere, ende herte hem als een rent oft zwijn, zoo dat men die steke hoorde craken, ooc die verre van daer waren. Hier af wart hij heersselende, ende es gheghaen metter dootwonde naer huus, ende daer hij passeren zoude de Temmerlienhuijs, neffens Sente Nicolaus keerchof (want hij woonde in de Meere, ende meende al tstraetkin neffens de Metsershuijs in te slane), zoo wart hij zoo flau, dat hij hem daer vouchde up een banck voor eens mandemakershuijs te zitten, naest de Metsershuijs was, ende sprack: *och laet mij een letskin rusten, ic ben zoo qualic!* ende ghaf curts daer naer zijnen gheest, zijnde eer doot dan den laetsten pacient, die ghehanghen was, ende zijn doot lichaem wart int voornoemde mandemakershuijs gheleijt. Desen man kende ic zeer wel, ende hadde met hem ghedient van 't aude ghilde van Sente Jooris int jaer xv^e ende lx, daer hij doe coninc af was; want hij hadde den ghaey afgheschoten. Hij hadde ghetraut een dochter vande Kerrebroucx, ende was den broeder van

meester Pieter De Buck, landtmeter vander stadt ende mathematicus mijn ghevader. Item den voornoemden Gillis zach ic neffens mij ghaen, ter zijden tkeerhof van Senter Nicolaus, daer de crudeniers haer huijs plochten te hauden, ende ziende die jonghe knechten sprijnghen over den muer vanden keerchove, om aldaer duer de keercke ende over tkeerhof uuten ghedrum vanden volcke te vrijer te loopen, als de patienten daer rechts ghepasseert waren naer de vanghenesse, als zij verwesen waren, ende dat zij som vielen ende melcanderen averecht staken, zoo ghijnck hij zeere daeromme al lachende, zegghende : *ziet eens, hoe zij melcanderen averecht weerven!* lettelt wetende (eijlacen!) hoe naer dat hem de doot was, ende dat hij binnen min dan een huere daer naer, over dander zijde van tkeerhof, zijn ziele uut blasen zoude ende voor Godts rechterstoel moeten comparen. Och lacen! hoe lettelt weten wij al tsamen, hoe naer dat ons de doot up ons hielen staet! Wij mochten zekerlic wel zoo ons leven schicken ter duecht, als oft wij alle handtwijlen zouden van hier verscheeden; want wij niet een handtwijle en zijn verzekert te leven, zoo dat 't aude ghemeen woort waerachtich es : wij en hebben gheenen morghen, wilt ons Godt niet borghen. Ic zoude den ghoeden man uut auder kennesse anghesproken hebben, maer ten docht mij niet wel tijt zijnde, om tghedrum vanden volcke ende om dat men terstont justicie zoude ghaen doen, zoo dat elck een plaetse poochde te zoucken om justicie te zien exploteren; ende ten anderen zoo steegherdet mij, om dat ic hem zoo zeer zach lachen om een ijdel dijnck, daer die aerme patienten in zulcker benautheijt ende noot waren, zoo dat ic mij eensdeels veronweerdichde hem daerom an te spreken, dijnckende dat hij mij van die ijdelheijt cauten zoude, dwelc mij dochte alsdoe gheenen tijt zijnde.

Godt wil zijn aerme ziele ontfaermen ende van die andere, die daer doot bleven zijn; want wij al tsamen zijn ook kinderen der ijdelheijt ende met menegherande zonden ende ghebreken behanghen.

Den vierden, die daer doot bleef ter stede, was ghenamt Marten De Cleerck, die men ooc hiet Martkin Van der Spiere, ende was een procuruer, een cleen magher persoon, verrimpelt int aenzichte, audt wel in de L jaren, een mannekin zeer nestelende van zinne ende van steercker memorie, woonachtich int straetkin zoo men comt vande Scheltstrate naer de Watermuelene, hebbende een huijsvrauwe met viij kinderkins ende noch met kinde beghurt wesende. Desen wart van eenen moordenare ghehauwen een wonde in zijnen hals, ende hij vallende over zijn knien, alzoo ghequetst ende bebloet zijnde, badt met ghevauden handen zijns lijfs ghenade; maer dat en mochte hem niet baten: den moordenare ghaf den ghoeden paeijsivelen man een groote dootwonde in zijn burst, zoo dat hij daer doot up tstrate lach als een aerm beeste, ende in huijs ghedregghen zijnde ende anschaut wesende (als de foele ghepasseert was) vanden onderbaliu, met joncheer Pieter De Vos, zoo bevonden zij dees wonde zoo groot ende moortdadich dat mer wel iiiij vingheren in hadde moghen steken; ende alzoo den onderbaliu wech zoude gheghaen hebben om elder ooc anschau te doene, sprack den voornoemden Vos, dat men zoude bezien oft hij meer wonden hadde, om te beter alle zaken te vertooghen der overheijt. Aldus wart dat doode lichaem ommeghekeert, alwaer noch een groote steke vonden was in zijnen rugghe, ende zijnen rock ende hemde upschurpende, bevonden dees wonde alzoo groot ende eijnselick als die andere. Dit anschau gheschiede tot eens hoemakershuijs an den Coorenaert, bij den *Druijfsteen* ende voor Sente Nicolaus keercke. Hij

hadde noch zijnen scriftoris⁽¹⁾ an zijn zijde, dat was tgheweere dat den ghoeden man drouch.

Noch esser doot bleven ter stede, een joncxkin van ontrent XIIIJ jaren, dat maer ghecommen en was van Brugghe, ende was ghestaen up eenen waghene om te beter de justicie te ziene. Dit joncxkin in de foele spranck vanden waghen om hem te salveren, ende wart daer vermoort ghelijck een kiecken ende ghecapt met veel wonden. Hier ziet men, dat dese venijnighe moordenaers gheen audtheijt oft joncheijt en spaerden, dwelck wrake raupt in den troon Godts, zoo Abels onschuldich bloet wrake was roupende ende tbloet van Sacharias den zone Barachie, daer de Heere int Evangelie af ghesproken heeft.

CAP. XXVI.

Hoe die dulle ende ontzinnighe Spaengiaerden tvolck vander stadt noch up diveersche ander plaetsen, daer zij haer vonden, ghequetst ende ghewont hebben; ende hoe den capiteijn vanden casteele een groot gheschut dede aflaten, gheladen met een cloote; ende van sommighe ghequetste bij name, ende hoe vele datter daer ghequetst waren.

Boven desen waren talle canten de Spaengiaerts in de weere, ende en ghelieten haer niet anders dan of die stadt te berooven ware; zij sloughen de lieden, daer zij achter strate passeerden. In den Hoijaert was eenen moordeneere, die slouch eenen aermen bloet, die viel up zijn knien, maer een ander Spaengiaert keerdet af. Noes jeghen over mijn duere lach eenen ghuijt thuijs, die slouch eenen man, een vlascoopere, up den houck vande Schaepsteghe, daer hij

(1) Inktpot.

voor zijn duere stont, met zijnen rappier, twee of drij slaghen up thoof. Dit ziende dat capiteijnckin, dat tot Lijbersael thuijs lach, liep hem toe met eenen blooten rappier, ende slouch hem wel met den platten up zijnen rugghe, zoo dat den bouve al zijn macht wech liep naer Sente Jacobs keerchhof toe. An Sente Michielsbrugghe stonden twee lieden: daer af moest den eenen twee of drij hauwen in zijn hooft hebben met eenen ghebrokenen rappier, ende ghijnck alzoo bezepen vanden bloeden naer huijs. Voor thof van Egmont stont een man, ende was den bewaerder vanden hove: dese wart bijna duerloopen met eenen rappier van eenen Spaenschen moordenare, hadde hij niet aestelic in de poorte gheloopen ende die toeghesloten. In de Benne-steghe wart een man thoof open ghehauwen, die maer simpelic up zijn duere lach. In de Cammestrate daer worpen de Spaensche snoeren ende motsjaetsen stroo ter veinster uut, dat raepten ander motsjaetsen up ende bondent an stocken om tvier te ghaen steken in der lieden huijsen. Dat meer was, daer warender up de Vrindachmaerct, die tstroo vande waghene ghenomen hadden noch tsanderdaechs daer naer, dat was up den vrindach, ende bondent an stocken ende dedent vlammen, ende dreechdent in der lieden cramen te steken, waerom zij vande vrouwen wech ghesmeten werden. An de Hooftbrugghe waren zij ooc alzoo zien loopen. Som-mighe van haren snoeren spraken, dat men die inzetenen bij nachte vermoorden moeste, ende riepen toe de ghene, die zij vanden haren kenden: *ha! Spaengiole, hebt ghij er doch vele ghequetst ende doot?* Ander soldaten spraken in spaensche, dat zij wel meenden ghauden croonen ghedeelt te hebben; maer twas faute gheslegghen, dwelck haer leet ghenouch was. In somma zij meenden gheheel de stadt gherooft ende schoon ghemaect te hebben; want als zij uut Italien quamen,

zoo was hemlien ghenouch pijlajige in de Nederlanden toe-
ghezeijt; maer twas anders commen, ende zij vondent daer
al veel beter ghestelt dan zij meenden.

Den capiteijn vanden nieuwen casteele moest ooc zijn
zodtheijt tooghen, ende dede een groot stick gheschuts leg-
ghen naer de stadt, ende wildet up tSchepenhuijs gheschoten
hebben; maer den ingienmeester, die leijdet hooghere,
ende schoot over die stadt wech, dat viel tAckerghem in
deerde, ende maecte eenen grooten put ende spranck weder
uut in eenen muelenwal, wel een mans lijnchde diepe in
deerde. Veel lieden hoorden die cloote ruijschen over die
stadt. Eenighe willen zegghen, die ontrent hem int tcasteel
waren ende waren lieden vander stadt, dat hij zoude den
ingienmeestere metter ghalghe ghedreecht hebben, om dat
hijt weijgherde te schieten, zegghende dat men behoorde
eerst gheinformeert te zijne, hoet in de stadt stonde, ende
ofter cause was van die vander stadt daerom dat mense be-
schieten zoude. Men zecht, dat hij hem noch dreechde te
hanghen, om dat hij die triumphante cave⁽¹⁾ van tStadthuijs
niet gheraect en hadde, daer up hijt wilde ghehauden hebben;
maer onbeloghen moet hij van mij zijn, Godt weet de waer-
heijt, den man heeft nochtans eenen beteren name. Hier
meerct welck een discretie in hemlien allen was, dat men
van daer ghijnck schieten, eer men wiste wat datter in de
stadt schuulde. Men hoorde dees schuete tot bij Aelst.

Veel ander rudessen ghebuerden up dien tijt, die hier te
lanck zouden zijn om scrijven ende walghelic om hooren.
Sommighe bouwen ghijnghen noch die ghoede lieden, daer
zij thuijs laghen, verdreeghen ende slaen; ander jaecheden
die versaechde vrouwen, die ghevlucht quamen in de huijsen,

(1) Schoorsteen.

foortselic wederomme uut; ander vaechden haer bebloedde messen an thammelaken, daer haren huijsman met zijn wijf zaten an haer tafele. Tes abominable om hooren de overdaet ende grooten overlast, die zij deden die ghoede burghers van Ghendt, die alomme moesten haer slaghen drijncken; ende dat meer was, als ofter niet ghebuert en hadde gheweest, zoo ghijnghen zij, som al zijnghende ende al spelende up haer luijten, in der lieden huijsen ende up de straten, ende quamen an den lieden tafelen zitten ongheroupen, als oft zij haren schimp ghehauden hadden metten meinschelicken bloede.

Den meester del campo die hadder viere ghevanghen, ende hadde sommighe haer rappieren ghenomen, om daer an te kennen oft zij ijemant ghewont hadden, diese toebehoorden; want tbloet (zoo men zecht) en ghaet niet zoo af of men zieter noch teekenen af, al waert dat ment afschuerde, of ten ware dat ment int vier wist af te doene. Dit schijnt, dat dit Godt alzo laet gheschien, om dat die moordenaers niet en zouden blijven verholen.

Aldus, als men beghonde hemlien te vanghen, beghonden dees quaetdoenders, die haer beschuldich kenden, vervaert te zijne, ende daer lieper een groot ghedeel wech, ende onder ander eenen moor, die Onderbeerghen, neffens de Leije, gheloghiert was, die veel feets ghedaen hadde, welcx vrouwe daeromme zeer jancte, ende groot mesbaer maecte. Men hoorde tsanderdaechs daer naer ende ooc tsaterdaechs zegghen, dat was den xiiij^{en} der maent decembris, hoe vele datter daer ghequetst ende ghewont waren ende som wie zij waren, onder andere was Phelips De Stoppeleere, een jonck rapt veeghere⁽¹⁾, supier in tsGraven Cas-

(1) Rappe kerel.

teel, zoo zeer ghewont, dat hij wart ghedreghen in eenen stoel naer huus, ende esser naermaels af ghestorven; meester Willem, den barbier ende cijrurgien, up den Poldere, een zeer ghoet catolijck man, hadde eenen hau in zijn hooft; Phelips Van Hoorebeque, in de Schaepmaerct, temmerman, hadde veel wonden ende was ooc int hooft ghequetst, ende hadder ghebleven, hadde hij gheenen buffels culder an ghehadt met mauwen, daer hij veel slaghen ende steken mede weerde; Denijs Dhooghe, hudevettere, achter de Mude, een rijk man, hadde twee hauwen in zijn hooft, overnoes commende, zoo dat zij bijna in een verghaerden, als oft den rappier gheblaeijt hadde, ende noch eenen hau in zijnen hals; Phelips Van Heverbeque, een edelman, staende bij den *Bonten Hert*, zoude van achter duersteken gheweest hebben, hadde hij niet eenen breeden leren rieme anghehadt, daer die steke up veste, ende hadde wederom bijna van voren duerreden gheweest, maer facte den bouve bij den halse ende slijngherde onder zijn zolen, ende zoude hem met zijnen poengiaert ghehert hebben, hadde hij ghewilt ende dat hem de wijsheijt niet beters gheraden en hadde, maer daer af cesserende es zelve in een huus ghevloden.

Alle de baerbiers ende de cijrurgiens van Ghendt en waren niet ghenouch om alle die ghewonde te vermaken. Men zeijde in de greffie vander Keure, datter daer hondert ende LXXX ghewont was; ander en zeijden maer van hondert ende LXXIIII. Mijn heeren schepenen deden haer neerstelic van als informeren, ende deden haer clachte naer Bruessel beschicken vande onghehoorde moorddadicheijt, ghewelt, onghelijck ende overlast.

CAP. XXVII.

Hoe des duucx Dalve bastaert zone te Ghendt inghereden quam, ende neerstelick dede spueren naer die moordenaers vander foele up den Coorenaert; van een justicie te Bruessele; hoe de Spaengiaerden haer feet blauwelic excuseerden, ende hoe zij van een van hare predicanten openbaerlic ghestraft waren, ende hoe des Duucx bastaert zone voornoemt zeer vergramt was up de Spaengiaerden.

Ende daer quam tsanderdaechs naer noene inghereden te Ghendt, den natuerlicken zone vanden duuck Dalve, een gheestelic persoon, met hondert ende zeven peerden, carabijnen ende andere. Hij hadde een hermosijnen hoijken ende keerle, daer een cruijse up stont, beteekenende dat hij was vander grooter oorden van Spaengien; daer af es den Coninc de eerste ende desen de 1re, ende es gouvernuer oft generael van al den peerdevolcke van Spaengien, een man audt ontrent XL jaren, van ghoeden ingiene ende zinnen, daer zij meer estijme af hauden dan vanden Duucx ghetraude zonen om zijnder wijsheijt wille. Dese terstont beval scheerpe wachte an de poorten te hauden om dees moordenaers te betrapen, ende hadde met hem ghebrocht den hanchman van Bruessele; ander zijden van drie hanchmans. Daer was ooc uutghereden den souverain van Sente Pieters, Gheeraert Rijn, ende meer andere talle canten om hemlien te krijghen, ende men zijde, dat zij van te voren in ander steden bescreven waren. Men zijde ooc, datter up den zelven zondach neerstelic vernomen wart, welcke de beschuldighe waren, ende datter snachs daer naer, deen zijde xx, dander xxx, de derde wel XL soldaten ghevanghen waren. Ooc

was ghevanghen den capiteijn, die de wachte doe ter tijt (als dees deerlicke moorden ghebuerden) in de Olijeslaghershuus hilt, ende ooc den veendele, messchien om van haer te vernemen wie de rechtschuldighe waren; want zoo de ghemeen mare ghijnck, die wachte en wast niet, die tfeijt deden, maer ander Spaengiaerts, die van diveersche straten ende wijcken der stadt daer ghecommen waren de justicie zien doen; maer daer in bleef de voornoemde wachte te curt, dat zij niet met haer langhe spiessen hemlien en weerden, die tvolck met de rappieren sloughen ende staken. Niet min men wilt zegghen, datter sommighe ooc de lieden met spijssen staken, ander zouden de quaetwillighe ghekeert hebben ende noch vele quaets belet hebben.

Tsanderdaechs, up den xv^{en} der maent maendach wesende, sprac men openbaerlic, datter in tsGraven Casteel sommighe van dese die ghevanghen waren, ter pijnbanck gheleet waren; ende van Bruessel quam de tijdiinghe, als dat curts daer te voren aldaer een zeer scheerpe justicie ghedaen was, als een man ghebraden, met een vier dat verde van hem ghemaect was, om dat hij zijn moeder ende zuster vermoort hadde, ende en was gheen Lutheraen, zoo sommighe zotte ende spijtteghe Spaengiaerts te Ghendt zeijden.

Daer wart ooc ghezeijt, datter alsdoe te Ghendt noch xj ghequetste overleden waren, ende datter noch xiiij zeer cranck laghen ende vul perijckels der doot. Men dede ooc van desen Mons^{rs} wegghen groote diligentie up den voornoemden dach, om te vernemen naer de recht schuldighe. In somma daer was ghenouch te doene. Die Spaengiaerts hadden gheerne haer van dit feijt veronschuldicht, ghelijck zij melcanderen macht zeere favoriseren, maer en conden

lien willen bedwijnghen hebben. Zijn leven en hadde ooc niet eerlic gheweest; want men zeijde (al wast dat hij weduweere was), dat hij eens anders mans wijf ghebruucte. Ghodt vergheeft hem !

Den andere pacient was een schepene van Meessene, een vierschoot man, vet ende met eenen schoonen witten boessem als een vrouwe.

Den eersten en ghaf gheen sprake uut, die men hoorde, dan een lettelt jeghen Daneel De Keijsere, den eersten duerwaerdere, sprekende moghelic met der herten met zijnen Heere ende Ghodt, ende nederknielende track hem den scheerprechter, metter eender handt, tbonetkin over de ooghen, ende met der ander handt anveerde hij tzweert uuten handen vanden voornoemden Daneel De Keijsere, ende slouch hem in den hals dattet een ghelut ghaf, als oft een vleeschhauwer met een bijle in beenen ende vleesch ghehauden hadde; zoo dat thoof niet af en was, maer te neckebeen. Daerom vilde of sneet hij, metten voornoemden zweerde, hem de kele voort af, ende bijde tlichame metten buucke upwaert, ende nam hem daer naer ende hief zijn beenen om hooghe, staende tusschen zijnen spriet, ende schudde hem alzo tbloet uuten lichame, om dattet hem therte over loopende zoude. Curts daer naer quamen daer twee Cellebroers, ende den eenen facte thoof bij den baerde, ende namen ooc tlichame ende droughent af ter beghravenousse, om ten Predicheeren beghraven te werden. Ende broeder Lievin Van den Bossche hadde zijn biechvader gheweest ende up tscavot hem bijghestaen, hem ghevende te cussen een hauten cruseficxkin, ende dede voor zijn ziele bidden, waer duere dat wel scheen als dat hij catholijck ghestorven was.

Maer den anderen en hadde gheen broers bij hem. Hij

CAP. XXVIII.

Hoe die Spaensche wachten haer verghaderinghe maecten om justicie over de hare te doene; hoe tvolc vander stadt haer huijsen upsloten ende meest thuus bleven; van een voorghebodt dien anghaende; ende hoe datter twee Spaengiaerts ghehanghen ende in vier sticken elc ghesneden ende ghecapt waren, zonder de hoofden.

Ende tsanderdaechs, up den xvi^{en} decembris, disendach zijnde, verghaerden voor der noene de Spaensche wachten ende regimenten, meer om haerlier eijghen volc van beroerte ende uploop te weeren dan om ijemant anders; want zij hadden wel ghezien, ende twas nu elcken openbaer ende kennelick, dat volck vander stadt gheen quaet en wilde, maer waren gheheel pacientich als lammeren, bij den welken men presumeerde, dat mer weder justicie zoude ghaen doen; maer tvolck vander stadt en hadde gheenen trock daer toe om te ghaen ziene, ende ghijnghen liever naer huus. Men sloot ooc up de Vischmaerct, in de Langhemunte ende eldere de wijnckels al uppe, zegghende dat men haer gheadverteert hadde zulcx te doene, up avontuere of die dulle coppen die Spaengiaerts hadden willen die patienten (die van haren volcke waren) verlossen met ghewelde. Mijn huijsvrauwe quam ooc zeer beroert om mij, daer ic int Stapelhuus was, up dien tijt noch stapelheere wesende.

Die Spaengiaerts, die vanden regimenten waren, bezetten alle de straten ende inghanghen vanden Coorenaert, ende en lieten daer niet eenen Spaengiaert passereren, maer wel tvolck vander stadt, die nochtans in cleenen ghetale quamen om te ziene, overmits de voorleden foele ende ooc de foele up de

Vrindachmaerct daer te voren. Daer wart een trompet vander stede weghe gheslegghen, verclarende indien daer eenighe Spaengiaerts haer logijsten sindert donderdach, als de foele ghebuerde, verandert hadden, dat die lieden daer zij thuijs ghecommen waren tzelve zouden den meester del campo te kennen gheven. Dat was ghedaen om van dees beschuldighe noch te betrapen, en die Spaengiaerden, die al meest gheen vlaemsch en verstaen, en wisten niet wat men daer gheboot. Nochtans wast al Ghendt duere ghepubliceert, daerment ghewonelic es van doene. Ende ontrent den xij hueren werden daer twee patienten, Spaengiaerts, ten sGraven Castele up hurden uitghevoert, ende waren alzo ghesleept lancst der Leije, over de Zuvelbrugghe, over de Vrindachmaerct, duerde Langhemunte, over de Vischmaerct ende alzo up den Coorenaert, daer twee hanchmans ghereet waren, te weten den voornoemden hanchman van Bruessele, een dicke curt man met ij rijleersen an, ende den hanchman van Ghendt; ende daer was eenen grooten vleeschblock ghestelt, zonder pickelen, plat ende nedere ende over noes ghezaecht, achter de potente, up de plaetse daer de meeste moort ghebuert was, dat was tusschen de potente ende t*Hasewindekin*. Den hanchman van Bruessele hijnck den eersten, ende was een lanck, jonck, frisch man, met roode ghetrosseerde caussen an. Men zeijde, dat hij wel sprack; maer hij was ghehanghen eer ic daer was; want mijn huijsvrauwe wilde mij qualic laten ghaen, ende was doe up den slach vanden een hueren; maer ic zach den tweetsten, een magher audt man, met eenen ghestapelden grijsen baert, bruun ende leelick, qualic int abijt, niet an hebbende dan twee quade lijnen bocxemkins ende onder metten blooten beenen. Zijn wambaeijs en docht ooc niet vele, ende was wit, vuul ende bezuert. Desen wart upghe-

trocken met een catrol, de coorde onder zijn ocxelen ghebonden. Eenighe meenden, dattet was dat hij flauhertich was, ende daer stonden wel zes spaensche priesters voor de ghalghe, met langhe zwarte abijten an, metten blooten hoofde, ende riepen hem an, ende hij sprack telcken naer, zoo een kindt zijn lesse naerzecht, ende boven zijnde wart ooc ghehanghen an den anderen aerm vander potente, die hem strect naer den *Druijfsteen*; want den anderen man hijnck up de zijde ter Vischmaerct waert.

Den Coorenaert was gheheel ijdel ende bloot van volcke, dan datter jonghers te peerde zaten int groene ghecleet, met daergekins in dhandt, ende voor dOlijslaghershuus was een steercke wachte met haer gheweer, spijsen ende busen, rapieren ende ghewapent, zoot ooc stont daer men ghaet naer de Curte Munte; ende up alle canten vanden Coorenaert, ja, ooc an de smesse an Sente Nicolaus keercke, zaten viij of x ghewapende ghezellen als een schiltwachte, zoot elder (dijncke ic wel) ooc ghebuerde; ende men liet de lieden van Ghendt vrijelic passerem, zonder eenighe ansprake oft reghaert up haer te nemen, hoe wel datter zeer lettelt passeerde. Tes wel te dijncken, dat haer alzo bevolen was, om die van Ghendt contentement te gheven, ende dat men haer wel zoude laten zien dees justicie ende correctie. Maer om te spreken van dees twee patienten, zoo ghebuerdet, dat den hanchman van Ghendt afdede ende liet zyncken met een catrol ende coorde den pacient met de roode duersneen caussen, die beneden commende, was terstont gheanveert ende in zijn aermen gheghrepen vanden hanchman van Bruessele ende gheleijt up den vleeschblock, metten buucke upwaert; tho oft zwierde, ende de aermen leijden zij open ghestrect, als hadden zij hem willen cruijsen, sneden ooc tstop van zijnder kele, trocken hem zijn wambaeijs ende

caussen uute ende ooc zijn witte ondercaussen, schuerden hem themde vanden lijve ende keerden hem metten rugghe upwaert, ende den vreemden hanchman nam een vleeschhauwers bijle ende capte hem zijn hoofd up den block af, slaende daer over twee of drij slaghen, zoo dat ment hoorde ghelijck de vleeschhauwers haer vleesch cappen, ende thoof af zijnde viel daer up de kelsije. Doe keerden zij hem weder metten buuck upwaert, ende den hanchman van Bruessele vouchde hem te stane tusschen des patients beenen, ende schurpte hem met eenen messe den buuck open dattet aerbeijtelic ende met sneden scheen duerghaende, ende dede al de daermen ende tinghewant uute, dat worpen zij in een tonne, die daer te dier causen ghestelt was; ende commende an die burst daer die rebben verghaderen, stelde tmes daer in, ende cloof die burst, met eenen ijseren hamer up tmes slaende, gheheel open; doe sneet hij met eenen messe onder die rebben tlichaem van melcanderen tot an trugghebeen, ende dat hieu hij dan metter bijle af; doe cloof hij metter bijle dat rugghebeen van daer upwaert totten halse uute; doe laghen daer twee quartieren elc met eenen aerme, die warp men daer up de strate; daer naer sneet hij de cullen af, ende sneet de verghaderinghe int hanghen vanden buucke open, daer de manlichede ghestaen hadde; daer naer hieu hij metter bijle dat in twee sticken, zoo dat elck quartier beneden een been an hem hadde, die warpen ooc up tstrate, ende was al even eens ghequartiert ghelijc men eenen hosse oft weer quartiert.

—Doe dede men den anderen patient vander ghalghe, die was ooc in dier manieren ghequartileert, ende wart achter gheheel naect gheleijt, en die billen waren al bebloet. Den desen was eensdeels vanden vreemden hanchman ende anderdeels vanden hanchman van Ghendt ghequartiert;

want den hanchman van Ghendt hieu hem de billen met trugghebeen van voren open ende af, die manlicheden werden bij de buelijnghe, herte, maghe, lever, etc. in de tonne voornoemd gheworpen, ende daer lach langhe eenen dicken daerme up tstrate; twasser zeer bebloet, ende de hanchmans waren ooc an haer handen bebloet. Elc scheen daer weerck hebbende: deene hulp hauwen de leden, oft legghen, als dander quartileerde, ende somtijts wette den hanchman van Ghendt die messen up eenen strijcsteen, die hij in dhandt hadde, die up de beenen commende ende sonderlinghe int clieven vander burst verplompt waren; maer den hanchman van Ghendt hadde twee nieu handtschoen an, zoo hij pleecht, om twel voughen, hadde ooc zijnen man jenter ghehanghen dan den anderen ghehanghen was. Daer naer ghijnck den hanchman van Bruessel up de leere vander ghalghe, ende den hanchman van Ghendt ghaf hem thoof van dat haut⁽¹⁾ mannekin, die mochte in de vijftich jaren audt gheweest hebben, ende stelde dat up den aerme vander potente, naer de Vischmaerct daer den andere an ghehanghen hadde; twas eens ghekeert metten aenzichte naer de huijsen, daer t*Hasewindekin* staet, maer hij keerdet weder metten aenzichte naer de Vischmaerct ende liet daer staen. Dander hoeft hem ooc ghegheven zijnde, proufde hij te stellen up den anderen aerme vander potente, maer ten wilde niet wel staen, mits dat den hals over noes afghehauwen was ofte onheffen gheackelt, dus leijde hijt over zijde up die potente. Daer hadden alduere voor die ghalghe ghestaen beede de hurden, daer an elck een peert ghespannen was, ende men leijde up elck vier quartier,

(1) Oud.

was; want de mare ghijnck onder tghemeente, als dat dese voornoemde neghen personen om cleene ende simpel zaken gheëxecuteert waren. Daer werden ooc alomme veel edel tranen ghesturt, om dat den edeldom noch zeer bezwaert ende vervolcht was, ter causen van dees duvelsche ghueserie, daer zoo menich meinsche in ghevallen was ende sommighe zoo onnooselic daer in ghecommen, dattet compasselic was.

Daer warter alsdoe noch zesse ghenoumt, jonghe edelmannen van machte ende qualiteijte in Vlaenderen, als dheere van Crosijlgis, mijn heere van Wulfreghem, Sijmoen Uutenhove, van IJpre, Schoore, Cauwenhove ende Montoij, alle jonghe baroenen, welcken laetsten ghenoumden hadde tot eenen vader ghehadt een gheboren Spaengiaert, die in zijn leven capiteijn hadde gheweest vanden nieuwen casteele te Ghendt, capiteijn Montoij ghe-naemt, die desen zone gheprocreëert hadde bij een edel dochter van Ghendt ghe-naemt Van de Liedekercke. Dese waren ontboden te compareren teenen competenten daghe, binnen der stadt van Andtwerpen voor doctuer Verghas, een onverzoenelic Spaengiaert, die vulle macht ghegheven was als den duuck Dalve, ende die daer de zaken zoude bestichten. Zij moesten compareren oft procuracie over haer doen presenteren om haer diffencie te doene. Daer wasser sommighe ghecondempneert te gheven voor een pecuniael boete drij duijsent Carolus ghuldenen, ende haer noch te moeten ghaen occuperen eenen tijt lanck te Malta jeghen die Turcken.

Up den voornoemden dach, naer noene, wart donderende ende reghenende, welcken donder ende reghen zeer van noode was, om die groote verwallen hitte, diet zeer langhen tijt, zonder eenich reghenen, gheweest hadde. Maer daer werden te Laerene vanden blixeme doot gheslegghen een

Schaven, droochscheerer up de Nieustrate, ontrent de Nieubrugge, die hem met zijn medeghezellen veel droufheijt ende overlast anghedaen hadde; want zij deden hem onder andere foortselijnghe haer schotelen wasschen ende en wildense up dat pas van niemant anders ghewasschen hebben, en deden hem zeer grooten cost anne, verdreechden hem ende liepen achter hem tot in tupperste vanden huijse, om gheen cause stelden hem haer rappieren up de burst ende kele. Hij ghaf hemlien nochtans ghelt met ghauden croonen tseffens. Den desen, als hij vander moordadigher foele quam, zoo en schaemde hij hem niet te zegghen (Godt vergheeft hem!), dat hij wel zes Lutheranen van cant ghespeelt hadde, ende wasser in meeninghe noch meer te expedieren, en zijnen weert zou mede ghaen, ende toochde zijnen rappier al bebloet, die wel in vier sticken gheslegghen was ende zoude wel viii ghauden croonen ghecost hebben. Men haddet nochtans desen man niet betraut. Hij was wel int abijt, lanck ende floux van leden; hij hadde ghedanst tot mijnen huijse met meer ander Spangiaerden up een luyte, ende clacte zijn vijngheren (naer haer manniere) zeer rustich up tspel, zoo die ander oock deden, bij ghebuerten of zij twee te ghadere, ontrent drij weken te voren. Godt hebbe haer aerme zielen! Amen.

CAP. XXIX.

Hoe men die Spaengiaerts noch hier ende daer upraepte ende vijnck, ende hoe zij daer duere verscricte ende sachtmoedich werden, die van Ghendt troostende, ende hoe ander verhert bleven in haer boosheijt; vande groote pacientie van die van Ghendt eensdeels in prose ende anderdeels in dichte vertoocht.

Up den xvii^{en} decembris, woonsdach wesende, alzoo ic up de Vischmaerct was, ontrent der noene, was daer eenen jonghen ghezelle ghevanghen ghebrocht vande Spaengiaerts; want daer ghijnck eenen met een wit stocxkin voren, als een curte balius roe, ende was gheleet over tsGraven-brugghe naer tsGraven Casteel, ende alzoo die Spaensche serjanten op de voornoemde brugghe quamen, werden daer noch eenen Spaengiaert gheware, die zij ooc vijnghen ende met haer leedden; ende naer noene warter noch eenen ghevanghen gheleet van uut der Langhermunte, welcx handt ghequetst was.

Aldus beghonden de Spaengiaerts zeer de vreesse int lijf te hebben, ende lieten haren moet ende hooveerdije zyncken; ooc haer spijslickeijt verghijnck zeere. Men hoordese alsdoe niet up de luijste spelen, ghelijck zij ghedaen hadden, ende haer motsjaetsen laten zynghen ende bleeten voor der lieden dueren, als noch die van Ghendt ghijnghen, al zijpende vanden bloede, thuijswaert, vande onschuldige wonden, die zij van zulcke bouven ontfanghen hadden, dwelc ooc een eerch onlijdelick stick was, commende uut zeer valsche

herten. Maer nu schenent al lammeren uutwendich: zij beghonden te ghane tot sommighe ghequetste, haer vra-ghende, waerom dat zij ghijnghen zelve in persooone ten meester ⁽¹⁾ wart, ende als die lieden zeijden, dat zijt deden om den meester niet te zeer te vermoeijen ende om dat hij te min ghelts van haer zoude heesschen, zoo spraken zij: *zijt te vreden ende zit thuus, haut u ghemack, ghij mocht eenighe quade lucht vaten ende steerven; men zal den meester betalen ende te vreden stellen zonder huren cost.* Maer of zij dit deden uut natuerlicker compassie ofte uut vreesen, indien der noch vele vande quetsen storven, dat haer stick noch te meer verleelicken zoude, dat latick een ander oor-deelen diets hem beter waent verstaen.

Ander, die als tijgher-dieren wreet waren, spraken: indien noch eenighe vande hare ghejusticiert werden, die burghers van Ghendt die mochten wel gruwen: zij zouden se alwaert bij nachte overvallen ende vermoorden. Dese hadden weerdich gheweest voor den rechter ghebracht, ende om zulcke uproerighe woorden den cop afghehauwen, als die de justicie wederstaen willen, ofte tvolck, diets gheen schult en hadden, verdreeghen ende vermoorden wilden. Ander spraken: die van Ghendt en hadden gheen herte, om dat hem niemant in dees foele, die zij bedreven, ter weere ghestelt en hadde, maer als dootschuldighe lieden om ootmoet ende gracie ghebeden hadden ende alle dijn-ghen pacientelic verdroughen. Maer dit was wel een son-derlinghe gracie Godts, die verlichte die herten van die van Ghendt, die nochtans zoo veronghelijct waren, dat ment slaven der Turcken niet veerghen en zoude, waer

(1) Meester chirurgijn of dokter.

wel dat te voren een questie tusschen de Walen ende Spaengiaerden gheresen was, zoo voorseijt es, om der fictaillie wille, zoo datter wel LXXX Spaengiaerts verslegghen bleven, zoo men zecht. Ende aldus es den hoop der ghuesen ghescheeden, die daer zoo langhe in Vrieslandt ghelegghen hadden, waer onder dat was (zoo de mare liep) grave Lodewijc van Nassau ende de heere van Hoochstraten.

Daer quam ooc de tijdiinghe, hoe dat mons^r Delamote hadde ghevanghen xvj mannen gheenaemt *boschhulen*, uut tbosch van IJepere, vanden volcke die den Westcant zoo zeer vexeerden ende zoo veel tijrannie ende overwils bedreven, ende hadtse ghelevert te Rijsssele in stricte vanghenesse. Men meende ooc de quaetdoenders in Coecamerbosch bestooct hebben, maer als die capiteijnen daer quamen, die daer toe gheoordineert waren, met haren assistenten, meenende ontrent dier plecken noch assistenten te vinden, die zij daer toe te voren bescreven hadden, zoo en vonden zij haer niet ghereet, zoo dat zij weder (zonder ijct te bedrijven) te rugghe trocken; waeromme die int voornoemde bosch haer hilden, daer mede haren spot hilden, slaende haer trommele ende doende haer veendel blaeyen, zoo dat elcken daer ontrent kennelic mocht wesen. Men zeijde : zij mochten onder haer hebben ontrent LXXX busschieters, maer qualic ghemonteert, als som maer sijncroers hebbende.

Up den xxiiij^{en} julij, tsanderdaechs naer Sente Maria-Magdalenen dach, vrindach wesende, was rontomme Ghendt voor justicie, in vele cleen steden ende durpen, veel bloets ghesturt, te weten wel tot xxiiij mannen, die alsdoe hier ij, daer j, daer drije of viere, gherecht werden metten zweerde, als te Caprijcke, Eecloo, Deijnse ende alzoo voort, ter causen dat zij haer te breet ghemaect hadden in de ghueserie. Ende tsHertoghenbossche wasser vijve onthalst om de zelve zake.

CAP. IX.

Van zeker oordonancie sConincx ons gheduchts heeren, te Ghendt ghepubliceert, ende in prente ghestelt, nopende den ghenen die onder hem hauden eenighe ghoeden toebehorende eenighe heeren, edellieden oft poorters, ghevanghen, gheëxecuteert oft ghebannen gheweest hebbende, danof de wete te doene an die vander financien ende ontfangher generael up zeker penen.

Up den voornoemden dach was ten bretecke tSchepenhuijse uutghelesen bij Roelandt Van Embijse, present den onderbaliu, zeker oordonancie sConincx ons gheduchts heeren, waer af tinhauden hier naer volcht :

Copie.

« Bij den Conijnck. »

« Onsen lieven ende ghetrauwen die president ende lieden van onsen Rade in Vlaenderen, saluut ende dilectie. »

« Alzoo wij, overmits de rebellien, sedicien, wederspannicheijt ende beroerten in onse landen van haerwaertsovere, onlancx ghebuert, hebben doen procederen jeghen de hoofden, authuers, medeplichtighe ende beschuldichde van dien, zulcx datter vele in ghevanghenesse ghestelt ende andere gheëxecuteert, ghebannen ende ghecondempneert zijn gheweest, met confiscacie ende verbuerte van alle hueren ghoeden tot onsen proffijte; ende want tonser kennessen ghecommen es, dat vele ende diveersche bij verscheeden middelen ende practijcken pooghen in de zelve confiscacien bedroch te doen ende voortskeeren, ja, om die ghantzelicken onvruchtbaer te maken, indien tzelfde hem

Zij keeren nu wederomme, dats ghoet om meercken,
 Verstaende haer onghelijck, vele zijnder bereet,
 Alzoo vele als Godt in zijn verholentheijt weet.

Duer onverstant, dolinghe ende ketterijen
 Comt dicwijls veel quaets, al schijnet ghoet :
 Veel spottens, veel gheckens, veel blasphemijen ;
 Want alzoo men den apostel hoort belijen,
 Dat zij niet en verstaen, blasphemeren zij onvroet,
 Als onredelicke beesten. Godt zij in ons behoet !
 Hierom naken ons plaghen ; want Godt ons loet :
 Hij heeft voor alle meinschen ghesturt zijn bloet.
 Dees verdoolde en hebbent niet eerstwaerf beroct ;
 Maer de ghiericheijt in de gheestelicke verstoct.

Elck mach nu wel water doen in zijnen wijn,
 Ende zijn hovekin wien, eert wert te late.
 Godts ooghen zien veel claerder dan cristaliijn,
 Duijstmael duerschijnigher dan tzonneschijn.
 Hij zal elcken jugieren naer reden ende mate.
 Dus gheen beter dijnghe dan caritate ;
 Want heeft deen ghebreck, dander heeftet oock.
 Die Godt zouct ende doolt tot zijnder onbate,
 En es niet alleene den duvel zwart als den roock ;
 Want zeker wij stijncken alle zeer naer tloock.

Willen wij alle melcanderen de blase breken,
 Ende elck de beste zijn, die niet veel en dooch ;
 Willen wij melcanderen de ooghen uutsteken,
 En met spijtighe woorden deen dander preken :
 Dat en es de burst niet die caritate zooch.
 Caritate es te edele ende veel te hooch
 Om zulex te doene an zoo edel creatueren,
 Als es de meinsche, die boven de inghelen vlooch.
 Och, christen herten, wilt u passien verdueren,
 Zoo zult ghij verblijden in de eeuwighe hueren.

CAP. XXX.

Dat den duuck Dalve zeer vergramt was up die Spaengiaerden, om die overdaet te Ghendt ghedaen; ende hoet uubarst, dat zij een conspiracie ghemaect hadden om die stadt te saccagieren; hoe datter noch twee ghehanghen waren, ende van die turtelmoedicheijt⁽¹⁾ der Spaengiaerden; ende hoe den zone vanden Duuck uut Ghendt vertrack; ende wat men zijde van die ghevanghen Spaengiaerden.

Men zecht voorwaer, dat den duuck Dalve ghehoort hebbende dese leelicke moort ende overdaet, daeromme zeer vergramt was, zoo dat hij zoude ghezeijt hebben, dat zij (te weten dees Spaensche soldaten) noijnt zoo veel eeren behaelt en hadden int wederstaen vande Turcken tot Malta ende eldere, als zij hier te Ghendt schanden ende ingurien behaelt hadden. Hij schaemdes hem zelve zeere, om dat hijse hier in dlandt ghebrocht hadde, als of hij thoof ware van roovers ende moorders, ende die met zulcke leelicke sticken hem ende des Coninx landen zouden in groot perijckel stellen; want die lieden zouden moghen zegghen: *wilt men ons alle doot smijten, berooven ende verbranden, alzo men te Ghendt heeft ghepoocht te doene, zoo dat men van openbare vijanden niet eerghers en mocht verwachten, zoo eijst beter, dat wij ons ter weere stellen ende ons zelven doot vechten; want ons en mach doch niet eerghers daer af commen.* Men zecht ooc, dat hij zoude overghescreven hebben, conde men de beschuldighe niet vinden, dat men uut elck veendel eenen uphanghen zoude, dwelc jammer hadde gheweest; want men donbeschuldighe hadde moghen pugnieren.

(1) Gramstorigheid.

Niet min de mare ghijnck onder dume, dat bij de sommige al *feet avisee* was, ende dat zij meenden die stadt bij dien middele berooft te hebben, ende veel lieden vermoort, ende huijsen verbrant, dwelc een zeer jammerlick dijnck gheweest hadde. Want men zecht, dat den man, die tot Pieter Van der Schaven thuus ghelegghen hadde, zeker stroo-wisschen bereet ghemaect hadde int zelve huus, om brant te stichten, waeromme hij wel te rechte ghequartiert was; ende dat die wachte, die up tnieu casteel was, raesde om uut te zijne, zeggghende: *ons medeghezellen zullen al rijcke werden vanden roof, ende wij en connen niet uut; wij moeten dat proffijt jeghen onsen danck deerven*. Hier ziet men in wat perijckel die van Ghendt ghestelt waren. Niet min daer warter noch alle daghe upgheraept ende ghevanghen, ende van buten ghevanghen inneghebrocht.

Ende up den xviii^{en} decembris, donderdach ende de octave zijnde vander voornoemder moort, slouch men ontrent den x hueren de trommelen, ende daer verghaerden sommige regimenten up den Coorenaert. Ende ontrent den xj hueren werden daer weder twee patienten, Spaengiaerts, vander Spaenscher justicie ghebrocht, daer haren baliu voren ghijnck met een curte baliusroede ende drij of vier Spaensche priesters daer mede, met langhe zwarte abijten, ende de voornoemde twee hanchmans. Ende, als de priesters een letteltijds die patienten anghesproken hadden, zoo ghijnck den hanchman van Ghendt met den eersten naer de ghalghe. Dat was een curt jonck ghezelle, pover int abijt, met een grau rocckin, pover ondercaussen, etc., de welcke teruijse ghecust hebbende, upgheleet wart, ende wart van beneden hem den *credo in Deum* ende *credo in Spiritum* met artikele van eenen priester voren ghezeijt, in spaensche, ende dedet hem naerzegghen, ende daer hij zweech vande banghicheijt

der doot, verwecte hem tzelve voort te zegghen, ende alzo wart hij ghehanghen up de zijde vander potente naest der Vischmaerct. Den anderen pacient stont daer ter zijden jeghenwoordich, maer zach nederwaert, ende en wilde up de justicie van zijn medeghezelle niet zien. Den desen, als den voorgaenden anghesproken zijnde, wart upgheleet vanden hanchman van Bruessele, die hem achter met een coorde leedde, ghelijc men een coe drijft, ende hij wart ooc, in der manieren voorscreven, bij zijn ghezelle, up de zelve zijde ghehanghen, waer mede den voornoemden hanchman moeijte hadde, ende moeste vander leere staende hem an de potente hauwen om met den voet up de handen te steken, mits dat den hanchman te curt was ende den pacient hem te neder hijnck; zoo dat hij met den hutsen ende schocken de potente zoo maecte lutsende, als dat deen hooft datter up lach up de zijde ten *Druijfsteen* waert, vanden pacient die tot Pieter Van der Schaven thuus ghelegghen hadde, van boven neder viel, ende ghaf eenen luijden clack up de strate, als oft een hauten schotel gheweest hadde; welck hooft daer bleef ligghende tot an den avont. Ende tvolck stont daer up en zach, ende om datter eenen Vlamijnck met zijnen voet dat een lettelkin ommekeerde, om dat men taensicht zien zoude, dwelck zijn tanden toochde als de mooren, zoo spracker eenen Spaengiaert, daer bij staende, dat volck vander stadt Lutheranen ende hoeren waren; want daer stonden III of IIII Spaengiaerts neffens melcanderen, waerom tvolck van daer verschoeijde, gheen crackeel begheerende; want de Spaengiaerts daeromme zeer turtelmoedich ende weeck van zinne waren, dat bleek ooc wel an sommigghe die de straten an den Coorenaert moesten bewaren, diens wachte dattet was, die, om dat zij gheen ander Spaengiaerts en mochten laten passeren om de justicie te zien doene, maer wel

die van Ghendt, die daeromme oock verbittert waren, ende spraken : *die Spaengiaerts en moghen de justicie niet zien, maer wel die ghoede christenen van Ghendt*, alzo met die van Ghendt spottende, als oft gheen ghoede christenen gheweest en hadden. Nochtans waren zij in veel deelen onghelijck beter dan zijlieden, ooc vande keercelicke devotien; want men zecht voorwaer, dat in de laetste monsteringhe sommighe soldaten waren bevonden met teerlinghen spelende in Sente Jans keercke, die hooft-keercke vander stadt, ende daer toe ghebuerdet (zoo men zecht) up den hooghen autaer. In dees voornoemde justicie was ooc lettcl volcx vander stadt, zoo lettcl dat mens nauwelic gheware en wart oft meercte, ende de zelve stonden van verde, als an Sente Nicolaus keerckof ende eldere, om hemlien gheen occasie van twiste te gheven; ende an de Donckersteghe en was nauwelic eenen meinsche van Ghendt, ende de maerct was bloot ende ijdel.

Daer naer, tsanderdaechs, tusschen den acht ende neghen hueren, es den voornoemden zone vanden duuck Dalve uut Ghendt, met alle zijnen staet, naer Andtweerden ghereden, een gracelic man, audt ontrent XL jaren, die men zecht, dat elcken ghoeet ghehoor gheeft, ende zeer sachtmoedich van zinne es. Hij hadde oock een ghoeet uutzien, ende den meester del campo dede hem uutgheleede ende reet up de slijcke zijde. Men zijde ooc, dat die ander ghevanghen Spaengiaerden uutghelaten waren, ende naer Zeelandt beschict om naer Spaengien te voeren, ende daer up de ghalleijen te bestellen om te roeijen; overzulcx warender te Ghendt daer toe ketenen ende boeijen ghesmeet. Daer wart ooc ghezeijt, datter wel XL Spaengiaerden noch ghevanghen zaten, van tveendcl dat de wachte ghehauden hadde in de Olijeslaghershuus, als de foele gheschiede, ende niet vele om te

beletten en deden; dat ooc haerlier capiteijn ende veendel ghevanghen zaten, ende zoude den capiteijn ghehanghen hebben, hadden schepenen vander Kuere ende die magistraet van Ghendt daer niet voren ghebeden; want up den xviii^{en} der maent december ghijnck mijn heere den hoochbaliu monsuer de Wacken ende monsuer Mosscheron, gran souverain de Flaendres, ende de gheheele wet vander Kuere, pencionarissen ende secretarissen over de Vischmaert ende Sente Pharahildenplaetse, ende alzo voort tot den zone vanden voornoemden Duuck, den i^{en} prior de Spaengie.

CAP. XXXI.

Van zeker amenden bij sommige brekers ghedaen ofte diet ghefavoriseert hadden; hoe die Spaengiaerts interdictie ghedaen wart int sGraven Casteel niet te ghane; hoe men sommigher lieden ghoeft te Ghendt inventarieerde; van twee fugittijven, die weder te Ghendt quamen; van een colacie up tvertrecken vande Gouvernante; ende van sommige propoosten anghaende der voorleden foele.

Up den xx^{en} decembris, zoo werden te Ghendt zes brekers uutghelaten ofte die daer af berucht waren, ende deden amende, en daer af wart een jonck man ende een vette vrouwe, ghe-naemt Magdalena, up eenen waghen voortSchepenhuis ghestelt ende ghebonden elck an een sperre, daer up elck een cleen ghalghe ghetemmert was, ende elck vier of vijf slaghen ghegheesselt up haer schauderen; doe spronghen zij aestelic af. Men wilde zegghen, datter daer af ghebannen waren, ende hadden wel xvj maenden de paciencie in de vanghenesse ghehadt. Den ghezelle badt ootmoedelic, dat ment hem niet en zoude willen verwijten, want ten was van gheen dieverie dat hij dat leet. Men zach

wel, als men haer schauweren ontblootte, dat zij binnen in schepenen camer ooc ghegheesselt hadden gheweest. Men zeijde oock, datter wel vier dieven uutghelaten ende amende anghedaen wart, zoo dat up dien dach de docke⁽¹⁾ van tien personen gheruumt wart, ende was alsdoe zaterdach alsser veel volcx van buten in der stadt was.

De Spaengiaerts (die zeer den meester ghemaect hadden) was van hare oversten scheerpelic ghelast niet binnen in sGraven Casteel te ghane, tzelfs deghone niet die daer de wachte hilden, maer al tvolck van Ghendt mochte daer ghaen zoot haer liefde, dwelck die moedighe Spaengiaerts ghenouch anne hadde, die te voren die raetsheeren, die daer passeerden, de bonetten vande hoofden ghesmeten hadden, ende wilden van hemlien gheëert zijn, die niet weerdich en waren haer cnapen te zijne, zoo voren ooc ghezeijt es.

Men inventarieerder noch sommigher lieden ghoet te Ghendt ende daer buten, als tghoet vande zonen van Lievin Henricx, in den *Graenaet Appel*, in de Langhemunte, ende tghoet vande weduwe van Joos Van der Cruijssen, welcx man plach ontfangher van den hoochbaliu te zijne. Men zeijde van haer, dat zij licht van zinne was ende plach haer qualic te regieren, een schoon vrouwe wesende ghaende alzo recht als een keersse. Zij hadde zeer de nieu predi-canten anghelanghen, ende was metten zone van Joos Braeije wech ghereijst, ende die ghestorven zijnde keerde weder te Ghendt, ende vant haer ghoet gheprepareert om te confisquieren.

Ontrent desen tijt waren wederom in de stadt ghecommen twee fugittijven, die metten anderen ghevlucht waren : als Franchoijs Hueriblocus, poortere, welcx dochter ghetraut

(1) Eigenlijk *kevie*; hier gevangenis.

hadde meester Pieter De Rijke, tprincipael hooft vande ghuesen te Ghendt. Men zeijde, dat hij zeker hauten ghegheven hadde totten uptemmeren vander ghuekeercke, ende eene vande voorbarichste vande ghuen was: anders een ghoet mannekin hertelic ende licht van gheeste. Den anderen was Lievin Brakelman, een machtich coopman van coorne, een jonck magher man, die men zeijde ontfangher gheweest thebben vanden ghelde, datter ghegheven wart thulpen tupmaken vander voornoemder ghuekeercke, welcke pennijnghe hij gheluest hadde in de handen van Jan Commelij, een veel machtigher coopman van coorne, een Wale, wonende te Ghendt in de Burchstrate; want men zeijde, dat schepenen zelve haer tot twee of drij stonden ghemoveert hadden, buten der stadt, jeghen den winter, eenen tempel te willen temmeren, vreesende andersins, dat zij eenighen tempel in der stadt zouden inghenomen ende ghebruuct hebben, daer veel meer quaets ende schade af zoude moghen comen hebben; want die vander nieuwer religie claecheden altijts, dat zij moesten haer predication ende diensten doen int opene vander lucht, ende was dicwils apparent in den winter daer niet te moghen ghedueren, hoewel zij langhen tijt int eerste vanden winter alzo schoon ghetempert weder hadden als men hadde moghen weinschen, ende niet caut, waeromme vele van hemlieden dat voor een benedictie Godts over haer achteden, willende daer uut infereren, dat haer dijnghen moeste ghoet ende van Godt wesen, anghezien dat haer den hemel scheen favoriserende.

Up den xxij^{en} decembris, maendach wesende, was gheinventarieert tghoet van meester Willem Rutsemeelis, procurer bij der Kuere, die ghevanghen zat, ende hadder wel xvj maenden lanck ghezeten.

Ende up den zelven dach wast te Ghendt colacie, ende daer wart upghedaen oft te kennen ghegheven, bij meester Joos Borluut deerste pencionaris vander Kuere, hoe dat mij vrouwe de Gouvernante, hertoghinne van Parma ende Plaeijsance, naer tvertrecken van onsen edelen Coninc naer Spaengien, alhier ghestelt was van zijnder Magesteijt, in zijn absentie, zijn plaetse te bewaren ende dees Nederlanden te regieren eenen tijt gheduerende, dat welcke zij ghedaen hebbende lovelic ende wel, zij wel ghemeent hadde te vertrecken, maer en vant daer toe den tijt niet bequame, mits den trouble, ter causen vander religie voorscreven, dan nu als den hertoghe van Halve hier in dlandt ghecommen was, daer toe zij consent hadde vanden Coninc haren broedere, die ter causen van dien eensdeels den voornoemden hertoghe van Halve in haer plaetse ghezonden hadde, tot anderstont dat hij zelve quame ende breeder in de zake oordineerde, dwelck met der gracen Godts, men hoopte dat gheschien zoude int uutcommen vanden jare; ende hier af waren twee brieven van haer Altese ghescreven ghelesen, in walsche, vanden Coninc die hij an haer ghescreven scheen te hebben, ooc in walsche. Die eerste twee waren van haer Altese an die heeren ende magistraet van Ghendt gheadresseert. Dese al ghelesen wesende, vraechde den voornoemden pentionaris den notablen, uuten name van schepenen, oft niet wel ghedaen en ware, dat men haer Edelheijt bedancte, ghesaemdelic met die vier leden slandts van Vlaenderen, als die ghedeputeerde van Ghendt, Brugghe, Ypre, tVrije, van haren ghoeden ende ghetrauwen lovelicken gouvernemente, ende of men haer niet en behoorde een gratueteijt van eenen schijnck bij te legghen tot haren oorlove ende adieu, om dat zij zoude moghen te beter rappoort doen an haren broeder den Coninc, van die van Ghendt, zoo zij belooft hadde. Men

hadde hier voortijts vrou Marie, ons Keijzers zustere, eenen schijnck ghedaen van XL duijsent ghuldenen in haer vertrecken, ende den hertoghe van Savojen eenen schijnck van xxx duijsent ghuldenen, die hier nochtans niet langhe tghouvernement en hadde; bij dien biddende de voornoemde notable hier up te willen adviseren, wat best hier inne ghedaen ware, ende dat zij haerlier andtwoorden te schepenen waerts zouden willen overbrijnghen. Denotable vertrocken zijnde ende hemlien beradende, elc collegie bijsondere, in de vertreckcamere, naer costume, zoo wasser daer die zeijden, dat men haer Edelheijt bedancken zoude van haer lovelic regiment ende haer presenteren xxv duijsent ghuldenen; sommighe zeijden van xxx duijsent ghuldenen, ende sommighe van xx duijsent; maer de meeste voeijsen vielen up xxx duijsent ghuldenen; hoe wel datter twee collegien waren die gheen somme en noumden, maer zettent in de discretie van schepenen, hoe wel dat ditte al tsamen maer eenen voijs van vieren en was; want dander drij leden des landts moesten oock advijseren, wat men haer schijncken zoude, ende de drij leden accorderende zouden duerdraghen. Aldus werden die notable naer costume bedanct, ende zijn vertrocken uut schepenen camere over beede zijden, zeer reverentelic, ende was doe ontrent den xij hueren vander noene.

De mare liep alsdoe onder tvolck, dat de soldaten, die te Ghendt laghen, vertrecken zouden, ende dat mer een deel naer Brugghe schicken zoude, alwaert ghefoeriert was, zoo men zeijde. Ende up den zelven dach, al den dach duere, hilden zij haer monsteringhe van twee maenden in Sente Janskeercke. Zij en hilden ooc som niet af van dinzetenen te quellen ende traveillieren, hadden ooc bij avonde eenen ghequetst ende eenen man verjaecht, die hem nauwelic

waer beerghen en wiste, ende eenen knecht ghecoort ende ghebonden onder hemlieden den joden ghelevert, niet jeghenstaende dat den hertoghe van Halve brieven ghezonden hadde an hare capiteijnen, indien zij noch eenighe rudesse te Ghendt bedreven, dat mer van elck veendel xij hanghen zoude, dat ware xix waerf xij; want als hij ghehoort hadde tvoorleden ramoel ende moort, creech de curtsen van beroert-heden. Daer waren noch veel lieden te Ghendt, die perijckel vander doot leden, ende sommighe vrouwen, die inschel-lich⁽¹⁾ ende zodt gheworden waren van verscrietheden. Daer starf ooc een aerm man in de Onderstrate, bij der Langhermunte, in den nacht vanden zondach den xxj^{en} der maent, van anxte dat hij die twee Spaengiaerts hadde zien vierendeelen ende in sticken cappen.

Den deken vanden Christenen hadde ooc ghezeijt, dat die Spaengiaerts, die te Doornicke laghen, daer groot overlust bedreven, ende was meest peerdevolck; want daer en dorst tsavonts naer den zes hueren nauwelic niemant up de straten ghaen. Daer wasser, zeijde hij, wel xij vermoort ende wel xl ghequetst. Ooc zeijde men, datter spaensch peerdevolck was ontrent Wichelen ende in tlandt van Aelst; maer waer zij behenden wilden, en wist men niet wel.

(1) Razend.

CAP. XXXII.

Van een voorghebodt te Ghendt; hoe den vrancschen Coninc tAndtweerden zant om ghelt; wat men zeijde van Condée, ende vander lige die onsen Coninc ghemaect hadde; hoe de priesters meshandelt waren in Westvlaenderen; van een groote overdaet ende beroerte te Doornicke bij de Spaengiaerts voortghestelt; ende vande redelicheijt der Duijtsche knechten.

Up den xxiii^{en} decembris, wesende Christavont 67, zoo was te Ghendt een voorghebodt uitgheleijt met trompetslaghe, als dat hem niemant en zou vervoorden te ghane ter Christmesse, zonder licht met hem te hebben; dat was eensdeels ghedaen om die wachte vanden Spaengiaerden gheen oorzake van beroerte te gheven. Ten anderen zoo was ontrent den avont die spaensche trommel gheslegghen, ende men telde de spaensche crijschknechten ghelt, ter causen vander voorleden monsterringhe, van twee maenden dienst die zij ghedaen hadden.

Up den xxviii^{en} decembris, sondach wesende, zach ic eenen brief van Andtweerden, ghescreven an den voorschepen van Ghendt, die doe tot Bruessel was, inhoudende onder andere, hoe den coninc van Vrancrijk aldaer ghezonden hadde eenen comijs, om up te lichten, waert moghelic, x of xij hondert duijsent ducaten, ende zoude daer voren zeker stellen met sommighe steden in Vrancrijk ende cooplieden, die daer voren verandtwoorden zouden die voornoemde somme ende upghelichte pennijnghe, met den freete van dien, ghetrauwelic te restituëren, maer zij en hebbens niet connen crijghen. Dit en was gheen apparentie, als dattet in

Vrancrijck al ghecist was ende den prince de Condée ghevanghen, zoo sommighe gheestelicke voorghaven, hoewel dattet waerachtich es, dat zijn huijsvrouw ende twee of drij van zijnen kinderen overlanck ghevanghen waren up dwater. Dit zoude zijn tweetste huijsvrouw zijn, ende vele vermoedden, dat hij desen krijch niet en voerde alleene oft zonder adresse van ander landen als Inghelandt, Schotlandt, Oostlandt, Denemaercken ende een partije van Duijtschlandt, te weten die Luthers ghezint zijn, oft vande confessie van Augsburch; want ten hadde hem anders niet moghelic gheweest, dat hij dus langhe zoude connen jeghen ghehauden hebben met volcke ende met ghelde. Men zecht: dander landen laten hem vechten ende zien, hoet verghaen zal, dijnckende, ghaet hij tondere, dat zij ooc om der religie wille anstaen zullen. Daerom zouden zij hem eijmelick hulpe doen; want hemlien es ghebriefft, dat den Paus, onsen Coninc, de hertoghe van Florencen, die hertoghe van Savoijen, dhertoghe van Beijeren, ja, de keijser van Duijtschlandt ende den coninc van Vrancrijcke met thuijs van Ghuijse ende meer andere een lige ghemaect hebben, als dat men al christenrijcke duere al eenderande munte van religie zoude doen onderhauden, waert moghelic; maer tschijnt quaet om doen; want al en eijst maer Westvlaenderen, tschijnt dat zij niet obediëren en willen; want tes voorware tijdiinghe ghecommen, als dat in de maenden november ende december lestleden, tot Steenweerck⁽¹⁾, ende in ander vleck en prochien in den Westcant, weder een quaet ghesmure⁽²⁾ verghaert was, die de priesters ende gheestelicke anvielen ende tijrannelick meshandelden, als

(1) Steenkerk?

(2) Schuim van volk.

die Optatus in Bohemen, snijdende hemlien de hooren, de nuesen, ja, de manlicheden af, hemlien niet ontziende de ghewijdde Godts te meshandelen, ende jeghen sConincx grammen wille haer zoo moetwillich te ontghane, zoo dattet jammerlic es om hooren. Maer men zecht, dat maer en zijn eenighe quaetwillighe ende bedect gheboufte, die zulcx haer bestaen te doene, desperaet volcxkin, die verjaecht zijn ende haer ghoeden ghenomen om der voorleden beroerte wille.

Men hoorde oock, hoe dat de Spaengiaerts, die te Doornicke in gharnisoene laghen, daer zeer den meester maecten, zoo dat zij gheheel de stadt in roere stelden, in december 1567, ghenouch up die manniere zoo zij te Ghendt ghedaen hadden. Ende es toeghecommen, als datter ghelogiert was een Spaengiaert tot een veerwer vander stadt, die hadde eenen knecht oft motsjaetse, de welcke hadde de vrouwe vanden huuse doen water halen, dwelc water liep an haren bijvanck, ende den man commende thuus, vraechde naer zijn wijf, daer hij maer onlancx mede ghehuwelict was, ende vernemende dat zij om water ghezonden was vanden motsjaetse, namt qualic ende ghaf den motsjaetse een hoorclijncke. Dat wart den Spaengiaert gheware, ende wilden verandtwoorden, zoo dat hij ende den man vanden huus werden vechtende, in zulcker wijs datter den Spaengiaert doot bleef. Terstont liep den motsjaetse buten den huuse, ende liep achter straten al roupende: *Spaengie, Spaengie*, zoo dat die Spaengiaerts van alle canten daerwaert quamen gheloopen, naer haer costume, met bloote rappieren ende ander gheweere, zouckende desen eenighen man ende veerwer, de welcke zijn huus vindende, hem zoo overvielen, dat hij, om hem te salveren, in de Schelde ghespronghen es, ende heeft hem verborghen onder de wielen van een watermuelen, alwaer zij hem ooc naer ghevolcht zijn;

ende hem niet connende vinden, deden de watermuelen upschurssen, ende doe zaghen zij des mans beenen onder de wielen. Daer hebben dees eerlicke moordeneers naer ghehauwen ende ghesteken van boven nedere, zoo dat hij hem anderwaerf moeste in de Schelde begheven, alwaer zij hem, als eenen dullen hondt, met vele wonden deerlic vermoort hebben, ende doot zijnde ende uuten water ghetrocken, ghaven hem noch ontellicke steken ende quetsen, naer zijn doot, als oft zij vanden duvel bezeten hadden gheweest, alzoo zij ooc in der waerheijt in haer zielen waren. Dat en was haer noch niet ghenouch, dat den aermen man daer ghecapt lach in pasteijvleesche, maer zij bestonden haer te loopen achter straten met haer bloote rappieren, hauwende ende keervende up elcken zonder onderscheet, zoo dat zij veel burghers vander stadt ghequetst hebben, die vander zake gheen schult en hadden, ende zij hebbender ooc sommige ter doot ghebrocht; want zij gheen gheweere en hadden noch gheen weere en boden. Noch en was haer tijrannie niet verzaet, maer zij wilden des verslegghen veerwershuus rooven ende pilgieren. Dat quam voor haer capiteijn, die sprack, dat zij zulcx af laten zouden; want daer was ghoet in huus, dat ander persoonen ende coopliden toebehoorde, dat hij te veerwen hadde. Eenighe willen zegghen, dat tzelve gheweert zijnde, zij noch dander ghoet vanden huijse ghepilgiert hebben, ende haddet naer haer moghen ghaen, zij zouden boven desen tvier in thuus ghesteken hebben.

Hier uut ziet men, hoe grimmich een nacie dat dit es, die gheen reden anmeerckende noch niet considerende of de hare in haer gheschil, dat zij nemen, onghelijck hebben of niet, maer niet anziende, vallen melcanderen bij, als onredelicke beesten ende tijgher-dieren, die niet in zulcker

menichte een meinsche overvallen en zouden; waer af de Duijschen edelder zijn ende redelicker in een let van haren lichame dan een xxv zulcke Spaengiaerts up eenen hoop ghesmeet, zoo zij (1) wel betoochden, als zij te Ghendt in garnisoene laghen, int jaer xv^e XL; want als zij eenighe questie jeghen de burghers oft jeghen melcanderen hadden, zoo ghijnghen zij int ghescheet, ofte zij lieten een jeghen een ghewerden of twee jeghen twee, ende en wilden eenen man niet overvallen. Dat meer was, was haer jeghenpartije ghevallen, zij lieten hem upstaen, ende en wilden hem, ghevallen zijnde, niet wonden. Ontviel ijemant zijn gheweere, zij verbeijden, tot dat hijt upgheheven hadde. Zij en zochten haer voordeel gheensins, maer deden elck rustich; en wilden ooc niemant steken, dwelc haer zweerden wel bewesen, die om te hauwen ghemaect zijn; ende wasser ijemant ghehauwen oft ghewont, oft hadde een handt verloren, (want met den ghewichte vande duijsche deghens, zoo vielen die aermen ende handen met eenen hau up tstrate, als hij trefte) zoo leedden zij melcanderen wel totten meester⁽²⁾, ende sloughen paeijs ende vrede in dhandt en ghijnghen eenen vriendt-dronck drijncken. Dat waren mannen, die te beminnen waren, ende al waren dit meest boeren ende wijnghaertsnijders uut Zwaven, zij toochden nochtans, dat zij herten van edel princen ende coninghen hadden, ja, als oft zij den coninck Pirrhus ghebroeders gheweest hadden.

Ziet, lieve, hoe onghelijck die nacen zijn, ende welc een ghoede mijne van volcke deen landt voet buten dandere. Nu, elck heeft daerbij ooc zijn ghebreken ende gracen: de Spangiaert es daerbij ghetrauwe, clouck ende wel zurghe-

(1) De Duitschers.

(2) Meester chirurgijn.

draghende, neerstich ende licht; den Duijsche edel ende redelic van herten, gheen volck bijsonder hatende, lichte te voeden, hebbende allesins een ghemoet dat eenen ruterma betaemt.

Nu, sommige verschoonen dit feijt te Doornicke gheschiet, zegghende dat die Spaengiaerts, die vander wachte waren, die ander tijrannighe jeghenvielen ende keerden; maer hoet es, zij hebben daer grooten overlast ghedaen.

CAP. XXXIII.

Hoe vele datter te Brugghe inghedaecht was; van een voorghebodt te Ghendt; wat neersticheijt dat schepenen deden om gheen beroerte meer in haer stadt te hebben; hoe de Gouvernante naer haer landt vertrack, ende hoe dheere van Mansfelt ooc thuijswaert reet; van nieumaren uut Vrancrijcke; hoe die van Douwaij zurghe droughen; van een justicie te Bruessele; van een processie generael; vander Spaengiaerden jonghelueringhen, ende haer cleen reverentie tot justicie.

Uutghaende december, zoo hadden de comijsen van Ghendt ende andere, wel twee maenden ende tijts meer, te Brugghe gheweest ende in den Westcant, om te onderzoucken de beschuldighe, die hanthavich in de voorleden beroerte ende ghueserie gheweest hadden; ende daer wasser te Brugghe, jeghen den nieudach anno LXVII, XXXV inghedaecht, daerder een deel af compareerden, ghelijct ooc te Ghendt deden, commende in beschuddenesse van haren ghoede om haerlier onschult te doene.

Up den nieuavont, den laetsten der maent december, wesende den xxxj^{en}, was met trompetslaghe verboden in

den nieunacht gheen nieuwaren te planten, noch te spelen, zijnghe ende danssen voor der lieden dueren, ooc niet verkeert te ghane up den nieudach, dertiendach, vercoren maendach ende ander ghelijcke daghen, dat men pleecht in masschers te ghane, bij schoonen daghe in menigherande manieren; dat men ooc up den dertienavont ende Sente Pharahildendach niet en zou vercoopen eenighe schimpighe presenten, up gheestelic of weerlick, up zeker penen daer toe dienende.

Item, alzoo up den Christiavont de hooftmannen van neeringhen ende vinderien met meer ander officien vernieut waren, zoo wart ic (verlaten zijnde van tstaapelheerschap, dat ic twee jaren bedient hadde) hooftman ghemaect van zeven neeringhen, als temmerlien, scheepmakers, zaghers, hautbrekers, waghennmakers, scrijnweerckers ende hautdraijers; ende zoo, wij hooftmannen, onsen heet deden up den nieuavont, voor schepenen, zoo was ons belast tvrindaechs oft tsaterdaechs daer naer de ghezwoornen over te brijnghe, om dieswille dat tsondaechs daer naer processie generael zoude zijn, dat was up den III^{en} januarius. Men bevant ooc, dat schepenen groote neersticheijt deden om catholijcque lieden te hebben, om hooftmannen ende ghezwoornen te zijne; ende up den derden januarius wart met trompetslaghe te kennen ghegheven, al Ghendt duere, vander voernoemder processie.

Up den zelven dach quam de tijdinghe, als dat mij vrouwe de Regente, ghezelnde van Octavius Farnesius, hertoghe van Parme ende Plaeijsance, vertrocken was naer haer landt; ende alzoo zij vertrack uut Bruessele, zoo wart haer uutgheleet ghedaen bij den heere van Mansvelt ende den duuck Dalve, redelic voorzien met crijschvolcke; want zij eenen grooten schat met haer voerde, een quantiteijt van

tonnen ghauts, die haer voor een gratueteijt van dese Nederlanden gheschoncken was; ende zoo zij eenen wech ter zijden af slouch om naer Loreijnen te reijsen, zoo nam Mansvelt oorlof an haerder Edelheijt ende ooc an den duuck Dalve, wel wetende waer hem zijnen schoen dwanck, want hij eijmelic verstandt met de ghuesche princen ghehadt hadde. Den duuck Dalve hadde hem gheerne wederom terugghe naer Bruessel ghehadt; maer hij en wilder niet an, hebbende liever in de rijseren te zijne dan in de ijseren te moghen gheraken. Dit en was den grave van Mansvelt niet, maer een van zijne broeders oft kinderen.

De mare quam vanden meester del campo, als dat in Vrancrijcke Condée ter hulpe ghecommen waren zeven standaerden Duijtsche peerderuijters, makende in ghetale *xxiiij^e* peerden; de welcke al versch ghecommen zijnde ende vermoeijt, in een durp in Vrancrijcke, zoo zouden zij terstont van een groote macht Franchoijsen, alzo men zecht, wel van *xl* duijsent ommerijnt gheworden zijn, ende eer zij haer wel gherusten conden ende ter weere ghestellen, zoo zouden zij daer altsamen verslegghen gheweest hebben, ende al de peerden de kelen afghesteken, zoo emmer de Spaengiaerts de mare deden ghaen. Maer andere verzuchtende, zijden wel anders, te weten: als dat de catholijcque verdruct waren ende zeer de nederlaghe hadden; maer claer bescheet en conde men niet gheweten; want quade maren en laten die heeren niet gheerne onder tghemeente commen. Maer tscheen wel, datter in Vrancrijck niet wel en stont, ende dat men tperijckel vreesde; want die van Douwaeij hadden gheboden in haer stadt, dat elcken huijsman zoude maken, dat hij bij hem hadde cooren om drij maenden bij te leven, ende die tghelt niet en hadden, dat zoude die stadt hemlieden leenen, tot dat zijt weder gheven zouden. Ooc

werden daer upghescreven ende ghenoteert alle de weerachtighe mannen vander stadt, jonck ende audt, omme oft van noode ware die stadt te helpen bescheermen jeghen de vijanden.

Ontrent dees tijt was tot Bruessel eenen Spaengiaert ghejusticiert, die men verraderije upteech, als dat hij verstandt met Condée hadde, ende desen pacient wart duerschoten staende hooghe up een stellaige, met een scroo voor de ooghen. Deerste schuete vlooch in zijn ooghe, dander in zijn herte ende creech alzoo menighe schuete met bussen, maer eenighe willen dat hem deerste schuete met eenen stalen boghe gheschoten wart. Sommighe zeijden: Condée en was jeghen den Coninc niet, maer was de questie om tgouvernement te hebben vanden Coninc, die maer xvij jaren audt en was; want thuijs van Ghuijse met sommighe cardinalen hilden hem onder haer protectie ende behilden tgouvernement. Ende Condée met zijn ghealleierde nobilisten, die in grooten ghetale waren, wilde zelve de naeste wesen, als naestbestaende van bloetsweghen, maer om dat hij suspect ghehauden was ende calvinisch ghezint, zoo hij hem wel laten meercken hadde, zoo en wilden zij hem tgouvernement niet laten, up dat tgheheele landt ende conijncrijcke niet ghecorrumpert en werde met de schadelicke secte der Sacramentisten oft Calvinisten, zoot meer dan reden ende behoorlic was.

Ghecommen wesende den iij^{en} januarius 1567, wesende Sente Pharahildendach ende zondach, was de voornoemde processie generael ende tHelich Sacrament te Ghendt zeer solemnelijck ommeghedregghen, met veel duijsent toortsen ende keerssen, zoo dattet een melodije om zien was. De verghaderinghe ende den dienst was Sente Jans. Daer zach men ontellicke vele ghequalifieerde mannen ghaen, als de

heeren vanden Rade, schepenen van beede de bancken ende alle ander officieren, die costumelic pleghen mede te ghane; maer die pompuesiteijt der Spaensche zotten ende soldaten was nu uutghemonstert, die in de processie daer te voren aldernaest den priesterlicken staet ghijnghen, zeer onbesustich zonder oorden, zoo dat die beste ende deghelicste vander stadt, als raetsheeren, schepenen ende andere moesten achter hemlieden ghaen ende haer cnapen wesen, dwelc een groote schande voor de soldaten was dat haer hooveerdije zulcx voortstelde. Men zachse nu ooc niet, terwijl up den Coorenaert de processie metten Helighen Sacramente passeerde, staen dobbelen ende tuijsschen, die daer de wachte hilden, zoo zij oock zeer mesjantelic ghedaen hadden in de voorleden processie, niet eens haer gheweerdighende omme te ziene naer tHelich Sacrament, maer zaghen liever naer haer teerlinghen ende dobbelspel. Dit zijn (zeijden veel lieden) die jente christenen, die ons willen commen bekeeren ende den wech wijsen, ende en es niet dan eenen hoop tuusschers, vrouwen schenders (want men zijde alsdoe, dat zij in de stede van Ghendt wel v^e dochters gheschonden ende van haer eere ghestelt hadden), ooc straetroovers, dieven, schelmen, tijrannen, moordeneers ende verraders, zoo zijt al emmertoes metten weercken betoocht hadden, binnen dat zij binnen dese Nederlanden ghecommen waren, zoo dat moghelic ware, dat eenen man van Ghendt beter ware dan een gheheel veendel van zulcke rappailgen; daer toe zijde men (dwelc ic niet en gheloove), datse den Paus gheabsolveert hadde van al tquaet, dat zij hier te lande doen zouden; want haer groote overdaden ende overlasten ghaven een oorzake om den volcke wonderlick van haer te doen spreken.

Up den xiiij dach ghijnghen die Spaensche soldaten ver-

momt, bedreven veel troengien (1), dansten up cleen bommekins, ende hadden een hauten zweert in dhandt als eenen brakemaer (2). Sommighe hadden steerten; ander reden te peerde als mooren ende joncvrouwen, ende ghaven oraingen ende zuucker. Men wilt ooc zegghen, datter daer was die ghijnghe met een belle ende met eenen lamteerne met een keersse, ende hadden een manniere van casule (3) ane, als oft zij ghespot hadden met tdraghen vanden H. Sacramente, dat welcke (zeijden die lieden) indient ijemant vander stadt voortghestelt hadde, zoude daerom te lijden ghehadt hebben; maer die vander stadt (zoo ghehoort es) en mochten niet ghaen in masschers.

Daer wart ooc ghezeijt, dat den meester del campo an schepenen ghezonden hadde een requeste, begheerende, dat men betalen zoude zijn specerie, die hij verdaen hadde, bedraghende ontrent xij ponden grooten, ende hadde xiiij daghen te voren vande stadt vercreghen zijn servijce te weten xiiij hammelakenen ende xiiij dosijnen servietten, die hij te voren ghehadt hadde van sommighe cloosters, als van Bauweloo ende andere, mits dat den abt van Bauweloo van eenen Spaengiaert ende een Bruchsche vrouwe, te Brugghe, ghewonnen ende gheboren was; ende ten hadde gheweest, dat schepenen hem hier inne ghelieft hadden, hij dreechde tot den voorschepens huuse te legghen ende laten theeren xxx of xl soldaten.

Die Spaengiaerts hadden ooc lettelt reverencie tot schepenen waerts, ende en mochten niet lijden, dat zij moesten buten der duere verwachten, tot dat schepenen paste om in

(1) Maakten veel grimassen.

(2) Korte breede degen.

(3) Kasuifel.

scepenen camer te commen, waer inne zij wel ghijnghen zonder haer rappieren af te legghen, ende vuijl schudden, die nauwelic eenen schoen an den voet en hadden, laghen wel metten aermen up tleterijn, in de presentie van heere ende wet. Zoo was de stadt ende die magistraet van dit vremt gheboufte vercleent, om dat zij (peijns ic) die vremde predicanten hier hadden laten predicken ende niet ghevanghen oft zelve uut haer hoocheijt belet, als emmer wel wetende dat jeghens sConincx wille was, ende dat zij macht ende commissie hadden, als van sConincx weghe ghestelt zijnde, haer stede ende rontomme die stadt totter Rijtgracht, daer af zuver ende vrij te hauden. Zij namen ooc die plaetsen ende zitsteden int schoonste vander keercken, ende lieten die beste poorters ende edellieden vander stadt daer bij zijden ghaen zitten, als te weten int ghestoelte in den choor, bijzonder Sente Jacobs, zoo men daghelicx zach.

DAT ZEVENSTE BOECK.

CAP. I.

Van sommighe tijrannighe ende ghruwelicke sticken bedreven van sommighe sectarissen int Westquartier van Vlaenderen an de persoonen van sommighe priesters, ende ooc an eenighe keercken, ende hoe dheere van Reesseghem ghecommen es tYpre, informatie hoorende up de voornoemde tijrannie.

In januario 1567, sprac men wonderlic ende verscrickelic van die rudessen ende tijrannische sticken, die sommighe ghuesen int Westquartier van Vlaenderen over eenighe gheestelicke bedreven hadden. Ende zoo, up den x^{en} der voornoemde maent, een man van Hasebrouck tot mijnen huijse ghelogiert was, zoo hebbe ic hem daer af neerstich ondervraecht: de welcke mij verclaerde waerachtich wesende, hoe dat tot Haukeercke (dwelck es een prochie, die ghelegghen es tusschen Hondtsote, Cassele en Steenvoorde, ende niet boven een mijle ende een alve van Hasebrouck voornoemt) een pastuer oft priester predicte naer costume, ende was redelicken wel gheleert ende een fraeij cloucmoedich man, hebbende tChristen gheloove zeer lief. Dese, om dat hij neerstich predicte jeghen de nieughezinde Sacramentisten en dierghelijcke, wart van hemlien zeer qualic ghemoghen, zoo dat zij hem bedectelic eenen brief anschicten, dat hij niet en conde gheweten van wie dat hij ghecommen was,

dan van zijn onbekende vijanden ende mesjonders. Den brief hield inne, dat hij hem zoude vermijden van zulcx meer jeghen de waerheijt te predicken (alzo zij haer nieu religie ende ketterie noumden), ofte dat neen, hij zoude wel weten, waer voren ende wat hem daer af commen zoude. Maer hij ghesteerct zijnde metten gheest Godts, als een apostolijck man, en heeft om haer dreeghen niet ghegheven, maer zijn bevolen schaepkins tbroot des levens ghetrouwelic ghebroken, alzo hij datte voor zijnen Heere verandtwoorden wilde, ende heeft in den predicstoel tzelve ooc den volcke te kennen ghegheven, hoe hij om zijnder predicatie wille verdreecht was. Maer eenighe leijden desen priester te laste, dat hij plach te predicken ende te roupen in den stoel, dat men al de ghuesen ende ketters teekenen zoude ende in grauwe rocx doen ghaen, haer ghoeet nemen, ja, ooc haer leven; dat mense in schueren sluten zoude ende tvier daer in steken, ende alzo met hoopen verbranden. Maer of hem zulcx zijn mesjonners naerghezeijt ende verziert hebben, en weet ic niet, mits dat men doe veel volcx vant, dat tgheestelicke qualic mochte ende gheerne haer verdriet ende nederlaghe ghezien hadde, zaeijende veel lueghenen ende quade maren achter hemlien, zoo ooc sommighe gheestelicke int wederdeel an de ghuesen gheloghen hebben: oock vint men wel gheestelicke personen, die al te partijelic ende tijrannelic met die aerme verdoolde, ja, vele hertelicke godtzouckende meinschen, willen gheleeft hebben, lettelt discretie te weercke stellende.

Aldus dan hoorende die vander nieuwer religie, dat hij niet af en hilt, maer haer manniere van doene zeer bestrafte ende voor een snoode ketterije schalt, zoo hebben zij daer inne noch meer verbittert gheworden, mits dat zij haer religie voor tnaecte Godts woort ende voor die alder uut-

ghelesenste hilden, ende zijn bij nachte in zijn huus ghebroken, ende hebben den ghoeden man leelic overghaen, zegghende : *ghij pape, bouve ende schellem, hoe blijft ghij volck verleedende ende u afghoderie ende phariseuschen deesem prekende!* met meer ander schampighe woorden, die zij hem ghaven, ende noch daer mede niet te vreden zijnde, hebben zij hem foortselic ghenomen ende anreest, ende hebben hem zijn een hoore met een breede flacke vleesch van zijnen hoofde ghesneden, zegghende : *haut datte daer voren ende wacht u voort, dat u niet eerghers en gheschie.* Desen priester aldus meshandelt zijnde, heeft zijn wonde, ten besten dat hij mochte, doen verbinden ende vermaken, ende zoo zaen als hij eenichsins mochte, heeft weder zijn beghonnen weerck als te voren vulvoert, prekende noch steercker ende vierigher jeghen de voornoemde ketterie ende boose leeringhen, dan te voren. Maer vreesende die wethauders ende prochianen aldaer, dat hij onvoorzien van dit tijrannich gheboufte mocht bespronghen zijn, zoo hebben hem de wethauders voornoemd angheschiet x of xij ghezellen, die hem bewaren ende ghadeslaen zouden, ende hem niet betrouwende bij nachte in zijn eijghen huus, es ghaen slapen up den turre vander keercken, die zeer steerck was. Tes ghebuert, alzoo hij up eenen morghenstont vanden turre ghecommen was in zijn huijs, aldaer zijn ghetijden lesende, datter ghecommen zijn int voornoemde durp wel xxxvj of xl mannen, wel voorzien met gheweere, waeraf ontrent deen heelft te peerde waren, dewelcke terstont ghevallen zijn up thuus van desen priester, ende hebben de wake, die hem bewaerde eensdeels verjaecht ende anderdeels ghevanghen ghenomen, als haer te steerck van volcke wesende, ende hebben den voornoemde priester wederom in zijn eijghen huus zeer straffelic overghaen, ende zeer tijrannelic ende

vele lieden van Ghendt vreesen hadden ende sommige vrouwen weenden, duer de schade die zij gheleden hadden. Men zeijde ooc, dat den duuck Dalve lust hadde die stadt van Ghendt te beziene, ende hadder gheschiet curts te comen met een deel peerdevolcx.

Up den vij^{en} augustij, zaterdach wesende, was een mes-raper, zijn mes spreedende an den Minnemeersch, an den cant vander riviere, ende mits dat de riviere afloopende was, duer dien dat de speijen ghetrocken waren, in de ghaten daer den Rooden Turre plach te stane, zoo zach hij ontrent den ouer vanden watere comen ghewintelt eenen meinsche, gheheel naect, waer naer hij terstont eenen pier-haek gheslegghen heeft, ende hem an dlandt ghetrocken, doende de wete daer af de heere, die anschau daer up ghenomen hebben, bevindende dattet een jonck schoon man was, zonder baert, met haer dat up den cam ghecurt was up thoof, wit van lijve, maer dat tdeerlicste van al was, ghebonden zijnde beede zijn handen up zijnen rugghe, ende ooc beede zijn voeten daer an, an dwelcke een groot walcoen⁽¹⁾ van eenen steen ghebonden was, twee waerfs omme beslegghen om dattet niet ontghaen oft afslippen en zoude. Desen pacient hadde ooc een leelicke wonde in de kele, zeer wijt ghapende oft openstaende, waer dueren zach, dat hem de kele duersteken was, als met eens slagghers mes, ende daer naer tmes uutbrijnghende, zeer tijrannelic den crop gheheel afghesneden. Desen aldus anschaut zijnde, zoo wart hij vande Cellebroers doen begraven up Sente Jacobs keerchhof, onder de linde, up tonghe-wijdde, ende daer naer wart hij weder upghegraven, tswoonsdaechs den xj^{en} augustij, ende anderwaerf anschaut;

(1) Falcoen, kanon.

want den baliu van Ghendt leijder groote listen naer, om te moghen weten oft vernemen, wie dees moort zoude moghen ghedaen hebben; want tscheen wel datter meer dan eene mede besich gheweest hadde, ende daer hadde om ghevanghen gheweest, maer was weder laten ghaen, Lievin Ghaeijaert, den weert in de *Zwane*, duer de Graupoorte, was een ledichghangher ende beroijt ghezelle, boordeel haudende. Men presumeerde, dat tfeijt niet verde van daer hij bevonden was, mochte ghebuert zijn, anghezien dat hij met zulck ghewichte niet verde ghedrijven en conde, oft ten hadde gheweest, dat hij van elder, van binnen of buten der stadt, ghedect wesende, te schepe ghebrocht hadde gheweest, ende bij nachte over 't boort gheworpen oft laten zijncken int water.

Item sdonderdaechs, den xii^{en} augustij, wesende Sente Claren dach, doe was naer de sacramentsmesse, tHelich Sacrament van Sente Jacobs, met de naerbeste sijborie, binnen rontsomme de keercke ghedreghen, met toortsen ende keerssen, ende alzo solemptelic int nieuwe ghemaecte (van aude ghebroken stoffe) Sacramentshuus aldereerst eerweerdelic ghestelt bij her Phelips De Dobbeleere, den visiteerder, diet anveerde uut den handen van her Jan Bane, deken vanden Christenen, diet ommeghedreghen hadde. De zelve keercke wart ooc veel schoonder gherepareert dan te voren, ende bijsonder den docxael, waer toe eenen ommeghanck ende zeker presentacien ghedaen waren vande ghoede lieden, die Godts tempel beminden.

Dander keercken vander stadt werden ooc redelicken schoone ende chierlic gherepareert, boven dat ijemant ghehoopt hadde; want niet jeghenstaende de groote oncosten ende lasten, die dinzetenen gheleden hadden vande Spaengiaerden, zij betoochden noch zeer mildelic ende hopelic haer

ende niet te doen en hadden; want tvolck daer als lammeren paeijsivel was, ende leden vele zeer groot onghelijck ende overlast, als curts tAndtweerden, daer sommighe Spaengiaerts een masscher deden, gheschiet es, ende ghebuerde tot eens ghoet mans huijs, daer zij wat woorden cregghen, zoo dat zij daer drij lieden vermoordden, eer zij uut den huuse schieden.

tAudenaerde zat eenen baliu en dranck, die ghoot wat wijns uut zijnen croes oft glas, dat viel up eenen Spaengiaert, onbewist, duer een veinster, waerom zij binnen quamen gheloopen met haer bloote rappieren ende duerstaken den voornoemden baliu, ende men wilt zegghen, datter noch ander ghequetst werden.

In dlandt van Aelst, noch den x^{en} ende xij^{en} januarius lxvij, laghen noch een deel Spaensche peerderuters. Dese deden daer zoo groot overlast, dat jammer was. Daer wasser dier xij of xx in haer huijsen hadden, teerdent al uppe, de peerden haten al de foeraige, deene lieter evene⁽¹⁾ wel van drij dachwanden, andere eenen angeloot⁽²⁾ sdaechs, ander werden zoo ghetraveilliert dat zij haer zelve de doot an weinschten.

Te Meere ghijnt al verloren, ende in de prochien daer outrent, als te Bambrugghe, Nuwerkeercken ende eldere; en men zijde, datter daer een soorte naer Lede vertrocken was; maer dat zij te Meere zulck overlast deden, was om dat die ghuesche predicanten daer ghepreect hadden ende veel schandaels ghedaen hadden, waer anne dheere van Meere (zoo men zijde), zeer dhandt ghehauden hadde ende de predicanten aldaer ontboden, maer sindert ziende de

(1) Haver.

(2) Engelsch gouden muntstuk.

cansse keeren, heeft water in zijnen wijn ghedaen ende met de processie zeer statelic gheghaen; maer zulcx en mocht hem niet helpen: hij hadde tzijnen huijse noene ende avont an zijn tafel xx Spaengiaerts, die hij al voor niet den cost moeste gheven, ende bovendien haren capiteijn tot Bruessel zenden neghen schellijngen grooten sdaechs. Zulck spel ghijncker omme, lieve beminde leser, dat icx niet up thonderste deel beschrijven en can.

Ende up den ix^{en} der maent januarus alzo den stedehauder vanden souverain van Hondtsote int Westquartier ghereijst was met een deel assistenten oft dienaers, om te vanghen sommighe uproerigghe ghuesen, alwaer zij eenighe gheghrepen hadden; maer den nacht overviel hemlieden, zoo dat zij met hare ghevanghenen niet weder in de stadt gheraken en conden, maer moesten logieren ende vernachten in een heerbeerghe. Dit vernemende ende bespiedende die ander quaetwillighe, hebben haer verghadert ende steerck ghemaect, ende zijn onvoorzienlic up de voornoemde officiers ghecommen ende hebbender tot zevens af doot gheslegghen, ende daer onder ooc eenen ghevanghenen van haer medeghezellen, die zij onbewist, mits de donckerheijt vanden nacht, dootsloughen, in de stede van eenen dienare oft assistent, ende een ander dienare schalckelic doende om zijn leven tontdraghen, sprack ende gheliet hem als eenen ghevanghenen, waer mede hij zijn leven ontdrouch ende onschappeerde. Vele van dese quaetdoenders ende ghuesen waren desperaet volcxkin, die niewers vrij en waren, verjaecht ende haer haer ghoeden gheconfisquiert wesende, ende creghen bij dien grooten aet up de gheestelicke, als willende zegghen, dat zij de cause van haerder qualicvaert waren, zoo zij vande nieu predicanten upgheroeijt waren; waren ooc vijandt van alle die haer resisteren wilden, maer

mits dat zij niet steerck ghenouch en waren, moesten haer exploten al meest bij nachte ofte met sprijncreijsen doen; daer viel ooc toeveel hoolic ghespu⁽¹⁾, die hoopten wat in den brant te rapen; want zij lettelt te verliesen hadden.

Up den x^{en} der voornoemder maent quam de mare te Ghendt, hoe datter een schermutsijnghe buten up dlandt gheweest hadde, deen zijde tZotteghem, dander te Ghaesbeque, de derde te Huijsse onder Audenaerde, de vierde te Heecke ende de vijfste te Duerle. Emmer den meesten voeijs viel up Duerle, hoewel dat men zijde, dat in die ander plaetsen oock al wat gheschiet was, als dat de landtlieden ziende tgroot overlast ende riguer, dat die Spaengiaerts over haer besichden, haer daer jeghen ter weere stelden; want zij zouden up den ix^{en} januarus, in de warande te Duerle, naer dwilt gheschoten hebben. Dat verboot hemlien den weijenare van aldaer, met meer andere, die dwilt te bewaren hadden, waeromme zij den weijeneere duerschoten hebben; daerom zouden haer die boeren ter weere ghestelt hebben ende sommighe Spaengiaerts met stocken gheladen, dat zij cruepel van daer ghijnghen, zoot bleeck bij eenen Spaengiaert te Ghendt in de Langhemunte ghelogiert, die zijn leden ooc wel ghevoelde. Hieromme maecten haer die Spaensche soldaten te Ghendt ghereet, te voet ende te peerde, maer meest te peerde, ende trocken met ghevierde bussen ende haer gheweere daerwaert, gheen reghaert nemende, naerhaer costume, weder haer volck onghelijck of ghelijck hadden ghehadt: wat duecht dat dese daer deden, dat mach elck wel presumeren, Godt betert! Ende up den x^{en} januarus, zondach wesende, was ghezeijt, hoe dat zij xiiiij landtslieden ghebonden ende ghecoort, ghebonden te

(1) Gespuis.

Ghendt inbrochten, waerinne twee mueleneers waren; de neghen waren up eenen waghen gheleijt, ende de restereden vijfve ghebonden an melcanderen te voete inghedreven als beesten. Men zeijde, dat dees ghevanghen lieden van Duerle ende van Heecke waren, ende datter daer onder waren die van gheen van beede die plaetsen en waren, maer als reijsende lieden daer van hemlien bevonden waren, in dheerbeerghe teerende. Hier uut ziet men hoe redelic ende discreet dat zij waren!

CAP. III.

Hoe die Spaengiaerden, die ter causen vander foele up den Coorenaert ghevanghen zaten, ontslegghen werden; ende hoe die peerden, die van Nederlandt ten dienste vanden Coninc ghecommen waren, vele storven; hoe onsen coninc Phelips vande catholijcque Franchoijsen ghepresen wart; ende van groote rumoeren van oorloghen, die men hoorde oft vreesde in Vrancrijck ende Duijtschlandt.

Ende alzoo dese aerme landtlieden ghevanghen waren, die lettelt oft niet mesdaen en hadden, alzoo waren die ghevanghen Spaengiaerden, ter cause vander foele up den Coorenaert, die vele mesdaen hadden, alle meest utghelaten vrij ende vranck. Dat was een zachte ghalleije, daer men dinsetenen van Ghendt thoof mede ghebonden hadde, ende waer toe men ketenen ghereet ghemaect hadde, zoo ghehoort es. Niet min niemant en es gheholpen met ijemants qualicvaert oft verdriet, dan dat men zach, dat de justicie over hemlien zeer zachte sneet ende zeer hert over andere, die jeghen haer ijet uutstaens hadden.

Item van Vrancrijck quam de mare, dat den prince van

Condée ghereculeert was tot in Loreijnen, ende datter een deel peerden ghestorven waren vande heere van Harenbeerghe, die daer van onsen coninc Phelips, zijnen broeder, den coninc van Vrancrijcke ghezonden waren, tzijnder hulpe ende bijstandicheijt; welcke qualicvaert der peerden bijquam, omdat zij drijnckende tcaude put of sisternewater, die in sommighe plaetsen diepe in deerde waren, ende bij dien dwater veel te cauder, daer duere vercaudden ende de doot creghen. Waeromme de Nederlandtsche ruterer, die men zeijde dat daer wel drij duijsent steerck te peerde waren, ende ooc die Fransche peerderuterer, die ooc groote schade in haer peerden gheleden hadden, dwater uut deden scheppen in een vat ende ghoten daer wijn inne, ende mijnghelden dat int water om tcaude water alzo te verwaermen, ende ghavent alzo haer peerden te drijncken. Ooc was daer de foeraige zoo diere ende quaet om krijghen, dat zij haer peerden met broode moesten voeden. Die Franchoijsen, die catholijck waren ende ghoet met haren Coninc, presen ende loofden wonderlicken zeere onsen coninc van Spaengien, coninck Phelips, weinschende om zijn eeuwighe welvaert ende lanck leven, zegghende, dat hij een zeer ghoet prince was, zijn landen niet belastende noch zijn onderzaten traveillierende, ende allesins een prince ghefautsoeneert, vul duechden ende virtuten, zoo hij ooc in der waerheijt es, ende hadden veel te meer jonste ende affectie tot zijnder Excellencie, anghezien dat hij de zustere van haren Coninc ghetraut hadde, ende hemlien hulpe ende assistencie dede, met volcke ende met ghelde, jeghen hare wederpartije, die dlandt zeer bedorven ende menich meinsche in verdriet brochten; want onsen Coninc hadde hemlien toeghezeijt naer zijn uuterste vermoghen, hulpe ende bijstandicheijt te doene, zulcx als van noode ware, en dat

zij noch ghoet noch ghelt sparen en zouden om haer coninc-rijcke in paeijse ende in ruste te brijnghen, ende de rebelle ende uproerigghe te wederstane ende bedwijnghen bij alle doenlicke middelen, die eerlic, duechdelic ende proffijtelic waren; waeromme hij bij hemlieden eenen hooghen lof verdiende, die hij wel weerdich was, duer de gracie Godts die hem regiert, die alle lof ende eere oorspronckelic moet toeghedregghen werden.

De soldaten te Ghendt zeijden, als datter in Vrancrijcke een groote guerre ende oorloghe voor handen was, ende dats die Duijtschen haer werden moeijende, zegghende dat Condée in Loreijnen ghereculeert was, ende dat bij hem ghecommen waren acht duijsent Allemans oft Duijtschen ende meer ander volck, ende over de zijde vanden Franschen coninc warender ghezonden oft ghecommen x duijsent Duijtschen, men meende vanden Keijser, die onsen Coninc bestaet als rechtzweer zijnde, ende een deel Spaengiaerts ende Nederlandtsche peerderuters, zeer fraeij ghemonteert. Maer men wilde zegghen, dat Duijtschlandt al in roere was ende een groot perijckel voor handen; want den duuck Dalve, boven dat hij den grave van Egmont ende van Hoorne beede ghevanghen hilt, zoo liet hij haerlier ghoedijnghen beschrijven om al te confisquieren, zoo hij ooc dede de ghoedijnghen van Bredenrode, Culenburch ende meer andere, ende zoo men tghoet bescreef vanden prince van Oraingien, ende men begheerde van zijn stadt Breda overghevijsinghe, zoo hebben zij ontboden, dat zij gheen last van haren heere en hadden zulcx te doene, want men zeijde, dat Orainge afquam ghesteerct met een macht van Duijtschen, om hem te commen verandtwoorden ghewapender handt. Vele meenden, dat qualic ghedaen was, dat de hertoghe van Alve, die van faculteijt minder was, zoo zij zeijden, dan sommige princen,

welcx ghoeden ende lijven hij aanghetast hadde, dat hij hem zulcx bestont te doene voor de comste vanden Coninc, ende dat hij dees landen in groot perijckel stelde; maer den ghemeenen man en weten noch en verstaen de zaken vande princen niet, ergo blent ende onwijs om daer af veel te willen spreken oft disputeren.

CAP. IV.

Van sommighe onghehoorde tijrannighe sticken over de priesters int Westquartier gheschiet; hoe Glaudekin Ghoetghebuer te Ghendt ghecommen ende ghevanghen es; ende van een scheerp mandament jeghen die voornoemde tijrannen ende diese heerbeerchden oft favoriseerden.

Up den xj^{en} ende xij^{en} januarus ghebuerde wederomme een rudesse in den Westcant, ontrent Belle, up de zijde vanden Walschen cant; want tgheboufte, roovers ende sectarissen hebben in de keercken gheloopen ten platten lande, vanghende de priesters ende costers daer zijse ghecrijghen conden, ende deden hemlieden zelve, met foortsen ende dreeghementen, tvier in der keerckenboucken ende ander ornamenten steken, verbranden ooc der priesters joncwijven thaer van haerlier hoofden, als oft vaudoijsen oft toveressen gheweest hadden, ende meer ander autraigen doende.

Up den xiiij^{en} der voornoemder maent, zeijde men, dat up den zelve dach ghezien was Glaudekin Ghoetghebuer, een quistcoolkin ende poorterkin van Ghendt, die hem zeer breed met de ghuesen ghemoijt hadde, zoo voren gheseijt es, ende zoude zien commen zijn ghereden te peerde, gheleerst ende ghespoort, up de Hoochpoort, ten huijse van Vincent Chris-

tiaens, scheppere, af beetende moghelic up zijn avontuere, als sommighe andere, welcke wedercomste van vele cranck confoort hadde; want zij werden anderwaerf ontboden bij den priveen raet vanden duuck Dalve ofte den Coninc, om rekenschap van hare feijten te gheven. Daer wasser ooc ghetaxeert, die maer sommighe zaken de ghuesen anghaende gheweten hadden, ende niet uutbrocht oft te kennen ghegheven, waeromme men haer te laste leijde, dat zij ooc van dien volcke waren.

Item tsanderdaechs, up den xiiij^{en} der maent januarus, was tvoornoemde Glaudekin Ghoetghebuer an mijnheere van Mocron⁽¹⁾, souverain van Vlaenderen, ende an mijnheere den onderbaliu tooghende zijn gheleet, gheteekent bij den secretaris tHove, Cortewille, dwelck, zoo sommighe presumeerden, niet steerck ghenouch en was, als niet behooric ghegheven. Dienvolghende zoo ghaven zij eijmelic last de dienaers van Ghendt hem te vanghen; ende up den xvj^{en} der zelve maent, hij ghebancketteert ende ghedroncken hebbende met de weduwe van Joos De Hert, wisseleere, daer hij noch bij gheconverseert hadde, zoo es hij met haer ghecommen int *Mortierkin* ende van daer in den *Bonten Hert*, ende sommighe vremde woorden ghezaeijt oft ghezeijt hebbende, wart daer ghevanghen ende int sausselet gheleet, sprekende zeer hooghelic, zegghende: hij zoude eer xxiiij hueren uutghelicht werden, ende cloppende up zijn burse, sprack: *dat es der papen ghelt*. Tsanderdaechs werden hem de boijen angheslegghen, ende daer was ghezonden naer Bruessele vander wet weghe, wat men met hem doen zoude. Ende curts naer dat hij ghevanghen was, zach men uut der zelve heerbeerghe ghaen de voornoemde vrouwepersoon

(1) F. De la Barre, heere van Mosschroen.

doende dan oft hij ghesproken hadde, om dat daer duere andere hadden moghen ontsticht werden. Hij was langhe naer tverwijzen in schepenen camere ofte in tvertreck, daer den hanchman zijn ghereeschap maecte; want men reet daer achtereen mede duere naer de Mude, alwaer hij buijten der poorte, neffens de ghalghe, zijn noenmael met die bitter pijn des viers vrouwen moeste.

Up den xviii^{en} ende xix^{en} augustij sprac men openbaerlic, dat den prince van Oraingien met zijn ghealleierde steerck te beene waren, ende zouden haer nedergheslegghen hebben bij Maestricht in een plaetse oft vleck *Carpe* ghe-naemt. De mare ghijnck onder de ghuesen, datter te Cuelen wel iiii^m wapenrocken ghemaect waren met haer teekenende leverreijen om zijn peerderuters. Ende om dit perijckel te resisteren, zoo dede den hertoghe van Alve bij hem verghaderen al meest zijn garnisoenen, die hij in diveersche steden hadde ligghende, ende overzulcx werden die Walen uut den lande van Walckeren ghelicht ende naer de vijanden upghevoert; want men zach haerlier vrouwen ende tros te Ghendt duerpasseren. Twas oock te Mechelen ghefoeriert ende elders; maer vernemende de ancomste der vijanden, zijn de knechten wederom van daer moeten trecken, waerom die van Mechelen ende ander steden zeer blijde waren, als dat zij vande travaillie vande crijsch-knechten ontslegghen waren. Daer was ooc te Walckeren ancommen een zeeschip met ontrent iiii^c Spaengiaerts en was ghecommen uut Spaengien, soberlic int abijt, om ooc hier in dlandt te brijnghen, ende men zeijde, datter noch meer commen zoude.

Sommighe die ghuesghezint waren : dat die Duijtschen, die in den voorleden slach verslegghen waren, al meest Bremers waren, van die stadt van Bremen of daer ontrent,

noemde heeren, advocaten, procuruers ende ander diveersche bijstanders, up den xv^{en} januarius xv^cLXVIJ, bij Augustijn Van Huerne, ondergreffier, waer af tinhauden hier naer volcht van woorde te woorde :

« Onsen lieven ende ghetrauwen die president ende lieden van onsen rade in Vlaenderen, saluut ende dilectie.

» Alzoo wij behoorlicken onderricht zijn vande groote insolencien, wreedheijt ende ghewelt, die eenighe sectarissen ende andere quaetdoenders, onder tdecxele vande nieuwe religie, ten platten lande, in diveersche ende verscheeden quartieren van onsen lande ende graefschepe van Vlaenderen, namelic int Westquartier, onlancx hebben durven voortstellen ende ghebruucken up de persoonen ende ghoeden vanden gheestelicke lieden, zonderlinghe vande ghoede ende catholijcke pastoren oft prochiepapen, ghaende dezelve quaetdoenders bij nachte ende bij rotten oft hoopen, de voorseijde ghoede pastoren oft prochiepapen plunderen ende haer hooren afsnijden ende ooc vermoorden, twelck den anderen ghantzlicken zoude intimideren ende vreesse anjaghen ende haer scapen ende prochianen doen verlaten ende abandoneren (ghelijck wij tot onsen grooten leetwesen verstaen eenighe alreede zulcx ghedaen hebben), de welcke mitsdien den wulfven overghelaten zouden wesen, ten ware daer inne van onsen wegghen promptelic met behoorlicke remedie voorzien werde.

» Soo eijst, dat willende zulcke afgrijselicke sticken, zoo vele als in ons es, verhoeden ende doen cessereren, ende den ghoeden pastoren oft prochiepapen ende andere priesters de vreesse ende vare van ghelijck ghewelt ende overlast weeren ende afnemen, up dat zij tot vulbrijnghen van haren last ende officie, vrijelicken moghen vaceren ende verstaen, sonderlinghe anmeerckende, dat de prochianen (daer af de pastuers

last van zielen hebben) reciprokelic schuldich zijn, dezelve pastoren jeghens alle inconvenienten, perijckelen ende ghe-
welt, die hem an lijf ofte an ghoede zouden moghen over-
commen ofte anghedaen werden, te behoeden, voorstaen
ende bescheermen, wij om dese ende andere redenen ons
daer toe beweghende, hebben bij advijse ende deliberacie
van onsen zeer lieven ende zeer beminden neve, ridder van
onser oorden, stadthauder, gouvernuer ende capiteijn gene-
rael van onse landen van haerwaertsovere, den hertoghe
van Alve, etc., metghaders van onsen lieven ende ghe-
trauwen die lieden van onsen raden van state ende secreten
neffens hem wesende, gheordineert ende bevolen, ordineren
ende bevelen wel eernstelicken bij desen, dat alle onse onder-
zaten ende inghezetene van onsen voorseijden lande ende
graefscepe van Vlaenderen ende elc van hem bijzondere,
zoo hem toebehoort, zulcx voorzien ende oordene stellen,
dat den voorseijden gheestelicken persoonen, pastoren,
prochiepapien oft andere priesters, gheen inconvenient,
overlast oft schade, an lijf noch an ghoede (de welcke wij
in ons behoet, salvegarde ende bescheermenesse ghenomen
hebben ende nemen bij desen) meer anghedaen en worde
oft overcomme; maer de zelve jeghen alle moordenaers,
roovers, quaetdoenders oft sectarissen, die hem eenich
quaet, overlast ofte schade an huer persoonen, ghoeden,
huijsghezin oft familie zouden willen doen, helpen bijstaen,
beschudden ende bescheermen, tzij mits stellende ende
vernieuwende behoorlicke wachte van nachte te nachte, in
de huijsen vande voorseijde pastoren oft ander gheestelicke
lieden oft daer ontrent, ter ghevouchlicker plaetsen, ende
dat van weerbaer ende catholijcque mannen oft bij andere
bequame ende practicable weggen, ende naer de gheleghe-
theijt ende diveersiteijt vander plaetsen, up arbitrale pene

ende correctie, indien zij haer debevoir daer inne niet en daden zoot behoort, ende voorts ghehauden te werden voor suspect, ende medeplichtich vande mesdaden ende insolencien voorscreven.

» Ende bovendien willen wij, dat die vander ghemeente, durpe oft plaetse, daer zulck quaet ghebuert zoude wesen, ghehauden zullen zijn hare pastoren ofte prochiepapen oft huer vrienden, hoirs ofte eerfghenamen, in den ghevalle de zelve vermoort oft ghedoot waren, te verghelden ende recompenseren vanden ghoeden, die alzoogheweldelick hem ghenomen oft berooft zouden wesen, ende daer vande schade, naer dien de zelve bij den officiers ende wethauders vander plaetsen daer zulcx ghebuert zoude zijn, sommierlic gheestimeert zal wesen, executabel zal zijn realicken ende bij feijte up de inghezetene vande voorseijde durpen oft plaetsen, niet jeghenstaende oppositie oft appellacie ghedaen oft te doene, noch ooc eenighe previlegien, vrijheden, costumen, poorterien oft ander exceptien ter contrarien, ende om de voorseijde mesdaden beter te beletten, hebben wij allen oft een ijeghelicken toeghelaten ende toelaten bij desen vrijelicken ende zonder eenich draghen, doot te slane de ghene die de zelve ghedaen zouden hebben ofte attenteren te doene, als openbare grassatuers ende straetschenders.

» Voorts meer, willen ende bevelen wij, dat de ghene die de voorseijde moordenaers oft grassatuers in haer huijsen ontfanghen, helpen ende assisteren zullen, terstont ghevanghen ende ter doot ghebracht ende gheexecuteert werden als de quaetdoenders zelve, ende dat hare huijsen gheheellicken gheruwijneert ende afghebroken zullen werden, ten exemple van anderen. En ten hende dat van onse jeghenwoordighe ordinancie ende ghebodt niemant ignorancie en zoude moghen pretenderen, zoo ontbieden ende bevelen

wij u wel ernstelicken, dat ghij de zelve terstont ende zonder vertreck doet uutroepen ende publiceren alomme binnen den steden ende plaetsen van onsen voorseijden lande ende graefschep van Vlaenderen, daer men ghewonelic es uutroupinghen ende publicacien te doene.

» Ende tot onderhaudenesse ende observacie van dien, procedeert ende doet procederen jeghens de overtreders ende ongheoorsame, bij executien vanden penen boven verclaert, zonder eenighe gracie, jonste, dissimulacie oft verdrach des te doene, met diesser ancleeft, gheven wij u ende allen onsen officieren ende wethauderen, mitghaders dien van onsen vassalen, vulcommen macht, auctoriteijt ende sonderlinch bevel; ontbieden ende bevelen voorts een ijeghelicken, dat zij u ende hem tzelve doen ernstelic verstaen ende obedieren. Want ons alzo ghelieft.

» Ghegheven in onser stadt van Bruessele onder onsen contrezeghel, hier up ghedruct, in placcate, den 12 januarius 1567. » Onder stont ghescreven : « bij den Coninc in zijnen rade, ende gheteekent Doverloepe. »

CAP. V.

Van een ghevecht te Ghendt in den Hoijaert, tusschen die Spaengiaerts ende sommighe vremdelinghen; hoe daer grooteschatten ghevonden waren in tnieu casteel te Ghendt, toebehoorende den grave van Egmont, ende waer duer de voornoemde Graven meer ende meer beschuldicht werden; ende hoe den meester del campo met Egmont sprake hadde.

Up den voornoemden xvj^{en} der maent januarius, wasser een leelic ghevecht tusschen twee of drij vremde personen, die te Ghendt in den Hoijaert te logijste ghecommen waren,

ende de Spaengiaerts in de heerbeerghe, tsavonts late, alwaer eenen vremden man deerlic vande Spaengiaerts doot ghesteken was ende met eenen rapier int hooft ghehauwen ende duerreden. De andere namen zij bovendien ghevanghen, ende leeddense tot den meester del campo, ende deden de mare ghaen, als dat zij onsen Coninc veracht hadden ende den prince van Orainge ghepresen; zouden ooc ghezeijt hebben, dat zij deerste Spaengiaerts, die zij te passe vinden zouden, vermoorden oft dootsteken zouden, dwelc al gheen veerwe en ghaf; maer die soldaten ghavent zoo uppe om haerlier schip schoon te maken.

Up den xvij^{en} januarus, zaterdach wesende, waren te Ghendt int nieu casteel vonden in een verloren camere ende aude mueraige, daer die soldaten haerlier water maecten ende daer men diveersche vuijlicheijt drouch, open ghebroken zijnde zeker secreet, diveersche costelicke keerckelicke juweelen ende ornamenten ende veel ghelts, ende onder andere eenen zelveren Sente Christoffels met tkindekin Jhesu up zijn schauderen, alzo groot als tleven; een fighuere van Sente Nicolaus, van fijnen ghaude, peerlen ende edel ghesteenten; ende was den tresoor ende schat vanden grave van Egmont, die daer ghevanghen zat. Dese schatten oft ornamenten zouden hem verstorven gheweest hebben vanden bisscop van Ludick, van zijnder moederlicker zijde, ende ooc wasser hem toeghecommen, zoo men zeijde, vanden bisscop van Utrecht, indien tgheestelic ghoeit succederen mach. Daer waren ooc veel juweelen ende schatten van zijn anders, ende ooc van zijnder huijsvrouwen baghen ende abijten, want daer waren ooc zeer costelicke abijten vonden van ghaut, zelve, fluweel, peerlen ende ghesteenten, duerstict ende verchiert. Zijn magnificentie wart daer inne wel betoocht ende oock in doervloedicheijt vanden ghelde,

datter vonden was, ende onder andere vrende costelicke ende coninclicke juweelen, twee zilveren croesen zoo hooghe verheven, dat een man rechte staende, ende de zelve croesen oft schalen beneden up tpavement staende, daer uut met die slechts te helden, drijncken mochte. Dese costelicheijt zoude besocht gheweest hebben duer toverscrijven vanden duuck Dalve, als daer bij informacie de kennesse af hebbende, welcke costelicheijt toeghezeghelt wart met den zeghel vanden Coninc, tot sConincx proffijte, ende al waren hier onder sommighe keerckelicke juweelen vonden, dat en was gheen wondere; want hij ende zijn anders hadden veel costelicke verchiercelen van hare capellen, etc. Maer diet int quade uitleijden, ende sonderlinghe die Spaensche soldaten, maecten daer duere de zaken vanden Grave veel zwaerdere; want hier af was diveersche sprake onder hemlieden. Eenighe zeijden, dat dees juweelen ende ornamenten vanden grave van Egmont, als een keercdief gherooft waren, diese aldaer verborghen hadde, dwelc leelic ghezeijt was. Ander spraken, datse eenighe ander heretijcsche heeren mochten gherooft hebben ende hem te bewaren ghegheven hebben. Ander zeijden, dat zoude moghen wesen, datse eenighe gheestelicke hem zouden te bewaren ghegheven hebben; maer dat en ghaf gheen veerwe, zeijden andere, anghezien dat nu gheen sonderlinghe vrees meer en was vande foele vande ghuesen, ende dat dlandt alomme vul gharnisoenen lach; dat ooc den duuck Dalve metten Spaengiaerden hier in dlandt emmertoes langhen tijt gheweest hadde, zoo dat mits dien, indient eenighe gheestelicke hem te bewaren ghegheven hadden, zij datte wederomme gheheescht ende ghehaelt zouden hebben, ghelijck den prelaet van Sente Pieters ende andere haer ghoet weder doen halen hadden. Ooc zoudet met rechten den

Grave zelve verclaert hebben, ende ghewesen wart verborghen ware, hadde hij niet suspect in dese zake gheweest. In somma de zaken vanden grave van Egmont stonden nu alzoo, dat de Spaensche soldaten expresselic zeijden, als dat den hertoghe van Alve ghescreven hadde an den Coninc in Spaengien de informatie, die ten laste van Egmont ende Hoorne ende andere ghehauden was, welcke informacie zeer ampel ende claer wart duer haerlier nederlaghe ende stricte vanghenesse, ende ooc duer de nederlaghe ende vanghenesse van ander ghemeen persoonen ende heeren van minder qualiteijt, de welcke hem te stauter beschuldichden om dat zij zaghen, dat zij zelve ghevanghen zijnde ende som ontboden oft inneghedaecht, int lijden ende perijckel van lijf ende ghoet te laten ghecommen waren, daer de voornoemde groote meesters cause af gheweest hadden, hemlien voetsel ghevende ende thooft in den wint haudende. Aldus bast de zake overal al uute, te meer, want zij te min vreesden te belasten Egmont ende ander groote personagien, omdat zij wel wisten, dat zij eensdeels ghevanghen ende anderdeels ghevlucht waren, als gheen cracht meer hebbende om haer over haer beclaghers te wreken, noch ooc haer vrienden uuten name van hemlieden; want des Conincx macht ghijnet al te boven, de welcke voor andtwoorde zoude uut Spaengien overghezonden hebben (ghezien hebbende alle de leelicke delicten, die tharen laste ghebleken waren), waeromme dat mense noch levende behilt ende niet en justicierde. Dit was de sprake onder de soldaten. Haer dochte ooc wel, dat zeer curts sentencie over hemlien sprijnghen zoude, en dat mense te Ghendt up de maerct onthoofden zoude, ende haer hoofden, als verraders, up staken stellen. Ende spraken andere, dat men Egmont als een verrader onthoofden, ende zijn hooft up eenen staeck stellen zoude, ende den grave van

Hoorne zoude men als een heretijck verbranden, zegghende, dat Egmont ende dander mesjantelic ghedaen hadden, ende bijsonder Egmont, die den Coninc al zijn zaken betraut hadde ende ghemaect een capiteijn van zijn peerderuters in Nederlandt, ooc veel ghelts hem ghezonden hadde, wel tot XL of L duijsent ducaten, voor eenen schijnck ende gratueteijt, rechts voor de comste vanden duuck Dalve, in recompense van zijnen ghetrauwen dienst, hoe wel hij van doe ter tijt al bedreghen ende belast was van mij vrouwe de hertoghinne van Parma, ghouvernante, etc., die nu vertroocken zijnde, den duuck Dalve tregiment in dees Nederlanden alleene ghelaten hadde, met wille ende consente vanden Coninc, zoot wel blijkt an tvoornoemde mandament ende oordonancie sConincx voorscreven, daer hij ooc ghenaeamt staet.

Eenen tijt hier te voren, hadde den meester del campo, (die dicwils jeghen Egmont plach te ghaen spelen metten teerlijck, daer Egmont meer gelucx mede hadde dan met zijn quade conspiracie, die hij voren ghenomen hadde) hem sommighe punten, die hij wel wiste tzijnen laste voren ghehauden hebben, up welcke punten ende articlen den voornoemden Egmont gheen clare absolute andtwoorde en conde gheven, als metter waerheijt int herte gheraect zijnde, zoo dat hij wart weenende ende tranen sturtende, zegghende dat hij hoopte, dat den Coninc, alle dijnck wel vernemende, ghoele justicie doen zoude, als of hij hadde willen zegghen, dat hij van sommighe zijn benijders tonrechte ofte te hert belast was, dwelck zonder twijfel compasselic ware eenen ghevanghen Prince alzo te bezwaren, indient waerachtich ware. De weemoedicheijt vanden Grave ende Prince, zulck een machtighe personaige, die als een Coninc in Vlaenderen gheacht, gheëert ende ghezien was, beweechde (zoo men zeijde) den meester del campo tot weemoedicheijt ende medelijden.

CAP. VI.

Van een groote droufheijt ende jammer onder die Ghandtoijſen duer vele, die inghedaecht werden; ende hoe een ontfangher van Egmont gheandtwoort wart; ende van een questie tuſſchen den baliu van Deijnſe ende meester Artus Boeſſens, ende hoe Boeſſens van zynen bedde ghehaelt wart; hoe den ſouverain van Vilvoorde te Ghendt ghecommen es, ende Glaudekin Ghoetghebuer met hem ghevoert heeft, welck Glaudekin t'Overmeere ontloopen es.

Up den xix^{en} der maent januaris, Sente Germeins dach ende Sente Sebastiaens avont wesende, anno 1567, was zeer groote droufheijt ende zwaericheijt te Ghendt, ende noch veel meerder wast curts gheschepen te wesen buten Ghendt in diveersche quartieren; want daer werden ten betreкке vanden schepenhuijse uutgheroupen ende inneghedaecht vele diveersche mannen, inwonende poorters vander stadt, die ghevlucht waren, te compareren up diveersche daghen, tot Bruessele bij den duuck Dalve, om te anhooren alzulcken heesch als men haer voren hauden zoude, om hare diffencien daer up te doene, zoo zij best mochten, ende dese inghedaechde zouden gheweest hebben tot den ghetale, met de voornoemde eerste inghedaechde, van hondert ende xl; ander zegghen van eenen min. De daghen van comparicien te Bruessel waren ghedeelt in drijen, als den iij^{en}, den vj^{en} ende den x^{en} der toecommender maent van februaris, ende waren vele, herde fijne, rijcke ende deghelicke mannen, dwelc een compasselic dijnghen was om hooren ende quaet verdient, dat zoo menich eerlic man ende vrouwe daeromme

zoo jammerlic trueren moesten, dat eenen steen hadde moghen deeren, ende werden haer ghoeden upghescreven, ende in grooten perijckel ghestelt van alle haer ghoeden te verliesen ende haer lijven, indien zij ghecreghen werden. Hier mach elck wel dijncken, wat dattet es (sonderlinghe voor weeldighe lieden ende die gheen anthieringhe en conden) te moeten ghaen dolen met wijf ende kinderen, aerme ende ghoedeloos, in vremde landen ofte haer huijsghезinnen aerme ende bijstier te verlaten in den cauden bijtenden winter; want tvroes alsdoe herde stijf ende waeijde zeer caut uuten oosten ende noorden.

Daer hadde ooc gheweest eene vanden specialen ontfangers vanden grave van Egmont, an Salinus, den capiteijn vanden nieuwen casteele, an hem begheerende zijnen meester te moghen spreken, alwaert ter presentie van andere, dwelck hem niet ghebueren en mochte; maer als hem ghevraecht wart, of hij hem met zulcker condicie spreken wilde, dat hij zoude moeten andtwoorde gheven up alle de artielen, die men hem voren legghen ende vraghen zoude, zoo wart hij verbaest ende keerde beschaemt wederomme. Hem en was ooc zoo vele niet toeghelaten, dat hij mocht sommich ghelt vande pachten, renten ende incommen vanden Grave zijnen meester innen oft lichten, up zekere, maer zijn handt was hem gheheel ghesloten ende verboden hem te vervoorderen eenighen ontfanck meer te nemen, alzoot ooc alle zijn ander ontfangers ende dienaers verboden was. Dat was voorwaer een quaet ende zorghelic teeken voor den ghevanghen Grave. Niet min den baliu van Zotteghem, Pieter Van Droesbeque (daer Egmont een schoon casteel heeft, metghaders de prochie ende noch viij prochien daer onder) hadde mij ghezeijt, als dat men daer noch recht ende wet dede in zijnen name, maer hadden alle

zijn officiers moeten haren eedt doen den Coninc van Spaengien.

Item up den nacht vanden xx^{en} januarius, wesende Ste Sebastiaensdach ende dicendach, zoo was meester Artus Boessens (die men hiet capiteijn Boessens, een vande vier capiteijnen van Ghendt gheweest hebbende, als de zaken nog zeer trouble stonden) ghevanghen ende van zijnen bedde ghehaelt. Eenighe zeijden, dat Glaudekin Ghoetghebuer hem belast hadde, die ooc ghevanghen was, zoo voorseijt es. Ander zeijden, dat zijn vanghen aldus bij ghecommen was, te weten dat hij te Hove soluciteerde ende requesten presenteerde omme te ghecrijghen tbaljuschap van Deijnse, daer hij om in pijcke⁽¹⁾ quam jeghen den baliu van Deijnse alsdoe jeghenwoordich tofficie bedienende, ende ghenaeamt zijnde Van de Gheendts, eensdeels om dat hij hem zocht aftesteken, ende anderdeels om dat hij hem gheïnponeert hadde, zegghende oft scrijvende, dat hij een ghue oft heretijck was; waer up den vornoemden baliu in andtwoorden zoude ghegheven hebben, dat hij zulcx niet en was als hij hem anghezeijt hadde, maer dat hij wel mochte up hem zelven zien, die zelve een gheveinst oft bedect ghue was, zoo hem ooc de patienten vander ghalghen naer gheroupen hadden ende anghezeijt, ende dat hij zoude gheseijt hebben, in den tijt als men beghonde te breken : *bewaert mij dit Tempelhuus wel, dat de siegen niet ghebroken en werden, tzal wel te passe comen om een walsche keercke te zijne*; dat was om die walsche ghuesen te verghaderen, predicken ende haer keercken diensten te doene. Maer hier in en conde men hem niet

(1) Twist.

begrijpen, anghezien dat hij mocht alzoo gheveinsdelic int favuer vande ghuesen ghesproken hebben, om dat zij die siegen ende ander dijnghe ongheschonden zouden laten.

Den souverain van Vilvoorde was ooc te Ghendt ghecommen, ende ghelogiert in den *Ghauden Leeu* te Putte, moghelic om te vernemen an Glaudekin Ghoetghebuer sommighe zaken vande kinderen van Batenburch oft om ander secreten van hem te ondervraghen. Ende tsanderdaechs, up Sente Vincents avont, was te Ghendt onder de wethauders veel te doene; want schepenen waren al vouchsteerck verghaert, ende hadden vele te consulteren ende raetslaghen. Ende up den voornoemden Sente Vincents avont, voerde den provoost van Vilvoorde tvornoemde Glaudekin mede up eenen waghene naer Bruessele, ende alzoo naer Vilvoorde, wel verzelschapt met peerderuters, die hem bewaerden; want hij hadde hem laten ontvlieghen, dat hij veel secreten vande ghuesen wiste, ende datter niet een consistorie en was oft hij en wasser onder oft inne gheweest, ooc in haren bijsonderen raet; zoude ooc ghezeijt hebben, dat hij eenen pape helpen verbranden hadde ende dat zijn burse ghezwoollen was vander papen ghelt, ende als hij was ghecommen Sente Jans, int lof, daer hem ghezeijt was, hoe hij hem ghetrooste daer te commen, zoo andt-woorde hij : *hij wilde de papen voor de ooghen ghaen, dat zij hem vrij aenzien zouden, als die noch haerlier hooft ende meester werden zoude*. Hij hadde ooc een breget met brieven⁽¹⁾, die men zeijde, vele in te hauden van sommighe groote meesters ende ghuesen, ende zeijde, dat hij last hadde hier knechten up te nemen. Zulcken ijdelen lichtvoerighen clap slouch hij uute.

(1) Broek, waarin brieven staken.

Aldus dan, dit jonck welsprekende lueghenachtich boufkin ghevoert zijnde tot Overmeere, zoo heeft den provoost daer gherust ende willen overnachten, ende mits dat daer qualic logijst was, hebben zij haer in drij huijsen oft heerbeerghen bedeeft, ende daer esser zesse gheghaen met desen Ghoetghebuer in een huus, zijns waernemende, de welcke tot zijn bewaerders sprack, waerom dat zij hem, een edelman zijnde, zoo schandelic ghebonden bij haer an de tafel lieten zitten ende dat hier gheen perijckel en was van ontvluchten, dat hij oock paspoort hadde ende meende wel bij den Duuck zijn excuse te doene; vraechde ooc de weerdinne oft zij gheenen wijn en hadde, den welcken hij de ghezellen, die hem te bewaren hadden, te voren gheven wilde. Ende, als den wijn up de tafel quam, ende ziende dat haren ghevanghen, om dat zijn handen ghebonden waren, niet wel eten oft drijncken en mochte (die hem wat zochte in zijn zwaericheijt te vermaken, zoo hij zeijde), zoo hebben zij die banden van zijn handen ontlast, zoo dat hij nu gheheel liber ende vrij an de tafel als een ander zat en adt ende dranck, ende bracht daer toe, dat zijn wachters den wijn zoo wel innamen, dat de viere van dien haer neder velden ende ghijnghen ligghen slapen; die ander twee zaten als droncken meinschen en knickbolden an de tafel. Dit meerckende tvoornoemde Ghoetghebuerkin nam dat neerstelic waer, ontdede ende schoof sachtelic een veinstere, ende es daer uutghespronghen, ende, want hij zeer licht was, heeft hem terstont als eenen wint wech ghemaect, ende commende an tveer tot Uutbeerghen, sprack tot den veerman : *rasch, stelt mij over. Ic hebbe daer eenen Spaengiaert doot ghesteken. Die ander Spaengiaerts zoucken mij. Waer zij mij ancommen zij zullen mij vermoorden*, ende ghaf hem vijf stuvers om overghestelt te zijne. Ooc badt hij den voornoemden veerman, dat hij hem

eenen wilden wech naer dlandt van Aelst wijsen wilde, dwelc hij ghedaen heeft, ende alzoo es desen hase onschappeert. De wachters haren ghevanghenen ghemessende, zijn zeer verbaest gheweest, ende men zecht, datter sommighe te peerde ghezeten zijn ende ooc wech ghereden, onder welcke dat was den secretaris; want zij vreesden haer leven daerom te moghen laten, wanneer zij in handen ghecommen waren; want haer was van haren provoost up tlijf bevolen desen ghevanghenen wel te bewaren. Ander meenen, dattet feet avise⁽¹⁾ was, ende dat zij van hem met ghelde ghecorrumpeert ofte andersins daer toe vertweefelt waren; want ten ghaf, zegghen zij, gheen veerwe, dat zij alle zesse alzoo zouden gheslapen hebben, dat zij haren ghevanghenen niet en zouden zien clemmen hebben duer de veinstere; maer watter waer af es, dat es waerachtich, dat hij ontcommen es.

CAP. VII.

Van een loghenachtighe valsche upghevijsinghe vande Spaengiaerden te Ghendt voortghestelt; van zeker straetschenders ende bouven, die tHuesdene ende tAssenede veel quaets bedreven; van een groote snee, ende wat quaet dat daer uut quam; ende hoe tclooster ende abdie van Middelburch in Zeelandt verbrande, ende die keercke te Dordrecht.

Maer dat de Spaensche soldaten wilden zegghen, dat hij dlandtvolck ontrent Ghendt zoude ghecorrumpeert hebben, es een fabel, ghelijck als dat zij up eenen maerctdach, alsser veel volcx van buten in de stadt es, zouden de Spaengiaerts anreest hebben, haer spijsen ende gheweere, dat de wachten stont, ghenomen hebben, in drij steden, als in de wachte in

(1) Gemaakt spel.

taude casteel, an Sente Pharahilden plaetse ghenamt
tsGraven Casteel, ende up den Coorenaert de wachte in de
Olijeslaghershuus, ende up den Vrindachmaerct in de
Meersseniershuus, dwelc gheen apparentie met allen en
ghaf; ende alzoo ic gheloove niet eenen man van buten daer
af en wiste; want hoe zoude datte connen toegheghaen
hebben? Alwaert dat hij hemlien zulcx inghegheven hadde,
al hadde den eenen van dien zinne gheweest, den anderen
zoutse verraden ende uutghebrocht hebben. Wat zoude ooc
de aerme boeren daer an ghelegghen hebben, haer leven alzoo
in duijsent perijckelen te stellen, die doch gheen meshandt
vande Spaengiaerts en hadden? Want zij niet buten te velde,
maer in de stadt van Ghendt laghen, ende daer zij met haer
ware te brijnghen, boter, eijeren, cooren, melck, beesten,
fruit, etc., groot ghewin ende proffijt an deden, mits de
menichte des vremden volcx, zoo dat de stadt meer behoufde
dan zij te voren ghedaen hadde, als zij daer niet en laghen, zoo
elc wel considereren can. Maer tes ghoeit te ghevoelen, dat
zulck upgheven quam uut een nijdich ende ghierich herte,
om eenighe oorzake te vinden om die van Ghendt te moghen
rooven, daer zij som zeer toe gheneghen waren, zoo men in
de voorleden foele up den Coorenaert wel ghewaer gheworden
hadde. Niet min daer waren ooc vele ghoeide mannen onder
hemlieden, alzoo ghoeit gheschiet ende hertelic als mense
weinschen mochte; van dese en willen wij dit niet verstaen
hebben dan van een deel quaetwillighe.

Daer wart ooc ghezeijt, dat men vander overheijt weghe
upnemen zoude hier in Vlaenderen een deel duijsent mannen,
om te zenden ende te avontueren jeghen de rebellighe Fran-
choijsen ende Duijschen, ende de Spaengiaerden zoude
men hier laten ligghen, up der lieden halsen ghoeide daghen
hebbende ende haer zelve mestende.

Up den xxiiij^{en} januarius, vrindach wesende, was zeker gheboufte in de prochie van Huesden bij Ghendt, alwaer zij eenen man ghe-naemt Macharius Schepens groot torment anghedaen hebben, met viere ende andersins; ende zijn wijf ghe-naemt Smeijs hebben zij metten achtersten bloot ghestelt up eenen stoel, die zij den bodem inghesmeten hadden, ende stoocten vier daer onder, quelden voort haer huepen met heete tanghen, om te weten waer haerlier gheldecken was, ende namen al dat zij krijghen conden.

Dese oft andere hadden ooc gheweest tot Assenede an de zee, alwaer zij in een landtmans huus quamen tsavonts ten vj hueren, de welcke zijn tienster steerck binnen huijse was, ende ghaven haer uute dat zij souverains dienaers waren, bonden den man de handen up den rugghe ende die ander huijsghenooten van ghelijcken, ende doe ghijnghen zij thuus berooven van boven tot beneden, ende men zecht, dat zij int zelve huus noch anderwaerf ghecommen zijn bij schoonen daghe.

Up den xxv^{en} januarius wast zeer ghesneeut, wel eenen voet dicke ende meer, en mits dat sondach was wierp men zeer met sneeballen, ende sonderlinghe die Spaensche soldaten ende motsjaetsen, die vele ghemeen lieden ende knechten van Ghendt niet en mijdden, maer worpense daert te passe quam ende ooc ander personen. Want int Zaeijsteechskin bij tSchepenhuis, dwelc men nu heet tSchepenhuisstraetkin, lach een man, een meersenieer ende procuruer bij Vinderen, in zijn veinster, ghe-naemt (sic), ende wart met eenen stijf ghewronghenen sneebal zoo hert gheworpen int slach van zijnen hoofde, dat hij daer af nederzanck ende doot bleef. Een ander man vander stadt commende gheghaen up den Zantbeerch, wart ooc van eenen met eenen sneebal gheworpen, de welcke daer in vergramt

zijnde track zijnen snijer uut ende plantten den Spaengiaert in zijnen rughhe. Aldus en quammer niet veel vruechden van zulck spel.

Up den zelven dach sneeudet wederom zeere, ende dat zeer onnatuerlic was, de lucht onstack zoo in Zeelandt (ja, eijst dat ment ghelooven mach), dat den blixem slouch al boven in den appel vanden turre vanden clooster ende abdie tot Middelburch (dwelck een schoone ende costelicke abdie es), ende es zoo tvier nederwaert gheloopen, ende heeft den gheheelen turre ende keercke verbrant, ende daer mede, onder veel costelicke juweelen, een uutmemente constighe ende costelicke tafele gheschildert bij meester Jan Van Mabuese, die zoo groot was dat zij dobbel dueren hadde, ende als men die open dede, zoo moest men die met sgraghen onderstellen, want die ijseren leden en hadden tghewichte niet moghen verdraghen, ja, indien dees tafele gheen schade en leet in den tijt vander brekijnghe, zoo wij int tweede bouck int xv^e capittel vermaent hebben.

Dese vremde gheschiedenesse ghaf de ghuesen een oorzake om wederom te cauten ende haer tanden te stoken, zegghen: *ziet hoe Godt ooc zienlic tgheestelicke plaecht ende toocht dat haer dijnghen Godt niet en behaecht.* Daer jeghen zijden de catolijcque ende den duuck Dalve, dattet niet zonder groote presumptie en was van ghedaen te zijne van eenighe ghuesen, die daer puppen zouden moghen gheleijt hebben; want twas gheheel contrarie der natuere, alsdan int hertste vanden winter ende zoo groote snee, vier uuter lucht te vallen ende te moghen voncken, ende te meer om dat up den zelven tijt verbrande eenen turre ende keercke te Dorderecht, in Hollandt, bij den welcken menich vremdelic daer af sprack, om dat jueste de keercken ende cloosters gheraect waren metten brant ende gheen ander huijsen oft logijsten.

Up den voornoemden dach, quam de tijdinghe te Ghendt, dat de quaetdoenders ende moordenaers in den Westkant, die de priesters ende costers zoo tijrannelick anvielen, waren meest vremdelijnghe uut Inghelandt, de welcke daer ghezonden waren om zulck exploit te doene, ja, om alle priesters ende religiuesen, ende daer naer alle catolijcque ende die contrarie haers gheloofs waren, in Vlaenderen, te vernielen ende uut te roeijen, haddet haer moghelic gheweest, van die valsche ministers ende ketters bouwen toeghestoot, die wat meer dan over een jaer tijts, in Vlaenderen en eldere, ghepreect ende haer fenijn ghezaeyt hadden ende uut toestoken ende last van ander sectarissen, die ooc daer ghevlucht waren, ende uut wederwraken, dat zij verjaecht waren ende dat men haer ghoeden confisquierde, dwelck zij meer de priesters toescreven dan haer wel verdiende ketterie ende uproericheijt, den priesterlicken staet zoo hert anvielen, dat een christen herte verscroumt te vertellen. Van dese quaetdoenders ende bouwen zijde men voor waerachtich, datter noch zesse ghevanghen waren, zeer curts, ende men zijde, dattet zelve ministers waren, ende waren betraept ende ghevanghen up een muelene, mits dat zij haer in gheen huijsen oft heerbeerghen en dorsten betrauwen.

CAP. VIII.

Hoe de marcgraefnedinne van Beerghen al haer ghoet verlatende, es in een clooster ghetrocken; vanden capiteijn vanden casteele te Doornicken diveersche propoosten; van een ghevecht te Ghendt; ende hoe tgheboufte int West-quartier wederomme leelicke tijrannie deden.

Ontrent desen tijt, es uut grooter droufheijt ende desolacie de marcgraefnedinne van Beerghen, mits dat haer ghoet al gheconfisquiert was, te Mechelen, in een zusterhuus ghetrocken, om een stille aerme leven te leeden, als een ander Senobia Palmirenis (1). Haer man (zoo ghehoort es) was bij den Coninc in Hijspanien met den heere van Montingij, ende es daer overleden, welcx lichame thuijswaert ghezonden was, besloten in een vat, dat welcke men visiterende, zoude bevonden hebben zeer meshandelt te zijne.

Alle die groote meesters als Orainge ende andere, diet eijmelic met de ghuesen ghehauden hadden, zijn hare ghoeden upghescreven sConincx proffijte een groot ghetal.

Item daer waren gheschiet een deel Spaensche soldaten naer Valenchiene, ende zouden van daer commen naer Doornicke. Die hadden ghezeijt : den capiteijn vanden casteele te Doornicke zoude ghestraft werden, dat hem gruwen mochte, oorzake hij en wilde tcasteel niet overgheven in de handen vanden capiteijnen ende crijschlieden, die van sConincx weghe ghecommen waren, nemende zijn excuse dat hij noch gheen last van zijnen meester Montengij

(1) Zenobia, koningin van Palmyra.

en hadde, die (alzo ghehoort es) alnoch in Spaengien was, maer mede voor suspect ghehauden ende heretijck. Daerom riepen die van Valenchiene zoo zeere up hem, oock begheerende appointment van hem te hebben, die gouvernuer van Henegauwe was, ende niet van dheere van Noircarmes; want zij dachten, dat Montingij haer sachtelijc anthieren zoude als ghenouch van haerder zijde zijnde. Men zecht: zoo den meester es, zoo es den cnap. Tes wel moghelic, dat de heere van Montingij voornoemt ghestelt heeft capiteijn vanden Doornicschen casteele eenen, die ooc van dien zinne was, niet min ic laet voort Godt oordeelen, dan dat ic wel can zien, dat den voornoemden capiteijn qualic ghedaen heeft, anghezien dat den Coninc verre boven Montingij es, ende dat Montingij bij hem te ghelijcken, maer een paigie en es. Aldus en voughet niet wel, dat ijemant niet en obediert den wille vanden Prince, ten ware dat hij ooc hadde tconsent van zijnen dienare. Dit can elc wel verstaen ende bemeercken, die zinnen heeft. Ander hebben naermaels ghezeijt, dat den voornoemden capiteijn niet mesdaen en hadde, als van als dat hij dede consent vanden Hove hebbende, ende dat hij was bevonden ghoet ende catolijck te zijne. Men heeft ooc naermaels niet ghehoort, dat hij daeromme ijct te lijden ghehadt heeft.

Up den xxvj^{en} januaris, maendach wesende, quam eenen waghene met casen ghereden up de Nieustrate, voor mijn duere, ende eenen Spaengiaert nam eenen caes. Dat wart den wagheneere gheware ende liep daer achtere, ende als hij den caes niet gheven en wilde, zoo ghaf hem den wagheneere een soufflet dat ment hoorde clacken herde verre. Den Spaengiaert track zijnen rappier uut, ende slouch naer hem, die vluchte naer den *Blenden Hesele*, ende mits dat den wagheneere an den muer vanden huse was, zoo slouch

hij den rappier jeghen den muer, ende et schanffelde een cleen wondekin in zijn hooft; niet jeghenstaende dien, liep hij noch daer achtere ende behilt zijn voornoemde dieverije.

Up den zelve dach zijn tgheboufte in dWestquartier ghecommen een ghedeel tot Hondtsote, ende ghaende in de keercke vonden daer twee priesters misse lesende, die hebben zij an de autaren doot ghesmeten, ende tvolc dat in de keercke was hemlien ter weere stellende, werden van hemlien ghewont, ende men zecht, datter zeven af doot ghebleven zijn. Dat ghedaen zijnde, zoo zijn zij weder in hare bosschaige ghetrocken. Men zeijde ooc, datter daer gheweest hadden tot eenen priester, die zij anreest hebben, ende hebben zijn manlicheijt up een ghelt ghezet, die verhooghende ghelijc men metten stocke ander huijscateijlen verhooght, ende vraechden vast oft niemant beter ofte meer weert en was, waer up den priester hemlien beloofde te gheven tien pont grooten, wilden zij hem tvoornoemde let laten. Zij hebben ghezeijt : *wij zijn te vreden*, ende hebben tghelt van hem ontfaen; maer daer naer zouden zij hem noch zijn manlicheijt afghesneden hebben, zegghende : *neemt wij latent u*, ende stakent hem bebloet in de handt, zegghende : *daer es u katteijl, dat ghij ghecocht ende betaelt hebt*. Eijst zoo, tzijn abominabel sticken, die de Dagartissen, Ripheen noch Schiten niet voortstellen en zouden.

Hier af es een liedekin gheprent gheworden, maer ludende up een ander manniere ende oftet alleene quaetdoenders ende rovers, up den name vande ghuesen, ghedaen hadden, waer inne dit stick niet verhaelt en wert, maer dat te Hautkeercke ende Oostcappel ghebuert es. Ende luijt up den voijs *papeghaeijkin was zijnen name*, ende volcht hier naer :

Hoort toe, ghij lieden alle,
 En verstaet dit vreemt bediet,
 Van grooten onghevalle,
 Dwelc es te beclaghen ziet,
 Al in Hautkeercke es dit gheschiet.
 Den pastoor, die was in groot verdriet,
 Alzoo ghij nu zult horen,
 Want ghelt en cleeders heeft hij verloren.

Al in november lestleden,
 Den tweentwintichsten dach,
 Die bouven, quaet van zeden,
 Die braken, alzoo men zach,
 Een ghat bij nachte, ic doets u ghewach,
 Aldaer den pastoor te bedde lach,
 Ende zeijden (twas een afgrijsen) :
 Wel an pastoor, ghij moet u ghelt ghaen wijsen.

Den pastoor int lijden smertich,
 Die was duer vreesse ghequelt.
 Hij zeijde zeer flauhertich :
 Voorwaer ic en hebbe gheen ghelt.
 Die moorders die deden groot ghewelt,
 En zeijden : bouve, ghij zijt wel ghestelt,
 Ghij vint wel ghelt bij hoopen,
 Als ghij muecht landt ende renten coopen.

Die bouven niet om verwreeden,
 Onstaken een keerse ter tijt.
 En ghijnghen den priester leeden
 Al voor tjoncwijfs bedde met spijt.
 Zij zeijden : wijst ons u ghelt subbiyt,
 Of wij maken u van u leven quijt;
 Ten baet gheen langhe dralen.
 Eijlaes ! zej den pastoor, ic en wist waer halen !

Zij hebben hem daer ghebonden,
Beenen, aermen ende leen,
Ende hebben, als dulle honden,
Zijn rechter hoore afghesneen.
Den priester heeft om ghenade ghebeen;
Maer zij en waren gheensins te vreen,
Maer hebben subbijt gheschoten
An de lade, daer tghelt in was ghesloten.

Zij namen daer binnen den conroote⁽¹⁾,
In munte zeer menich faut,
Meer dan xvj ponden groote,
Ende eenen kilt verghaut.
Den priester leet in zijn hemde groot caut.
Waren dat niet felle moorders staut!
Zij deden hem groot verzeeren,
Want zij namen den priester al zijn cleeren.

Dees bouven, hoort mijn ghewaghen,
Continueren in haer upstel.
Ten leet niet meer dan zes daghen
Zij trocken, met moede fel,
Al tot Oostcappel, ten was gheen spel,
En zaghen naer den pastoor zeer snel.
Zij toochden daer haer voere.
De gheheele ghebuerte stelden zij in roere.

Men zach daer wonder ghebueren
tOostcappel hende zaen;
Want zij brochten in dolueren
Den pastuer met druck belael.

(1) De bende.

Zij namen hem terstont ghevaen ;
 Zij sneden zijn hooren af zonder ghenaeen ;
 Zij wilden hem ooc ontlijven ;
 Juweelen noch ghelt en mocht daer blijven.

Dijnet oft was om te bequellen !
 Hij en mochtse niet ontvlien.
 Wel vijfentwintich ghezellen
 Hebben die ghebueren ghezien,
 Djoncwijf duerschoten zij naer haer bespien,
 En zij leedden ooc den pastoor met dien,
 Al in een bosch beloken,
 Tes jammer, macht niet curts zijn ghewroken !

Wast niet een zwaer verstranghen,
 Dat zij hem deden ghemeen.
 Zij hebben hem daer ghehanghen,
 Ende zijn van daer ghescheen.
 Maer Godt liet dalen zijn gracij reen,
 Zoo dat den bast es ghebroken in tveen.
 Eijst niet om druck verweerven?
 Tes te duchten, hij zalt moeten besteerven.

Aldus zach men hem tracteren
 tOostcapelle den pastuer vroet.
 Hij moeste wel pijn herderen,
 Dwelck elcken beclaghen moet.
 Hij lieter zijn cleeren en al zijn ghoet
 Al van die roovers, dul ende verwoet.
 Et es quaet om verdraghen,
 Maer Godt den Heere zal de zulcke plaghen.

Oorlof heeren al tsamen
 En officieren plaijsant,
 Wilt vervolghen naer den betamen
 Dees roovers an elcken cant,

Up dat in paeijse mach blijven dlandt.
 Daer es zoo menich wreet tijrant,
 Alzoo men wel mach scrijven,
 Die up ander lien keerf quaet hedrijven.

Het schijnt ghenouch an dit liedeken, als dattet ghemaect was, eer dees bouven de tweetste reijse tot Hautkeercke quamen; want anders zoude daer wel ooc inghestaen hebben, hoe tijrannelic, dat zij den zelven pastuer meshandelden ende ter doot brochten, zoo wij int eerste capittel van desen vijfsten bouck verhaelt hebben. Ooc smaket tliedekin als oft van een favoriseerder der ghuesen ghemaect ware, om dat hijt causeert inckelic up roof ende moort, ende niet ghebuert te zijne ter causen vander religie, zoo hij ooc in de laetste clause ghenouch te kennen gheeft, zegghende datter menich wreet tijran es, die up ander lien keerf zijn quaet bedrijft. Oock en stont niet an tvoornoemde liedekin, bij wien ofte waer dattet gheprent was.

CAP. IX.

Hoe Glaudekin Ghoetghebuer anderwaersf ghevanghen wart; ende van xj quaetdoenders, die te Ghendt ghevanghen waren; van die groote tachterheijt van die van Andtweerden, ende hoe die van Ghendt groote schade leden; ende van die inportuniteijt van die van Brugghe ende vanden Vrijen; ende hoe die van Ghendt troost vanden duuck Dalve cregghen, maer gheen effect.

De mare was ooc te Ghendt ghecommen, up den zelven dach, hoe dat Glaudekin Ghoetghebuer, ontrent Bruessele, up dees zijde, wederom ghevanghen was, ende hadde te

Bruessele achter strate gheghaen, met zijnen lijve spelende; ende Anthonis Deijnoot, in den *Ghauden Appel* te Ghendt, zach hem bij Bruessele, ende sprack hem an, hem vraghende, waerom hij hem alzo avontuerde. Hij sprack : *ten was niet zurchelic*; maer curts daer naer wart hij bekent ende gheghrepen; want den hertoghe van Alve (zeer ghestoort zijnde up den provoost van Vilvoorde ende alle zijn dienaers) zoude ghezeijt hebben : *ziet dat ghij hem ghecrijcht, oft ghijlieden zult voren staen*, ofte dierghelijcke dreeghende woorden; waerom den voornoemden provoost ooc ghevanghen ghenomen was, om dat hij was ghaen ghoede chiere maken, daer hij ghenoot was up den tijt dat tvoornoemde Glaudekin ontliiep, ende beval de zurghe alleene zijnen secretaris ende dienaers, zeer onwijselic daer in doende.

Up den xxviii^{en} januaris, woonsdach wesende, werden te Ghendt in den *Schilt van Inghelandt*, bij sPrincenhof, ghevanghen ende uutghehaelt, bij schoonen daghe, xi jonghe mannen oft ghezellen, ghemijnghelt vreemt volck, schipperkins ende andere. Den xij^{en} die ontliiep. Ende werden int sausselet ghebrocht, der stede vanghenesse, niet zonder suspicie, dat zij tgheboufte waren, die tHuesdene ende tAssnede dien overlast bedreven hadden, alzo zij ooc waren.

Daer wart ooc ghezeijt, dat die van Andtweerden zeer belast waren, mits tmaken vanden nieuwen casteele, dwelc zeer groot ghoet coste, zoo dat men zeijde, dat de stede wel ten achter was lxxx tonnen ghauts, ende dat die regimentuers niet wetende metten last waer henen, up de huijsen (die daer zeer costelic ende diere zijn) ghestelt hadden eenen x^{en} ende xx^{en} pennijnck; den x^{en} zoude gheven den proprietaris, ende den xx^{en} den huerdere, ende stonden die

huijsen ledich, zoo zoude den proprietaris beede den x^{en} ende xx pennijnck daer af gheven, ende wilde hij dat servituut lossen, dat mocht hij doen binnen den eersten jare den pennijnck xvj, binnen den ij^{en} jare den pennijnck xviii^e, binnen den derden jare den pennijnc xxiiij, ende daer naer en zoudet niet losselic noch redimeerlic zijn, maer zoude blijven een onlosselicke rente up de huusen. Dus een huus dat xl ponden grooten tsjaers ghalt, moeste in den los gheven: voor deerste jaer lxiiij ponden grooten, voor tweetste jaer lxxij, voor tderde jaer lxxxviii, dwelc een onredelic ghelt bedrouch. Maer die van Andtweerden warender inne, zij moestender duere, ende peinsden liever de curte quale dan de langhe. Zulck proffijt es hemlien vander nieuwer predicatie ende tmeijten ghecommen. Niet min, of dit alzo vulcommen es, ic gheloove beter neen dan ja, men heeft vander affectatie emmer niet ghehoort, al zout eerstmael voor handen ghenomen gheweest hebben. Ende die van Ghendt (eijlacen!) moesten wel alle daghe bezurghen l ponden grooten, mits de servise vanden meester del campo, ende de l stuvers de maent voor elcken soldaet, ende en hadden gheen ghelt daer toe dan dat zij te freete uplichten moesten. Hare assijsen, sonderlinghe van bier ende van wijn (dwelc de beste pleghen te zijne), en gholden ooc niet vele, mits dat dinzetenen, die verlast waren vande Spaengiaerden, somtijts haren wijn lieten halen van hemlieden oft hare motsjaetsen ende ooc haer bier, dat en conde men niet verbieden. Die Spaengiaerts wildent wreken, zegghende: *wij zijn assijse vrij*. Ende tes bevonden, dat binnen den tijt dat de Spaengiaerts te Ghendt laghen, ghedroncken waren, zonder assijse, meer dan zes duijsent hamen wijns, elcke hame haudende lx stoopen. Al desen wijn en mochten die Spaengiaerts alleene niet ghedrijncken,

die sober van drijncken zijn, alzoo gheworden duer de natuere van hare landen, die zeer heet zijn ende heete wijnen voortbrijnghen, zoo dat bij dien tveel drijncken daer verboden es of de doot en zouder naer volghen. Maer, tes wel te dijncken, dat die lieden vander stadt, ooc onder dat decsel mede droncken ende haren wijn haelden, zoo zij achternaer openbaerlic deden, int nieu casteel ende in de kelderen tot de soldaten gheappropriert. Dit wist de justicie wel, die de zelve pachten ter stede proffijte inghehauden hadde; maer ziende hoe mesjantelic haer inwonende medeburghers vande Spaengiaerts verdruct, verdreecht ende veronghelijct waren, ende wat grooter oncosten zij daer af dooghen moesten, zaghen al willens duer de vingheren. Aldus dan leet de stadt in twee manieren groote schade ende interrest, zoo dat men gheen middel en wist om haer te helpen, te weten eerst duer den oncost vande soldaten, die zij dooghen moest, ende ten anderen duer tverlies van hare beste assijsen. Den oncost vande soldaten (die zeer groot, ende eccessijf was) poochden die heeren van Ghendt te brijnghen up de ghemeene generaliteijt vanden lande van Vlaenderen, te weten up den impost daer niemant vrij af en ghaet, ende daeromme groot ghoet innebrijnct, maer daer en es gheen effect afghecommen nopende die vier leden slandts. Die van Ypre vouchden haer met die van Ghendt; want zij ooc soldaten hadden; maer die van Brugghe ende tVrije (welck Vrije haer rechthuis binnen Brugghe hebben, ende bijdien, bij informacie, uut eenen mont connen spreken, dijnckende ooc dat die van Brugghe lettcl mesdaen hadde, ende bijdien lettcl correctie schuldich waren te lijden) vielen daer jeghen, ende wilden elc zijnen last laten draghen, niet ghedijnckende hoe int fortifieren van Grevelijnghen tghemeene landt van Vlaenderen die

groote oncosten ghedoocht hadde, zoot noch blijft an de bolleweercken daer de wapenen vande vier leden slandts van Vlaenderen an ghestelt zijn, welcke stadt van Grevelijnghen, indien zij inghenomen hadde gheweest, alzoo zij bijcans was in de laetste foele ende inbrake vande Franchoijsen, eer zij aldus ghesteerct was, Brugghe zoude in grooter vreesse gheweest hebben. Maer Godt ende die cloucmoedicheijt vanden ghevanghenen grave van Egmont (welcx peert onder hem in de bataille duerschoten was) heeft die van Brugghe bescheermt, met hulpe van die zeer cloucke ende ghetrauwe ruteren ende landtsknechten, die hij met hem hadde, wederstaende ende verwinnende een veel meerder macht van volcke ende artijlgerie dan hij zelve bij hem hadde; maer die van Brugghe verlieten haer up de Spaensche nacie, cooplieden vander wulle, die zij in haer stadt hebben, hopende daer ghoede vrienden an te vinden. De abt van Bauloo⁽¹⁾ was ooc een Spaengiaert, die zij ooc met haer hadden, ende meer ander groote meesters tHove. Nochtans werden haer nu haer prevelegien ghenomen ende ghecasseert, van dat een poorter van Brugghe niet verbueren en mach zijn lijf ende ghoet, maer eenich van tweeën, zoo dat zij nu moghen lijf ende ghoet verbueren. Zij hadden ooc onlanx ghecocht de steden van Damme ende vander Sluus, dwelc hemlien niet zeere en proffijteerde, mits dat die steden ruwijnues ligghen, ende de avenen niet meer en dueghen, mits dat zij verzant zijn. Die van Ghendt, niet jeghenstaende den recontre van die van Brugghe ende vanden Vrijen haer duure vrienden, ende dat die van Brugghe haer zake palieerden, zij moch-

(1) Jacobus Delrio, abt van Baudeloo, gestorven 23 maart 1610, oud 88 jaar.

ten noch tijts ghenouch ooc crijschknechten in haer stadt hebben ende grooten oncost daer af dooghen, waer up zij wel ghepaeijt waren, mits dat men haer alsdan uuten ghemeenen impost vanden lande van Vlaenderen ooc helpen zoude, zoo haer ghepresenteert was, hilden tHove vast anne omme verlichtijnghe, bij zulcken middele als voorscreven es, ofte bij eenen beteren te hebben die den duuck Dalve met zijnen raet adviseren mochte, ende ghecreghen ooc ghoeden troost, maer gheen effect. Den Duuck ende zijnen raet hadde ghezeijt, et dochte haer beter ende behoorlicker, dat men de oncosten stelde generaliter up alle dese Nederlanden, alzoo wel up die gheen knechten en hadden, noch niet gheghuest en hadden, als up die andere, mits dat tcrijschvolck hier in dese landen ghebrocht ende upghenomen was, niet alleene ter bewaernesse van eenighe steden oft houcken landts, maer van alle de Nederlanden, die altemale in perijckel stonden, hadde tvoorghenomen quaet moghen zijnen voortghanck hebben, veel redelicker, wijselicker ende discretelicker ghevoelende dan die partijelicke Brugghelijnghe ende die vanden Vrijen, die men wel paeijen zoude, waert hier niet te lanck om verhalen.

CAP. X.

Van eenen dootslach Spangiaerts onderlinghe; wat men zeijde vander justicie tAndtweerden over de Duijtsche knechten; van een gracie overghezonden vanden Paus.

Up den 1^{en} februarius, zondach wesende, was te Ghendt een Spaensch soldaet, die met zeer cleenen ghelde, metten teerlijnc, ghewonnen hadde wel hondert ghauden croonen, waeromme hij zeer verblijt ende hooveerdich was, dijnc-

kende dat hij nu gheghoet was, ende commende up den zelven dach smorghens vrouch in de strate ontrent den hove van Egmont, wart van eenen anderen soldaet doot ghesteken, zoo onvoorzien ende onbedacht, dat hij niet den tijt en hadde om een woort te spreken oft eenighe kennesse van Godt te doene; want hij was met eenen rappier duer therte ghesteken. Men zecht, dat de cause was, om dat hij den mesdoender eenen dach of twee te voren heeten lieghen hadde.

Ende tzwoonsdaechs daer naer, dat was den IIIJ^{en} februius, was ghezeijt, als dat men up den zelven dach metten zweerde rechten zoude tAndtweerden XIIJ duijtsche knechten, die daer in gharnisoene metten anderen ghelegghen hadden, ende datter daer wel hondert ende XL ghevanghen was. Men zeijde de cause te zijne, als dat zij haren dienst zouden upghezeijt hebben ende haer gheweere nederghelēijt hebben, ende de XIIJ, die gherecht zouden worden, zouden ampelder oft breeder ghesproken hebben. De zeker cause en wist men niet wel. Ooc twijffelde men, of dese zake alzo waerachtich was; want twaer voorwaer deerlic, dat die crijschknechten, die wel IJ^e mijlen uut haren lande ghecomen waren, zoo lichtelic om haer leven commen zouden. Maer dat es waerachtich, dat Glaudekin Ghoetghebuer ontrent desen tijt tAndtweerden es zien ghaen achter straten, vrij ende vranck; ende men zeijde, dat hij daer laten ghaen was, om te wijsen de ghuesen, die daer waren, rijcke coopliden ende andere; want curts daer naer lieper wel VIe wech, ende daer wartter wel hondert ghevanghen.

Den helighen Vader den Paus ontfaermen hebbende ende groot medelijden om de dolijnghe int gheloove, ende de groote rumoeren ende tweedrachten ter causen van dien in dese Nederlanden gheresen, heeft uut den tresoor der godde-

licker ghenaden uitghezonden een gracie, dat elck christen gheloovich meinsche, die dese gracie begheerde te verweerven, zoude vasten drie daghen, als woonsdach, vrindach ende zaterdach, deervende vleesch naer costume, te weten den xxviii^{en}, xxx^{en} ende xxxj^{en} januarius, wesende doe den avont van Onser Vrouwen Lichtmesse; zoo dat men doe up dien zaterdach gheen vleesch en mocht eten. Ende was tsondaechs te voren dees gracie te Ghendt ghepubliceert, ende dan zoude men tsondaechs daer naer, up den j^{en} februarij ende Onser Vrouwendach voornoemt, ghaen ten helighen Sacramente, te voren ghebiecht zijnde; ende zoo wie up de voorseijde weke gheen moete en hadde zulcx te doene, int gheheele of in deele, die mochtet vulbrijnghen die ander weke daer naer, biddende Godt van hemelrijcke herdelick, dat hij hem zijn zonden zoude willen vergheven, alle verdoolde meinschen ten rechten weghe ende kennesse des gheloofs brijnghen, naer die aude oordinancie der H. Roomscher keercke, ende alle christen princen zoude willen vereenighen ter Godts eere ende ter zielen salicheijt, zoo dat tchristen bloet mochte ghespaert werden, de zielen ghewonnen ende in een waerachtich gheloove ghebrocht. De zulcke, die dit alzo vulbrachten, beloofde dees gracie aflaet ende remis van alle zonden, van schulden ende van pijnen. Zoo datter een deel ghoede lieden die zelve zochten te verdienen duer de baermerticheijt Godts, ende sonderlinghe poorters ende andere, maer lettelt coopliden, die meest besmet waren met heresije ende haren spot eijmelic daer mede hilden. De spaensche soldaten vouchden haer zeere om dees gracie te verweerven. Men zachse Sente Jans ende eldere te biechten ghaen jeghen haer priesters, ende knielden up cuskins ende hadden noch een cussen onder haer aermen, ende zaten wel een huere in haer biechte; nochtans wasser daer, die

terstont daer naer uutwaren om maechdemeijskins te valle te brijnghen ende ander malefactien te doene. Zij huseren in Spaengien vleesch te deerven alle zaterdaghen, van Christmesse tot Lichtmesse, ende alzo voort, dwelc men hier niet en huseert, om de blischepe dat Ons Vrouwe vande salicheijt der weerelt dien tijt ghelegghen was, ende up den Christavont, als wij vasten van devocien ende van bliscepe, dan verblijden zij in Spaengien met ghenouchten ende ghoede chiere te maken; maer dit en maect gheen verstroijtheit int gheloove; want twert beede in ceremonien ende uterlicke dijnghen om weldaet ghedaen ende toeghelaten vande gheestelicke bisscoppen ende prelaten. Daerom, als den Spaengiaert, die tot mijnent thuus lach, hem weijgherde vleesch te eten up den eersten zaterdach naer Christdach, zoo zeijdic hem, dat van gheestelic ende weerlic hier van auden tijden toeghelaten ende gheoordineert was, ende dat daer gheen zonde met allen in ghelegghen was, ende nauwelic dan als ic die zonde, die hij daer an doen zoude, up mij nam, en vouchde hij hem daer toe, hoewel hij hem niet en ontsach zeer groffelick tghebodt Ghodts te brekene.

Ontrent dees tijt was in Vrancrijck groote verscrickelicke droufheijt, overmits de groote macht, foortse ende ghewelt der Hughenoijsen heretijcquen, zoo dat den Coninc ghedwonghen was tzijnder hulpe te roupen alle die macht ende cracht, die hij verleesten conde, ende hadde over al in zijne landen brieven uitghezonden, bij den welcken hij ghebie-dende was an alle zijne onderzaten, dat zijlieden hem ghereet maken zouden totter wapene tot zijnen dienste, ende hemlieden vinden bij de generale luijtenanten ende gouvernuers van zijn landen oft provincien, waer af tinhouden hier naer volcht :

CAP. XI.

Den tenuer van tmandement uitghezonden bij den franschen coninck Carolus, in alle zijn landen ende jurisdictien van zijnen rijcke, al waer mede hij ter hulpe roupt alle zijn vassalen ende mannen van wapenen jeghen die Hughenoijzen heretijcquen.

Onse lieve ende ghetrauwe. Men heeft hier te voren wel gheweten die bijsonder begheerte ende affectie, de welcke wij ghehadt hebben omme te stellene onse landen in ruste oft vrede, ende hoewel wij dicwils hebben gheboden ende ghepresenteert an onse vijanden, ghelijck de declaracien bij ons hier up ghedaen ende die andtwoorden hemlieden ghezonden up tfaict vanden paeijs moghen souffisantelicken betughen, waer inne men nochtans niet vele en heeft connen ghevoorderen, duer de hertneckicheijt der herten van onse vijanden ende haerlier groote opiniaetheijt ende perseverance in hare rebellicheijt, waer inne wij zijn zeer drouve ende qualic te vreden, zoo wel duer tverlies waer inne onse edelheijt gheconstitueert es te commene, ter causen van deser oorloghen, als duer de bedeerffnesse oft ruijne dwelck lijdende es ons aerme ghemeente; maer bij ons considere-rende, datter gheenen middel meer en es om te commen tot eenen ghoeden paeijs, zoo en connen wij gheen beter succours ghehebben dan in de ghoetheijt Godts ende an de ghoede ende verzekerde hulpe oft succours van onse ghetrauwe ende loijale onderzaten, omme eerst angheroupen hebbende zijne ghoede gracie, ende hem ghebeden ons te assisteren ende te hulpe te commen in onse rechtveerdighe clachte ende tot protectie van onsen conincrijcke bij den

zelven middele te adverteren ende te kennen te gheven, an alle onse ghoede ende ghetrauwe subiecten, dat zijlieden anziende den staet van onse affairen, ende dat onse meeninghe vastelicken es staende ende gheresolveert om ons te stellene tot diffentie van onse voorscreven conijncrijcke ende et ghoet recht van onser zaken met et groene ende drooghe, ende ons zelve te transporteren binnen curte daghen in onse armeije, omme die te coraigieren met onse presentie ende te hasarderen tot onsen eijghenen persooone toe, zijlieden van haerder zijden achtervolghende die groote ende singuliere affectie, die zij altijts hebben ghetoocht oft bewesen tot ons te draghene ende tot conservacie van onse state, ende bijzondere in dese leste beroerten, waer inne wij duer prompte ende diligentie zijn zeer ghesuccoureert gheweest van hem nu ter tijt in dese zake, die eerlicste die zijlieden zouden connen gheweinschen, ende in die benoodichste ende behouffelicste, de welcke men zoude connen ghepresenteren, niet alleenlick tot conservacie van onse croone, maer ooc van hem, haere leven, ghoeden ende familie, ons te doen blijcken die continuatie ende die gheheele ende opene demonstratie van hare voorscreven ghoeden wille in onsen voorscreven gherechte, hem stellende een ijeghelic van onse voorscreven onderzaten oft subiecten ende bereet makende totter wapenen tot onsen dienste, onder die auctoriteijt van onse generale luytenanten, gouvernuers van onse landen ende provincien, die assisterende, favoriseren ende succouerende met alle huere macht, welcke onse voorscreven luytenanten ende gouvernuers wij hier te voren hebben bevolen, ende alnoch bevelen bij desen, terstont ende promptelicken te versamen oft verghaderen alle de machten ende foortsen van onse landen ende provincien, ende te doen wapenen onse voorscreven subiecten ofte onderzaten, omme

met huerlier hulpe te resisteren, ende ons te stellen jeghens et bestaende oft beghonnen weerck van onse voorscreven vijanden.

Waeromme willen wij ende begheeren, dat in alle plaetsen, steden ende jurisdictien van uwe provincien, ghijlieden terstont laet condighen ende weten an alle onse voorscreven subiecten ende onderzaten, dat wij hem verzoucken, admoneren ende bevelen up alle de liefde, ghetrouwicheijt ende obediencie de welcke zij ons schuldich zijn, dat zijlieden niet en laten ons te secoureren in onsen zulcken grooten noot, maer dat de ghene, die zijn van onsen huijse, hemlieden terstont vinden bij onsen persoone, die van onser oordinancien hemlieden vertrecken oft vinden onder huer veendel in desen jeghenwoordighen monster, ende die andere edelen ende soldaten, die welcke uut onsen vrijen wille ons dienen, hemlieden vinden bij onse voorscreven gouvernuers ende generale luytenanten in hare provincien, te wetene : die vanden lande van Vrancrijck, Campanien⁽¹⁾ ende Bourgongien in onsen legher ende armeije, bij onsen zeer lieven ende beminden broedere, onsen luytenant generael; die van Picardien, bij den oversten van Piennen; die van Normandien, bij de overste van Carrouges ende die Meilleraie; die vanden gouvernemente van Orleans, Berrij, Aviou⁽²⁾, Touranie ende le Maine bij onsen cousijn ende prince den Dolphijn; die van Guijenne de Poictou, bij de overste van Montluc ende van Lude tot reductie van Rochelle; die van Limosin, hooghe ende neder Marche, bij den oversten van Escars; die van Bretanien, bij den oversten van Bovulleij; die van Aверne ende van Bourbonnois, bij den oversten van

(1) Champagne.

(2) Anjou.

Sente Heraut ende Montare; die van Forest, bij den oversten van Urfe; die van Lijonnois, bij den president van Birague; die van Daulphine, bij den oversten van Gordes; die van Languedock, bij den oversten van Joijeuse; ende die van Provincien, bij den grave van Tende, omme in alle de voorscreven plaetsen ons te doene zulcken dienst als wij van hem verwachtende zijn, welcke wij zullen bekennen oft verdienen hier naermaels ter ghoeder meeninghe jeghens hemlieden, als ons Godt die gracie ghedaen zal hebben van te stellen ons ende onse voorscreven conijncrijcke in ruste, ende hoewel wij ons willen betrouwen, oft zeker houden, dat een ijeghelic van hem verstaen hebbende tghene dat voorscreven es, hem zal bereet maken en stellen tot onsen dienste. Niet te min, ofter eenighe waren de welcke zouden zijn van zulcken quaden wille, dat zij contrarie doen zouden oft negligent, oft traech hierinne, ghijlieden ons tzelve terstont advertteert, zoowel hare namen als die plaetse van haerlieder residentie oft wonijnghe, up dat wijt moghen verdienen an deghene die wel doen zullen, naer haerlier verdienste, ende te doen procederen jeghens die onwillighe, ghelijck ons ghoet dijncken zal, verclarende voorts, dat an alle deghene die ons dienst doen zullen, bij onse voorscreven gouvernuers ende generale luijtenanten hierboven ghedeclareert, wijlieden hem zullen accorderen brieven van exemp-tien oft vrijheijt, die hemlieden zullen van noode wesen, wesende wettelicken verzekert ofte gheinformeert, bij onse voorscreven gouvernuers ende generale luijtenanten, vande namen vande ghene die ons bij hemlieden dienst doen zullen. Ende anghaende et surplus zult ghij doen als voorscreven es, publiceren dese jeghenwoordighe in alle plaetsen oft steden van huwer jurisdictien up dat niemant eenighe ignorancie en pretendere. Ghegheven tot Parijs, den 5 fe-

bruarij 1568⁽¹⁾. Ondertee kent : Charles ; ende daeronder : Robertet.

Ghelesen ende ghepubliceert metter trompetten ende openbare uutlesijnghe, zoo wel voor thof oft logijst vanden Coninc als in de wijcken oft houcken ende ghewonelicke plaetsen van proclamacien te doene, binnen deser stadt van Parijs, die Coninc aldaer wesende, bij mij Michiel Seillatz, comis vanden greffier in tprovoostschap van hostel, gheassisteert vanden trompetter derzelver, den 8 februarij 1568. Ondertee kent : Seillatz.

Bij welcken tenuere vanden brieve claerlic ende notoirlic blijct, hoe benoodicht ende beladen den francschen Coninc gheweest heeft in de zake ende trouble vanden Hughonoijsen ende de ghealleierde metten prince van Condée, als een soorte van Duijtschlandt, Oostlandt ende Inghelandt.

CAP. XII.

Van zeker tortueren van malefactuers, ende van zes malefactuers, die buten der Mudepoorte ter ghewonelicker plaetse levende verbrant waren, ende ander dijnck meest dienanghaende.

Up den zevensten februarius, zaterdach wesende, waren te Ghendt overgheleet ter pijnbanck, vier jonghe ghezellekens van die met die xi^e ghevanghen waren, dewelcke

(1) Verstaet hier djaer 1568, beghinnende naer de roomsche manniere up den nieudach, ende niet alzoo wijt in dit bouck ghenomen hebben beghinnende up den Paeschavont, ende alzoo doende zoude dees publicatie gheschiet zijn int jaer 1567. (*Marginale nota van den schrijver.*)

Sedert 1564 werd vastgesteld het jaar op 1sten januari te beginnen.

ghekent hadden wel x of xij rooven, die zij ontrent Ghendt ooc ghedaen hadden, als tHuesden, te Destelbeerghe ende eldere, zoo mij verclaerde meester Roelandt Van Embijse, ende dat ooc ghevanghen ghenomen was den weert daer zij ghelogiert waren. Onder andere hadden zij tHuesdene een ghoet taerwen man, Macharius Schepens voornoemd, handen ende voeten ghebonden, ende zijn huijsvrauwe treckende vanden zolder nederwaert, van ghelijcken, ende haer ghepijnicht, zoo voorschreven es, zoo zij meer ander ghedaen hadden, die quellende met viere ende messen om te weten, waer haer ghelt was, die beroovende ende spoelgierende, alzo zij ooc berooft hadden sommighe schepen, bij nachte ende onttijde, brekende ooc bij nachte in der lieden huijsen buijten te lande, oft loopende met boomen de dueren in den gront.

Aldus, up den xvij^{en} februarius, dicendach wesende, werden zesse vanden voornoemden quaetdoenders uut den sausselette ghehaelt, meest jonghe baroenen⁽¹⁾ waeraf den eenen, als hij ten steegher neder ghebrocht wart tusschen de handen vande dienaers, spranck eenen hooghen spronck ende meendese wel ontloopen te hebben, waeromme zij hem zeer vaste hilden achter an den necke bij der craghe van zijnen rocke. Hij sprack : twas hem alleleens, weder Godt ofte de duvel zijn ziele hadde, en vraechder oock niet naer wat men met hem dede, ende commende in de criminele vierschare van schepenen werden bedijncht vande malefactien hier voren ghenoumt, ende bijsonder vander tijrannie, die zij tHuesden ghedaen hadden, uploopende met een haut die duere, bij nachte; bindende den man handen ende voeten, ende treckende dwijf vanden zolder nederwaert, haer

(1) Edellieden.

van ghelijcken doende, ende quelden den man met viere onder de planten van zijn voeten ende in de hamen van zijn beenen, ende de vrouwe zoo voorseijt es, waeromme zij verwesen werden gheexecuteert te zijne metten viere, datter de doot naervolghen zoude, buten der Mudepoorte, ende al haer ghoeden gheconfiscquiert sConincx proffijte; ende daer naer werden zij gheleet naer tsGraven Casteel, naer daude costume.

Daer was ooc ghelast, dat gheen Spaengiaerts en zouden moghen commen zien de voornoemde justicie, om dat zij zoo beroerlic ende oneerlic gheleeft hadden up den Coorenaert, zoo datter af overleden waren xvij mannen, ende onder andere den supier in tsGraven Casteel, Phelips De Stoppeleere, een appeert⁽¹⁾ man, die gheerne bij zijn snoere was, de welcke al haer dijnghe om hem an dien staet te helpen, in de pussem⁽²⁾ ghestelt hadde, ende nu, mits zijn overlijden, gheen verghelt daer af en hadde; dus veer zij ghelijck zulcke vrouwen pleghen die ghehuwede mans ghebruucken, en zulcke mans krijghen ooc dicwijls eenen quaden fijn, ghelijct ooc van desen ghebleken es. Ende om te ziene of zulck ghebodt wel onderhouden zoude zijn, zoo reet den meester del campo zelve met zijn ander capiteijnen ende hallebaergiers tot an de Mudepoorte, alwaer een Spaensche wachte was, die gheen Spangiaerts uut en lieten ghaen, hoewel datter daer veerckelde met een eerdtvelderkin⁽³⁾ naer den Ghalghenbeerch, ende andere die witte voeten hadden⁽⁴⁾ waren daer ooc ghezien. Den meester del campos, wel met x of xii sinjoors te peerde oft capiteijnen frisch int abijt

(1) Onbeschaamd.

(2) Lombard.

(3) Klein vaartuig.

(4) Voor wie men gunstig gestemd was.

ende ooc haerlier provoost, zaghen de justicie doen, dewelcke ghebuerde zeer spade, te zonne onderghanghe, waerom dattet veel volcx verdroot, die weinschten, dat zij daer niet ghecommen en waren; sommighe andere keerden weder naer huus. De mare ghijnck, dattet was om dat dees patienten hemlien hadden zoo qualic willen stellen, ende zouden int sGraven Casteel tafelen ende kannen omverre ghesmeten hebben, heetende de dienaers schelmen ende verraers, ende en wilden niet te vreden zijn met ghezauten vleesch, maer schauweren ende cappoenen hebben, ende niet ghedoen met bier, maer wilden wijn hebben. Nochtans, als zij ten Ghalghenbeerghe ghecommen waren, en schenent gheen lieden zijnde die qualic ghestelt waren, maer waren zoo hertelic ende eenpaerlic roupende an Godt om ontfaermenesse van haren zonden, dwelck quam uut zulck een berau, dat steenen zouden moghen gheweent hebben. Zij bekenden haer die meeste zondaers vander weerelt te zijne, zaghen naer den hemel, riepen: *O schepper der weerelt, o Zone Godts, zijt ons aerme zondaers ghenadich ende ghoedertieren.* Men hoorder anders niet dan eenpaerlic roupen tot Godt ende zijn ghebenedijde moeder Maria, dat zij voor haer haren Zone zoude willen bidden; spraken som haren Paternoster, Ave-Maria, Credo in Deum, al in vlaemsche, daer zij int husekin stonden om verbrant te zijne, zoo dattet een melodije om hooren was, hoe dees aerme patienten tot Godt onsteken waren. Zij waren up twee wagheneu ghebrocht: den eenen quam up de zijde van Wondelghem, ende die werden eerst int huijsekin gheleet, ende den anderen quam vande zijde vanden Ham, ende die verbeijde tot dat dandere al vast gheketent waren, alwaer een man up zat, die zoo compasselic riep up Godt, dat mij de tranen uuten ooghen spronghen. Men zeijde voorwaer,

datter sommighe ghoede lieden, weerlic int abijt maer gheestelic van herten, veel duechden daer in ghedaen hadden, dees aerme verdoolde meinschen ommekeerende up den godtsalighen wech, met hulpe vander ghenade Godts; want men zeijde, dat die gheestelicke broers dies nauwelic en conden ghedoen. Zij dan alle vastghemaect zijnde ende zonder uphauden up Godt roupende, wart tvier daer in ghesteken, ende bleven in de vlamme noch up Godt roupende een pooskin, tot dat haer de groote pijn zoo overviel dat zij creesschen *aeije, aeije*, zoo dat terstont haer kelen heesch waren, ende verstikten vanden roock ende vlamme. Tvier brande zeere ende langhe, doe zach men die aerme zes lichamen staen, ende tvier in tsmaut van haer lichamen branden ten diveersche plaetsen. Die daermen hijnghe ooc uut haer buucken, alzoo claer als lanteernen in de vlamme. Ghodt wille haer zielen vonden hebben, zoo ic vaste betrouwe, dat hij doet.

Eer dees justicie wel ghedaen was ende tvier noch brande, spraken sommighe, die te peerde zaten, als dat hem elck zoude aesten om binnen der poorte te gheraken, men zoutse aest ghaen sluten, dwelck tvolck ooc dede, haer zoo zeer aesten als zij mochten. Dese patienten waren som van Amstelredamme, van Brugghe, van Blanckenbeerghe ende eldere.

CAP. XIII.

Vande vremde maren, die ghestroeijt waren van vanghen van sConincx zone in Hispanien, ende de cause waeromme; hoe die priesters int Westquartier die vlucht namen; hoe noch drie malefactuers ter voornoemder plaetse ghejusticiert waren; ende hoe tot Brussele xxviij mannen ghevanghen waren, die daer ghecompareert waren; ende van Vincent Salomons perten.

Up den zelven dach ende noch drij of vier daghen te voren, was de mare te Ghendt, niet alleene onder de Ghandtoijsen, maer ooc onder die Spaensche soldaten, ghecommen, als dat des Conincx zone in Hispanien, Carolus ghenamt, ghevanghen was. De cause zijde men veelsins, als dat zoude gheweest hebben om dat hij niet en wilde commen in dees Nederlanden, daer hem den Coninc, zijn vader, zenden wilde. Dat hadden sommighe soldaten vanden casteele te Ghendt ghezeijt; maer ten ghaf gheen veerwe; want de ghemeen mare liep gheheel ter contrarien, als dattet was om dat hij groote begheerte hadde om in dees Nederlanden te commen, hoorende hoet hier ghijnck, ende datter veel groote princen ende heeren, die den Coninc ende zijn vader den Keijser veel dienst zeer vaillantelic ghedaen hadden, nu in groot lijden waren, ende ooc tghemeen puepele ende veel andere edelmannen en gheghoedde deghelicke mannen ende vrouwen; en zoude ooc niet wel ghenomen hebben, dat den duuck Dalve daer ghezonden was ende niet liever zijnen persoon, waeromme dat hij hadde doen ghereet maken zeker schepen ende ghelt, om buten zijns vaders wete (diet hem niet en wilde toelaten in

dees Nederlanden te commen), alhier in dezelve landen te arriveren ende tghouvernement te anveerden. Ander spraken, hij zoude den Coninc zijnen vader stautelic ende onbehoorlic anghesproken hebben, waeromme zijn vader zeer verbolghen zoude gheweest hebben ende zoude bevoelen hebben hem vaste te legghen. Noch zeijde men, dat hij een pistolet of twee onder zijn cleeren hadde, ende dat hij eenen secretaris vanden Coninc (die hem belooft hadde de namen vande nederlandtsche princen ende heeren, daer over hij gouverneren zoude, te gheven ende niet ghegheven en hadde), daer hij met hem in zijn contoir ghijnck, doot ghesteken hadde; zoude ooc ghezeijt hebben, dat hij van zijn anders ghehoort hadde, datter zeer ghoet volck in dese Nederlanden woonde. Men zeijde, dat hij licht ende mus van hoofde was, sindert den val die hij ghevallen hadde duer een ghat van eenen zoldere, als hy naer een jonghe hoofsche dochter liep, van welcken val hij noch een manniere van eenen bult behouden heeft; maer ic late mij dijncken, dat dese mare onzeker, odiues ende daer toe gheloghen es.

Men zeijde ontrent dees tijt, dat dat desperaet volcxkin in den Westcant te hoope verghadert, noch niet ghescheeden en was, ende dat zij een schip gheladen met buspoer, dat ter zee quam, met foortsen deden anlegghen, ende hebben al tpulver ghenomen. Overzulcx waren die priesters int Westquartier meest alle ghevlucht, uut vreesen van desen hoop, die haer wreetheijt aldermeest up de priesters bezichden.

tSanderdaechs up den xviii^{en} februarius, warender wederomme drie vande voornoemde quaetdoenders uten sausselette brocht ende gheleet, om te verwijzen, naer tSchepenhuus, ende waren als die andere zeer qualic int

abijt, ende een van hemlien was een curt ghastkin, schijnende maer een knechtkin zijnde, gheboren van Sente Marien-Lierde. Den anderen was van Wachtbeque, ende den derden van Deventer; ende onder hemlien was eenen ghenaeamt Marijn, maer hadden meest alle bijnamen, als die andere. Dese werden bedijocht van ghelijcke delicten, van dat zij langhen tijt vaghabunde gheghaen hadden achter lande, tvolck ten platten lande verdruckende ende vertaserende en verdreeghende metten viere, brekende ooc in der lieden huijsen, hemlien bindende handen ende voeten, ende haer verdreeghende met viere ende messen ende poin-giaerden up haerlier kele stellende tot an der stont dat zij hemlien wesen, waer haer ghelt, juweelen ende ander cateijlen waren, de zelve beroovende ende spoelgierende, ende ghedaen hebbende veel ander afgrijselicke sticken. Dienvolghende werden ghewesen gheexecuteert te zijne buten der Mudepoorte, metten viere, zoo datter de doot naervolghen zoude, ende al haer ghoeden gheconfisquiert tot onsen Coninx proffijte. Ende naer noene, ontrent den drij hueren, werden zij up een ander schavot, neffens die ander zesse verbrant, eerst ghewoelt zijnde an haren hals, elc met een coorde, zoo dat zij niet gheroupen en conden ende versmoorden veel te eer, ende hadden ooc ootmoedelic an Ghodt gheropen, maer niet zoo zeere als die eerste zesse. Dat curt jonck ghastkin van Sente Marien-Lierde las altijs Pater-noster ende Ave-Maria ende Credo in Deum, in vlaemsche, ende en sprack niet vele anders dan dat men zijde, dat men die kinders castijden zoude ende ooc niet te zeere; ende twas deerste, die up de leere tscavot up clam, daer up loopende met ghebonden handen, dwelc vele vremt ghaf, maer den hanchman ghaf hemlien dhandt, als zij wat up de leere waren. Zij waren in haer hemden, die zeer vuijl

ende zwart waren, als bijzonder dat die van Sente Marien-Lierde an hadde. Waer uut te considereren es, dat vele zulcke mesdoenders in grooter miserie ende aermoede haer leven leeden, zoo dat zij wel zegghen mochten met de onsalighe, daer den wijsen man af spreekt in tbouck der wijsheijt: *Wij hebben zware ende lastighe wegghen ghe-wandelt, etc.*

Up den xx^{en} der zelve maent, vrindach wesende, waren tot Bruessele, snachts ontrent der middernacht, xxviij mannen ghevanghen, die daer inne ghedaecht waren ende ghecompareert waren, ter causen vander ghueserije, ende waren in een camer of twee om te verhooren zoo late ghehauden, ende als zij meenden ghedaen thebben, waren zij eijmelic, zoo voorseijt es, in een vanghenesse gheleet; waer af de xviij van Ghendt waren oft emmer som daer ghewoont hadden, herde rijcke deghelicke mannen, die haren name zeer leelicken besmet hadden met dese nieuwe duvelrije. Onder dese was Franchoijs Hueriblocq, poortere, hebbende wel iij^e ponden grooten tsjaers; Jan Commelijn ende zijn zone, welcken Commelijn een Wale was, ende hadde een machtich coopman van coorne gheweest, hebbende wel incommens viij of viij^e ponden grooten tsjaers, ende was wonende te Ghendt in de Burchstrate, ende hadde wel viij^e ghuldenen tjaers curts ghecocht up de stede van Ghendt ende dlandt van Vlaenderen; Claijs De Saleere, up den houck vander Hoochpoort, apotecaris, hadde meer dan hondert ponden grooten tsjaers, ende hadde zoo veel te doene in zijnen wijnckeke, dat men zeijde, dat hij somtijts ontfinck wel viij of viij ponden grooten up eenen dach; Martin Dierkins levende up zijn renten, eens priesters zone, wonende duer de Zantpoorte, in een schoon costelick huus van achtere; Mattheus De Vliegheere, een jonck ghezelle;

den zone van Lievin De Vlieghe, voerreere up de Nieustrate, bij de Veemaerct; Jacob De Hase, hautcleercooper ende scheppere; Frederick De Buck, ghaudtsmet, in den *Grooten Wulf*, up den Vrindachmaerct, bij de Vlasmaerct; ende meer andere welcx namen mij onbekent zijn.

Ontrent dees tijt was Gillis, den brauwer in den *Sallem* up de Leije bij de Crane (die vander ghueserije ooc besmet was), ghereijst te Bruessele om sommighe bootschappen an dees voornoemde personen te doene; maer hij wart zelve ghewaerschut, ende hoorende dat zij ghevanghen waren in stricte vanghenesse, datse niemant spreken en mochte dan bij consente, ende waren verscheeden in twee hoopen in de voornoemde vanghenesse gheleijt, dwelc al een quaet teeken was, zoo heeft hij de vlucht ghenomen ende es tperijckel ontspronghen. Dit was een curt, jonck, dick man, met eenen breeden aenzichte, die een schoon groot huus ghetemmert hadde met eenen breeden ghevele van steene, wesende tvornoemde te weten den *Salm* daer uut stekende. Men examineerde ende ondervraechde de voornoemde ghevanghenen te Bruesele, van drie punten: eerst, oft zij niet met eede met melcanderen verbonden waren, deen consistorie metter andere, melcanderen niet af te ghane, maer bij te blijven met lijve ende met ghoele; ten anderen, oft zij niet eedt ghedaen en hadden de gheestelicke personen an te vallen, te verjaghen oft uut te roeijen; ten derden, oft zij niet oock eedt ghedaen hadden melcanderen bij te stane in ghelt up te lichten ende daer mede knechten up te nemen, om hemlien te wederstane ende te crancken, die haer religie ende voornemen zouden willen beletten. Voort wart men hemlien voorder vraghende, wat zij hilden van thelich Sacrament vanden autare, waer up de sommighe (bevreest zijnde) gheandtwoort hadden, alzoo haer dochte, dat ment

gheerne hooren zoude; maer sommighe andere hebben haer opinien jeghen tghemeen gheloove der H. Keercke zoo stautelic ende onvoordachtelic beleden, als oft zij int midden van Geneveren gheweest hadden. Hoet hemlieden becommen zal, dat weet Godt!

Den zone vanden prince van Orainge was ooc te voren gheghrepen ende ghevanghen ghenomen, ende Vincentkin Salomon, dweerdekin duer de Keijserpoorte, die men bijnaemt *Seecackin*, ghecondempneert zijnde vande wet van Sente Pieters, om zijn ghueserie, onder ander amenden ende penen, te ghane ten zekeren tijde ten Helighen Sacramente, es onlancx van daer ghecommen, ende eene hem vraghende, waer hij gheweest hadde, sprack oneerlic ende zeer schandalueselic daeraf, ghelijck hij een onghebakert boufkin was van zijnen woorden ende zeer desoloot van levne, zegghende: hij hadde een huwelkin inghenomen, dat hijnc hem an tverhemelte van zijnen monde. Dit quam den baliu ter hoore, die leijde laghen naer hem, zoo dat hij anderwaerf ghevanghen wart, ende in zijn eijghen huijs ghebrocht, daer hij hem begheerde te vercleeden ende een schoon hemde an te doene, mits dat hij al nat was ende duer dwater ghejaecht hadde gheweest, dwelck hem gheconsenteert was, ende in zijn naecte zijnde heeft hij hemlien ontloopen, ende es dweers duer de veste ghezwommen, ende alzoo up tZant al naect heeft hij hem in een cleen husekin verborghen, ende heeft daer naer zoo veel ghedaen, met ghelde ende met vrienden, dat hij zijn remis vercreghen heeft.

CAP. XIV.

Van sommige acten tusschen de Spaengiaerden ende Ghandtoijzen, ende een retractacie vande beelden ende figuren der helighen; ende wat men zeijde vande rudessen der Hughenoijzen in Vrancrijck; ende die namen van sommige edelmannen uut Nederlandt, die den franschen Coninc ter hulpe ghecommen zijn, ende hoe veel peerden elc bijsonder brachte, ende van die teekenen, die de onse voerden in hare standaerden ende bannieren.

Up den xxiii^{en} der voornoemder maent, monsterden die Spaensche soldaten te Ghendt, in den crocht van Sente Jans, ende up Sente Matthijsdach, den xxv^{en} februarius, vant men een beeldekin van Onsen Heere ghecruijst, in sticken ghesleghen, zoo dat men noch beede de sticken vande aermkins zach hanghen. Dit beeldekin hadden ghoede lieden uut devocien doen hanghen an tgroote hauten cruijse, dat weder upgherecht was, an de dootbeenderen up Sente Jacobs keerchhof, waer inne die Spaensche soldaten zeer qualic te vreden waren, ende stonden daer up en grimden zeer inborstich. Wiet bij nachte ghedaen hadde, en wist men niet. Eenighe presumeerden, dattet ijemant vande Spaengiaerts zelve ghedaen hadde, om alzo te tooghen quansuus⁽¹⁾ als datter noch quaet volck in de stadt was, ende dattet wel van noode was, dat zij daer noch bleven ligghende; want zij niet en begheerden van Ghendt te vertrecken, als in een ghoede stede van leeftocht zijnde.

(1) Kwansuis.

te Mechelen Sente Rombaut, te Bruessele Sente Ghoedele, ende voort in vremde landen, als in Polen Sente Stanislaus, in Moscovien Sente Basilius, ende alzoo voort, etc. Maer dese en vierde men niet generalic overal, maer partijculierlic in diveersche steden, landen ende contreijen. Ende hier mede, met tuutlegghen der H. Evangelien, van dat de Heere eenen waterzuchtighen meinsche ghenas, zoo hende de voornoemde bisschop zijn predictatie. Hij predicte ooc curts daernaer tSente Pieters in Onser Liever Vrouwen-keercke, zegghende, dat hij gheerne zoude up diveersche plaetsen predicken achtervolghende texempel Christi, die veel meer dede, ghaende predicken van deen stadt ende landt in dandere, waer inne hij zeer wel ende lovelic dede, achterlatende den ghuer van eenen ghoeden name.

Ontrent desen tijt beghonde die peste te Ghendt zeer te verbreedene; want die vanden Zande zijden, datter alsdoe up tZant alleene wel ghestorven waren LIJ personen. Twas eenen fellen brant. Waert quam daer starft meest al uute, ende sommigher lichamen liepen up met blaren, zoo dattet niet ten hoofde en track noch niet omcuereren en was, hoe-wel nochtans, datter een meester chierurgien van Eecloo was, die hem vermat, anziende de ziecken, terstont te jugieren of zij helpelic zouden zijn of niet, ende die helpelic waren wilde hij alle met der gracen Ghodts ghenesen. Een ander meester wasser ghecommen an schepenen vander Kuere, die men zijde datse generalicken al nam te ghenesen, maer begheerde pencioen vander stadt. De cause van dat dees peste alzoo verbreedde, was meest, dat die lieden melcanderen niet en mijdden; want die medecijnen hadden ghezeijt, dat noch lucht noch water gheinfexeert en was pestelencialicken, om den meinschen eenich inder daer af an te brijnghen.

Up den voornoemden x^{en} octobris, zeijde men, onder dume, quade maren, die de catholijcke verdroufden ende vervaerden, ende de ghuesen verblijdden ende verstaутten, dat was, als dat den prince van Oraingien, met alle zijn heir ende macht, ghecommen was bij dat stedekin Stockem, ter zijden Maestricht, over die groote riviere vander Mase, in een plaetse, daerse zoo wijt ende ondiepe was, als datter de mannen ende peerden maer tot den knien in en ghijnghen. De ghuesen bliesen, als dat des Princen huijsvrauwe in den legher ghecommen was met x veendelen voetsknechten ende xv^e lichte peerden, uut haren lande ghelicht, willende met hem die avontuere des strijts verwachten, als een ander Hipsicrathea, die een huijsvrauwe was des strijtbaren coninx Mitridates; zeijden ooc, hoe dat den hertoghe van Sassen met een groot volck in zijnen legher was, ende datter uut Denemeercken ende Sueden ix groote schepen met volcke ende victaillie gheladen, voor den Prince voornoemd, al de Zuutzee anghecommen waren. Maer dit bevant men meest al gheloghen, zonder ⁽¹⁾ dat den voornoemden Prince metter macht over de riviere vander Mase ghecommen was. Ende hoe datte te weercke gheghaen es ende wat daer naer gheschiet es, zullen wij in ons naervolghende bouc zegghen.

(1) Behalve.

DAT THIENDE BOECK.

CAP. I.

Hoe zulck staut overkommen vanden prince van Oraingie, groote vreesse in dees landen causeerde; hoe den duuck Dalve van deser overcomste an die van Ghendt screef; ende in wat manniere die vijanden over de Mase ghecommen waren; hoe zij vande onse bestoect waren, ende dat zij ooc de onse bestoecten ende schade deden bij die stadt van Tonghren.

Zulcdanich staut ende vaillant stick vande vijanden bedreven, maecte onder tvolc een groote vreesse ende blij-schap; want die catholijcke vreesden daer duere groote schade ende interrest te lijden, ende die anders ghezint waren hoopten noch tharen vermete te commen, oft emmer ten minsten, tzij bij appointementen oft andersins, van haer servituten ende schaden ghelibereert te werden. Die Spaensche soldaten ende andere, die tAndtweerden laghen, creghen ooc de vreesse int lijf, ende hebben sommich groot gheschut uut haren nieuwen casteele ghevoert, ende ghestelt up der maerct ende in de monden vande straten, up avontuere of de inzetenen hoorende of vernemende eenighe victorie vande vijanden ijet voortstellen oft bedrijven zouden. Daer waren ooc vier veendelen Walen uut Andtweerden ghezonden, om te fortifieren die stadt van Breda, die den prince van Oraingie plach toe te behooren, maer mits desen

trouble gheconfisquiert. Te meer waren ooc die ander gharnisoenen tAndtweerden bevreest, om dat haer menichte daerbij ghecrant was, ende veel te meer omdat haer stadt opengheleijt was, afghebroken zijnde een groot deel van die steercke nieuwe mueren om tvornoemde nieuwe casteel te edifieren. Zoo dat sommighe presumeerden, hadde den prince van Oraingien met zijnen volcke eensstreecx daer up ghecommen, hij zoude die stadt inghenomen hebben, ghelijc men presumeerde, dat Hanibal die stadt van Roome zoude inghenomen hebben, hadde hij stracx daer up ghevalen naer die groote victorie up die Romeinen, die hij te Canna ghehadt hadde, zoo veel hijstoricrijvers daeraf vermannen.

Aldus was in veel steden vrees, die ooc verre van daer gheleggen waren; want tbleeck, dat die Spaengiaerden te Ghendt ooc up haer hoede waren; want zij deden tcasteel hooghe int water stellen. Daer wart ooc ghezeijt, dat men die huusen Sente Baefs achter tcasteel slechten zoude oft in brande stellen, liever dan de vijanden daer in nestelen zouden. De meeste vrees was, dat dlandtvolck ende meer andere, die vande Spaengiaerts ende Walen zeer verlast hadden gheweest, ende ander die vrent van zinne waren, nu als zij pas zaghen, over de zijde der vijanden zouden moghen vallen. Alzoo wast allesins vul perijckels ghestelt. Godt wilt ten besten laten afghaen!

Hoe desen tocht over de vornoemde riviere ghebuerde, daer af zijn diveersche propoosten; maer dat zij overghecommen waren met grooter macht, dat was een zake die notoir ende waerachtich was. Overzulcx quam up den xj^{en} octobris, wesende Sente Venants des abts dach, Jan Prijsbier, greffier bij der Kuere, bij schepenen van Ghe-deele, zegghende oft biedende hemlieden van zijnder mees-

teren ende heeren weghe ghoeden dach, voort langhende eenen brief in walsche ghescreven uuten name vanden duuck Dalve, an die vander Wet, inhoudende hoe dat den prince Doraingie ghecommen was metter macht over de riviere vander Mase, ende dat schepenen zouden willen zurghe draghen, dat tghemeene volck niet vele daer af en clapte oft quade maren en stroeijde, ende dat hij wel alzoo steerck van volcke was als hij. Waer up schepenen van Ghedeele die vander Kuere ooc ghoeden dach ontboden, zegghende dat-tet haer leet was, dat haer gheen beter mare ontboden was.

De sommighe verhaelden, hoe dees overcomste der vijanden ghebuerde over Hessensche waghene, die lanck ende zeer steerck zijn ende ijseren naghelen hebben zeer groot, die zij in de Mase gheschoten hadden, ende daer delen overgheleijt, ende dat daer tvoetvolck over passeerde, ende dat zij een brugghe ghemaect hadden van masten gheclest ende gheanckert deen an dandere, ende gheleijt plat up den stroom, ende daer delen dweers overe. Hier over zouden de peerderuters wel xxx dicke over ghepasseert zijn. Ooc zijde men, dat zij zoo bij de onse ghecommen waren, dat zij melcanders trompetten ende claroenen hooren mochten, ende ooc die Duijtsche keteltrommelen te peerde in de lucht resoneren. Eenighe zijden, dat de onse ghereculeert waren, ende dat die vijanden steercker van peerden, te weten tot viij duijsent, ende wij steercker van voetknechten waren. Ander verclaerden dit overcommen aldus, te weten, dat die vijanden eerst met cleender menichte overghecommen zijnde, de onse dat wel ghewaer werden ende wisten; maer zij lietense vast overcommen, meenende, dat zij cleene van ghetale waren ende veel te cranck om jeghen hemlien te stane, ende overghecommen zijnde, hemlien dan alte-

male cuuschen ende vermoorden zouden, als in de fuucke oft piere ghecommen zijnde, als wederom niet te connen vliene over de Mase tharen eersten luste. Maer de vijanden waren ooc loos, ende schieten een deel peerderuters voren, die hilden haer schutgheveerte jeghen de onse, latende een groot stick of ij af, zoo dat de lucht vul roecx was, ende terwijllen quamen die ander vast over, zoo dat zij zoo steerck van volcke werden, ende sonderlinghe van peerderuters, die som totter burst nat waren van duer de Mase te rijden, dat haer niet expedient en dochte haer an te vallen. Men zijde, dat dees peerderuters uut Suedenquamen, herte knechten die den coninc van Sueden ghedient hadden, ende hadden haer riemen vul sijncroers hanghende, zoo deden ooc die voetknechten, boven een groot roer, dat zij up haer schauderen hadden, ende die spijseniers, die hadden ooc an haer riemen sijncroers hanghende, zoo dat daer gruwelic ancommen was. Die voetknechten mochten steerck zijn xij of xiiij veendelen, daer Jooren Van Hole capiteijn af was. Dese dan al duer treckende naer Tongheren, zoo zant den Duuk de bende van dheere van Harenbeerghe achter hemlien, met sommighe groote sticken veltggeschut, die zij up hemlien achter in den steert aflieten; maer als zij vertroocken waren, en vant men daer niet eenen man doot, anders dan drij of vier peerden, ende al meende den Duuck, dat haer gheen victaillie volghen en zoude, nochtans volchder hemlien; want zij hadden noch eenen legheer over de Mase, die haer dat gheweste hopende ende van fictaillie bezurchde. Haer quam ooc toe, zeer curts, eenen ghoeden hoop Ghasschoeniers⁽¹⁾

(1) Gasconjers.

uut Vrancrijcke, waer over capiteijn was mons^r De Lorges, een heere van grooten huse uut Vrancrijcke. Hij was de zelve, die in eenen tornoi den coninc Henrick van Vrancrijk doot reet, ende men zijde, dat hij den coninc van Navarra zoude verslegghen hebben, maer niet in spele.

Up den xiiii^{en} in october, zijde men, dat de vijanden ghecommen waren tot Tonghren, ontrent iiii mijlen boven Lueven, ende dat zij daer ghenomen hadden xxvj waghene gheladen met mele, om naer den leggher vanden Duuck te voeren, aldaer ghecommen; want Lievin Vander Heecken, van buten der Bruchscherpoorte te Ghendt, hadder ghelaten waghene ende peerden, dies hij zeer bedrouft was. Onder dese ghenomen waghene ende peerden lieten daer die vander Auderburch xj.

Die ghene zijden, datter noch eenen leggher der vijanden was, die maertchierde ontrent eenen anderen cant in Brabant, ende noch eenen derden leggher der vijanden, die over de Mase ghebleven was, up avontuere of den Duuck met zijnen volcke wilde daerwaert int landt trecken, ofte om hemlien die hulpe te keeren, die hemlien al dlandt van Cleven toecommen mochte. Men zijde, dat den Duuck vaste ende wel bedolven was, ende dat zijn logijst was in een pachthof; dat ooc beede de partijen den vrindach ende zaterdach te voren, over beede zijden in slachhoorden stonden om melcanderen an te vallen, ende duerde ooc al den nacht tusschen den vrindach ende zaterdach.

niemant en quetst, een man haut⁽¹⁾ ende niet wel bij zijn zinnen, met ander twee, die ter avontueren niet veel daer af en wisten, die werden als martelaers vande Spaensche joden ende tijrannen ghetracteert. Godt betert! Want al veel sachtelicker hadden zij eenen tijt te voren een van haren Spaengiaerden ghetracteert, die zij oock daeran hijnghen; want zij hadden hem in zijnen middewaert vaste ghemaect.

Daer was ooc bevel ghecommen van Bruessele, dat die heeren oft wethauders van Ghendt gheen justicie doen ofte administreren en zouden over haer ghevanghenen, als meester Gillis Coorne, meester Willem Rutsemeelis ende dierghelijcke ghuesen; maer dat zij daer zelve recht over doen wilden ende tadvijs gheven. Ooc en hoorde men niet, dat eenighe oordonancie quam up de onredelicke justicie, die de Spaengiaerts an die drij mannen van Ghendt met strop de coorde ghedaen hadden, ja, indien ment justicie heeten mach, alzoo zonder informacie met de lieden te leven.

Ende een lettelt voor Vastenavont was eenen brief comen van Bruessele, belastende dat men alomme de keercken repareren zoude binnen zes weken tijts.

Ooc quam de mare te Ghendt, up den 17^{en} in maerte, Vastenavont wesende, als dat tvolck vanden heere van Condée, in Vrancrijck, reden over ende wedere, met eenen hoop van ontrent vier duijsent peerden, welcken hoop zij lieten dlandt berijden, ende quamen tot an de frontieren van Heneghauwe, alwaer zij ghenomen ende uitghehaelt hebben den abt van Fijni, een zeer machtich abt in Heneghauwe, ende meenden ooc wel den abt van Maroele ghecreghen te heb-

(1) Oud.

ende riep hulpe, maer wart van eenen bouve, met eenen rappier, den crop afghesteken. Terstont de boeren liepen thoope, wetende dat te Ghendt gheen gharnisoen van Spaengiaerden meer en lach, die haer zouden moghen wreken, indien zij de dese gheslegghen hadden. Aldus sloughen zij met stocken ende codden de voornoemde bouven wel ter kuere, ende daer wart eenen duer zijn been ghesteken ende een of 17 ghevanghen. Die waren in tcasteel ghelevert, mits dat zij niet en willen, datter ander recht over doen dan zijlieden zelve.

Up den xvj^{en} der maent voornoemt hilt men bij schepenen vander Kuere informacie, daer af schepenen vander Kuere⁽¹⁾ waren ooc besich met tadviseren om ghelt te krijghen, om de stadt te zuveren van xx^m guldenen ende noch viij^e ponden grooten, ende proponeerden, of de gheghoedde niet hiertoe en zouden willen ghelt schijncken, elc 17 of 117 ponden grooten, naer dat hij ghestaet ware; maer daer was bij Ghedeele ghezeijt: waert dat tgheestelicke ende de raetsheeren noch een alf jaer wilden den stuver up den wijn continueren, men zoude de stadt uut haren last helpen, en zaghen voor tbeste an daeromme zeerte soluciteren; maer daer wart ghezeijt, dat sommighe collectuers vander stede assijsen hadden qualic ende incivilic jeghen sommighe gheleeft, waeromme dat zij daertoe niet en zoude te brijnghen zijn, zoot ooc en zoude de ghoede lieden om haer ghelt in dien drouven ende periculuesen tijt te gheven, thulpen der stede, om haer lasten thelpen quijten.

Men zijde, dat die stadt van Tonghren des Princen volck ghelogiert hadden, willecomme gheheeten ende den wijn

(1) Van Ghedeele.

gheschoncken, ende datter de onse voren gheweest hadden, ende hadden die voorborghen verbrant. Dlaetste deel heeft men bevonden waerachtich; maer dander es twijffelachtich, ende ooc wast gheloghen, dat men zeijde, dat de onse Tongheren vechtender handt zouden inghenomen hebben, ende mans, vrouwen ende kinderen verslegghen, hoewel dat vele wel presumeerden, dat die vanden lande van Ludick, ja, ende duijsentich duijst meer andere, metter herten meer ghezint ende gheneghen waren tot den prince van Oraingien dan tot den duuck Dalve, ende datte om veel redenen: eerst om dat al tvolcxkin, dat vander nieuwer religie was, bedect oft openbaer, al meest alzoo ghezint waren, omdat haer die nieuwichheit zoo wel ghenouchde, ende ten anderen omdat zij zaghen, dat haer religie vanden duuck Dalve met zijnen volcke gheheel verstoort ende tot der doot toe vervolcht was, ende vanden prince van Oraingien met de zijne ghevoordert, ghefavoriseert ende toeghelaten. Maer die aarme blende ruijschen en meercten niet, dat de eeuwige doot in den wech van dees nieu religie ghelegghen was, ende tleven ende die eeuwige welvaert in de aude apostelijcke religie, zoo men die noch hedensdaechs onderhaut.

Ten anderen waren die landen van Hollandt, Vrieslandt, Ghelre, Ghulic, Cleve, zeer beloopende ende duerwurtelt van ketterien, van overlanck, zoo dat zij lettelt weercx maecten van die Roomsche Keercke, ende alle die haer anhanghen te verachten ende te versmane.

Ten derden, zoo was veel volcx zoo moede ende walghe-lic den last ende overwillicheijt vande Spaengiaerden te lijden ende ander ons crijschvolc, die zoo onredelic met die lieden leefden, dat zij schikten die steden te rumen ende elders te vertrecken, haddet haer moghelic gheweest.

Ten vierden, ziende veel ghoede catholijcke meinschen

CAP. XVI.

Hoe datter up den Aschdach, anno 1567, drie destijnde brieven te Ghendt up de keercdueren van sConincx weghen upgheslaghen waren, waer bij inneghedaecht waren hondert mannen van Ghendt, waer onder herde deghelicke mannen waren, te compareren teenen zekeren daghe voor den duuck Dalve, up de verbuerte van eeuwich ghebannen te zijne ende alle haer ghoeden gheconfisquiert, waer af dat niet eenen ghecompareert en es.

Up den Aschdach, snoenens, ghebuerde noch een meerder zwaericheijt, want daer werden drij brieven gheplant, bij Lievin Rosseel gehandteekent, hussier in den raet van Vlaenderen, inhoudende die namen ende delicten van sommige consistorianten, elcken int zijne. Die delicten waren ghescreven in walsche, ende die namen ende toenamen der mesdoenders in vlaemsche. Den eenen was gheplant voor Sente Jans keercke an de hendelduere, de zijde naest den Cautere, en de ghenoumde personen daerin staende waren dese :

1. Abraham Rossaert.
2. Piere Bauters, twijndere, ende hadde des voornoemts dochter ghetraut, wonende in de Scheltstrate in de *Ghulden Weerelt*.
3. Her Steven Van Mierbeque⁽¹⁾, een priester, die plach

(1) Steven Van Mylbeke, schrijver van het werk : *Curt onderwijs huuter heyliger schrifture*. Ghent, G. Van Salenson, 1555. Tweede uitgaaf, 1578.

Sente Angneeten te stane ende schole te hauden van eerlicke lieden kinderen, was overlanck van dien zinne, ende nu als hem docht dat de zake duerbrack, traude een dochter.

4. Jehan Gheerolf.

5. Guillame Biestman.

6. Lucas Mijnsheeren⁽¹⁾, een constich schilder ende zeer verstandich ende studiues, tot verwonderens toe naer zijn joncheijt, ende was ghehuwet an een dochter in Zeelandt.

7. Jaques De Pruet, smet in de Onderstrate, naest Joos Van der Saffelt, een pover groot steerck man, ende die veel schade in de keercke van Ste Jacobs ghedaen hadde.

8. Adriaen Alaert.

9. Meester Jan Piels, procuruer bij den Raet.

10. Jaques Lobberjoos, ghetraut hebbende de dochter van Thomaes Van der Craeijen, cleerck ofte weert van een deel cooplien van coorne ter Leijen.

11. Guillame Boghaert⁽²⁾, in de Onderstrate, een fijn verstandich jonck man, doende tsmalweven ende ghoede coopmanschepe, zoo dat hij treffelic ghedoen mochte, ende plach een uutmeyende vertoogher van rhetorijcken te zijne, sonderlijnghe in deloquentie ende van Senecas memorie deelachtich.

12. Laureins Neerijnck.

13. Cornelis Van der Stricht.

14. Adriaen Deijnoot, vleeschauwere.

15. Josse De Bil.

16. Lievin Inghelbin, creemere, in de *Ghulden Huve* up

(1) Lucas d'Heere, schilder en dichter.

(2) *Guillame Vanden Bogaerde, prince souverain over alle duutsche tonghen der rhetorijcken, gheseyt van het gulde vanden name Jesus te Ghendt.* (L. d'Heere, den hof en boomgaerd der poësen, Ghendt, 1565, bl. 114.)

de Vischmaerct, van costelicke creemerie, wonende naest de galleije. Zijn ghezelnde, wech reijsende in de vlucht, quam een ongheluck toe, dat zij vander kerre viel, daer zij up reet, ende brack den hals.

17. Arnolt De Brune, biddere.

18. Piere Van Leauwe.

19. Piere Vlamijnck filius de Phelips.

20. Meester Jaques De Migrode⁽¹⁾, van Aelst, welcx vader stedehauser van Aelst was.

21. Jehan De Grave.

22. Meester George Van der Beke, alfhosset^(?) vercooperere oft meersenier, up den Steendam.

23. Arnolt De Neve.

24. Paul Van den Keerchove, alias Van den Velde, wit leertauwer.

25. Arnoult De Langhe.

26. Lucas Claijssone, een blent gheleert joncman, broeder van Odomar, van ghoede lieden van eeren ghecommen.

27. Henrij Van der Schuere.

28. Josse Van Riethaghen.

29. Frederick Van Beveren.

30. Gille De Wale.

31. Jehan Cham.

32. Michiel De Croock.

33. Piere De Maeijere, weert ghebijnaemt *den aermen duvele*.

34. et Henrij Daens.

Item voor Sente Jacobskeercke, an de duere up de zijde ter Veemaerct stont ooc eenen langhen brief gheplant, in

(1) Zeker Johannes Van Migrode, van Aelst, de eerste en voornaamste kerkhervormer in Zeeland.

walsche als den voornoemden, ende dese ghedenomeerde personen daer inne, in platten vlaemsche :

Sente Jacobs.

1. Meester Cornelis Van Rediable.
2. Jan Van der Luere, een machtich coopman van coorne, in de Drabstrate.
3. Marten Volckaert, ooc een coopman in coorne, Onderbeerghen.
4. Pieter Van Hoorenbeke, ooc een coopman van coorne.
5. Meester Jan De Vettere.
6. Lievin Van den Wijnckele, brauwere in den *Tenenen Pot*.
7. Meester Reijgnier De Pestere, wijlen secretaris bij Ghedeele, filius meester Martins, secretarius bij der Kuere.
8. Lievin Tock, coopman in de Papestrate, een rijcke man, ende alzoo dese ghevlucht was, zoo heeft hij in zijnen noot ghelt van huijs ontboden, dat welcke hem zijn wijf zant (al dat zij verleesten conde), maer twas onderweghe gherooft.
9. Olivier Dhooghe, in de *Noortsterre* up de Mude, al verre bijstier.
10. Lievin Onghena, den principalen capiteijn der brekers ende beroertemakers.
11. Christoffels Van den Walle.
12. Laureins Van den Ghavere, hudevetter up Meerem.
13. Jan De Vos, daude, een rijcke coopman in de Hauburch.
14. Jan Martens, daude, een rijcke man, up de Leertauwersgracht.
15. Henrick De Buck, ghautsmet.

16. Guillame Van der Beke.

17. Herrij Van Canengies.

18. Lievin Buus.

19. Jan De Coninc.

20. Lievin Henricx, een rijcke coopman van zijden laken in de Langhe Munte, in den *Granaet Appel*, ende heeft somtijts scepenen gheweest, ende was ten diveersche stonden gheraviseert van schepenen van zijn ghueserie, maer hadde overlanck van dien zinne gheweest; hij was zeer ghoet den aermen.

21. Gooris Van den Boomgaerde, filius Baudewijns, een coopman van zijde laken, ooc in de Langhemunte, ende hadde de laetste scepen van Ghedeele gheweest. Dese was ooc gheraviseert bij schepenen. Hij sprack : *hij en conde maer den hals verbueren*.

22. Nicasius Van der Schuere, een jonck teer persoonkin, filius Willems, ende wart een predicant der ghuesen.

23. Marcus De Mil, een vet man, wonende achter de Vrindachmaerct, een lijnwahier, te voren tinnenpotghieter, zeer rijcke.

24. Pieter De Bellemakere, achter de Vrindachmaerct, levende up zijn renten.

25. Lievin Dherde, ooc levende up zijn renten, wonende an de Melckbrugghe an den Curten Steendam.

26. Lievin De Somere, temmerman.

27. Charles Oetgheer⁽¹⁾, scrijnweercker in *tFirmament*, int Schepenhuusstraetkin.

28. Anthonis Van der Muelen, van Audenaerde, den weert in de *Cluijse* up dHoochpoort.

(1) Karel Oitguier verkrijgt in 1555 privilegie voor het uitgeven van verscheiden godvruchtige werken geschreven door Gui Du Buisson.

29. Jan Rutsemeelis, den zone van meester Willem, die ghevanghen zat van overlanck. Men zijde, dat desen Jan hem ooc vanteerde te predicken.

30. Pieter Rutsemeelis, zijn broedere.

31. Pieter Balde.

32. Meester Christiaen De Rijcke.

33. Gillis Dhooghe.

34. Gheeraert Balde.

35. Jan Sijmoens.

36. Meester Gheeraert Vanderhaghen,

37. Jaques Vanderhaghen, zijn broeder,

beede edelmans,
up Sente Pieters,
rechts duer de
Walpoorte, ende
curt van per-
soone, maer fijn
ende gheleert.

38. Laureins De Vettere.

39. Franchoijs Busbier.

40. Jan Van Evenackere.

Item, voor Sente Michielskeercke stont den derden brief gheplant, an de duere up de zijde vande Coorenleije, ende de ghedenomeerde persoonen, die daer inne stonden, waren dese :

1. Christoffels Uutwaes, alias Westhuijse.

2. Gillis Hueriblocq.

3. Guillame Van Overdam.

4. Daneel Coene, ghetraut hebbende de dochter van Mattheus De Bleckere, een neerstich fijn man, maer besmet, etc.

5. Jaques Van Hecke.

6. Glaude De Riddere, een duechnietkin, bij de Bruchschepoorte.

7. Joosse Van Yversele, een aerm draeijerkin in de Bruchschepoorte ende een quaet hoofdekin.

8. Andrieu Deijnoot, vleeschhauwere.

den. Maer dit laetste es bevonden lueghen te wesen ende vande ghuesen verziert, mits dattet niet en continueerde. Nochtans tvolck dissimuleerde hem zeere ende dorst lettelt daer af spreken.

Daer wart ooc upghegheven (vande ghuesen, zoot wel te dijnnen es), dat den Duuck zijnen baert doen afscheeren hadde ende ghecommen was binnen Luevene, vreesende van hemlien becuuct⁽¹⁾ te zijne, ende hem niet durvende int velt langher betrouwen, naer dat hij uut zijn steercte gheweken was.

Daer wart ooc ghezeijt, als datter wel xij^m zwarte ruters den prince van Oraingie ter hulpe ghecommen waren, zoo dat zijnen legher zeer wies. Ander zeijden, dat neen; maer datter ghecommen waren ontrent Bruessel, vanden coninc van Vrancrijck ghezonden, thulpen den Hertoghe, drij duijsent peerden ende vijf duijsent voetknechten. Men zeijde oock, dat Oraingie met zijnen legher naer tbos van Zuenijnghen⁽²⁾ (die hem tot neffens Bruessel strect) ghewent hadde, ende dat die van Lueven zeer bevreest waren, ende zoo waer de vijanden eenighe vande onse conden ghevanghen, ghelijc waghenaers ende andere, die fictaillie oft munitie van oorloghe voerden, dat zij die slechts beroofden, ende dedense hemlien dienen. Overzulcx wasser een man van ontrent Ghendt, die werden zijn waghende peerden vande vijanden ghenomen, ende hem ghevraecht, oft hij hemlien dienen wilde oft ghehanghen werden, hij vercoos te dienen, ende hem werden twee ander ghoede peerden angheschict veel beter dan de zijne, om zeker dijnghe te voeren, ende waren ooc peerden, die zij ons volck gherooft

(1) Betrapt.

(2) Soniënbosch.

hadden; want zij waren ghecommen uut tAuderburchsche van onder Ghendt ende ghemarkiert met der G, dwelc es deerste letter vanden naeme Ghendt. Desen man up een tijt hem alleene vindende, met de voornoemde peerden, dachte : *ic hebbe mijn waghen ende peerden hier ghelaten; mochtic dees peerden thuus krijghen, de manghelijnghe en waer niet quaet, maer verdic daer up ghevanghen, ic werde ghehanghen.* Hij schiep eenen moet, ende esser mede haerwaert ghecommen, en ghemoette een audt mannekin van buten, die met zijne huijscateijlkins voor de vijanden ghevlucht was, die sprack hij an, ende vraechde hem waer hij best duer zoude moghen gheraken om de vijanden nieuwers te ghemoeten. Die wees hem eenen wech ter zijden uut, twee of drij mijlen omme, ende aldaer es hij met de peerden inghesmeten, ende es alzoo, onghemolesteert van ijemanden, tot zijnen huijse gheraect. Dit wart den baliu vander Auderburch te Ghendt anghedregghen, als dat desen man twee peerden van tAudenburchsche onder hem hadde. Dus wart hij ontboden bij den president van Vlaenderen, de welcke verclaersde, anghezien dat den voornoemden man int perijckel van zijnen lijve dees peerden ghecreghen ende den vijanden ontvoert hadde, die hem te voren zijn peerden ghenomen hadden, niet jeghenstaende dat peerden waren, die te voren die vander Auderburch toebehoort hadden, ende vande vijanden ghenomen waren, als dat hij se wel mocht hauden voor zijn eijghen, ja voor zijn beste ghoet.

eersten wech ghemaect, meest al zijn ghoet te ghelde makende, ende hadde vele metter coopmanscepe ghewonnen ende was alzoo subtiel daerinne als ijemant in Ghendt. Hij en was niet van veel zegghens, maer hadde tot een zijn vriendt ghezeijt, die zijn zuster ghetraut hadde, als dat hij wel hoorde, als de grave van Egmont de laetste reijse te Ghendt was, datter niet wel ghaen en zoude. Hij was te Ghendt in zijn hof ontboden, met meester Pieter De Rijcke, Jaques Lobberjoos ende noch ander consistorianten; maer daer en compareerder maer vijfve, waer onder de voornoemde waren, ende ic meene wel meester Jan Pijls, ende daer zat den Grave met de handt onderzet onder zijn hooft, ende daer was den hoochbaliu van Ghendt, metghaders schepenen vander Kuere ende van Ghedeele. Doe sprack de voornoemde hoochbaliu: *men hadde begheert an de consistorianten te willen laten ende cessereren van hare predicatien den tijt van zes weken; maer zij en hadden daertoe niet willen verstaen.* Doe sprack den Grave: *ghoe mannen, zout ghij niet willen om eenen ghouvernuer van Vlaenderen deerven vijf of zes sermoenen?* Daer up andtwoorde meester Pieter De Rijcke: *dat zij niet alleene dat doen oft laten en zouden, maer voort alle tghene dat hij hemlien ghebode ofte an haer begheerde.* Hier up en ghaf den Grave gheen andtwoorde, maer zweech. Doe spracker eene vande ghuesche consistorianten: *men hadde haer de aelmoessen en belet te doene.* Daer up dat den Grave sprack: *dat hij niet en meende, dat zulcx den wille vande Gouvernante was; hij moeste aest naer Bruessele, ende zoutse daer af spreken.* Ende hier mede schieden zij. Hier was ghoet te meercken, wat favuer den Grave de consistorianten drouch, die haer niet en wilde verbieden haer manniere van doene, verstaende nochtans dat zij hem gheobediert zouden hebben, waeromme bij de som-

mighe een ghemeen spreekwoort van hem ghijnck, als dat hij up twee peerden reet : up een ghues ende een catholijck peert, maer meest beschreet hij dat ghuesche peert. Uut dese verghaderijnghe meercten sommighe ghuesen wel, datter niet wel ghaen en zoude tharen voordeele, daerom pacten zij haer ghoet ende beschicten haer dijnghe ende trocken ten lande uut.

Up den vij^{en} in maerte, zaterdach zijnde, werden, naer der noene, drij mannen ontrent den Vrindachmaerct ghevanghen, daer men ghaet achter de Vrindachmaerct naer den Waterwijck, te weten : Liefkin Van der Venne, cnape ende factuer van rethorijcken van tghilde van *Maria theeren*, ende eenen ghenamt Lambrecht, een scheppere, ende eenen ghenamt Phelips, ende dat vander stede weghe. Men wilde zegghen, dat de twee laetste ghenoumde eijmelic schole oft conventijckel ghehauden hadden, ende den eersten was berucht van zechwoorden ende cluchten, en bijzonder van eenen rhetorijckelicken droom, die hij plach onder tvolck te zegghen in taveerne, welcken droom meester Jan Onghena ghemaect hadde, ludende schimpich oft spotlich jeghen die gheestelicheijt ende dierghelijcke, ende te meer om dat hij noch eens onder de handen vanden deken van Ronche gheweest hadde. En terwijlen dat hij daer ghevanghen zat, zoo wasser een weerdinnekin, wonende ende bier vercoopende onder de crudeniers huus, de welcke dit Liefkin Van der Venne, om zijn cluchten, die hij uut stuucte, ofte om dat hij dweerck wel dede, liever hadde dan haren man, ende dede haer up eenen avont met eenen turfdragher in eenen turfzack draghen int sausset oft vanghenesse daer hij ghevanghen zat, ende sliep alzo dien nacht bij hem, ende men wist anders niet ten waren turven, die men daer inne brachte. Hij es ooc binnen eenen

redelicken tijt daer naer wederom uutgheraect ende losghe-
 laten. Ende tsavonts waren bij den procuruer generael van
 Ghendt te Ghendt inneghebrocht de wet van Meessene
 uut den Westquartiere ende de wethauders van Waestene,
 ghebonden ende gheboeijt up twee waghens, met veel ghe-
 zellen, Westcanters, Casseloijsen ende andere, diese be-
 waerden, ende en hadden in vijf nachten som daeromme uut
 haer cleeren niet gheweest. Daer waren ooc Spaengiaerts
 bij, diese helpen vanghen hadden, ende dees wethauders
 waren alsheels tien mannen. Men leijde haer te laste, datse
 fautuers vande ghuesen gheweest hadden ende hemlien ghe-
 favoriseert ende assistencie ghedaen, hadden ooc de nieu
 veltpredicanten zelve ghetijdelic ghaen hooren preken, daer
 toe zittende up bancken daer cussens up gheleijt waren.

Daer was ooc ghevanghen inneghebrocht tsanderdaechs
 snoenens, dat was tzondaechs, zijn derdere Gheeraert Van
 Bijlande, mandemaker te Ghendt, zeer constich van cleene
 hollandtsche wiskins zeer curiueselic weerckende, ende
 woon[en]de an de Steenpoorte was, hilt daer eenen wijnckele
 ende een queeckerije van jonghe plantsoenkins. Hij was
 een rhetorizien onder de mandisten, voor welcx capelle hij
 een constich stick van cleen mandekins, hanghende an
 melcanderen met claverkins ende de devijse vanden ghilde,
 ende van een oorloochsschip ghemaect hadde, wel besiens
 weerdich. Hij was een Hollander van gheboorten, ende al
 was hij een rhetorizien, nochtans niet wel ter tale. Dese
 hadde hem ooc ontghaen int breken ende andersins; want
 alzoo hij hoorde de brekers in de Volderscapelle, snachts
 ten xij hueren cloppen ende buijsschen, die reparacien
 schendende ende die schelle treckende, zoo es hij upghe-
 staen, ende drouch met hem een groote steercke bijle ende
 ghijnck mede helpen breken, ende es van daer met den hoop

ende rappaille gheghaen in tBeghijnhof in dHoije, helpende daer ooc die keercke schenden van hare beelden ende cie-raigen. Van daer track hij met hemlien in Sente Joorishuus an de Vijfwintghaten, ende van daer tSente Claren buten Ghendt, ende onder andere was ooc ghezien zijn boos weerck doen int Rijke Ghasthuus, van waer hij hilp brijn-ghen eenen couffer met ghelde tot den hoochbaliu, die hemlien vraechde, oft wel ghedaen was bij nachte alzooghemeeente te beroeren, zegghende, al waert bij daghe gheschiet, ten zoude niet wel ghenomen zijn. Hier af wart hij wat verslegghen, ende quam des anderdaechs smorghens Overschelde voor de duere van Jan Van Larebeke, keteleere, zijn mede rhetorizien ende ghoede kennesse, zegghende tot hem ende tot zijnen wijfve uut ghenouchten : *Wilt ghij noch niet vijfve le ghues roupen?* Zij spraken : *dat neen.* *Ghij zult wel,* sprack hij, *curts moeten alzoououpen.* *Ziet,* sprack hij, ende toochde haer zijn bijle : *dit comt al te wel te passe om siegen open te breken, ic hebse daermede terstont open.* Waer up den voornoemden Larebeke sprack : *dattet niet wel ghedaen en was, dat hij wel mochte cesser en van dien.* Maer hij sprack : *daer en was nu gheen perijckel : die ghuesen warender duere.* *Zij en zijn,* sprack dander, *noch niet.* Maer hij zeijde : *tes wel waer, datter wat quaets gheraemt es gheweest, maer hij en hadder niet in willen consenteren.* Dat was up den aert een beroerte ende loop te maken, ende om dit te beletten zoo hadde den hoochbaliu ghelast, dat zij trecken zouden uut der stadt, ende aldaer die keercken bezoucken, indient haer ghoet dochte, met haren breken, dwelck hij niewers om el en dede dan om de beroerte up den aert te beletten, ende alzoou den grooten verwerrenden hoop te scheeden, alzoot ooc ghebuerde. Aldus zijn zij tvrindaechs, ontrent den viij hueren vanden

tbouck *de officiis*, alzoo men zijde, dat gheschiet was up den voornoemden dach ter voorseijder plaetsen, want mons^r De Beavoës ende mons^r De Lijcques, die te Ghendt int eerste lach ende met de ghuesche nobilisten gehandteekent hadde, om haerschande ende perijckel te repareren, wesende twee Heneghausche capiteijnen met haer Walsche crijsch-knechten, eenen moet oft couraige ghrijpende, zijn van achter in der vijanden heir ghevallen, ende hebben hemlien zoo vromelic ghehad, ende niet eer afghehauden voor dat-ter drije duijsent peerderuteren verslegghen ende vernielt waren, zoo de mare ghijnck, ende daer onder twee graven, ghroote vijanden van onsen Coninc, als den grave van Hoochstraten ende den ghrave vanden Beerghe, ende onder veel edelen mons^r De Louverval, een heere uut Namur ghetraut hebbende een dochter vande Warous uut Ludick, ghevanghen. Men zijde ooc, dat uut den leggher ghevlucht was een capiteijn met twee duijsent peerden, zoo dat scheen dat gheheel den leggher der vijanden verschuert ende bedorven was; de vluchtighe zouden naerghejaecht zijn van eenen grooten hoop Spaengiaerden ende Walen met lichte peerden.

Daer werden noch veel schoon nieumaren ghestroijt tonsen voordeele, alsdat ontrent zes mijlen van Bruesse (*sic*) ghecommen waren twee duijsent mannen te peerde, Florentijnen ende Italianen, daer den hertoghe van Florenchen zelve capiteijn af zoude gheweest zijn. Dese zouden vanden Paus ghezonden gheweest hebben, ende eenen langhen toecommenden tijt betaelt vanden Paus; zouden hier ooc al eer gheweest hebben, ten hadden sommighe beletselen ghedaer., die zij onder weghe gheleden hadden.

Daer wart ooc gheloghen, dat den Duijtschen Keijser, thulpen van onsen Coninc ofte den duuck Dalve, zijnen

ghecommitteerden, bereet ghemaect hadde xij capiteijnen met eenen grooten hoop volcx, om teenighare die vijanden des Conincx te nieten te brijnghen, hoewel nochtans die vander zijde van Oraingie haer screven vrienden des Conincx, ende dat zij oorloochden jeghen den duuck Dalve, als die vanden Paus ende niet vanden Coninc ghezonden was, maer dat zij zelve vanden Coninc commissie hadden om desen pauselicken tijran ende bloethondt te wederstane oft te crancken, ja, te nieten te brijnghen, waert haer moghelic. Ziet hoe men an eenen leelicken vingher wel een schoon doucxkin weet te doene! Alzoo paeijde men des Princen volck met lueghenen ende fabelen; want de dwasen ende verloopen desperate heretijcquen ende apostaten hilden alzoo melcanderen thooft in den wint.

En up Alderhelighendach, den 7^{en} van november, zeijde men, als dat de vijanden al wech naer haer zeerste verschoijt waren, ende datse den gheheelen legher vanden Duuck ghevolcht was; zoo dat men in die steden daer perijckel scheen te zijne vande vijanden, als Lueven, Bruessel, Andtweerden, etc., nu uut ende in ghijnck zonder eenich dangier. Ghode lof! Maer dlandt was daer ontrent zeer bedorven ende gheschonden.

Men zeijde, dat den Duuck van deser victorie zeer verblijt was, prijsende de cloucheijt, bijstandicheijt ende ghetrauwicheijt van desen volcke; want alle die vaillante victorien ende veltslaghen in desen crijch waren bij hemlien gheluckelic vulbrocht, beloofdet te verdienen ende ooc jeghen die van Vlaenderen, daer zij groote trauwe tot haren Coninc in bevonden hadde, veel meer dan hij ghehoopt hadde. Den prijs van die van Ghendt ghijnck daer onder die Spaengiaerden, al den legher duere, zegghende, dat zij nieuwers zoo ghoeft, redelic ende minlic volck vonden

hadden als daer; noch te Mechelen, noch te Lueven, noch te Liere, noch te Maestricht, noch sHertoghenbosch, noch in dlandt van Ludick, noch in Hollandt oft Vrieslandt, oft waer zij henen ghetoghen waren.

CAP. V.

Hoe de voornoemde nieuwe blijde mare zeer vercrante ende verdonckert wart; ende hoe de vijanden gheaccoutreert waren, en hoe zij te Waver ghecommen waren, ende den burchmeester vanden Duuck ghehanghen was; hoe den deken van Ronce weder beghonst te regneren, ende eenen zeer onghelooovighen meinsche ghevanghen hadde; hoe Dierick Jooris ghepijnt ende uutghelaten was; ende wat maren datter ghijnghen van beede de legheren; ende hoe den magistraet van Ghendt met haren bisscop in communicacien quamen.

Maer up den derden ende vierden der maent novembris, wart dees voornoemde ghoede mare zeer faelgierende ende uutdrooghende, zoo dat men lettel bescheets daer af gheweten conde. Tes wel waer, zijden sommighe, de onse hebben een convoije van waghene ende fictaillie den vijanden afgheslegghen, daerder een deel doot ghebleven zijn, maer en noumden gheen ghetal. Maer sommighe, die ghuesghezint schenen, zijden, datter wel xj^e Spaengiaerden bleven waren. Aldus wast zeer twijffelic ijet zekers daer af te scrijven; maer emmer wasser een scheermutsijnghen ghebuert, daer de onse meer victorie hadden ghecreghen (zoo men zijde) dan de vijanden.

Men wist ooc te zegghen, hoe de vijanden te peerde

gheaccountreert waren, ende haer bezurcht hadden jeghen den cauden wintere, dwelck meest al zwarte ruters waren, hebbende leren caussen anne ende daer over ghoede rijleersen, eenen capproen up thooft, handtschoen commende tot den helleboghe, in de palme een snede, daer mede zij die terstont upsloofden ende die handen bloot hadden, als zij wilden. Haer gheweere was veel gheschuts, dat zij voerden. Daer wart ooc ghezeijt, dat zij te Waver binnen ghecommen waren, wesende een schoon rappas als een stede, zes mijlen boven Bruessele, ende dat den burchmeester aldaer ghereijst was bij den Duuck, zijn onschult doende, dat zij die vleckē, die cleen steercte hadde, jeghen hemlien niet en hadden connen hauwen, waeromme hij den zelve burchmeester zoude doen hanghen hebben.

Ontrent dees tijt beghonde meester Pieter Tijtelmanus, deken van Ronche, (die inquisituer al Vlaenderen duere gheweest hadde), wederomme te regneren, als macht van onsen Coninc hebbende, om die heretijcquen te bespieden ende onderzoucken van haren gheloove, de welcke te Curtrijcke ghevanghen ghenomen hadde eenen man, een wever van zijn ambacht, die niet met allen en hilt vander H. Schriftuere, ende dat noch veel ghruwelicker was, en hilt ooc niet van Christus, al gheheel gheweken zijnde vander christen waerheijt, als een Atheoiste van Italien ofte als oft hij Hermannus Rijswijcx boucken ghelesen hadde, welcke onghehoorde blasphemien mij niet en lusten te verhalen. Alzoo vallen die sectarissen van deen onghe-loove ende quaet in dandere, als werdende van Lutheranen Sacramentisten, van Sacramentisten Anabaptisten, van Anabaptisten Atheoisten, Libertijnen oft Servetianen ende dierghelijcke, alzoo men daghelicx zien ende hooren mach. Ghodt betert!

Up den voornoemden vierden novembris, es Dierick Jooris overgheleet gheweest ter scheerper exame oft pijnbanck, ende up den 11^{en} dach, dat was des zaterdaechs daernaer, wesende den 11^{en} novembris, zoo was hij ontslegghen, mits zeker stellende weder in acten van vanghenesse te commen, daertoe van schepenen verzocht zijnde, ende hiervoren was zeker ende burghe Jan Jooris, zijn broeder, totter somme van . . . (*sic*).

Up den 12^{en} en 13^{en} novembris ghijnck de mare, dat de vijanden vande onse rontomme beleghert waren, ende dat onsen legher in vier leggers ghedeelt was, ende vierderande volck in hem hadde, als Spaengiaerden, Duijtschen, Walen ende zwarte ruters, die van Brunswijck ghecommen waren, duer hertooch Hericx beschicken. Ander zeijden veel anders, als dat die vijanden ontrent die stadt van Ludick waren, ende hadden een brugghe over die Mase ghemact, van waer zij zeer curts verwachtende waren drij duijsent peerderuijters vanden Ghrave Pallatijn, ende dit hadde eenen Uutenhove ghe-naemt, van Ypre, ghezeijt, die uut onsen legher ghecommen was. Ander zeijden, dat die vijanden die stadt van Ludick inghenomen hadden; andere, dat haerlier voetknechten claecheden, dat zij daer in perijckel waren, ende datse die peerderuters ontrijden wilden, waeromme zij zeijden, dat zij zonder haer niet vertrecken en zouden. Hoet was, twas een abuselic dijnck, hoe de vijanden conden victaillie ende foeraigie voor haer ende haer peerden ghecrijghen, in tvijandts landt zijnde ende gheen besloten steden in hebbende. Aldus sprac men menichsins ende zeer twijffelachtich vander zake, zoo dattet mij dicwils heeft verdrotten te scrijven, ende dicwils mijn ghescrifte daeromme hebben moeten veranderen ende achterlaten.

ende ghodtsdiensten doen, onghemolesteert van ijemanden, hebbende daer toe zijn keercken ende plaetsen als te voren; maer dees maren waren van sommighe ghuesen ghestroeijt. Ander zeijden, dat onsen Coninc van Spaengien zant brieven, dat den Vrancschen Coninc hem niet en zou laten verzoenen ofte paeijs maken met Condée, up zelve in zijn indignatie te vallen, ende voor zijn vijandt ghehauden te werden.

Men zeijde ooc, als datter zeker schepen commen waren den Rijn af, duer den Paltzgraven landt, gheladen met zijden ende fluweelen lakenen, in de welcke veel boorden waren ghenaeijt vul ghauden pennijnghen, ende zes tonnekins met ghaude, die den Paus zant an den duuck Dalve, zoo de ghues de mare deden ghaen, ende zijlieden niet vertollende⁽¹⁾, alzo zij schuldich waren, werden vandes Paltzgraven volck upghenomen ende al tghoet gheconfisquiert. Ander zeijden, dattet cooplieden van Milanen waren, die veel costelic ghoet afbrochten, ende in tlandt vanden grave van Hoorne berooft ende afgeworpen waren.

Up den xv^{en} dach van maerte, maendach wesende, was men noch besich met lossen de voornoemde ingienen vanden prince van Oraingen gheconfiscquiert, an tnieu casteel, zoo voorseijt es, ende ic zach daer veel ijseren clooten ghelost, die meeste als kinderhoofden ende de minste als groote oraingieappels, want daer waren alsheels xl sticken gheschuts, waer af de xvi groote sticken waren, die de voornoemde groote clooten voerden ofte lutsen mochten, ende noch wasser daer, die noch meerder waren, een soorte oft zeker ghetal, ende twaren alle metalen sticken, ende daer

(1) Den tol niet betaald hebbende.

altijts ghedaen hadde) was haer naerghevolcht tot Bijns, zoo dat Heneghauwe ooc moest afgheknaecht werden van crijschvolcke, ghelijck Vrieslandt, dlandt van Ludic ende in partijen Brabant gheweest hadde, om in x jaren nauwelic te becommen.

Die vijanden nochtans hadden ontrent die stadt van Ludick zulck eenen noot van ghebreck van fictaillie gheleden, dat zij som ghedwonghen waren tvleesch van haren peerden te eten, ende hadden ooc vander stadtvesten beschoten gheweest, zoo dat zij curts daernaer van daer vertrocken. De peerden ende waghene, die van onser zijde wederomme keerden, quamen zoo magher afghereden ende onghereect, dattet compasselic om zien was.

De vischwaghene, die van Ghendt naer Parijs pleghen te rijden, en dorsten nu al duer Heneghauwe niet passeren; maer leverden haerlier visch ander waghenaers van daer ontrent, diet avontuerden duer te rijden, als de ghewesten best kennende; want die vijanden, die hielden altijts de rechte heirbaene.

Up den voornoemden xv^{oo} novembris, tsachternoens tuschen iij ende iij hueren, waren den voorschepen vander Kuere ende van Ghedeele, met sommighe vande upperste schepenen met haerlier pencionarissen, gheghaen bij den bisscop, om met hem in comunicatien te commen vande redemptie anghaende, als ijemant steerft in een ander prochie dan daer hij gheboren wert, zoo dat men dan die keercke oft clooster, daer de doot gheschiet es, moet redimeren van dat de uutvaert daer niet en gheschiet, maer elder ghecelebreert wart, waer af int cas van differente de kennesse hadden schepenen van Ghedeele, als up haerlier suppoosten diet betalen moesten, waeromme zij up den zelve dach ende huere bij den bisscop ontboden waren, anghezien dat zijn

ghecommitteerde gheestelicke, als her Clement, zijn officiael, emmertoes dese kennesse an hem getrocken hadde, uut welcker causen ic, vanden gheheelen collegie van Ghedeele met Pieter Putuers, mijn medeghezelle in wette, in haerlier consistorie ghezonden was, te weten in tcappittel van Sente Baefs bij Sente Jans keercke, tsaterdaechs te voren den xiiij^{en} der maent, verzouckende de zake aldaer niet in rechte ghehecht te werden, maer renvoij bij de voornoemde schepenen van Ghedeele, daertoe ghemoveert van Bartholomeus Meijeraert, die tcapittel van Sente Baefs haut; bij de Spittaelpoorte ⁽¹⁾ was, met zijn complicen, gheassisteert met meester Lievin Moenens, haer procuruer, die zeker redemptie schuldich waren. De voornoemde schepenen hadden te voren met melcanderen ghecomuniquiert, ende haer privilegien ende rechten dien anghaende doen overzien, ooc zeker placcaten van saligher memorienkeijser Maximiliaen ende Carolus de V^e, ooc sommigher Pausen ende wijsdommen dien anghaende. In somma was ghezeijt bij den bisschop, up de zake beter te letten over beede de zijden, ende hij, te weten den bisscop, zeijde, dat hij zoo vele doen zoude, dat hij de rechten der gheestelicheijt van Ghendt, tzij religiuesen oft presbijters, zoude doen overzien, ende daer up een oordene ende zekeren taucx stellen, ten fijne dat niemant onghelijck ghedaen en werde; wantet niet behoorlicen ware, dat den bisscop, die nieuwelinge in de stadt ghecommen was, ende den magistraet vander zelve stadt, ter causen van desen, in eenich different oft proces quamen.

(1) Hospitaal- of St^e Annapoort, eene der poorten van St. Baafsstede.

jugen over ghestelt waren om recht te doene, dwelck een quaet teeken was. Men zeijde, dat Franchoijs Hueriblocq, eene van hemlien, als hij noch onghevanghen zijnde, voor den Hertoghe ontboden was, zoude ghezeijt hebben, als dattet een gheltfeeste was, ende dat hij den Duuck een groot bruloftghelt moeste ghaen schijncken, ghelijct een licht mannekin was van zijn woorden, die nochtans een ghoeit bloeijkin was ende hertelic voor zijnen vriendt, om welke woorden den Duuck vergramt zoude gheweest zijn, zegghende : *hij zoude wel tooghen, dattet an hem met gheenen ghelde te doen en ware, zoo de dwase ende lichtzinnighe meenden.* Daer wasser ooc te Bruesssele noch ander inghe-roupen, van Ghendt ende eldere, waer af dat eene was Lieven Brakelman, die met eenen abt ende een ander groot meester daerwaert zoude ghereijst zijn ; maer ander zeijden, dat hij niet en dorste compareren.

Meester Artus Boessens, nu hoochbaliu van Deynse wesende bij verpachtijnghe ende bij processe jeghens den anderen voorgaenden baliu (die melcanderen gheinponeert hadden ghuesen te wesen, zoo voorseijt es, waer inne hij Boessens optineerde ende jeghen alle zijn beclaghers te boven quam), bracht met zijn assistenten te Ghendt als ghevanghenen, int sGraven Casteel, tien ghuesen van Deijnse ende daer ontrent, waer inne hij zijnen schaut ooc ghevanghen ghenomen hadde, die hem dander voornoemde ghevanghenen hadde helpen vanghen, binden ende coorden ; want, als hij gheghaen was met die ander ghevanghenen tot binnen 't vanghenesse, zoo sprack den voornoemden Boessens, dat hij daer ooc de patientie hebben moeste, ende dede hem ooc de boeijen anslaan.

Ontrent dees tijt quammer een Franchoijs te Ghendt, die ghevraecht wart hoet in Vrancrijcke stont. Die en zeijde

noch van gheenen paeijse tusschen den Coninc ende Condée, maer dat Condée wilde ende begheerde, dat den Coninc alvoren zijn gharnisoenen oorlof gheven zoude, ende den Coninc wilde ende begheerde ter contrarien, dattet Condée eerst doen zoude; verclaerde ooc, als datter lettelt volcx van soorten dienende tot den crijch den Coninc ter hulpe ghecommen was, niet jeghenstaende die hulpe, die hij verzocht hadde, ende al waert dat den Coninc mandamenten uutleijde up lijf ende ghoet hem ten dienste te stane, ende zijn vijanden noch met victailge, met ghelde, volcke oft wapenen bijstant te doene, nochtans en zoude dat niet veel helpen; maer die mandamenten, die Condée uutleijde, zouden wel drijmael meer gheobediert ende ghevreest werden, mits dat hij den Coninc nu ghematteert hadde, ende dat al den edeldom van gheheel Vrancrijck, landen ende steden meest met hem was, ende dat zij de oorloghe vanden Coninc niet anders an en zaghen noch en achteden dan een oorloghe vande gheestelicheijt, die den Coninc thaerwaert ghenomen hadden ende haer met zijnen name becleedden; maer voorwaer dese redenen dochten mij gheckelic luudende, ende gheheel up de ghuessche manniere, waeromme dattet hier voor een cijfer staet.

Up den xvj^{en} marcij anno LXVIJ, dijsendach wesende, waren tAndtweerden drij patienten verbrant, eerst verwurcht zijnde, te weten den vader met beede zijn zonen, ende dat om dat zij herdoopers waren ende die conijnclieke mandamenten ghequetst oft overtorden hadden.

Up den xix^{en} van maerte beghonsten mijn heeren schepenen vander Kuere bij hemlien tontbieden die hooftmannen vande neeringhen, haer belastende te ontbieden de ghezwoorne vande neeringhen, die men haer noumen zoude die onder haer sorteerden, hemlieden voort bevelende, dat

zij haer suppoosten zouden doen repareren ende restaureren elcken zijn capelle, autaer tafereel, ghelaesveinster ende ander cijraigen die ghebroken waren, ooc over te brijnghen die oornamenten van dien, bij inventaris, waer af mij Vaernewijc, als overste van vij neeringhen, was overghelevert zeker ghescrifte bij meester Roelandt Van Embyse, eerste secretaris bij der Kuere, om tzelve mijn ghezwoorne voren te hauden, up den voornoemden xix^{en} marcij, waer af tinhauden aldus ludende was, ende was bij hem onder-teekent :

« Schepenen vander Kuere hebben gheooronneert ende oordoneren bij desen Marck Van Vaernewijc, als overste vande naervolghende neeringhen, te doen repareren ende behoorlic in zijnen staet te stellen, de altaren ende capellen den zelve neeringhen competerende, binnen Sente Jacobs keercke, in zulckerwijs, dat men aldaer de ghoddelicke ende keerckelicke diensten mach continueren ende doen, met zulcker eere ende reverencie alst betaemt, alles naer uutwijzen vanden brieven bij mijn heere den hertoghe van Alva ghescreven an mijn heeren vanden rade in Vlaenderen, in daten xiiij^{en} februarij 1567. »

« In den eersten zal hij Vaernewijc metten ghezwoornen vander neeringhe vanden hautbrekers bezurghen in alder diligencien, dat den altaer vander Drivuldicheijt, der voornoemder neeringhe competerende, ooc de glaesveinstere daer ghaten zijn, gherepareert werden, zonder daer inne eenich dijlaij tuseerne, ter causen vande oncosten daertoe behouvende, mits dat reden es, dat een ijeghelic hem ghoeuwillich tooghe ter restauracie vanden tempel Godts, gemeene zijnde alle christene meinschen; ende zal den voornoemden Vaernewijc onthier ende disendaghe naestcommende tschepenenwaerts andtwoorde overbringhen,

INHOUD.

DAT ACHTSTE BOECK.

	Bladz.
CAPITTEL I. — Van sommige wreede lueghenachtighe maren der Spaengiaerden ; ende vande justicie tot Bruessel ghedaen ; ende hoe men tAndtweerden ende te Ghendt tvolck noch vijnck ; ende te Ghendt twee mannen ghehanghen werden, ende eenen priester levende verbrant	1
CAPITTEL II. — Wat dat men zijde vanden prince van Condée in Vrancrijck, ende hoe die ghuesen veel maren stroeijden ten voordeele van Condée ; ende hoe te Ronce fortselic de ghevanghenen uitghehaelt zijn ; ende hoe sommige ghuesen moesten compareren voor de ghecommitteerde vanden bisscop van Doornicke, wesende te Ghendt.	9
CAPITTEL III. — Welcke de articten waren waermede sommige ghuesen lijf ende ghoet verbuert hadden ; ende wie zij waren van Ghent, die te Bruessel ghevanghen waren, ende hoe sommige gheestelicke personen voor die ghevanghenen baden ende die ander beschuldighe niet en begheerden ghenoumt te	

hebben; van Backerseels tortuere ende noch viij mannen te Ghendt ghepijnt	13
CAPITTEL IV. — Van drij patienten, die ter cause vander ghueserie onthooft waren, ende hoe ghestichtelic dat zij storven; ende hoe eenen man, van verschrictheijt van dese doode lichamen, ghestorven es; ende hoe datter zeven patienten van Deijnse naer Deijnse ghevoert waren om ghejusticiert te werden; ende hoe datter noch drij mannen van Ghendt inneghe-daecht waren	18
CAPITTEL V. Van diveersche nieumaren; ende van zesse artijclen oft pointen die sommighe ghuesen ter doot ghebrocht hebben; ende hoe dat wel bij xx pointen nochtans bewesen mach werden, waeromme dat men over vele van dien compassie ende medelijden behoort te hebben	23
CAPITTEL VI. Vande liberalicheijt der goddiensticheijt te Ghendt; van eenen jesuijt een treffelic predicant; van sommighe service der soldaten te Ghendt; ende hoe datter neghen patienten tot Ghendt gracie creghen, ende datter xj tot Rijsssele ghehanghen waren; ende dat den Coninc ghelt uut Spaengien zant; vander devocie ende reverencie ghedaen Ghode ende den H. Sacramente up den witten donderdach ende ghoeden vrin-daech; ende van leelicke rudesse in den Westcant	28
CAPITTEL VII. Hoe neerstelic dat tvolck up den helighen Paeschdach, ten H. Sacramente ghijnck; van drie ghevanghenen te Ghendt inneghebrocht; ende hoe een veendel soldaten uut Ghendt trocken; van een placcaet ten bretecke uutghelesen ende vande scheerpe justicie te Doornicke; ende hoe die ghuesen haer zelve ketelden; ende dat te Bruessel noch zeven mannen onthooft werden.	34
CAPITTEL VIII. Van sommighe lueghenachtighe upgheviijghen der Spaensche soldaten; ende dat den hoofmeester ende secretaris van [den prince van] Oraingie ghevanghen waren; hoe de vier biddende oordenen van Ghendt requeste presenterden, tHove om verzoetenesse van sommighe ghevanghenen; van een colacie te Ghendt ghehauden up de tachterheijt vander stadt; hoe mense helpen mochte	39
CAPITTEL IX. Van een verghaderinghe ende faussen alaerme vande Spaensche busschieters te Ghendt, om een victorie vercreghen jeghen de heretijcquen, ende hoe daer af diveerschelic ghesproken was; hoe men vreesde, dat die Hughenoijsen	

poochden in te nemen Sente Omaers ende die stadt van Ludicke, ende hoe daer up eenen edelman als verrader ghevanghen ende naer Bruessel ghezonden was.	45
CAPITTEL X. — Hoe men te Doornicke ende ten platten lande zeker wake onderhilt; vande reverencie vande Spaengiaerts totten H. Sacramente; hoe zij de lieden van Sente Pieters weder beroofden van haer huijscateijlen; van haer ghevechte ende onghemaniertheijt; van toverlijden ende beghraven van Adriaen De Bleckere ende vrou Vander Leijen	50
CAPITTEL XI. — Vanquade maren ende tquaet voornemen vanden prince van Orainge; ende hoe ootmoedelic men supplieerde om Franchoijs Hueriblock; ende hoe Lievin Brakelman inghedaecht was; ende hoe tAndtweerden verboden was quade maren te zaeijen; hoe oneerlic die Spaengiaerts te Ghendt int Vleeschhuus leefden, ende hoe mesjantelic een capiteijn eenen man vander stadt quetste.	55
CAPITTEL XII. — Hoe men te Ghendt ende eldere crijschvolc upscreef; ende hoe een vrouwe van Ypre ghepredict hadde; hoe sommige priesters in den Westcant meshandelt waren; hoe in de keercke van Zulcke tvier ghesteken was; van een cleen roere te Ghendt om wat datter ghebroken was; hoe die ghuesen te Doornicke bij nachte up de maerct preechten ende psalmodien zonghen, waerom zij onthooft ende int water gheworpen werden	60
CAPITTEL XIII. — Hoe Dierick Jooris ghevanghen was ende waer af dat hij bedreghen was; van diveersche nieumaren; ende hoe te Ghendt een vrouwe vermoort was ende een meijskin van eenen Spaengiaert met zijn snoere, en hoe hij hem hadde in de vanghenesse ende andere; ende hoe Quickelbeerghe ende Jacob De Vroe gheëxecuteert werden	64
CAPITTEL XIV. — Van een stranghe justicie over eenen Spaenschen moordeneere ende een vlaemsche moordenaressen te Ghendt ghedaen, ende hoe versteent ende onversaecht dat zij waren, bijzonder was den man verhart tot in de laetste wijle zijns levens.	70
CAPITTEL XV. — Wat men zijde vanden voornoemden gheëxecuteerden, van zijn malefactien van joncx, ende hoe dees moorden te weercke gheghaen zijn, ende wat zij gheconcipieert hadden, ende wat men zijde van tmeijskin medeghezellene van dese moorden	75

- CAPITTEL XVI. — Vanden baliu van Meerlebeque tAelst ghevanghen; van acht Audenardijnen, die te Ghendt inneghebrocht waren, en wat men haer te laste leijde; van sommige vlieghende maren; van meester Silvester Moenens te Ghendt; van sommige leelicke woorden der Spaengiaerden, ende ander dijnck 80
- CAPITTEL XVII. — Van eenen heesch van ghelde vanden duuck Dalve, ende van een colacie te Ghendt ghehauden ter zelve causen, ende om de tachterheijt vander stadt te verlichtene, ende wat resoluacie dat daerup ghevalen es 84
- CAPITTEL XVIII. — Hoe datter diveersche veendelen knechten vanden duuck Dalve naer Vrieslandt beschiet waren, ende hoe zij de vijanden anghevallen hebben ende tondergheghaen zijn, ende hoe den grave van Harenbeerghe int velt verslegghen ghebleven es 87
- CAPITTEL XIX. — Hoe vanden duuck Dalve de frontieren wel doen bezetten waren, te weten in drij quartieren, als jeghen de Duijschen, Inghelschen, ende Franchoijsen, ende hoe de heere van Rues vast crijschvolc upnam; van een Inghelsch ambassaet te Ghendt ghecommen; hoe meester Willem Rutsemeels zone te Bruessel levende verbrant was; ende van een zotte weduwe te Ghendt 92
- CAPITTEL XX. — Hoe twee lieden van Ghendt aldaer ghejusticiert waren, deene een anabaptiste wesende, metten viere, ende dander een keerschender zijnde, metten zweerde, ende hoe hem elc bijsonder hadde, ende eerst hoe onnooselic den herdooper ghevanghen was 94
- CAPITTEL XXI. — Van een placcaet te Ghendt uitghelesen up de vremdelijngghen, sectarissen ende vaghabunde: ende hoe informacie ghehoort was up de zonen van Lievin De Vlieghere; van een edelman van de Villeers, daer hier voren int 16 cap. af gheroert es; ende van groote justicie te Bruessel ghedaen over veel nobilisten; ende van eenen ghevanghenen te Ghendt inghebrocht. 98
- CAPITTEL XXII. — Hoe die Spaengiaerden te Ghendt tijlic in roere waren, ende hoe beede die Graven aldaer ghevanghen ghehauden, naer Dendermonde ende alzoo tsanderdaechs te Bruessel ghevoert waren, ende hoe diveerschelic tvolck daer af sprack, hopende dat zij gracie krijghen zouden vanden lijve ende anders. 102

CAPITTEL XXIII. — Hoe beede dees edel ende machtighe Graven haer toijsoenen afghenomen zijn ende verwesen zijn ter doot, ende hoe zij met grooter droufheijt vanden volcke, te Bruessel up een schavot onthooft zijn gheweest, ende alle haer gheden gheconfisquiert.	105
CAPITTEL XXIV. — Noch van groote justicie te Bruessel ghedaen, ende van ghevanghenen daer inghebrocht; hoe datter daer ooc tSente Pieters te Ghendt ghevanghen ende ghejusticiert wart; van diveersche niemaren, scheermutsijnghen, justicien ende andersins den troublen tijt noch al anghaende . . .	110
CAPITTEL XXV. — Van een quaet stick ghedaen bij de wilde ghuen; van diveersche maren, ende dat meester del campo ende den capiteijn Salines en den president van Vlaenderen wederom commen zijn te Ghendt; van een indiscreet feijt bij de Spaengiaerts tAndtweerden bedreven, ende hoe die Spaengiaerden tSacrament te Ghendt met bussen loofden; ende hoe die Duijtschen te Valenchiene zesse van hare capiteijnen ghevanghen hadden	115
CAPITTEL XXVI. — Van sommige oneerlicke ende ongheoorloofde sticken, die de Spaengiaerts te Ghendt bedreven; ende hoe men te Mechelen platte scheepkins maecte; vande belofte, die den Duuck die Spaengiaerts ghedaen hadde; van zeker tijdinghe van tvertrecken der voornoemde Spaengiaerts uut Ghendt; van diveersche niemaren, ende hoevele die stadt tachter was nopende tservicium.	120
CAPITTEL XXVII. — Van een abominabel stick van eenen bouwe Spaengiaert te Ghendt bedreven; ende hoe de vrouwen ende meijssens van Ghendt verboden was met de Spaengiaerts uut te trekken, ende die redenen ende presumpsien waeromme; ende hoe ghemackelic die Spaengiaerts waecten; hoe gheboden ende te kennen ghegheven was die vander stadt om ghelt te commen, die haer beclaechden van sommige niemaren; ende van een rudesse vande wilde ghuen bedreven	125
CAPITTEL XXVIII. — Hoe de Spaensche gharnisoenen vertroocken uut Ghendt, ende hoe dat veel vrouwen te waghen ende tschepe hemlien volchden jeghen tverbodt, ende daerom vanden meester del campo zeer gheslegghen waren; ende hoe die soldaten, die te Ghendt int casteel bleven noch vaste, met wagghenen, der lieden cateijlen uut haer huijsen haelden, ende hoe zij diveerschelic oorlof namen ende vande Dominicanen ghebenedijt werden	130

daer dat scheen, dat lettel de ghueserie hadde gheregneert, warender XXXIIJ inneghedaecht, waer af de viere vrouwen waren.

CAP. XXI.

Wat men zijde vander execusie, die men doen zoude; ende van beede de zonen Maijaerts, hoe zij de vlucht namen; van Onser Vrouwen dach in maerte; hoe Bartholomeus Van den Putte ghevanghen was; ende hoe men zijde, dat men up den XXX^{en} marcij anno LXVIJ groote justicie zoude doen.

De mare ghijnck ooc secretelic, datmer zeer curts justicie doen zoude, daer groote bloetsturtinghe af ghebueren zoude; want, zoo sommighe consultants haer hadden laten ontvlieghen, daer zouder wel twee duijsent ende vijf hondert steerven oft gheexecuteert werden in alle dese Nederlanden, ende zoude meest al up eenen dach gheschien, zoo zij som up eenen nacht, te weten den nacht naer den vastenavont, ghevanghen waren.

Lucas ende Jaques Maeijaert, rijcke jonghers, wel tot LX ponden grooten tsjaers elck bezittende, onder eerfgront ende anders, (welck ghoet haer vadere, Bauwen Maeijaert, al meest ghewonnen hadde metter practijcke bij den raet van Vlaenderen, alwaer hij eene vande principale advocaten was) waren noch up den vastenavont laetstleden, bij haer vriendekins ende kennesse recreërende, maer nu (eijlacen!) hoorende dat mer al vast vijnck ende spande, zijn oock vertrocken in schippersabijten ghecleet, ende namen haer zusters zoo compasselic an hemlien oorlof met weenenden ooghen, dattet eenen steen deeren mocht. De jonghers

was den moet zoo vul, dat zij niet en wisten wat bedrijven; zij waren van sommighe ghemeerct buten te lande daert te doene was, dat zij twee of drijmael wech gheghaen waren ende keerden telcken duer eenen anderen wech wederomme; tzij of dat zij uut grooter bedwelmtheijt alzo doolden, tzij om dat zij van haer zusters ende vriendekins niet wel ghescheeden en conden.

Item up Onser Liever Vrouwendach, die quam sdonderdaechs in dalfvasten weke (want den bisscop van Doornicke en wilden niet verlegghen, hoewel dattet zeer de Ghendt-sche maerct schaedde; want den woonsdach te voren haddet ooc cleen maerct gheweest, zoo dattet maer twee daghen, dats vrindach ende zaterdach, maerct was van allerande ghoet), doe was ghevanghen Bartholomeus Van den Putte, apotecaris in de Burchstrate, up thoucxkin vander Nieuwer strate, die men heet de Abrahamstrate, om dat daer eenen Abraham zijnen zone onthoofdende voor een huus ghemaect was, te weten voor thuus dat meester Pauwels, schoolmeester, hadde doen maken, alwaer hij in plach te wonen. Desen Bartholomeus voornoemt was een curt dicke man, met eenen breeden aenzichte ende baert, ende was mijn cosijn van mijns vaders wegghen, van verre. Hij quam eenen dach of twee te voren in mijn ghemoet ende wij groetten melcanderen, lettelt wetende (eijlacen!) wat hem nakende was; want hij hadde te Bruessel gheweest, daer hij ontboden was, ende was wederomme ghezonden met eenen beslotenen brief, meenende dat hij zijn zake al claer hadde, maer eijlacen! theeft hem faute gheslegghen. Daer wasser noch vele, die ooc met besloten brieven wederomme ghezonden waren, maer quamen ten quaden hende.

Up den xxix^{en} in maerte voornoemt, smaendaechs naer dalfvasten weke, ende een caut bijtende weder van winde

uuten Noort Oosten wesende, quamen zware tijdinghen te Ghendt ende eldere, te weten, als dat men tsanderdaechs zoude justicie doen over de ghuesen, al Vlaenderen duere, ende dat tvonnesse vanden duuck Dalve ghecommen was. Overzulcx waren up den noene, schepenen, als zij ghescheen waren, wederomme doen vergharen ende waren oock bij den meester del campo, ende oock waren ontrent den avonde den onderbaliu van Ghendt ende Gheeraert Rijn, baliu van Sente Pieters, die men naemt den souverain, zien ghaen int sausselet, der stede vanghenesse.

CAP. XXII.

Hoe de Spaengiaerden haer verghaderinghe maecten; ende hoe men te Ghendt, up den voornoemden xxx^{en} in maerte, over zeven mannen justicie dede metten stroppe, als meester Willem Rutsemeel, Pieter Andries, Jan Rooze, Lievin De Smet, meester Gillis Coorne, meester Jacob Schoenlap ende den Wulfjaghere.

Ende ghecommen zijnde den xxx^{en} marcij, ooc een caut ende zeer windich weder zijnde, mits die Noort Ooste winden voorscreven, beghonden die Spaensche trommelen tijlic te roeren; want tsmorghens voor den viij hueren beghonden, die daer toe gheroupen waren, te verghaderen, met haer hernasch ende gheweere, alzo zij ter wachte plochten te ghane, alvoren ghaende eenen jonghen met eenen stalenen schilt ende een daergiekin in dander handt, naer costume; want ic zach alzo een regiment commen van over den Curten Steendam, over de Melckbrugghe ende Sente Jacobs Keerc-hof, voor den viij hueren voornoemt. Daer naer, ontrent den ix hueren, zach men up de Vrindachmaerct, Vischmaerct,

Coorenaert, Sente Pharahildenplaetse, Langhemunte, Curtemunte ende veel meer ander straten, de wijnckelen ende huusen meest al ghesloten. De straten innewaert waren bezet met Spaensche busschieters, die daer met viij of x de wachte hilden, stellende haer cromme roers up de kelsije an de husen ende leijden haer stalen huven daer boven up, up tscheerpe vanden roere; ende up Sente Pharahilden plaetse, daer zach men zavel ghesturt ende veel scraghen ligghen om een schavot te maken. Men maecte ooc neffens die half potente, die daer stont, ontrent twee screden van daer, up de zijde vanden hospittale⁽¹⁾, eenen diepen put, ende daer neffens lach noch een dobbel potente, die men daer noch temmerde om daer te stellen, ende was ghestelt voor den tien hueren; ende daer waren oock curts naer den tien hueren vier staken int schavot ghestelt, zeer slechte, crom ende slom, ende zeker regimenten Spaengiaerden, maer lettelt, quamen noch de wachte hauden talven up de Hooftbrugghe, up de Leije achter de Crane, an tsGraven Casteel, up de Hooftbrugghe, etc. Up Sente Pharahilden plaetse wasser ooc vande principale, ende de hallebaergiers vanden meester del campo, die over ende weder ghijnghen, metghaders de hallebaergiers vander stadt, die stonden voor een deel volcx voor de zijde daer tkeercxkin ende de *Drij Coppen* staen. Alwaer dat curts naer den xij hueren uut den sGraven Castele ghebrocht was meester Willem Rutsemeelis, procuruer, een man die wel ghelt plach te winnen, zoo men zijde wel hondert ponden grooten sjaers, ende hadde voor eenen biechtvader broeder Lievinus Van den Bossche, Dominicaen, ende als hij

(1) Wenemaers-hospitaal.

rontomme beede de potenten gheghaen hadde ende over zijn knien zijn ghebet ghedaen hadde, zeer mannelic sprekende, es vanden hanchman ter leeren upgheleet, an de halve potente, die up de zijde naest de Leije stont ende van te voren daer ghestaen hadde, ende hij zijn hemelschen Vadere ende Onsen Heere Jhesum Christum angheroupen hebbende, es afghesteken ende verwurcht gheworden, wesende een vierschoot teer man met eenen zwarten redelicken langhen baert. Hij was van gheboorten een Audenaerdijn, ende quam eerstmael te Ghendt up Sente Pieters schole hauden, ende daernaer bestont hij een practizien te werden; maer hij was ghereputeert voor eene die niet zeer rechtveerdich in zijn zaken en was. Bossche dede naer zijn doot voor zijn ziele bidden, ende las daer eenen *de profundis* over, zegghende dat hij een ghoet christen meinsche ghestorven was naer tgheloove van die H. Roomsche Keercke.

Daer naer wart uitghebrocht Pieter Andries, een zeepzieder, die ghewoont hadde in de Hauburch, een vet, vierschoot, corpulent man met een grijse bolle, thaer gheschoren up den cam ende hebbende eenen cleenen baert. Dese hadde Onser Vrouwenbroers bij hem. Hij maectet zeer curt, schudde thooft, zach naer den hemel, riep Ghodt hertelic an ende wart alzoo ooc up de leere gheleet, ende riep : *o heere Godt, helpt mij nu, ic bidde u uut alle mijnder herten, ontfaet mijn aerme ziele in u rijcke*; bekende hem een zondaer te zijne ende riep : *o Vader in luven handen bevele ic mijnen gheest*; ende wart doe afghesteken ende neffens meester Willem voornoemt ghehanghen. Zij hadden beede anne zwarte rocx, zwarte bombasijnen fusteynen mauwen ende zwarte caussen, ende schenen beede van ghelijcker audde te wesen, te weten van ontrent

XLVIJ of L jaren; maer Pieter Andries, eylacen ! mits tverwurghen, hijnck leelic ende dicke zijn tonghe uute.

Daernaer verstellde den hanchman met hulpe van zijnen cnape de leere, ende brachtse an de nieu dobbel potente, ende deerste, die daer an ghehanghen was, dat was een ticheldecker Jan Rooze ghenamt, die ghewoont hadde in de Onderstrate. Dese en liet gheen sprake uut hem ghaen vanden eersten totten laetsten, ende hadde Fremenueren, die hem tgheloove anriepen, maer hij en andtwoordde haer niet, ende bleef alzoo onberoerlic als oft hem niet angheghaen en hadde, ende wart alzoo ghehanghen, een vier-schoot, wel ghefautsoeneert man, magher int abijt, hebbende een witte kennevetsen casacke an, twee roode laken mauwen ende zwarte caussen met een leren zeemen brouck, welcx zolen vande caussen quaet waren, want deene hijnck wel alf af; ende verwurcht zijnde ende vanden hanchman up zijnen hals ende hooft ghetorden gheweest hebbende, wart zeer bloedende uut zijnen nuese, dwelc viel up zijnen boesem, eenen rooden zweetrock ende up zijn handen, die voor hem ghebonden waren, zoo dander oock waren ende ooc de aermen an tlijf boven de helleboghden. Hij hadde eenen cleenen baert, ongheschoren haer, lanck hanghende tot up de hooren, een man van haudden van ontrent XL jaren int aanzien. Sommighe wilden zegghen, dat hij jeghen zijn wijf plach qualic te leven, maer ofter ooc dwijf cause af was, dats te beziene. Tscheen wel, dat zij hem lettelt ghade slouch, dat zij zijn caussen niet verheghent⁽¹⁾ en hadde, daer hij mede ghehanghen was.

Daer naer wart uitghebrocht Lieven De Smet, een audt

(1) Hersteld.

den burchmeester vanden Duuck ghehanghen was; hoe den deken van Ronce weder beghonst te regneren, ende eenen zeer onghelooovighen meinsche ghevanghen hadde; hoe Dierick Jooris ghepijnt ende uutghelaten was; ende wat maren datter gijnghen van beede de legheren; ende hoe den magistraet van Ghendt met haren bisscop in communicacien quamen.	286
CAPITTEL VI.	292

EINDE VAN HET VIERDE EN LAATSTE DEEL.

in die onsachelicke pijn des vaghevijs zijn, en noch eijst een meerder vertwijffelinghe voor hem zelven naer zijn doot niet te willen ghebeden hebben, ofte tes een groote afleedijnghe des zins. Hem wart upgheteghen ende was bedijncht, dat hij sommighe nieu predicanten hier ghebrocht hadde, en dat hij in den valschen raet was up Dierick Jooris ghoeijkin om volck up te nemen, ende zoude ghezeijt hebben : *tes ghoet*; maer zoude terstont wech gheschoten zijn, zegghende : *ic ben audt, ic hoore qualic*; zoude xxv ponden grooten tot de ghuekeercke gheleent hebben; zoude ghecommitteert gheweest hebben met Jaques Lobberjoos ende noch eenen derden persoon, om pennijnghen tAndtweerden up te lichten om volck up te nemen jeghen den Coninc. Men zijde ooc, dat hij in den raet up Dierick Jooris ghoeijkin de principale was, ende zat wel en ghemackelic daertoe; daeromme wast een wondere, dat hij hem dorste ghetrooten in de stadt van Ghendt te comen, maer moghelic hem locke den brief die vander Gouvernante an de wet van Ghendt ghecomen was, zoo ghij vint lib. 4⁽¹⁾, cap. 20. Van hem leest breeder ende ooc van andere lib. 4⁽²⁾, cap. 5. Aldusdan es den desen ooc ghehanghen neffens den ticheldecker voornoemt, an de zijde vander potente naest Wenemaers hospittael.

Daernaer wart voort ghebrocht meester Gillis Coorne, een incarnaetveerwere, een constenare zeer fraeij, een vremdelijck van gheboorten, die magher in dese stadt quam ende rijcke aldaer bedeghen was. Hij was een frisch groot man van leden, int beste van zijnen leven, als audt schijnende maer xl jaren, een steerck wel ghevaren blue-

(1) Lees lib. 5.

(2) Lees lib. 5.

sende man met eenen cleenen baert, vroom corpus ende beenen, jent int abijt, met eenen halfhossetten culder, zwarte bombosijnen mauwen ende roode incarnate caussen, boven ghetrosseert ende duersneden ende met roode taftaf oft ander stoffe ghevoedert. Dese int leeden zach zeer ter zijden uut naer de hallebaergiers, die voor tkeercxkin stonden ende daer ontrent, ende upwaert gheleet zijnde sprack zijn ghebet statelic tot Ghodt, ende toochde hem ghenouch vanden zinne te zijne als Lieven De Smet gheweest hadde, bij de welcke hij ghehanghen was, zoo dat hij vaste an hem hijneck, alle drije an de zijde voornoemd vande dobbel potente; maer mits zijn groote steercte ende dat hij noch int beste van zijnen leven was, zoo conde hem den scheerprechter qualic ter doot ghebrijnghen, want als hij hem langhe metten voete ghesteken hadde up thoofte ende den hals alzo wel als up de ghebonden handen, zoo zach ic hem noch zijn beenen twee of drij reijsen vertrecken.

Den zesten, die daer uut ghebrocht was, dat was meester Jacob, die men bijnaemde *Schoelap*, om dat hij hem moeijde een medecijn te zijne daer hij int eerste plach schoens te lappen. Hij woonde achter de Vrindachmaeret, niet verre vanden huse daer den voornoemden meester Gillis woonde; hij was een magher man, zijnde in zijn onderlijf met magher zwarte caussen, hebbende saragoskins, een zwart wambaeijs, lanck haer, een cleen baerdekin ende audt ontrent XLV jaren. Hij riep ooc Godt hertelic an, maer boven up de leere zijnde (welcke leere nu ghekeert was ende ghestelt om van dander zijde naest sGravenbrugghe up te ghane, ende an den anderen aerm vander potente, die noch ijdel was, die zijde naest de Leije), zoo sprack hij, dat hem elc wachten zoude van dat slanghen ghebroetsel, diets in een jaer tijts haerwaert veel ghemaect hadden ende noch vele maken

zouden. Ic meende dat hijt hadde up zijns ghelijcke, mutiers ende sectarissen; maer als ic hoorde de broers jeghens hem roupen, hem biddende, dat hij hem daer mede niet quellen en wilde, zoo dochte ic, dat hijt up haer ende haers ghelijcke hadde, ghepassijt sprekende. Daernaer zijn ziele Godt bevelende, wart ooc ghehanghen.

Daer naer was de zevenste uitghebrocht, ende was een man vander zelve audde vanden voorgaenden, zoot scheen, ende mij ruumde⁽¹⁾ een catholijck man in mijn hoore zegghende : *slaet ghade, desen man zal veel zijns maken, tes een onghebakert man van spreken*; maer ic andtwoorde : *moghelic hij zal nu beter ghestelt zijn*, alzo hij ooc in der waerheijt was. Hij sprack alzo zoetelic ende discretelic, als ijemant van die daer ghestorven waren, zegghende dat zijn wijf ende kinderen langhe armoede gheleden hadden bij ghebreke van hem haren brootwinder, ende hij over dander zijde in de vanghenesse, biddende ootmoedelic om vergheffesse alle die hij zoude moghen mesdaen hebben in woorden oft in weercken, alzo ooc sommighe ander patienten ghedaen hadden, ende offerde Ghodt almachtich ende Jhesus Christus, den zone Ghodts, zijnen gheest, en wart vander leere ghesteken ende bij den voornoemden meester Jacob ghehanghen, maer redelic int abijt zijnde.

(1) Ruinde, fluisterde.

CAP XXIII.

Hoe men up den voornoemden dach noch te Ghendt justicie dede metten viere; over vier Annabaptisten, jonghe mannen, ende hoe die ghehanghen waren afghedaen werden, ende som begraven up tghewijdde ende som niet; ende hoe datter noch sommighe ghevanghen werden.

Daernaer verschoeijde tvolck, ende beghonden te stane over de zijde vanden schavotte, daer men vier Annabaptisten up verbernen zoude, ende was de zijde van Wenemaers hospittael, en up die zijde was den inghanck ghemaect vande mutsaerden, die van binnen al met stroo becleet waren. Die Spaensche soldaten, sommighe van hemlien, deden tvolc ruum upstaen ende wijt van daer, omdat zij niet verstaen en zouden wat die patienten zegghen zouden, wel ende rechtelic daer inne doende, mits dat haer woorden zoo antreckende zijn ende besmettende, om taerme ghemeene volc voetsel uut te zughen. Dees updrijvinghe vanden volcke ghebuerde tot drij ofte vier stonden; want zij namen som mutsaertstocken ende sloughen daer mede in tvolck, ander sloughense up de kelseije, ende terstont daarnaer werden die patienten brocht, vier jonghe mannen, de sommighe en schenen maer ghezellen van xxiii jaren zijnde, ende eenighe wat audere, ende werden terstont ter leeren upgheleet ende in thusekin ghedrums; want daer liep eenen Spaengiaert boven, die een provoost ofte bevelsman was, last hebbende (zoo men zeijde) van meester del campo, ende en wildese niet laten buten, ende den laetsten viel over zijn knien ende waende zijn ghebet doen, met den aenzichte nochtans ten

haute waert ende den rugghe ten volcke waert, maer ten mocht hem niet ghebueren. De dienaers vander stadt, twee of drie, waren in thusekin, terwijl den hanchman de crammen in slouch; maer den voornoemden Spaengiaert die wildese van daer hebben, ende ziende dat den hanchman den eenen een lettelt beghonde te woelen, eer hij tvier daer in stack, en wildes niet ghedooghen, waer op den hanchman sprack, dat hij zulck last vande heeren hadde; maer ten hulp gheen zegghen, hij en wildese niet ghewoelt hebben, maer levende verbrant. Aldus es den hanchman van tscavot gheghaen, ende quam curts daernaer wederom, ende bracht eenen gheslotenen curf in zijn handt. Terwijl spraken die patienten melcanderen an, ende daer beghonde eenen te zijnghe; dat wilde den Spaengiaert beletten, ende stacse ende smetse met eenen mutsaertstock, die hij in dhandt ghenomen hadde, dwelck tvolck niet gheerne en zach. Ende den hanchman dede den curf hopen, ende lanchde daer ketenen uite, ende tvolck meende, dattet puppen van buspoer zouden gheweest hebben; maer hemliën en mocht zoo veel niet ghebueren. Die ketenen angheslegghen zijnde, nam terstont eenen wallem stroots ende stack tvier daer inne, zoo dat die aerme patienten, die naect stonden, elc an eenen staeck, niet dan haer hemden over haer lichamen hebbende, metten blooten beenen ende uppercaussen oft brouck, terstont die vlamme ghevoelden, ende riepen lude tot Ghodt, ende terstont duer de groote pijn des viers, veranderde dat roupen in een onverstandich gruwelic krijsschen, maer en duerde niet langhe; want den roock ende de vlamme versticte haer stemmen ende versmoordese eensdeels. Daer waren ooc Spaengiaerden zoo nijlich daerup, dat zij noch mutsaerden up tscavot wierpen om noch meer brants te maken, hoewel dat tvier zoo gheweldich was ende zoo zeer blaecte

metten wint, dat tvolck wijt van daer rumen moeste. Ende tvier ghecesseert zijnde, zach men die lichamen macht zeer verbrant, die daermen uuten buuck hanghen ende bijcans de beenen af verbrant. Dese vier Annabaptisten waren vremdelijnghe, ende hadden wel een jaer te voren ghevanghen gheweest van Franchoijs Pascharis, een vande vier capiteijnen van Ghendt gheweest hebbende; maer dander vijfve waren alle vander stadt, ende dander twee van eldere, als meester Gillis Coorne, die maer xij jaren of daer ontrent te Ghendt ghewoont hadde, ende meester Willem Rutsemeelis, die van Audenaerde was, maer hadde langhe te Ghendt ghewoont. Godt wille alle haer aerme ziele ontfaermertich zijn!

Daer hadde int eerste, als die zeven patienten ghehanghen waren, vier toortsen ghebrocht gheweest ende een gheruchde kiste met een cleet overdect, ende werden ghedreghen int hospittael voornoemt, want Rutsemeelis ende Pieter Andries, die an de alf potente eerst ghehanghen waren, waren eerst afghedaen, eerst Rutsemeel, ende wart up een bare gheleijt ende vande Cellebroers int hospittael ghedreghen, ende daernaer den anderen van ghelijcken, alwaer zij up tghewijde begraven waren. Daernaer werden afghedaen eerst die diemen hiet den *Wulfjaghere*, ende daernaer meester Jacob. Daernaer an dander zijde vander dobbel potente wart eerst afghedaen meester Gillis, daernaer Lievin De Smet ende den laetsten was Jan Rooze, ticheldeckere, ende werden up eenen wagen gheleijt om naer tGhalghevelt te voeren; ende daer was noch eenen anderen wagen met veel stroo, om die vier lichamen van die Annebaptisten up te weerven ende ooc naer de Ghalghe te voeren.

Binnen dien ende wat te voren, vertroocken de Spaensche

soldaten met haer trommele naer haer logimenten; maer daer wandelden noch soldaten, die meercten ofter eenighe lieden tsamen spraken, ende om dat een man jeghen mij sprack ende een aude vrouwe, die ic niet en kende, sprack eenen Spaengiaert ons an, zegghende: *ten es niet ghoeet zijn Lutheranos, noch al beter dronckaert zijn*, sprekende quaet vlaemsch.

Dees patienten en wisten noch tsavonts te voren ten vij hueren niet dat zij steerven zouden; dan als zij som int sGraven Casteel gheleet waren, doe werden zijt gheware. Welck eenen weermoet dat haer overquam mach elck wel dijncken! Tsanderdaechs haten dees patienten haer inbijt tsamen, ende mits dat daer die vier Annabaptisten onder waren, zoo creghen zij groote arguacien ende hieten melcanders dijnghen valsch te zijne, ende vielen in twee of drij diveersche sexien ende sommighe wart zeer ghebeden, als onder andere Lievin De Smet, dwelc een audt eerlic man scheen zijnde ende rijcke van ghoede, dat hij zoude willen afstaen ende zijn opinien verlaten, dwelck hij niet doen en wilde, meenende recht te hebben ende de waerheijt bij der handt, mits dat hij een man zeer vaste ende hert van zinne was, quaet om verzetten als hij ijert voor hem ghenomen hadde, anders een ghoet man van leven. Ende meester Gillis, zeijden zij een hertelic man gheweest thebben. Item den *Wulfjagher*, noch tsachternuens te voren van gheen zwaericheijt wetende, sprack int sausselet jeghen sommighe schepeneboden van zijn affairen, ende van zijn dochtere, die in eenen dienst besteet was, winnende maer acht schilde tjaers ende wasser wel xxiiij weert te winnen, die begheerde hij zeer te helpen, alzo langhe als hij de macht hadde, ende zijn ander kinderen tot zesse oft zeven.

Tsanderdaechs naer dese justicie, brochten die moor-

knechten die sgraghen vanden schavotte, verbrande staken ende berders up eenen waghen ghevoert van Sente Pharahilden plaetse over de Vischmaerct ende alzoo de Hoogpoort nedere, ende men zeijde, dat men tsanderdaechs weder justicie doen zoude, maer daer en es niet afgheschiet, dan dat men bij nachte noch sommige personen zoude ghevanghen hebben. Ende daer wart up den zelven dach, den laetsten van maerte, ghevanghen den brauwer int *Muelekin* in de Veltstrate, ende was een man van Meenene. Maer dat men zeijde, dat mer up Sente Pieters tot xij personen van haer bedden ghehaelt hadde, ende datter een joncman was, die meende te onschapperen duer een cave al boven uut ende wart noch ghevanghen, ende dat de heere up de zelve eerlichede wel in xl huijsen gheweest hadde, maer zij vonden veel vijncken (zoo men zecht) vervloghen, ende dat dit zoude gheschiet zijn up den nacht, die quam voor den woonsdach den laetsten marcij, es meest bevonden upghevijnghe ende gheloghen te wesen.

INHOUD.

DAT ZESTE BOECK.

Bladz.

- CAPITTEL I. — Hoe datter neghenthien veendelen Spaengiaerden te Ghendt inghecommen zijn, ende wat van vele haer meninghe was; wat overlast zij up tlandtvolck ghedaen hadden, ende hoe zij, bij nachte, ten huuse van mijn heere den voorschepen van Ghendt rudesse bedreven, die slotelen vander stadt creghen ende tvolc verdructen. 1
- CAPITTEL II. — Hoe de Spaengiaerts te Ghendt een ghebodt lieten uutghaen; hoe zij die van Ghendt inponeerden ende vertasseerden; ende hoe bevreest dat zij waren voor die Ghendtenaers, ende hoe sommighe up haer insivile redenen antwoorden ende haer den mont stopten; hoe oneerlic zij leefden metten Raetsheeren te Ghendt; ende hoe zij uut waren om tnieu casteel te krijghen 9
- CAPITTEL III. — Hoe de Spaengiaerts haer monsteringhe deden te Ghendt in Sente Jans Baptisten keercke, ende wat zij te

- Ghijseghem bedreven hadden; hoe zij te Ghendt der lieden bedden namen daer zij up sliepen; hoe zij haer wachte hilden up oorcussens ende hooftpueluwen; van eenen Spaengiaert die ghehanghen was; ende waerom Willem De Loors zone ghevanghen was, ende ander dijnck 15
- CAPITTEL IV. — Hoe de Spaengiaerts ten tweeden male in des voorschepens huus ghevallen zijn met ghewelde, om in haer wachte bernijnghe ende licht te hebben zonder haren cost; van zes mannen van Ghendt, die te Wetter ghevanghen waren; ende hoe Jan Martins ende Joos Meijeraert ghevanghen waren; van een colacie te Ghendt; ende hoe Lievin De Vlieghere, zijn wijf ende dochter ghevanghen werden. 21
- CAPITTEL V. — Hoe dheere van Backersele tot Bruessel ghevanghen was; van justicie te Vilvoorde ghedaen; hoe den grave van Egmont van duuck Dalve ghevanghen ghenomen was, ende ooc den grave van Hoorne; ende hoe tAndtweerden een machtich welder ghevanghen was, ende mons^r Montembrugis de vlucht nam; van vier couffers met gaut ende zelve ghesladen, neffens Ghendt betraept. 26
- CAPITTEL VI. — Hoe de Spaengiaerts te Ghendt int nieu casteel gheraect zijn; van vier herdoopers tAndtweerden verbrant; hoe die van Ghendt de wete ghedaen was haer ghoet uuten nieuwen casteele te halen, dwelc faute slouch; vanden schat, die den Paus ghezonden hadde met duuck Dalve, ende wat men zeijde vande ijpcrisie der Spaengiaerden; ende hoe datter zesse Zwitserse hallebaergiers te Ghendt oorlof hadden 31
- CAPITTEL VII. — Van een zware zurchfuldighe colacie te Ghendt; van sommighe ghevanghenen die vanden sGraven Castele int sausselet ghebrocht waren, ende wat men haer te laste leijde, zoo de ghemeen fame ghijnck vander ghueserie. 36
- CAPITTEL VIII. — Hoe die Walsche soldaten, die uut den nieuwen casteele te Ghendt doen rumen waren, up de Mude ghefoeriert waren, ende daer thuus laghen, ende haer veendel uut staken; hoe die Spaengiaerts bij nachte gherooft ende ghestolen hebben, dat men sommighe vanghenessen steercte; hoe schepenen ende dheeren vanden Rade te Ghendt haer vrij maecten van soldaten te hebben, ende hoe dander volc ghequelt was metten Spaengiaerden; ende hoe daer xj veendelen uuttrocken om ghevanghen nobilisten te halen; van

xxvi raetsheeren int Hof ghecosen; ende hoe den meester del campo eenen grooten heesch die van Ghendt anleijde. . .	40
CAPITTEL IX. — Van twee placcaten vanden Hove ghezonden, ende bij den heeren vanden Rade ghepubliceert, deene anghaende de afghedancte knechten ende dander toetehierende de vluchtighe lieden, wel ende scheerpelic elc bijzonder interdicerende daer jegahens niet te mesdoene, up te vallen in de penen daer inne begrepen.	48
CAPITTEL X. — Hoe Henric De Buck vande Spaengiaerts ghewont was; ende hoe den grave van Egmont ende den grave van Hoorne te Ghendt inneghebrocht worden, met een zeer groote garde van Spaenschen volcke te voet ende te peerde; ende hoe Sente Pieters hondert ende xxx bedden bescreven waren; ende dat te Ghendtsommighe ghevanghenen ontslegghen waren.	56
CAPITTEL XI. — Hoe wederom bij nachte de Spaengiaerden der lieden ghœt ghestolen hebben, ende hoe tzelve ghœt betraept was ende sommighe dieven ghevanghen, ende hoe datter daer twee af ghehanghen werden; ende van een beroerte, die de Spaengiaerts in die stadt van Ghendt maecten, als men den eersten zoude ghaen justicier.	62
CAPITTEL XII. — Hoe meester Silvester zijn vanghenesse moest houden in zijn huus; van toverlast dat die Spaensche peerderuters deden; hoe Hans Claeijs ghehanghen was; hoe de schade ghedaen in Sente Jacobs keercke te Ghendt ghegroott was; vande onredelicheijt vanden meester del campo, dat meester Jooris Van der Piet overlast ghedaen was en veel ander lieden; ende hoe datter Spaengiaerts te Doornicke inghetrocken zijn, ende die Duutschen gheruumt; ende hoe die Walsche knechten, met haren capiteijn, vanden nieuwen casteele vertrocken zijn uut Ghendt.	73
CAPITTEL XIII. — Wie de ghene waren, die tot raetsheeren int Hof ghecosen waren, om te besoengieren up tfaict vande ghueserie; hoe men de weerclieden inriep ende zocht, om tnieu casteel tAndtweerpen te maken; van een beroerte in den Westcant; hoe men tSente Pieters te Ghendt der lieden catheijlen ende bedden uut haelde; hoe die van Andtweerpen haer van haer crijschknechten beloofden; ende diveersche maren vanden Coninc ende de Hughenoijsen in Vrancrijck, met den prince van Condée.	81
CAPITTEL XIV. — Van sommighe onwaerachtighe maren, die de	

Spaensche soldaten te Ghendt zaeijden; ende een verhael hoe den raet van Mechelen ende den raet vanden Haghe, in Hollandt, van die ghuesen verdooft ende bedroghen was; wat die soldaten zeijden van Egmont; van tbesteden van tupmaken van tSacramentshuus in Sente Jacobskeercke ende van ander Sacramentshusen; hoe die Spaengiaerts haer zelve verleidten ende roere jeghen sommighe lieden maecten; van een joncvrauwe van Doornicke, die veel ghelts ghenomen was; ende vanden baliu van Zwijnaerde, die men groot onghelijc veerchde. 88

CAPITTEL XV. — Hoe leelick die Spaengiaerts leefden met een jonck ghezelle, die zij ghevanghen hadden; ende hoe leelic ende indiscretelic haeren uppercapiteijn, den meester del campo, sprack; ende wat overlast die Spaengiaerden in de stadt deden; van vele diveersche vlieghende nieumaren; hoe een diefkin vande Spaengiaerts ghehanghen was, om dat ten Augustijnen ghestolen hadde daertaer cleeren ende de zijden ghaerdijnen; ende van zeker quetsueren ende eenen dootslach vande Spaengiaerts ghedaen. 95

CAPITTEL XVI. — Hoe de Spaengiaerts den ondercoster in Sente Jacobskeerke, terwijl dat men misse dede, voor zijn kinnebacken sloughen; en hoe zij up de Vischmaerct bij daghe eenen zijnen mantel namen; hoe zij eenen man bij de Fraters met veel wonden, zonder cause, vermoordden; hoe zij eenen frutenier up de doot quetsten; hoe tgheestelicke van Ghendt voor die van Ghendt baden; hoe die van Audenaerde haer provisie maecten jeghen tgarnisoen, ende noch van diveersche snootheden ende overlasten der Spaengiaerden. 104

CAPITTEL XVII. — Dat die benden van oordinancien wederom upghenomen waren; dat die Spaengiaerden die van Ghendt niet meer Lutheranen heeten en mochten; van een processie generael; noch van sommighe rudessen der Spaengiaerden, ende fueriuese woorden vanden meester del campo; hoe die van Ghendt moesten elcken soldaet bezurghen L stuvers de maent, vier maenden lanck, ende dan elc XL stuvers; van diveersche nieumaren; ende van eenen schijnck van die van Ghendt, die qualic ghenommen was 111

CAPITTEL XVIII. — Van een colacie anghaende tservisium vande soldaten ghehauden; ende hoe te Meenene de herdoopers haer ghoet vercocht was; van een voorghebodt vander stede

- anghaende den burghers ende Spaengiaerden; hoe te Ghendt een vrouwe gherooft was; hoe de Spaengiaerts over de hare ooc een ghebodt lieten uutghaen, dwelck zij som tsanderdaechs braken; ende sloughen sommighe huijsghezinnen zeer mesjantelic, leefden ooc buten te lande zeer tijrannelic ende oneerlic 116
- CAPITTEL XIX. — Dat den duuck Dalve tAndtweerden ghecomen es, ende dat daer tnieu casteel wel voort ghijnck; van een questie ende ghevecht tusschen den meester del campo ende Salinus, int nieu casteel; hoe sommighe soldaten de lieden overlastich vielen, en van campo daerom ghestraft werden; ende wat men zijde van Vrancrijck ende Inghelandt; ende van een Spaensche monsterringhe. 122
- CAPITTEL XX. — Van een voorghebodt nopende den soldaten ende inzetenen van Ghendt; van een foele in die stadt van Diepen; van zeker ghelt, dat Condée hadde doen slaen; van eenen slach tusschen hem en den jonghen duuck de Guijse; van een rudesse ende straetroof vande Spaengiaerden; hoe die van Andtweerden grooten oncost dooghen moesten ter causen van haer nieu casteel, ende die superscriptie ende figure van dien 127
- CAPITTEL XXI. — Van eenen Spaengiaert Caspar Lumbralis ghenamt; hoe den abt van Sente Beernaerts wech ghelopen es; vande niemaren vander oorloghe in Vrancrijcke tusschen den Coninc ende den prince van Condée; van eenen hoop zwarte ruten; van dheere Van Herenbeerghe ende ander nobilisten, die uut dese landen den franschen Coninc ghijnghen dienen; hoe den prince van Piemont Vrancrijck ooc hulpe dede; vande begravenesse van eenen Spaengiaert; ende vande feeste up Sente Andriesdach 132
- CAPITTEL XXII. — Van diveersche niemaren ende van twee Spaengiaerden, die bij ontijde ghehanghen waren; van sommighe groote rudessen, die zij up die vander stadt bedreven; dat ooc den abt van Sente Pieters overleden es; ende van eenighe niemaren uut Vrancrijcke anghaende der oorloghe, der waerheijt niet wel ghelijckende 137
- CAPITTEL XXIII. — Van vier keercbrekers ende comociemakers; hoe zij bedijncht ende te Ghendt verwesen waren ghehanghen te werden, ende hoe den tweetsten, als hij ghehanghen zoude werden, openbaerlick beschaemde ende bedrouch meester

- Aertus Boesens, die hij onder tvolck zach staen ; ende hoe den derden, ter leeren upghaende, een walsch liedekin zanck. . . 143
- CAPITTEL XXIV. — Van een groote beroerte ende moordadicheit, die de Spaengiaerts voortstelden, als den derden patient zoude ghehanghen werden, treckende haer rappieren uute, slaende ende stekende int volck als in een cudde schapen, eenen grooten hoop quetsende ende de sommighe ter stede dootslaende, ende in ander plaetsen der stadt ooc hare rudessen bedrijvende 147
- CAPITTEL XXV. — Hoe dat naer dese bloetsturtinghe twee Spaensche wachten up den Coorenaert ghecommen zijn ; ende van vijf persoonen, die ter stede oft emmer niet verre ghaende doot ghebleven zijn, ende wie zij waren, ende hoet te weercke gheghaen es 151
- CAPITTEL XXVI. — Hoe die dulle ende ontzinnighe Spaengiaerden tvolck vander stadt noch up diveersche ander plaetsen, daer zij haer vonden, ghequetst ende ghewont hebben ; ende hoe den capiteijn vanden casteele een groot gheschut dede aflaten, gheladen met een cloote ; ende van sommighe ghequetste bij name, ende hoe vele datter daer ghequetst waren. 157
- CAPITTEL XXVII. — Hoe des duucx Dalve bastaert zone te Ghendt inghereden quam, ende neerstelick dede spueren naer die moordenaers vander foele up den Coorenaert ; van een justicie te Bruessele ; hoe de Spaengiaerden haer feet blauwelic excuseerden, ende hoe zij van een van hare predicanten openbaerlic ghestraft waren, ende hoe des Duucx bastaert zone voornoemt zeer vergramt was up die Spaengiaerden. . . 162
- CAPITTEL XXVIII. — Hoe die Spaensche wachten haer verghaderinghe maecten om justicie over de hare te doene ; hoe tvolc vander stadt haer huijsen upsloten ende meest thuus bleven ; van een voorghebodt dien anghaende ; ende hoe datter twee Spaengiaerts ghehanghen ende in vier sticken elc ghesneden ende ghecapt waren, zonder de hoofden. 165
- CAPITTEL XXIX. — Hoe men de Spaengiaerts noch hier ende daer upraepte ende vijnck, ende hoe zij daer duere verscriet ende sachtmoedich werden, die van Ghendt troostende, ende hoe ander verhert bleven in haer hoosheijt ; vande groote pacientie van die van Ghendt eensdeels in prose ende anderdeels in dichte vertoocht 172
- CAPITTEL XXX. — Dat den duuck Dalve zeer vergramt was up

die Spaengiaerden, om die overdaet te Ghendt ghedaen; ende hoet uutbarst, dat zij een conspiracie ghemaect hadden om die stadt te saccagieren; hoe datter noch twee ghehanghen waren, ende van die turtelmoedicheijt der Spaengiaerden; ende hoe den zone vanden Duuck uut Ghendt vertrack; ende wat men zeijde van die ghevanghen Spaengiaerden. . 177

CAPITTEL XXXI. — Van zeker amenden bij sommighe brekers ghedaen ofte diet ghefavoriseert hadden; hoe die Spaengiaerts interdictie ghedaen wart int sGraven Casteel niet te ghane; hoe men sommigher lieden ghoeet te Ghendt inventarieerde; van twee fugittijven, die weder te Ghendt quamen; van een colacie up tvertrecken vande Gouvernante; ende van sommighe propoosten anghaende der voorleden foele . . . 181

CAPITTEL XXXII. — Van een voorghebodt te Ghendt; hoe den vranschen Coninc tAndtweerden zant om ghelt; wat men zeijde van Condée, ende vander lige die onsen Coninc ghemaect hadde; hoe de priesters meshandelt waren in Westvlaenderen; van een groote overdaet ende beroerte te Doornicke bij de Spaengiaerts voortghestelt; ende vande redelicheijt der Duijtsche knechten. 187

CAPITTEL XXXIII. — Hoe vele datter te Brugghe inghedaecht was; van een voorghebodt te Ghendt; wat neersticheijt dat schepenen deden om gheen beroerte meer in haer stadt te hebben; hoe de Gouvernante naer haer landt vertrack, ende hoe dheere van Mansfelt ooc thuijswaert reet; van nieumaren uut Vrancrijcke; hoe die van Douwaij zurghe droughen; van een justicie te Bruessele; van een processie generael; vander Spaengiaerden jonghelueringhen, ende haer cleen reverentie tot justicie. 192

DAT ZEVENSTE BOECK.

Bladz.

- CAPITTEL I. — Van sommige tijrannighe ende ghruwelicke sticken bedreven van sommige sectarissen int Westquartier van Vlaenderen an de persoonen van sommige priesters, ende ooc an eenighe keercken, ende hoe dheere van Reesseghe ghecommen es tYpre, informatie hoorende up de voornoemde tijrannie. 199
- CAPITTEL II. — Hoe die Spaensche soldaten den volcke groot overlast deden, als ooc tAndtweerden, tAudenaerde, in dlandt van Aelst ende bijsonder te Meere; ende hoe die quaetwillighe ghuesen in den Westcant zeven officiers verslegghen hebben; ende van een schermutsijnghe tusschen die boeren ende Spaengiaerts, ende hoe tijrannelic zij die arme boeren te Ghendt ghevanghen inbrochten. 203
- CAPITTEL III. — Hoe die Spaengiaerden, die ter causen vander foele up den Coorenaert ghevanghen zaten, ontslegghen werden; ende hoe die peerden, die van Nederlandt ten dienste vanden Coninc ghecommen waren, vele storven; hoe onsen coninc Phelips vande catholijcque Franchoijsen ghepresen wart; ende van groote rumoeren van oorloghen, die men hoorde oft vreesde in Vrancrijck ende Duijtschlandt. . . . 207
- CAPITTEL IV. — Van sommige onghehoorte tijrannighe sticken over de priesters int Westquartier gheschiet; hoe Glaudekin Ghoetghebuer te Ghendt ghecommen ende ghevanghen es; ende van een scheerp mandament jeghen die voornoemde tijrannen ende diese heerbeerchden oft favoriseerden. . . . 210
- CAPITTEL V. — Van een ghevecht te Ghendt in den Hoijaert, tusschen die Spaengiaerts ende sommige vremdelinghen; hoe daer groote schatten ghevonden waren in tnieu casteel te Ghendt, toebehoorende den grave van Egmont, ende waer duer de voornoemde Graven meer ende meer beschuldicht werden; ende hoe den meester del campo met Egmont sprake hadde. 216
- CAPITTEL VI. — Van een groote droufheijt ende jammer onder die Ghandtoijsen duer vele, die inghedaecht werden; ende hoe een ontfangher van Egmont gheandtwoort wart; ende van een questie tusschen den baliu van Deijnse ende meester Artus Boessens, ende hoe Boessens van zijnen bedde ghehaelt

- wart; hoe den souverain van Vilvoorde te Ghendt ghecom-
men es, ende Glaudekin Ghoetghebuer met hem ghevoert
heeft, welck Glaudekin tOvermeere ontloopen es. . . . 221
- CAPITTEL VII. — Van een loghenachtighe valsche upghevijn-
ghe vande Spaengiaerden te Ghendt voortghestelt; van zeker
straetschenders ende bouven, die tHuesdene ende tAssenede
veel quaets bedreven; van een groote snee, ende wat quaet
dat daer uut quam; ende hoe tclooster ende abdie van
Middelburch in Zeelandt verbrande, ende die keercke te
Dordrecht 226
- CAPITTEL VIII. — Hoe de marcgraefnedinne van Beerghen al
haer ghoet verlatende, es in een clooster ghetrocken; vanden
capiteijn vanden casteele te Doornicken diveersche pro-
poosten; van een ghevecht te Ghendt; ende hoe tgheboufte
int Westquartier wederomme leelicke tijrannie deden. . . . 231
- CAPITTEL IX. — Hoe Glaudekin Ghoetghebuer anderwaerf ghe-
vanghen wart; ende van xj quaetdoenders, die te Ghendt
ghevanghen waren; van die groote tachterheijt van die van
Andtweerden, ende hoe die van Ghendt groote schade leden;
ende van die inportuniteijt van die van Brugghe ende van-
den Vrijen; ende hoe die van Ghendt troost vanden duuck
Dalve creghen, maer gheen effect. 237
- CAPITTEL X. — Van eenen dootslach Spaengiaerts onderlin-
ghe; wat men zijde vander justicie tAndtweerden over
de Duijtsche knechten; van een gracie overghezonden
vanden Paus 242
- CAPITTEL XI. — Den tenuer van tmandement uitghezonden bij
den franschen coninck Carolus, in alle zijn landen ende
jurisdictionen van zijnen rijcke, al waer mede hij ter hulpe
roupt alle zijn vassallen ende mannen van wapenen jeghen
die Hughenoijzen heretijcquen. 246
- CAPITTEL XII. — Van zeker tortueren van malefactuers, ende
van zes malefactuers, die buten der Mudepoorte ter ghe-
wonecliker plaetse levende verbrant waren, ende ander
dijnck meest dienanghaende. 250
- CAPITTEL XIII. — Vande vremde maren, die ghestroeijt waren
van tvanghen van sConincx zone in Hispanien, ende de
cause waeromme; hoe die priesters int Westquartier die
vlucht namen; hoe noch drie malefactuers ter voornoemder
plaetse ghejusticiert waren; ende hoe tot Brussele xxvij man-

nen ghevanghen waren, die daer ghecompareert waren;
ende van Vincent Salomons perten. 255

CAPITTEL XIV. — Van sommige acten tusschen de Spaengiaerden ende Ghandtoijzen, ende een retractacie vande beelden ende figueren der helighen; ende wat men zeijde vande rudessen der Hughenoijsen in Vrancrijck; ende die namen van sommige edelmannen uut Nederlandt, die den franschen Coninc ter hulpe ghecommen zijn, ende hoe veel peerden elc bijsonder brachte, ende van die teekenē, die de onse voerden in hare standaerden ende bannieren. 261

CAPITTEL XV. — Hoe rudelick die Spaensche soldaten in dlandt van Rooden leefden ende eldere; ende van drij mannen van Ghendt, die de Spaengiaerden zeer tijrannelic strop de corde an deden, om een zeer cleen zake; ende hoe die Hughenoijsen ons frontieren vexeerden; ende hoe up den Vastenavont, te Ghendt, noch een deel volcx ghevanghen wart, ende al de Nederlanden duere. 266

CAPITTEL XVI. — Hoe datter up den Aschdach, anno 1567, drie destijuncte brieven te Ghendt up de keercdueren van sConincx wegghen upgheslaghen waren, waer bij inneghedaecht waren hondert mannen van Ghendt, waer onder herde deghelicke mannen waren, te compareren teenen zekeren daghe voor den duuck Dalve, up de verbuerte van eeuwich ghebannen te zijne ende alle haer ghoeden gheconfisquiert, waer af dat niet eenen ghecompareert en es 272

CAPITTEL XVII. — Van een quade presumptie, die sommige namen vanden grave van Egmont, als hij de laetste reijse uut Ghendt vertrack; ende van drij mannen, die te Ghendt ghevanghen ghenomen waren; ende hoe Gheeraert Van Bijlande te Ghendt ghevanghen inneghebrocht was; ende een hijstorie van zijn manniere van doene. 279

CAPITTEL XVIII. — Van zeven mannen, die tYpre ghejusticiert waren, ende wat men zeijde van tlichten vande soldaten te Ghendt; ende van die tachterheijt der stadt; van tancommen ende tlossen vanden ingienen ende metalen sticx te Ghendt, die van Breda ghebrocht waren, als gheconfisquiert ghoeft vanden prince van Oraingien 286

CAPITTEL XIX. — Van sommige personen, die te Ghendt tScepenhuuse ontboden waren; ende van xviii ghevanghenen te Bruesele, die den provoost overghegheven waren;

2^e REEKS.

- Gewyzigde Wetten. Bl. 16. — Fr. 0-75.
- N^r 1. Het beleg van Gent, ten jare 965, naer een Hs. van Gilles De Voocht (XVIe eeuw). Bl. 40. — Fr. 1-50.
- N^r 2. Het Keurboek van Antwerpen. Bl. 60. — Fr. 1-50.
- N^r 3. Der Vrouwen Heimelijkheid, dichtwerk der XIVe eeuw. Bl. 80. — Fr. 2-00.
- N^r 4. Verhael der reformatie van de Abdy van Maegdendale, voorheen een vrouwenklooster binnen de stad Audenaerde, 1468. Naer een eventydig handschrift. Bl. 44. — Fr. 1-00.
- N^r 5. Gewoonten, vryheden en privilegiën der stad Sint-Truyen. — Fr. 1-50.
- N^r 6. Het spel van de vijf Vroede ende van de vijf Dwaze Maegden. Bl. 54. — Fr. 1-50.
- N^r 7. Politieke Balladen, Refereinen, Liederen en Spotgedichten der XVIe eeuw. Bl. 344. — Fr. 8-00.
- N^r 8. De Boec van Catone, een Dietsch leerdicht, uit het Latijn. Naer een handschrift van het einde der XIIIe eeuw. Bl. 94. — Fr. 2-50.
- N^r 9. Oudvlaemsche Liederen en andere Gedichten der XIVe en XVe eeuwen. Bl. 580. — Fr. 12-00.
- N^r 10. Journal ofte Dagregister van onze reyze naer de keyzerlyke stad van Weenen, ten jare 1716. Bl. 102. — Fr. 3-00.
- N^r 11. Verslag van 't Magistraet van Gent, nopens de godsdienstige beroerten aldaer, loopende van den 30 Juny 1566 tot den 30 April 1567; gevolgd doortalryke bewijsstukken. Bl. 246. — Fr. 6-50.
- N^r 12. Het leven van Philippus den Stauten, hertoch van Borgoniën, ende van Margareta van Male, gravinne van Vlaenderen. Bl. 270. — Fr. 6-50.
- N^r 13. Het leven van Joannes den Onbevreesden, hertoch van Borgoniën, graef van Vlaenderen. Bl. 80. Fr. 2-50.
- N^r 14. De Grimbergsche Oorlog, ridderdicht uit de XIVe eeuw. — Twee deelen. Bl. 272 en 389. — Fr. 27-00.
- N^r 15. Memorieboek der stad Ghendt van 't jaer 1301 tot 1793. — Vier deelen. Bl. 380, 406, 379 en 166. — Fr. 34-50.

3^e REEKS.

- N^r 1. Dat Boec van den gheesteleken Tabernacule, door Jan van Ruusbroec (XIVe eeuw). — Twee deelen. Bl. 284 en 250. — Inleiding en Glossarium, met portret. Bl. XL en 26. — Fr. 15-50.
- N^r 2. Het Boec van al 't gene datter geschiedt is binnen Brugghe sichtent jaer 1477, 14 Februari, tot 1491. Bl. 461. — Fr. 10-00.
- N^r 3. Lamentatie van Zegher Van Male, behelsende wat datter aenmerckenswaardig geschiet is ten tyde van de Geuserie ende de Beeltstormerie binnen ende omtrent de stad van Brugghe. Bl. 130. — Fr. 4-00.

- Nr 4. Dat boec van den twaelf Dogheden. Die Spieghel der ewigher Salicheit. Van den kerstenen Ghelove. Door Jan Van Ruusbroec. (XIVe eeuw.) Bl. 292. — Fr. 7-50.
- Nr 5. Dagboek van Jan De Pottre, 1549-1602. Naer het oorspronkelijk handschrift in de koninklijke bibliotheek te Brussel berustende. Bl. 204. — Fr. 5-50.
- Nr 6. De Weerbare Mannen van het land van Waes in 1480, 1552 en 1558. Bl. 172. — Fr. 5-00.
- Nr 7. Dat Boec van vii Trappen in den graet der gheesteliker Minnen. Dat Boec van seven Sloten. Dat Boec vanden Rike der Ghe lieven. Dat Boec vanden vier Becoringhen. Door Jan Van Ruusbroec. (XIVe eeuw.) Bl. 336. — Fr. 8-50.
- Nr 8. Tafereelen uit het leven van Jesus, een handschrift van de XVe eeuw. Plaatwerk, *facsimile* van het Hs. — Fr. 30-00.
- Nr 9. Dat Boec van den twaelf Beghinen, door Jan Van Ruusbroec. (XIVe eeuw.) Bl. 306. — Fr. 7-50.
- Nr 10. Nederlandsche Historie, door Augustijn Van Hermelghem. — Twee deelen. 1572-1583 en 1587-1591. Bl. 280 en 286. — Fr. 14-50.
- Nr 11. Jaerboeken van het souvereine Gilde der Kolveniers, Buschieters et Kanonniers, gezegd Hoofdgilde van Sint Antone te Gent. Drie deelen. 1488-1866. Bl. 392, 323 en 249. Inleiding. Bl. LXVII, II, en VI. Met 16 platen. — Fr. 28-00.
- Nr 12. Die Chierheit der gheesteleker Brulocht. Dat Hantvingherlijn oft vanden blickenden Steene. Dat Boec der hoechster Waerheit. Door Jan Van Ruusbroec. (XIVe eeuw.) Bl. 276. — Fr. 7-25.
- Nr 13. Gedichten van Claude De Clerck. Bl. 228. Inleiding. Bl. XXII. — Fr. 7-00.
- Nr 14. Het leven van pater Petrus Thomas van Hamme, missionnaris in Mexico en in China. (1651-1727.) Bl. 142. Inleiding. Bl. xxx, met plaat en stamboom. — Fr. 5-00.
- Nr 15. Practijcke criminele van Philips Wielant, naar het eenig bekende handschrift uitgegeven door Aug. Orts. Bl. 242. Inleiding. Bl. XXVI. — Fr. 7-00.

4^e REEKS.

(Getrokken op tweehonderd exemplaren voor den handel).

- Nr 1. Van die beroerlicke tijden in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt, 1566-1568, door Marcus van Vaernewijck, naar het oorspronkelijk handschrift uitgegeven door Ferd. Vanderhaeghen. Eerste deel. Bl. 322. — Fr. 7-00. — Tweede deel. Bl. 364, met twee platen. — Fr. 8-00. — Derde deel, Bl. 326. — Fr. 7-00. — Vierde deel. Bl. 306. — Fr. 7-00.
- Nr 2. Werken van Zuster Hadewijch. I. Gedichten. (Uitgegeven door Dr. J. F. J. Heremans en Dr. C. J. K. Ledeganck). Bl. 302. — Fr. 6-50.

MAATSCHAPPIJ
DER
VLAAMSCH E BIBLIOPHILEN.

4° REEKS. — N^r 1.

Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen

Bd.: 4. Ser., 1,3. 1874

Gent 1874

Belg. 170 o,IV-1,3/4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11182283-6